DERT MUSİKİSİ

KIRIK TESTİ - 16

M. Fethullah Gülen

DERT MUSİKİSİ

KIRIK TESTİ - 16

M. Fethullah Gülen

Dert Musikisi

Kırık Testi - 16

ISBN
978-1-68236-837-4

Aralık 2019

Süreyya Yayınları
http//www.sureyyayayinlari.com

İçindekiler

Takdim Yerine ... 11
Dinî Hayatı Canlı Tutan İki Dinamik ... 17
Farzlar Üstü Farz Bir Vazife ... 17
Rekâik: Kalb İnceliği ... 18
Akıbetinden Endişe Eden Gerçek Mü'min ... 20
Lezzetleri Acılaştıran Ölüm ... 21
Amelin Ruhu: İhlâs ... 24
Kalbden Vizesiz Ölü Sözler ... 25
İmanda Derinlik ... 25
Sürekli Muhasebe ... 27
İhlâs Âbidesi Temsilciler ... 28
Asırlardır Tahribe Uğramış Kalenin Tamiri ... 30
İnşa ve Restorasyon ... 31
Dip Dalga ... 31
Maddî-Mânevî Zevklerden Vazgeçmiş Islahçılar ... 32

Gönül Kapılarının Sırlı Anahtarı: Sevgi 34
Verdikleri, Vereceklerinin En İnandırıcı Referansı 36
İrşatta Üslup ve Sözün Tesiri 37
Ma'ruf ve Münker 38
Bâtılı Tasvirden Kaçınmalı 39
Konuşurken Hakperest Olmalı 41
Nasihate Kendi Nefsinden Başlamalı 42
Keşke Çığlıkları 44
"Eyvah! Keşke Falanı Dost Edinmeseydim!" 44
Zalimlerin "Keşke, keşke!.." Feryatları 45
Cehennem Azabına Denk Vicdan Azabı 46
Ömür, Kumar Masasında Atılan Zar Değildir 48
"Unutma, Ölüm Çıkıp Gelir Bir Gün Ansızın" 49
Usûlüddin Ekseni 51
İman ve İslâm'ın Surları 51
Ne Usûl Ne de Üslup Feda Edilmeli 54
Güzellikleri Takdimde Kuyumcu Hassasiyeti 55
Yarım Hekim Can, Yarım Âlim Din Götürür 57
Güç ve İmkân Sahiplerinin Hakkı Kabulü 59
Çağın Mütekebbirleri ve Hakkın Gür Sesi 61
Hiç Kimse Güzelliklerden Mahrum Kalmamalı 63
Musibetten Hakiki Tevhide Giden Yol 65
Cebr-i Lutfî Tevhide Yöneliş 65
Tevhid Nuru İçinde Ortaya Çıkan Ehadiyet Sırrı 66
Bela Enstrümanlarından Tevhid Nağmeleri 68
Sistem Körlüğü ve Toplumların Ömrü 70
Başarılarda Allah'ın İnayetini Görmeli 71
Yüksek Hedefler Gösterme 72
Formatla Oynama 72
Nefsanîliğe ve Beklentilere Karşı Kapanma 73
Sürekli Aktif Olmalı!.. 74

Toplumların Ömrünü Uzatmak Mümkün ... 74
Güç Zehirlenmesi ya da Tiranlaşma ... 76
Olumsuzluklarda Önce Kendini Hesaba Çekme ... 77
Başarıları Kendinden Bilmeme ... 78
Ortak Akıl ve Meşveret ... 78
Dünyevî ve Uhrevî Hiçbir Beklentiye Girmeme ... 79
Tâbiiyeti, Metbûiyete Tercih Etme ... 79
Teveccüh ve Alkıştan Kaçma ... 80
Mânevî Beslenme İhmal Edilmemeli ... 81
Gerçek Âlim ve Sosyal Sorumluluk ... 82
Hakiki ve İzafi İlim ... 83
Ulema Geleneği ... 85
Mektep, Medrese ve Tekyenin Birbirinden Ayrılığı ... 87
Gerçek Kanaat Önderleri ... 89
Öze Bağlı Kalma ve Dağınıklıktan Sıyrılma ... 93
İstikameti Muhafaza ... 94
Siz Kendinize Bakın! ... 95
Hakiki İnsanlığa Giden Yol ... 97
Asıl Vazifemiz ... 99
Sevgi ve Hüsnüzanda Denge ... 102
Hizmet ve İnsanî Münasebetler ... 104
İnsanî Münasebetlerde Kur'ânî Ahlâk ... 105
Asıl Suçlu Kim? ... 107
Kıdem Kredisi ... 108
Günahları Setretme ... 109
Kabiliyetleri Dikkate Alma ... 111
Konuma Göre Hareket Etme ... 112
Allah Dostlarına Düşmanlık ... 114
Objektif ve Sübjektif Velilik ... 115
Evliyâullah'ın Düşmanları ve Allah'ın Mukabelesi ... 116
Siz Kendinize Bakın! ... 120

Meşruiyeti Tespit Yolları 123
Siyer Felsefesi 124
Örf ve Maslahatlar 127
Umumi Belva 127
Yüce Bir Mefkûrenin Kutlu Talipleri 132
Yâd-ı Cemil Olmanın Yolu 133
Yıkık Bir Rüyadan Mamur Bir Hülyaya 136
Realiteler, Sebepleri Yerine Getirme ve Izdırap 139
Kuyu İçindekiler ve Dışındakiler 140
Muztarrın Duası 142
Sebeplere Riayet 144
Hayatı Süzerek Yaşama 146
Âfâkî ve Enfüsî Tefekkür 146
Eşyanın Melekût Ciheti 149
Sistemli, Metotlu ve Dengeli Yaşama 152
Hayırlı Bir Danışmanın Özellikleri 155
Danışman Seçimi 157
Mabeyn-i Hümayun 158
Liyakat Esasına Göre İstihdam 160
Meselenin Hizmet Gönüllülerine Bakan Yönü 162
Toplumsal Şiddet Karşısında Yapılması Gerekenler 164
Gerçek İnsanlığa Ulaşma 166
Kötülüklere Karşı İyilikle Mukabele 167
Toplumun Islahı 170
Zulüm Karşısında Alınacak Tavır 172
Zulmün Engellenmesi 173
Zulümle Hiçbir Yere Varılamaz 174
Mevlâna Olabilmek 175
Değer mi Bunca Zulme? 177
Peygamber Yolu 179
Bilgi Kaynağı Olarak Vahiy 179

- Zât-ı Ulûhiyet Hakkındaki Yanlış Telakkiler ... 181
- Dalâlet ve Şirkten Uzak Kalmanın Yolu ... 183
- Tiranların Yolu mu, Peygamberlerin Yolu mu? ... 186
- Peygamber Yolunun Kutlu Temsilcileri ... 188

Safvet ve Samimiyette Devamlılık ... 190

- Temsilde Süreklilik ... 192
- Tûl-i Emel ... 194
- Yenilenme İhtiyacı ... 196

Hizmet Aleyhindeki İtham ve İftiralar ... 199

- Vehim ve İhtimallere Göre Hüküm Verilemez ... 202
- Düşünce Dünyalarının Farklılığı ... 204
- Kendimizi Doğru Anlatma ... 206
- Hazımsızlık ve Kıskançlıklar ... 209
- Münafıkların Fitne ve Fesatları ... 212
- Yola Devam ... 214
- Muhasebe ... 215

Amansız Tenkitlere Karşı Dengeli Mukabele ... 218

- Mâlâyâniyâtı Terk Etme ... 219
- Sabır ve Tahammül ... 220
- Dengeli ve Makul Cevaplar Verme ... 221
- Yumuşak Üsluptan Ayrılmama ... 222
- Meseleleri Müşterek Akla Test Ettirme ... 225

Gayretullah ... 227

- Gayretullaha Dokunan Fiiller ... 228
- Allah'ın Mühlet Vermesi ... 230
- İcraat-ı Sübhaniye Karşısında Saygı ... 232
- Bardağı Taşıran Son Damla ... 234
- Gayretullah'ın Tecelli Keyfiyeti ... 235

Medya Etiğine Dair Bazı Mülâhazalar ... 237

- Sosyal Mutabakat ... 238
- Konuşma Üslubu ve Dilin Kullanımı ... 240

Doğruluğun ve Ahlâkın Temsilcisi Olma 241
Medyanın Manipülasyonu 245
Yanlış Kanaatlerin İzalesi 247
Rıfk ve Mülayemet 249
Gündem Belirleme 250
Medyayla Meşguliyette Ölçü 252
Medya ve Günah Deryaları 252
Medya ve Zihin Dağınıklığı 254
Medya ve Zaman İsrafı 257
Medyanın Diğer Tahribatları 259
Karma İndeks 263
Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler 269

Takdim Yerine

"Sohbet-i Canan", belki de Fethullah Gülen Hocaefendi'nin hayatını tanımlayan en temel kavramlardan biri...

Onun bulunduğu hemen her meclis bir sohbet-i Canan'a dönüşür. Hangi konudan söz açılırsa açılsın, mevzuu bir şekilde sohbet-i Canan'a kaydırır. Doyurucu ve ikna edici üslubuyla huzurdakilere marifet hüzmeleri sunar. Kimi zaman Allah'la kurulacak irtibatın ve O'na karşı sergilenmesi gereken kulluğun mahiyeti üzerinde durur ve huzurdakileri derin bir muhasebeye sevk eder. Kimi zaman peygamber yolunun yolcularına, Allah yolunda yapılan hizmetlerin ana umdelerini ve temel prensiplerini hatırlatır. Kimi zaman toplum bünyesinde meydana gelen çatlak ve kırıkların tamir ve ıslah yollarını gösterir. Kimi zaman toplum hayatında meydana gelen amansız ve imansız hâdiselerin iman gözlüğüyle nasıl okunacağını ders verir, maruz kalınan haksızlık ve zulümlerin kader plânında neye tekabül ettiğini izah eder. Kimi zaman da haksız yere türlü türlü eziyetlere

maruz kalan, preslenen ve ezilen Hizmet gönüllülerine zor zamanlarda hizmet etmenin adab u erkânını öğretir ve onların ümitlerini kamçılar.

Kırık Testi serisinin 16. kitabı olarak neşredilen Dert Musikisi'nde de bu mevzuların hemen hepsini görmek mümkün. Bu kitap, büyük çoğunluğu itibarıyla Hocaefendi'nin 2012-2013 yıllarında yapmış olduğu sohbetlerden hazırlanmış olsa da, konular oldukça güncel. Serinin diğer kitaplarına nazaran bu eserde daha fazla "Hizmet gönüllüleri" üzerinde durulmuş ve son dönemde yaşamış oldukları fitneler karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiğiyle ilgili önemli hatırlatmalar yapılmış.

Mesela "Dinî Hayatı Canlı Tutan İki Dinamik" başlıklı makalede geçen;

> *"Hâsılı, 'emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker' de, 'rekâik' de, vücuttaki atardamar ile toplardamarlar gibidir. Nasıl ki kılcallara kadar tüm vücudun canlılığı bunlara bağlıdır. Aynen öyle de dindeki canlılığın mevcudiyetini sürdürmesi bu iki müeyyidenin yerine getirilmesine bağlıdır." [s.23]*

sözleriyle, dinî hayatlarında sürekli canlı ve diri kalmak isteyen adanmışlara dindeki çok önemli iki dinamiği hatırlatır.

"Amelin Ruhu: İhlâs" başlıklı makaledeki şu sözleri ise muvaffakiyetlerin gerçek sebebine dikkat çeker:

> *"İnsanlığın İftihar Tablosu ve O'nun Râşid Halifeler'inden sonra gelen pek çoklarının İslâm'a birçok hizmetleri olmuştur. Onlar hususiyle belirli dönemlerde gül devrinin birer temsilcisi olarak vazife yapmış, sonra da birer yâd-ı cemil olarak ruhlarının ufkuna uçup gitmişlerdir. Fakat hiçbir zaman Râşid Halifeler'in elde ettiği başarı ve muvaffakiyetleri elde edememişlerdir. Bunun sebebi, Râşid Halifeler'in derinlerden derin o baş döndürücü ihlâs ve samimiyetleridir. Bugün insanlığın şekle, surete, popülizme, takdire, alkışlanmaya, büyük büyük iddialara değil, yeryüzünde hakiki Müslümanlığın ihlâsla yaşanmasına, samimiyetle temsil edilmesine, hâl ile gösterilmesine ihtiyacı vardır." [s.29]*

Hocaefendi'nin şu sözleri ise özellikle İslam dünyasında yaşanan kıpırdanış ve çırpınışların niçin semere vermediğini izah eder ve yeniden ayağa kalkmak ve doğrulmak isteyen Müslümanların önüne çok önemli bir strateji koyar:

> *"Toplumun ıslahı ve yeniden dirilişi mevzuunda dipten gelmeyen ve dibe bağlı olmayan hiçbir hareket istikbal vaat edici ve kalıcı olamaz. Nice çalımlı şovlarla başlayan hareketler vardır ki üç adım ötede takılıp yollarda kalmış, belleri bükülmüş ve sonra da esefli birer hülya, yıkık birer rüya olarak devrilip gitmişlerdir. Evet, toplumun ıslahı mevzuunda müsait bir ortamın hazırlanması ve yürünecek yoldaki bir kısım engellerin bertaraf edilmesi adına idareci ve siyasilerin belli ölçüde inisiyatif ve desteği olabilir. Onlar, bu destekleriyle ıslah erlerinin daha hızlı mesafe almalarına vesile olabilirler ve bu yönüyle de takdiri hak ederler. Fakat tamir adına yapılması gereken asıl iş, meselenin dipten ele alınması ve tabana yayılmasıdır. Bu itibarla "vira bismillâh" diyerek işin "elif-bâ"sından başlamalı; toplumun ıslahının fertlerin ıslahından geçtiği bilinmelidir. Topluma ait bütün üniteler ıslah edilmedikçe de toplumun ıslahının mümkün olamayacağı asla unutulmamalıdır." [s.32]*

Eserin farklı yerlerinde, yaşanan bela ve musibetlere nasıl yaklaşılacağı, bunların nasıl okunacağı ve bunlar karşısında nasıl bir tavır alınacağına dair önemli izahlar yapılır.

> *"Önemli olan, yaşanan bütün bu sıkıntıların ciddi bir tecessüs ve tefahhus hissiyle süzülmesi; süzülüp doğru okunması, doğru değerlendirilmesi ve musibetlerin ışığı altında gerçek tevhide ulaşan yolun aydınlatılmasıdır. Zira abes iş işlemekten münezzeh ve müberra olan Allah (celle celâluhu), böyle bir çaresizlik durumunu kullarına, önemli bazı kazanımlar elde etmeleri için vermiş olabilir. Eğer bunun farkına varılır, yaşanan sıkıntılar rıza ile karşılanır ve maruz kalınan çaresizliğin sevkiyle Cenâb-ı Hakk'a tam teveccüh edilebilirse, dünyanın mamur hâle getirilmesi ve ahiretin kazanılması mümkün olur." [s.68]*

Hocaefendi'nin şu sözleri ise pek çok âyet ve hadisten süzülmüş önemli bir hakikatin ifadesidir:

"Toplumda farklı patlamalar olabilir. Bir kısım zalim ve müstebitler, devirmeye güçleri yettiği anda, kendilerine muhalif gördükleri insanların tepesine binerek onları ezip geçebilirler. Bazen de toplumlarını herc ü merce sevk edecek daha başka hâdiselere sebebiyet verebilirler. Fakat bütün bunlar karşısında Müslümanlara düşen, falanı filanı ta'n u teşni etmek yerine öncelikle kendileriyle meşgul olmak ve kendilerini düzeltmektir. Onlar başlarındaki zalimlerden şikâyet etmek yerine öncelikle, 'Acaba Allah bu zalimleri niye bizim başımıza musallat ediyor?' diye düşünmelidirler. Çünkü onlar dosdoğru olacakları âna kadar, başkalarıyla uğraşmaları faydasızdır." [s.96]

"Hizmet ve İnsanî Münasebetler" başlıklı makalede Hizmette önde görünenlerin uyması gereken altın ölçüler konur:

"İnsanları sevk ve idare etmekle vazifeli bulunan kişilerin, hizmetlerinde başarılı oldukları ölçüde, insanî münasebetlerinde de olabildiğine hassas olmaları gerekmektedir. Onlar, gördükleri hata ve kusurlar karşısında gönüllerini geniş tutmalı, beraber hizmet ettikleri insanlara karşı son derece şefkat ve mülayemetle yaklaşmalı ve mümkün mertebe af yolunu tutmalıdırlar. Bütün bunlar İslâm ahlâkıyla ahlâklanmanın bir gereğidir." [s.106]

"Meşruiyeti Tespit Yolları" isimli makalede ise yapılan hizmetlerin Allah rızasına ve dinin ruhuna uygun olması adına dikkat edilecek esaslara dikkat çekilir. Yapılan hizmetlerin dinin çizdiği sınırların dışına çıkmaması ve gayrimeşru alanlara kayması için bu esaslara riayet etmenin önemi üzerinde durulur. "Siyer Felsefesi", "Örf ve Maslahatlar" ve "Umumî Belva" gibi alt başlıklar altında, hizmet adına yapılan faaliyetler, usul-i fıkhın bazı temel konuları zaviyesinde değerlendirilir.

"Medya Etiğine Dair Bazı Mülahazalar" ile "Medyayla Meşguliyette Ölçü" isimli makalelerde bir taraftan medyada çalışan mü'minlerin, dini hassasiyetleri ihlal etmemeleri, günaha girmemeleri, güzel ve faydalı işler yapabilmeleri adına önlerine

çok önemli ölçü ve kıstaslar koyarken, diğer yandan da medyanın risk ve tehlikelerine dikkat çekerek internet ve televizyon gibi medya organlarının müstakim ve dengeli bir şekilde kullanılabilmesi adına önemli hatırlatmalar yapar.

"Hizmet Aleyhindeki İtham ve İftiralar" başlığı altında, son yıllarda Hizmet hareketi mensuplarına reva görülen baskı ve zulümlerin gerçek sebeplerini anlama adına son derece önemli izahlar yapar. Zalim ve müstebitlerin ruh portrelerini ve gerçek niyetlerini ortaya koyar. Bu zulüm ve haksızlıklar karşısında yapılması gerekenlerle ilgili hizmet gönüllülerine önemli mesajlar verir.

Bütün bunların yanında, "Zulüm Karşısında Alınacak Tavır" ile "Amansız Tenkitlere Karşı Dengeli Mukabele" başlıklı makalelerde ele alınan sabır, mülayemet, dengeli tavır, mü'min karakterinden taviz vermeme, kötülüklere iyilikle mukabele etme gibi ilkelerle Kur'ân ahlakını yakalamanın ve insan-ı kâmil olmanın yolunu gösterir.

Dert ve ızdırap, bütün peygamberlerin ortak hususiyetidir. Onların her birisi ayrı bir şefkat kahramanı olduğu için, Allah'ın kullarının dalalet, sapkınlık, nifak, şirk veya küfür içinde bocalamaları, bir türlü hidayet ve istikameti bulamamaları karşısında inim inim inlemiş, ızdırapla iki büklüm olmuşlardır. Kur'ân'da kaç âyet-i kerimede Efendimiz'in "neredeyse kendisini helak edecek ölçüde" dert ve ızdırap içinde kıvrandığı belirtilir.

Günümüzün peygamber varislerinden birisi olan Hocaefendi'nin hayatı da baştan sona bir dert musıkisidir. Kendisi, insanlığın perişan vaziyeti karşısında sürekli inlediği gibi, peygamber yolunun kutlu taliplerinin de böyle olmasını arzu eder. O, insanlığın problemleri karşısında duyulan dert ve ızdırabın Allah katındaki makbuliyetini şöyle izah eder:

"Maruz kaldığımız problemlerin çözümü adına, bir kere en başta hem teker teker hem de toplum olarak ışık ve karanlığı,

iyi ve kötüyü birbirinden tefrik edebilmemiz, arkasından da ızdırapla kıvranmamız gerekir. Zira beli bükülmüş İslâm dünyasının yeniden belini nasıl doğrultacağını düşünürken beynini zonklatan ve ızdırapla inim inim inleyen bir insanın bu hâli, ellerini açıp sabahlara kadar yalvarma kadar önemli bir duadır." [s.145]

Okuyucuyu kitabın zengin muhtevasıyla baş başa bırakma adına bu kadarıyla iktifa edelim. Yoksa her bir makale Kur'ân ve Sünnet'in ruhundan süzülüp gelmiş, zihin ve kalbin derinliklerinde sentezlenmiş hakikatlerle, hikmet ve mesajlarla dolu.

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi'ye Cenab-ı Hak'tan sağlık, sıhhat ve afiyet diliyor, kıymetli fikirleriyle bizlere yol gösterdiği ve rehberlik yaptığı için şükran ve minnetlerimizi arz ediyoruz.

Süreyya Yayınları

Dinî Hayatı Canlı Tutan İki Dinamik

Soru: *Dinî hayatı destekleyen ve canlı tutan "müeyyidât" dediğimiz vesilelerin iki önemli rüknü bulunduğu; bunlardan birinin "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" diğerinin de "rekâik" olduğu ifade ediliyor. Bilhassa günümüze bakan yönüyle bu iki hususu açar mısınız?*

Cevap: Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker, insanların, dinin yapılmasını emrettiği şeylere davet edilmesi, yasakladıklarından da sakındırılması demektir. Başka bir ifadeyle emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker; iyilik ve güzellik adına ne varsa insanlar arasında yaygınlaşmasının sağlanması, kötülük ve çirkinlik adına ne varsa ondan da insanların vazgeçirilmesi ve korunması demektir.

Farzlar Üstü Farz Bir Vazife

Bu vazifenin sistemli ve bütün toplumu kucaklayacak şekilde işlettirilmesi adına Devr-i Risalet-penahi'den itibaren farklı farklı vesileler değerlendirilmiş, hutbeler verilmiş, vaaz u nasihatler edilmiş, ders halkaları kurulmuş ve bu faaliyetler, gelenek içinde farklı desen ve şiveler kazanarak günümüze kadar devam

edegelmiştir. Onun en canlı, can alıcı ve müessir olanları da tekke ve zaviyelerde cereyan etmiştir. Çünkü orada vazife yapan insanlar, büyük ölçüde millete kalblerinin sesiyle seslenmiş, mantıklarının önüne geçen vicdanlarıyla insanların gönüllerinde müessir olmaya çalışmış, latîfe-i rabbâniyenin, sırrın, belki hafî ve ahfânın diliyle onların ruhlarına nüfuz etmiş ve hem Cenâb-ı Hakk'ın esması, hem sıfatları hem de Zât-ı Baht adına muhataplarına çok şeyler ifaza ederek onları hep canlı tutmuşlardır.

Emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker, dinî hayatın dipdiri ayakta kalmasına yardımcı olan önemli bir müeyyide olduğu için, ihmal edildiği zamanlarda dinî hayatta da sönme başlamış ve millet, dinî değerlerine karşı yabancılaşmıştır. Belli dönemlerde camilerin kapısına kilit vurulmuş, belli dönemlerde ise camiler kendi fonksiyonlarını kaybetmiş, hutbe ve vaazlarda aktüaliteye girilerek kürsü ve minberin itibar ve müessiriyetine gölge düşürülmüştür. Dolayısıyla da bu önemli müeyyide bir yönüyle paketlenip ambalajlanarak bir yere konulmuş ve "sen biraz burada dur" denilmiştir. Dinî duygu ve dinî düşünce adına kıtlık yaşandığı dönemlere baktığımızda, emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker açısından bugün nispeten daha iyi bir durumda olduğumuzu iddia etsek de, devr-i saadet günlerine ve Osmanlı'nın bidayetine nazaran da yerlerde debelendiğimiz bir gerçektir. Bediüzzaman Hazretleri, asrımızda ihmale uğradığından dolayı "farz der farz" tabiriyle emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker vazifesini "farzlar üstü farz" bir vazife olarak ifade etmiştir.[1] Dolayısıyla, günümüzde bu vazife, farzlar üstü bir farz olarak her birimizin omuzları üzerindedir ve yeniden dirilişimiz adına yeri başka bir şeyle doldurulamayacak bir dinamiktir.

Rekâik: Kalb İnceliği

Rekâike gelince; o da dinî hayatın arızasız kusursuz yaşanması adına kalbleri yumuşatacak, insanın ruhunu harekete

[1] Bediüzzaman, *Sözler* s.775 (Lemeât); *Mektubat* s.532 (Hakikat Çekirdekleri).

geçirecek, nazarları ahirete tevcih edecek, hesap ve mizan adına yüreklerde endişe uyaracak ve aynı zamanda onlarda reca duygularını coşturacak hususlar ve bunların anlatıldığı eserlerdir. Bu açıdan rekâik üzerinde durma; inanan insanlara mahsus farklı bir irşat keyfiyetidir. Onda imana ve İslâm'a müteallik meseleler, hususiyle insanın âkıbetiyle ilgili konular; mesela insanın ölüm meleğiyle karşılaşması, defnedilmesi, kabir azabı, berzah hayatı, mahşer, hesap, mizan, sırat gibi konular ele alınır.

Önemli bir Hanefî fakihi olan Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri'nin *Tenbîhu'l-gâfilîn* adlı kitabı rekâik konusunda önemli eserlerden biri olarak kabul edilir. O, bu eserinde ihlâs, Cennet, Cehennem, mizan gibi konuları ele almıştır. Son bahsinde de şeytanın, Allah Resûlü'yle (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşılaşmasını anlatır. Bu konuları işlerken o, Buhârî, Müslim hassasiyetinde senet zincirine dikkat etmemiş olabilir. Aynı durum İmam Gazzâlî'nin *İhyâ'*sında da söz konusudur. Zira onlar, tergip (teşvik) ve terhip (uyarma) adına zayıf rivayetleri kitaplarına almada bir beis görmemişlerdir.

Bu mevzuda eser kaleme alan İmam Kurtubî Hazretleri daha hassas, daha temkinli ve dikkatlidir. Aynı zamanda Mâlikî mezhebinin önde gelen bir fakihi olan İmam Kurtubî'nin tefsirdeki mahareti de müsellemdir.

Bugüne kadar daha pek çok âlim, dinî hayatın ayakta durması adına önemli bir müeyyide olan rekâike dair mevzuların üzerinde durmuş ve bu konuda eserler telif etmiştir. Ne var ki bunların gönüllerde mâkes bulması ve ruhlarda tesirli olması için, öncelikle muhataplarda sağlam bir imanın mevcut olması gerekir. Çünkü insanlar imanda ne kadar ileri gider ve yakinin mertebelerinde ne kadar terakki ederlerse o ölçüde söylenen ve yazılanları kabul edecek, mesâviye kapanacak ve ibadet ü taate karşı aşk u iştiyak içinde bulunacaklardır. Hiç şüphesiz dinî meselelere karşı bu ölçüde hassasiyet kazanmış olan insanların,

bahsedilen müeyyideler karşısındaki tavırları çok farklı olacaktır. Aksi takdirde söylenilen sözler, tunçtan bir duvara toslayacak ve muhataplarda tesir icra etmeyecektir.

Akıbetinden Endişe Eden Gerçek Mü'min

Bu noktada bir fikir vermesi açısından yaşadığım bir iki hâdiseyi size nakletmek istiyorum. İlk defa kendi köyümüzde vaaz ettiğimde on beş-on altı yaşlarındaydım. Bugünden o günlere bakınca hayret ediyorum; o köylüler ne terbiyeli, ne alçak gönüllü insanlarmış! Babam dedem yaşındaki insanlar, kendilerinden çok küçük yaşta olan birisini dinliyorlardı. Onlara öğle vaazında *Tenbîhu'l-gâfilîn*'den, ikindi vaazında da *Dürretü'l-vâizîn*'den ders yapıyordum. Yerine göre Beyzâvî gibi eserlerden de istifade ederek Kur'ân âyetlerini tefsir ediyor, yer yer de menkıbe ve kıssalara yer veriyordum. Akşamları da İbrahim Halebî Hazretleri'nin *Gunyetü'l-mütemellî fî şerhi Münyeti'l-musallî*'sinden fıkha dair meseleleri arz ediyordum.

Tenbîhu'l-gâfilîn'den ihlâs konusunu anlatmaya başlamıştım. Demek ki cemaat, derin bir muhasebe duygusuyla öyle sıkılmış, öyle bunalmış ki içlerinden bazıları, "Yahu kim bunu bu seviyede götürebilir ki!" demişti. Ellili yılların Osmanlı nesliydi onlar. Dinî hayatın yaşanmaması için âdeta tepelerine balyozlar inmesine ve üst üste travmalar yaşamış olmalarına rağmen o günkü dinî telâkkinin bakiyyesiyle meseleyi bu şekilde algılamaları hayret vericidir! İhlâs mevzuundan sonra Cehennem bahsine geçmiştim. Bir gün, iki gün derken içlerinden bazıları hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Bir gün camiden çıkarken hâlâ isimlerini unutmadığım bir iki insan yanıma sokulmuş, "Hocam, Allah aşkına, Allah'ın bir de Cennet'i yok mu? Bittik biz!" demişti. Üzerinden elli seneden fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu durumu hiç unutmam ve hâlâ o zatların hâlleri gözümün önünde tüllenir. Daha sonraki yıllarda büyük camilerde

vaaz ederken bile o kalabalıklar içinde meseleleri bu ölçüde engin bir vicdanla karşılayan çok az insana rastlamışımdır.

Evet, algılama çok önemlidir. Eğer meseleyi böyle algılamıyorsanız, hâlâ işin kenarında köşesinde duruyorsunuz demektir. Bu açıdan rekâike dair mevzuların tesir icra etmesi için, insanın söylenilen sözleri üzerine alması ve kendisine söyleniyor gibi dinlemesi gerekir. Mesela Cennet'ten bahsedilirken, onun kendisi için de her zaman mukadder olabileceğini düşünerek ümitlenme; Cehennem'den söz açıldığında, kendisinin de buna maruz kalabileceğini düşünüp ürperme; konu ihlâsa geldiğinde, amellerini gözden geçirip gizli şirk olan riyaya düşmüş olabileceği mülâhazasıyla tir tir titreme çok önemlidir. Aksi takdirde hikâye anlatıyor gibi birileri konuşacak, diğerleri de sadece dinleyecekse ne rekâike başvurmanın ne de bu türlü konularla meşgul olmanın faydası görülür.

Hazreti Ebû Bekir (radıyallâhu anh), gerçek inanmış bir insan tipidir. O, hep akıbetinden korkmuştur. Zira akıbetinden korkmayanın akıbetinden korkulur. Aynı anlayışla Hazreti Ömer de (radıyallâhu anh) akıbetinden hep endişe etmiştir. Yine Kûfe'deki Nehaî mektebinin önemli imamlarından birisi olan Esved İbn Yezid en-Nehaî de böyledir. Vefatı yaklaştığında çok korkar, yüzünde takallüsler oluşur ve hâlden hâle, renkten renge girer. Başında bulunan, yine aynı aileden Alkame İbn Kays sorar, "Ne o, günahlarından mı korkuyorsun?" O, acı acı tebessüm eder de, "Ne günahı! Kâfir olarak ölmekten korkuyorum." der. İşte akıbetinden endişe eden gerçek bir mü'min!

Lezzetleri Acılaştıran Ölüm

Rabıta-i mevt de rekâikle alâkalı üzerinde durulması gerekli olan konulardan biridir. Rabıta-i mevt, ölümü ve ötesini düşünmek, kabrin vahşet ve yalnızlığını akla getirmek, ahiret güzergâhında insanı bekleyen tehlikeleri hatırlamak ve her

an ölüm geleceği mülâhazasıyla yaşamaktır. Farklı bir ifadeyle rabıta-i mevt, "Nasıl olsa ben daha gencim. Yirmi yaşında olduğuma göre önümde belki altmış sene var. Çünkü seksene kadar yaşayanlar var." şeklinde düşünüp yaşamak yerine, ölümü ne zaman geleceği belli olmayan bir misafir gibi görme ve buna göre hazırlık yapma demektir. Nitekim bir Arap şâiri de, اَلْمَوْتُ يَأْتِي بَغْتَةً وَالْقَبْرُ صُنْدُوقُ الْعَمَلِ *"Ansızın gelip çatar ölüm; kabir ise amel sandığıdır."* demiştir ki buna göre insan, o güne kadar ne kazanmışsa, oraya götürdüğü çeyizi o olacaktır.

Böyle bir duygu, ahirete hazırlanma adına çok önemlidir. Çünkü insan, dünyada emin bir yolda, bir şehrahta yürümemişse, ahiret adına da onun için güzergâh emniyeti söz konusu değildir. Dolayısıyla da o, ahirette çok tehlikeli bir yolda yolculuk yapma mecburiyetinde kalacaktır. Bu açıdan rabıta-i mevt, insanı her an ölümle irtibat içinde bulundurup, ona kabir ötesi şeyleri düşündüreceğinden değerlendirilmesi gereken önemli bir husustur.

On İkinci Nota'da ifade edilen mülâhazalara bakılacak olursa Hazreti Bediüzzaman'ın *Risale-i Nurlar*'ı yazmadan evvel bu mevzuda nasıl bir duyarlılık yaşadığı görülür. Orada nefsine söylemedik söz bırakmaz.[2] Aslında Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî, Abdulkadir Geylânî ve Hasan el-Basrî Hazretleri'nin kendilerini sorgulama istikametinde ortaya koydukları münacatlarına bakıldığında, onların da aynı duyguları paylaştıkları görülür.

Malum olduğu üzere Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) belli bir dönemde, ihtimal kabirlerle ilgili yanlış ve yakışıksız bazı telakkilerden dolayı mü'minleri kabir ziyaretinden men etmiştir. Fakat bir süre sonra bu yanlış telâkki yıkılıp gidince, *"Ben, sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz, o ahireti hatırlatır."*[3] buyurmuştur.

---

2 Bediüzzaman, *Lem'lar* s.160-162 (On Yedinci Lem'a, On İkinci Nota).
3 Müslim, *cenâiz* 106; Tirmizî, *cenâiz* 60.

Hâsılı, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" de, "rekâik" de, vücuttaki atardamar ile toplardamarlar gibidir. Nasıl ki kılcallara kadar tüm vücudun canlılığı bunlara bağlıdır. Aynen öyle de dindeki canlılığın mevcudiyetini sürdürmesi bu iki müeyyidenin yerine getirilmesine bağlıdır. Çünkü insan, ancak bu sayede akıbeti üzerinde yoğunlaşacak hüşyar bir kalbe sahip olacak, her adımını temkin ve teyakkuz içinde atacak ve hayatının her ânını muhasebe duygusu içinde geçirecektir.

Amelin Ruhu: İhlâs

Soru: *Bir hadis-i şeriflerinde Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),* أَخْلِصُوا أَعْمَالَكُمْ لِلّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا خَلَصَ لَهُ *"Her zaman amellerinizde Allah'ın rızasını gözetin. Zira Allah, amelin sırf Kendisi için olanını kabul eder."*[4] *buyurmaktadır. Efendimiz'in hedef olarak gösterdiği "amellerde Allah'ın rızasını gözetme" şuur ve hassasiyetini nasıl elde edebiliriz?*

Cevap: Allah'a (celle celâluhu) gönül vermiş hakiki bir mü'minin, bütün tavır ve davranışlarında Allah'ın rızasını gözetmesi, bir an bile kendini mülâhazaya almaması, "Ben konuştum, ben yaptım, ben ettim." dememesi, hatta hayır namına yapıp ettiklerini hafızasından bile silmesi gerekir. Mü'min, bilhassa hak ve hakikate çağırırken, asla gırtlak ağalığı yapmamalı; bir yerde hak ve hakikat adına sohbet edecekse, konuştukları mutlaka gönlünün sesi olmalıdır. Neticeye ulaştığında ise o, yapmış olduğu işlerin, elde ettiği başarıların bir santimini bile kendisine ayırmamalıdır.

---

4 Bkz.: ed-Dârakutnî, *es-Sünen* 1/51; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/336; ed-Deylemî, *el-Müsned* 5/271; el-Makdisî, *el-Ehâdîsü'l-muhtâra* 8/90.

Kalbden Vizesiz Ölü Sözler

Elbette böyle bir şuura ulaşma bir anda elde edilecek şey değildir. İnsanın, "Ben, var mıyım, yok muyum?" diyecek ölçüde sürekli kendini silme temrinatı yapıp, zamanla kendini görmeyecek bir keyfiyete ulaşması gerekir. Aksi takdirde, yapılan hayırlı işlerin tesiri çok dar bir daireye münhasır kalacak, doğurgan olmayacaktır. Muvakkaten bir hareketlenme olsa da, yapılan hizmetler kalıcılık vaat etmeyecektir.

Günümüzde camilerde hâfızlar tarafından tilâvet edilen Kur'ân'ların, güzel nağmelerle okunan ezanların, o süslü kametlerin, cemaati farza hazırlama adına okunan İhlâs-ı Şeriflerin onda biri bile, ihtimal, Devr-i Risalet-penahi'de yapılmıyordu. Bugün minarelerden okunan ezanlarla âdeta her yer lerzeye geliyor. Cami kürsülerinde, televizyon ekranlarında sürekli konuşmalar yapılıyor, vaaz u nasihatler ediliyor. Fakat bütün bunlar kalblere tesir etmiyor, gönüllere girmiyor, insanlar saadet asrındaki gibi Allah'a yönlendirilemiyor. Çünkü ağızdan çıkan sözler, kalbden vize almıyor. Eğer bir insan, اَللّٰهُ أَكْبَرُ *"Allah büyüktür."* derken bile kendi büyüklüğünden dem tutuyor, belli ses ve nağmelerle kendini ifade ediyorsa; Allah ve Peygamber'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) bahsederken de onları ne kadar iyi anlatabildiğini gösteriyorsa, böylesi bütün bu sözlerinde zımnî olarak yalana giriyor demektir.

İmanda Derinlik

Böyle bir durum, iman ve Kur'ân hizmetine gönül veren insanlar için çok ciddi bir tehlikedir. Eğer bugüne kadar hep meselenin kenarından köşesinden gidilmiş ve olması gerektiği şekilde bir türlü işin merkezine otağ kurulamamışsa, öncelikle yapılması gereken, içe yönelme ve imanda derinleşme mevzuunda kendimizi rehabiliteye tâbi tutmamızdır. Esasında sahabî

ahlâk ve anlayışı da bunu gerektirir. Çünkü onlar, birbirleriyle karşılaştıklarında, تَعَالَ نُؤْمِنْ سَاعَةً *"Hele gel, seninle bir saat Allah'a iman edelim."* derlerdi.[5] Yani, "Şu ana kadarki imanımız bir şey ifade ediyordu. Ama bunun, yarın adına bir şey ifade edip etmeyeceğini bilmiyoruz. Bu yüzden onu bir kere daha gözden geçirelim." Dikkat edilirse, "Yeniden iman edelim." değil de "Bir saat Allah'a iman edelim." tabirini kullanmışlardır. Bunun anlamı da tıpkı Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Zerr el-Gıfârî'ye (radıyallâhu anh), جَدِّدِ السَّفِينَةَ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ *"Gemini bir kere daha elden geçirerek yenile, çünkü deniz çok derindir."*[6] tavsiyesinde buyurduğu gibi, her gün yeni bir yolculuğa açılma demektir.

İnsan, yolculuğa çıkacağı zaman, "ne olur ne olmaz" diyerek arabasını gözden geçirdiği, motorundan tekerleğine onun parçalarını kontrole tâbi tuttuğu gibi, Allah karşısındaki sorumluluk ve vazifelerinde de restorasyona ihtiyacı olan yönlerini elden geçirmeli, yeni bir konsantrasyonla imanını bir kere daha yenilemelidir. Çünkü çok derin olan bu hayat deryasına alelâde açılan bir insan, her an batabilir. Halbuki onun önünde berzahla başlayıp Cennet veya Cehennem'le noktalanacak upuzun bir yolculuk vardır. Dolayısıyla insan, ahvalini bilemediği böyle bir yola çıkarken çok iyi hazırlık yapmalıdır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), hemen akabinde, وَخُذِ الزَّادَ كَامِلاً فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ *"Azığını tastamam al, şüphesiz menzil pek uzak."* buyurarak upuzun bir yolculuğa işaret etmiştir. İnsanın hazır ettiği azık, onu sırat köprüsünden geçirecek ve Cennet'e girmesine vesile olacak kifayette bulunmalıdır. Zira o, dünya köprüleri gibi değildir. Bir hamlede, bir nefhada bir başından girip öbür başından çıkma imkânı olmayabilir. Bu mevzudaki hadis-i şeriflerin ifadelerine bakılacak olursa o, belki

---

5 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 265/3.
6 ed-Deylemî, *el-Müsned* 5/339.

dünya hayatımız kadar uzun bir yolculuk olacaktır. Cennet'e girme, oradan sağ salim geçmeye bağlıdır.

İnsan, bu uzun yolculukta ihtiyaç duyacağı azığı edinmenin yanında, kendisine yük olacak her türlü hata ve günahtan da uzak kalmalıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu mânâyı da, وَخَفِّفِ الْحِمْلَ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ كَئُودٌ *"Sırtındaki yükünü de hafif tut, çünkü tırmanacağın yokuş sarp mı sarp."* sözüyle ifade etmiştir. Yani insan, sırtında bir sürü hesapla kabre girmemeye, berzaha açılmamaya, mahşere düşmemeye ve sırattaki çengellere takılmamaya bakmalıdır.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Ebû Zerr'e yaptığı tavsiyesinde son olarak, وَأَخْلِصِ الْعَمَلَ فَإِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ *"Amelinde ihlâslı ol, sadece O'nu düşün. Zira her şeyi görüp gözeten ve hakkıyla değerlendiren Rabb'in, senin yapıp ettiklerinden haberdardır."* buyurmuştur. Bunu Hazreti Pîr'in ifadesiyle açıklamak gerekirse şöyle diyebiliriz: "Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. Lillâh, livechillâh, lieclillâh rızası dairesinde hareket ediniz."[7] Zira davranışlarınızı kritik edip değerlendiren, onları değerler hanesine kaydeden Zât, sizi her zaman görüyor. Hiçbir davranışınız O'na kapalı değildir. O, her şeyinize nigehbandır.

Sürekli Muhasebe

İşte dünya hayatının bu çerçevede ele alınması gerekir. Bu meselenin zühul, gaflet, nisyan ve vurdumduymazlığa tahammülü yoktur. Hak dostlarından Esved İbn Yezid en-Nehaî'nin ifade ettiği gibi, اَلْأَمْرُ جِدٌّ، اَلْأَمْرُ جِدٌّ *"İş bildiğiniz gibi değil; çok ama çok ciddi!"*[8] Yani o, hafife alınacak, karambole havale edilecek, basit ve uluorta bir iş değil. Çünkü akıbetinde sonsuz bir azaba düçar olma veya ondan kurtulma meselesi söz konusudur.

7 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.21 (Üçüncü Lem'a, Üçüncü Nükte).
8 Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/103-104; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 9/12.

Dolayısıyla insanın, namazını, orucunu ve diğer ibadet ü taatini bu bilinçle değerlendirmesi ve sürekli kendisini muhasebe etmesi gerekir.

Bu itibarla, herhangi bir meseleyi anlatırken, "Cenâb-ı Hak doğru konuştursun, doğru ifade ettirsin, sözlerimize tesir lütfeylesin, gönüllerde mâkes buldursun!" demek işin bir yanıdır. Bunun yanında amelin bencillikten kurtarılıp ihlâsla yapılması da ayrı bir buudu. "Allah'ım, bütün sözlerim ağzımdan Senin rızana uygun çıksın." demeyi de hiçbir zaman ihmal etmemelidir. Farklı bir ifadeyle, Kur'ân'ın Hazreti Musa'nın yakarışıyla talim buyurduğu, رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي *"Rabbim! Yüreğime genişlik ver, işimi kolaylaştır. Dilimden şu bağı da çöz ki sözümü anlasınlar."*[9] duası, vird-i zebanımız olmalıdır. Fakat bununla birlikte, مَعَ رِضَاكَ يَا رَبِّ *"Rabbim, Senin rızanla birlikte!"* demeyi de ihmal etmemeliyiz.

İhlâs Âbidesi Temsilciler

Biraz daha açacak olursak insanın her zaman, "Deyip ettiklerimi rızanla derinleştir, hoşnutluğunla taçlandır! Teveccühünle, nazarınla, inayetinle, riayetinle onlara sonsuz derinlikler kazandır! Yoksa ben faniyim, ahiret yurduna gittiğim zaman her şey bitecek. Günde elli, yüz defa yapacağım, edeceğim şeyler içinde Sen yoksan ne çıkar, bir anlamı yok!" diyebilecek yürekliliği ortaya koyması gerekir.

Merhum Nurettin Topçu, mevlit, naat ve münacaat okumakla kendilerini ifade eden insanlara "gırtlak ağaları" derdi. Çünkü o, samimiyete çok açık durur ve ihlâsın önemini sürekli vurgulardı. Hazreti Pîr'in bu konudaki duruşu ise baş döndürecek ölçüde şayan-ı takdirdir. O, samimi olmayan, ihlâssız hiçbir

---

9 Tâhâ sûresi, 20/25-28.

şeyi kabullenmek istememiş; kalbinin muhassalası olmayan her şeyi yere çalmış ve üzerinde raks etmiştir. Günümüzde işte böylesine birkaç düzine ihlâs âbidesine ihtiyaç vardır. Zira dünyanın çehresini onlar değiştirecektir. Ücrete, takdire, tebcile bağlı vazife yapanların, muvakkat bir kıpırdanışa vesile olmaları söz konusu olsa da kalıcı herhangi bir şey yaptıkları şimdiye kadar görülmemiştir. Evet, meseleleri dünyeviliğe, takdir ve tebcile, çıkar ve menfaate bağlı götüren insanlar, muvakkaten bir tesir icra etseler bile, şimdiye kadar kalıcı ve ciddi bir şey ortaya koyamadıkları gibi bundan sonra da koyamayacaklardır.

İnsanlığın İftihar Tablosu ve O'nun Râşid Halifeler'inden sonra gelen pek çoklarının İslâm'a birçok hizmetleri olmuştur. Onlar hususiyle belirli dönemlerde gül devrinin birer temsilcisi olarak vazife yapmış, sonra da birer yâd-ı cemil olarak ruhlarının ufkuna uçup gitmişlerdir. Fakat hiçbir zaman Râşid Halifeler'in elde ettiği başarı ve muvaffakiyetleri elde edememişlerdir. Bunun sebebi, Râşid Halifeler'in derinlerden derin o baş döndürücü ihlâs ve samimiyetleridir. Bugün insanlığın şekle, surete, popülizme, takdire, alkışlanmaya, büyük büyük iddialara değil, yeryüzünde hakiki Müslümanlığın ihlâsla yaşanmasına, samimiyetle temsil edilmesine, hâl ile gösterilmesine ihtiyacı vardır.

Asırlardır Tahribe Uğramış Kalenin Tamiri

Soru: *Günümüz dünyasının problemlerine çözümler üretme ve ıslah düşüncesi adına dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Öncelikle belirtmek gerekir ki tesis, ıslah ve tamir, başka bir deyişle "yapma", tahribe yani "yıkma"ya nispetle kat kat zordur. Çünkü yapmak için, bir şeyin bütün eczasının, iç ve dış unsurlarının mevcut olması gerekir. Yıkmak için ise bunlardan sadece birisinin yokluğu yeterlidir. Mesela namazı düşünecek olursanız, onun sahih bir şekilde eda edilebilmesi için, bütün şart ve rükünlerinin tastamam yerine getirilmesi gerekir. Fakat bunlardan tek birisi dahi ihmal edildiği zaman, namaz, namaz olmaktan çıkar. Sözgelimi abdestin bulunmaması veya iftitah tekbirinin alınmaması ya da kıbleye dönülmemesi durumunda, geri kalan bütün şart ve rükünleri yerine getirilse bile namaz geçerli olmaz. Hatta namazın Allah katında makbul olması, kişi için ahirette bir değer ifade etmesi ve kabirde onun enîs ü celîsi olması, namazın "iç rükünleri" diyebileceğimiz hudû ve huşuuna da riayet edilmesine bağlıdır. Dış şartlarının

yanı sıra burada meydana gelecek bir boşluk onun bihakkın eda edilmesine mâni olacaktır. Diğer ibadet ü taatler için de aynı şey geçerlidir.

İnşa ve Restorasyon

Aynı bakış açısıyla bir binanın inşa veya restorasyonunu da değerlendirmeye alabilirsiniz. Düşünün ki, sanat dâhilerinden Mimar Sinan (makamı Cennet olsun), Selimiye camiini altı sene gibi bir zamanda inşa etmiştir. Edirne işgalinde Bulgarların top atışlarıyla hasar gören ve farklı yerlerinde çatlak ve gedikler oluşan caminin tekrar aslî hüviyetine döndürülebilmesi için başlatılan restorasyon çalışmaları ise yedi-sekiz yıl sürmüştür.

İnsan bünyesi üzerinde de tamir ve tahribin etkisini düşünebilirsiniz. Bazen yiyeceklerle birlikte aldığınız bir zehir, beyninizin nöronlarına kadar sizi tesir altına alabilir, uyku ve uyanıklık zamanınızı birbirine karıştırabilir de onun zararlı etkisinden kurtularak tekrar sağlığınıza kavuşmanız için uzun bir süre tedavi olmanız gerekebilir.

Dip Dalga

Son iki-üç asırdan beri toplumumuz ciddi bir tahribata maruz kalmış, her tarafı âdeta harabeye döndürülmüştür. Bu durumu ifade sadedinde Abdülhak Hamid bir şiirinde şöyle der:

“Eyvah! Ne yer, ne yâr kaldı,
Gönlüm dolu ah u zâr kaldı.”

Ziya Paşa da;

“Eyvah, bu bâzîçede bizler yine yandık,
Zira ki ziyan ortada, bilmem ne kazandık.” der.

Mehmet Âkif ise mevcut tabloyu şu ifadeleriyle resmeder:

“Eyvah! Beş on kâfirin imanına kandık;
Bir uykuya daldık ki Cehennem’de uyandık!”

Evet, dinin gittiği, imanın harap olduğu, değerlerin bir bir yıkıldığı bir toplumun yeniden ayağa kaldırılması ve ıslah edilmesi çok ciddi bir gayrete vâbestedir.

Çatlamış, kırılmış, parçalanmış ve mübarek parçaları sağa sola saçılmış olan bu âbidenin yeniden aslî hüviyetine uygun bir şekilde ikame edilebilmesi, maddî-mânevî zevklerinden, şahsî mutluluklarından fedakârlıkta bulunan mefkûre insanlarının cehd ü gayretine bağlıdır. Zira Arapça bir şiirde de geçtiği üzere, بِقَدْرِ الْكدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي *"Çekilen sıkıntı ölçüsünde seviye elde edilir."* Biraz daha açacak olursak, maddî-manevî muvaffakiyetlere nail olmak, zirveleri tutmak ve zaferleri zaferlerle taçlandırmak, ancak bu konuda gösterilecek ceht ve gayrete ve bu ceht ve gayretin de doğru yerde, doğru istikamette kullanılmasına bağlıdır. Unutulmamalı ki, toplumun ıslahı ve yeniden dirilişi mevzuunda dipten gelmeyen ve dibe bağlı olmayan hiçbir hareket istikbal vaat edici ve kalıcı olamaz. Nice çalımlı şovlarla başlayan hareketler vardır ki üç adım ötede takılıp yollarda kalmış, belleri bükülmüş ve sonra da esefli birer hülya, yıkık birer rüya olarak devrilip gitmişlerdir. Evet, toplumun ıslahı mevzuunda müsait bir ortamın hazırlanması ve yürünecek yoldaki bir kısım engellerin bertaraf edilmesi adına idareci ve siyasilerin belli ölçüde inisiyatif ve desteği olabilir. Onlar, bu destekleriyle ıslah erlerinin daha hızlı mesafe almalarına vesile olabilirler ve bu yönüyle de takdiri hak ederler. Fakat tamir adına yapılması gereken asıl iş, meselenin dipten ele alınması ve tabana yayılmasıdır. Bu itibarla "vira bismillâh" diyerek işin "elif-bâ"sından başlamalı; toplumun ıslahının fertlerin ıslahından geçtiği bilinmelidir. Topluma ait bütün üniteler ıslah edilmedikçe de toplumun ıslahının mümkün olamayacağı asla unutulmamalıdır.

Maddî-Mânevî Zevklerden Vazgeçmiş Islahçılar

Bu çerçevede bir tamir ve ıslaha kilitlenmiş insanların

yürüdükleri yolda hedefe varabilmeleri için ömür boyu adanmışlık ruhuyla hareket etmeleri gerekir. Zira nice büyük projeler, şahsî veya ailevî çıkarlar araya girdiğinden dolayı akim kalmış, başarılı olamamıştır. Başarılı olma bir yana, o büyük mefkûrenin adı kirletilmiş, kazanma kuşağında kayıplar yaşanmıştır. Zira Hazreti Pîr'in yaklaşımıyla, şayet siyaset, idare veya herhangi bir oluşum yahut organizasyon menfaat üzerinde dönüyorsa, işin içinde canavarlık var demektir.[10] Bu durumda o onu karalamaya, o da diğerini karalamaya başlar. Evet, işin içine menfaat girdiğinde, kitleler birbiriyle boğuşmaya başlar, neticede de toplumun terakkisi adına herhangi bir mesafe kat edilemez. Buna mukabil el âlem yol alır, siz de katiyen el âlemin vesayetinden kurtulamazsınız. Vesayetten sıyrılmanın yolu, hiçbir beklentiye girmeden, sırf Allah'ın rızası için ve bu milletin hatırına ömür boyu dur durak demeden çalışmaktır.

Yaşatma ideali taşıyan insanlar, büyük projeler, büyük plânlar peşinde koşmalıdırlar. Bir asır sonra gelecek nesiller için bile plânları, projeleri olmalıdır. Allah, insana dar buutlara sığmayacak ölçüde kabiliyetler verdiğine göre, o bunu çok iyi kullanmasını bilmeli, kendisini dar bir alana hapsederek sahip olduğu istidat ve kabiliyetlerinin kolunu kanadını kırmamalıdır. Ayrıca o, hak yolunda yapmaya çalıştığı iş ve faaliyetler hakkında hiçbir zaman "bu bana yeter" dememeli ve her bir safhada farklı bir kanalla dünyanın dört bir tarafına açılma yollarını aramalıdır.

Yanlış anlaşılmasın, böyle bir açılım düşüncesinin dünyayı işgal etmekle de imparatorluklar yıkıp yerine yeni imparatorluklar kurmakla da hiçbir alâkası yoktur. Bilakis bu açılım mülâhazasındaki esas niyet, dünyadaki farklı milletlerle sağlam, sıkı ve sıcak bir komşuluk münasebeti tesis etmek suretiyle, bir taraftan onlardan alacağımız güzellikleri almak, diğer taraftan da temsil etmeye çalıştığımız hümanizmin de ötesindeki insanî

---

10 Bediüzzaman, *Sözler* s.770 (Lemeât).

değer ve düşünceleri gönüllere duyurabilmektir. Zira biliyoruz ki, büzüşüp küçülen ve küreselleşen günümüz dünyasında eğer böyle bir dünya komşuluğu oluşturamaz ve herkesle içli dışlı olamazsak; yeryüzü yaşanmaz bir Cehennem'e dönüşecektir. Vahşete kilitlenmiş, bütün projelerini insanları öldürmek ve öldürdükleri insanların yerini almak üzerine kuran, insanları birbiriyle boğuşturmak suretiyle tiranlıklarını sürdürmek isteyen zalimlerin hâkimiyeti devam edecektir. Fakat unutmamak gerekir ki bu yaşlı dünyanın, kin ve nefrete kilitlenmiş böyle bir düşmanlığa ve bu düşmanlığın tabiî sonucu olan yok edici silahlara artık tahammülü yoktur. Sevgi, hoşgörü ve diyalog köprüleriyle nefret dalgalarının önüne geçilemediği takdirde bütün insanlığı içine alacak korkunç hâdiselerin yaşanması, beşeriyetin başına kıyametin kopması kaçınılmaz olacaktır.

Bu itibarla biz tamiri, ıslahı, kardeşliği ve yaşatmayı seçmeliyiz. Bu uğurda icabında ölüm tehditleriyle karşı karşıya kalsak bile onu tevekkülle karşılamalı, dış yüzü ekşi hâdiselerin üzerine tebessümle gitmesini bilmeliyiz. İnsanlığın kurtuluşu adına gerektiğinde hayatın zevk ve lezzetlerinden feragat etmeyi bilmeliyiz. Ayrıca, hizmet edebilme adına Cenâb-ı Hakk'ın bahşettiği farklı imkânları kesinlikle dünyevî herhangi bir menfaate bağlamamalıyız. Zira koca bir dünyayı yeniden ihya etmeyi vazife edinmiş insanların şahsî çıkarları adına hareket etmeleri, insanî kıymetle telif edilemeyecek ölçüde sevimsiz ve çirkin bir tavırdır. Denilebilir ki, bu uğurda Cennet'le meşgul olmayı bile mefkûremiz adına saygısızlık görmeliyiz. Ne yapıp edip günümüz nesillerinde bu duyguyu uyarmaya çalışmalıyız. Çünkü dünyanın çehresini değiştirecek olanlar, bu duygu ve düşüncenin mümessili güzide insanlar olacaktır.

Gönül Kapılarının Sırlı Anahtarı: Sevgi

Izdırap da ıslah ve tamir adına proje üretebilme ve üretilen projeleri gerçekleştirme mevzuunda çok önemli dinamiklerden biridir. Bunu elde eden insan, Allah'ın izni ve inayetiyle, tamir

adına umduğu şeyleri elde etme adına mahrumiyet yaşamayacaktır. Bu açıdan gelin hepimiz Allah'tan biraz ızdırap dilenelim. Milleti düşünme ızdırabı.. boyunduruğu yere konmuş İslâm âlemini düşünme ızdırabı.. "Allah'ım içimize kıvılcımlar gibi ızdırap at!" diye yalvaralım. Otururken, kalkarken, yatarken, yürürken vs. hep insanlığın problemlerini düşünelim ve bunlar için çözümler arayalım.

Her ne kadar din kolaylık ilkesi üzerine müesses olsa da beyin mimarlarının bu konudaki vazifeleri çok ağırdır. Şâir-i şehîrin ifadesiyle onların öz beyinlerini burunlarından kusarcasına bir performans ortaya koymaları icap eder. Çünkü gözlerinin içine bakan, onlara kulak veren ve biraz da kitle psikolojisiyle hareket eden pek çok insan vardır. Dolayısıyla böylelerinin, yaşamadan daha çok yaşatmayı düşünmeleri ve hayatlarını bu ideal ekseninde örgülemeleri gerekir. Bu konuda çıta çok yüksek tutulmalı, mesele bütün bir insanlık meselesi olarak ele alınmalıdır. Eğer küreselleşen bir dünyada, her yerde mefkûreniz adına bir ocak tüttüremezseniz, olmak istediğiniz yerde de olamaz ve arzuladığınız tamiri gerçekleştiremezsiniz. Olmanız gerekli olan yeri bile size haram kılarlar. Bu açıdan milletimiz, bir dünya milleti hâlinde hareket etme mecburiyetindedir.

Bunu yaparken kesinlikle yumuşaklıktan ve mülâyemetten ayrılmamalı, sevgi diliyle gönüllere girilmelidir. Çünkü sevgi dili, öyle sırlı bir anahtardır ki onunla açılamayacak hiçbir paslı kilit yoktur. Bu dili doğru kullanabildiğiniz takdirde bütün kapıları açabilir, bütün mütemerrit sinelere girebilirsiniz. Bir Türk atasözünde de ifade edildiği üzere, tatlı dil yılanı bile deliğinden çıkarır. Neyzenin el hareketleri veya çıkardığı ses kobraları bile oynattığına göre, zannediyorum ruhanî tavır ve davranışlar bir kısım düşmanlık duygularını eritecek; Kur'ân'ın ifade buyurduğu üzere, sizin düşman gibi gördüğünüz insanlar dahi size sinelerini açmaya başlayacak[11] ve "Biz de sizi bekliyorduk." diyeceklerdir.

---

[11] Bkz.: Fussilet sûresi, 41/34.

Verdikleri, Vereceklerinin En İnandırıcı Referansı

Her ne kadar günümüz nesilleri meselenin yeterince farkında olmasa da, inanmış gönüllerin ortaya koyacakları bu tamir işi aynı zamanda bütün yeryüzünün tamiri demektir. Nitekim bundan yaklaşık otuz sene evvel de o günün insanları, dünyanın değişik yerlerine açılan muhabbet fedailerinin bir gün dünyaya bir şeyler söyler hâle geleceklerini anlayamamışlardı. Fakat bugün insaflı kimseler, dünyanın yaklaşık yüz yetmiş ülkesine giden ve oralarda fahri birer elçi gibi görev yapan insanların hizmetlerini takdirle karşılıyor ve alkışlıyorlar. Dolayısıyla bundan yirmi beş-otuz sene sonrası da şimdiden görülemeyebilir. İşin bidayetindeki saffet ve samimiyet muhafaza edilir, kıvam korunur, beklentisizlik ve adanmışlık ruhu devam ettirilebilirse bütün yeryüzü çapında yepyeni bir dirilişin yaşanması mukadderdir.

Hem unutmamak gerekir ki Allah'ın (celle celâluhu), geçmişte asırlarca değişik ellere yaptırdığı bir kısım hizmetler ve ihsan ettiği başarılar gelecekte yaptıracağı hizmetlerin ve nasip edeceği başarıların da en inandırıcı referansıdır. Dün olan şeylerin bugün bir kere daha olmasının önünde hiçbir engel yoktur. Önemli olan, sahabe efendilerimizin gösterdiği performansa benzer bir performans gösterebilmek, sergiledikleri kıvamı ortaya koyabilmek; hiç eskimeden, partallaşmadan ve donuklaşmadan her zaman aktif ve canlı kalabilmek, sürekli projeler üretebilmek ve bu projeleri de realize etme adına eldeki bütün imkânları kullanabilmektir.

İrşatta Üslup ve Sözün Tesiri

S*oru:* *"Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker (İyiliği teşvik etme ve kötülüğe karşı uyarma)" vazifesi eda edilirken, yapma yolunda yıkımlara sebebiyet vermemek için dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Kur'ân-ı Hakîm'in beyanları içinde "emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker" vazifesi, en hayırlı ümmet olmanın ayırt edici bir vasfıdır. Âl-i İmrân sûresinin, كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ *"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, ma'rufu emreden, münkerden alıkoyan en hayırlı bir ümmetsiniz."*[12] âyet-i kerimesi bu konuda bize hem bir müjde vermekte hem de o ulvî ve kudsî sorumluluğumuzu hatırlatmaktadır. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, inanan gönülleri muhatap alarak onlara diyor ki, sizler, sadece Müslümanlar için değil, bütün insanlar için çıkarılmış bir ümmetsiniz. Sizler, insanlığa insanî değerleri öğretmekle mükellefsiniz. Esasında bu duyguya, sırf kendi iradenizle uyanmış da değilsiniz. Allah (celle celâluhu), sizin kalblerinizi insanlık için açmış, sizi sahneye sürmüş ve takdir ettiği senaryoyu oynamaya muhatap hâle getirmiştir.

---

12 Âl-i İmrân sûresi, 3/110.

İşte ümmet-i Muhammed, Allah'ın kendilerine yüklediği bu emanete sahip çıkmak ve bu mükellefiyeti taçlandırabilmek için, ma'rufu (iyi olan şeyleri) insanlığın dikkatine sunup onun tahşidatını yapmalı ve münkere (kötü olan şeylere) karşı da onları uyarmalı, kötülüklerin akıbetini hatırlatarak onları bunlardan vazgeçirmenin yollarını aramalıdır. Esasen ümmet-i Muhammed'in diğer ümmetlere faikiyeti de buna bağlıdır.

Ma'ruf ve Münker

Ma'ruf, dinin emrettiği, akl-ı selimin severek kabul ettiği, hiss-i selimin hoş gördüğü ve vicdanın da kapılarını açıp "buyur" ettiği şeydir. Âyet-i kerimede öncelikle "ma'rufu emretme"nin nazara verilmesi önemlidir. Buna göre, en başta inanan bir insan, söylediği sözün ma'ruf olmasına dikkat etmeli; kötülük ve çirkinlikleri dillendirmekten daha ziyade iyilik ve güzellikleri öne çıkarmalı; bu işi yaparken de üslubunu çok iyi ayarlamalı, ma'rufu kime, ne şekilde ve hangi üslupla sunacağını önceden çok iyi belirlemelidir.

Münker ise, dinin yasakladığı, akl-ı selimin zararlı kabul ettiği, hiss-i selimin nahoş gördüğü ve vicdanın da kapılarını kapatıp reddettiği şeydir. İşte mü'min, iyiliği teşvik etmekle beraber "münkeri de nehyetmek" suretiyle, insanların bir yanlışlığın mahkûmu olmalarına, akıntıya kapılıp bir meçhule sürüklenmelerine ve derin bir suda boğulmalarına mâni olmaya çalışmalıdır. Zulmün çirkin yüzünü göstererek zalimi zulmünden, fısk u fücurun iğrenç yüzünü göstererek fâsıkı fıskından ve küfrün korkunç yüzünü göstermek suretiyle de kâfiri küfründen alıkoymaya çalışmalıdır. Tabi sadece sözleriyle değil, en başta hâl ve tavırlarının diliyle, bohemlik, kötülük ve çirkinliğe karşı muhataplarının gönlünde tiksinti uyarmalı ve onları bu gibi hata ve günahlardan uzak tutmaya çalışmalıdır.

Bâtılı Tasvirden Kaçınmalı

Ancak münkerin çirkin yüzünü göstermeye çalışırken onun güçlü, kuvvetli veya süslü gösterilmemesi gerekir. Yoksa hiç farkına varılmaksızın muhatapların zihninde münkere karşı bir temayül ve alâka uyandırılmış olabilir. Üstad Bediüzzaman Hazretleri, bu konudaki uyarısını, *"Bâtılı tasvir, safi zihinleri idlâl eder (bozar, karıştırır)."*[13] sözüyle dile getirir. Evet, bazen insan, hak ve hakikati anlatacağım diye olumsuz şeyleri öyle resmeder ki, muhataplarda ona karşı bir merak veya imrenme duygusu uyarır. Bu yanlışlık, sadece söz ve konuşmayla da yapılmaz. Bir yerde vaaz u nasihatte bulunan veya konferans veren bir insan söylediği sözlerle safi zihinleri bulandırabileceği gibi, film veya dizi çeken birisi de ekrana taşıdığı görüntülerle aynı hataya düşebilir. Onlar, her ne kadar bâtılın, kamu vicdanında çirkin görünmesini hedeflemiş olsalar da hiç farkına varmadan iradesi zayıf kimselerde günahlara karşı imrenme duygusunu tetiklemiş olabilirler. Böylece, doğruyu ifade etmek ve doğru etrafında surlar oluşturmak maksadıyla yola çıkan insanlar, bilmeden başkalarını yanlış bir yola sürükleyebilirler.

Ümit Kırıcı Olmamalı

Aynı şekilde olumsuz şeyleri, kötülük ve çirkinlikleri, moral bozacak, kuvve-i mâneviyeyi kıracak şekilde tasvir etmeye kalktığınızda da münkerden nehiy emrine aykırı hareket etmiş olursunuz.

Mesela yeri gelir, muzdarip bir ruh hâliyle, "Günümüzde insanlık gözyaşına mahrum gidiyor. Hiçbir devirde günümüzde olduğu kadar kuraklık yaşanmamıştır. Âlem-i İslâm cayır cayır yanıyor. Onun izzeti, onuru, gururu ayaklar altında payimal olmuş. Onun saçıyla sakalıyla oynuyorlar. Fakat böyle acı bir tablo karşısında bile insanlar üzülmüyor, teessür duymuyorlar. Birkaç dakikalarını ayırıp iki damla gözyaşı dökme

---

13 Bediüzzaman, *Mektubat,* s.530 (Hakikat Çekirdekleri).

mevzuunda bile cimri mi cimri hareket ediyorlar." dersiniz. Fakat bu tür mülâhazaları dillendirirken bir taraftan da, "Acaba bunları söylemekle hata mı ediyorum!" endişesini taşırsınız/taşımalısınız. Zira negatif bir durumu resmederken insan, hiç farkına varmadan muhataplarının kaldıramayacağı, onların kuvve-i mâneviyelerini sarsacak kasvetli bir atmosfer meydana getirmiş olabilir.

İnsan, içinde bulunduğu zaman diliminin olumsuz havasını geçmişle kıyas ederken de benzer bir endişeyle gel-git yaşayabilir. Mesela siz, Sultan Ahmet Han Hazretleri'nin;

"İftirakınla Efendim bende tâkat kalmadı.

Pâre pâre oldu bu dîl, aşkta muhabbet kalmadı.

Şol kadar ağlattı ben bîçareyi hükm-ü kaza,

Giryeden hiç Hazreti Yakub'a nevbet kalmadı."

şiirini hatırlar, Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) âşığı ve mecnunu o koca sultanlardan sonra saltanat delisi insanlara kalmanın ne kadar acı verici olduğunu düşünür, bu mülâhazalarınızı seslendirirsiniz. Hakikaten geçmişte yaşanan gül devrini bilen insanlar için, şu an yaşanan hazan mevsimi ne kadar acı, ne kadar ızdırap vericidir! Böyle bir ızdırabı duymama, geçmişle günümüz arasında böyle bir mukayese yapamama ise belki bundan daha ağır, daha iç acıtıcı bir hâldir! Fakat ne kadar sukût etmişiz ki, içine düştüğümüz derin çukurun, yaşadığımız bunalımın farkına bile varamıyoruz!

Evet, bütün bunlar bir hakikatin ifadesidir. Fakat Hazreti Pîr'in yaklaşımıyla; bir insanın söylediği her söz doğru olmalı fakat her doğruyu her zaman söylemek doğru değildir.[14] Bazen doğru olduğuna inandığınız bir hakikati dile getirirsiniz. Fakat muhatapların idrak seviyesi, kalb ufku bu hakikati kaldırabilecek kıvamda değilse söz ve beyanlarınızla onları ümitsizliğe sevk etmiş, bir daha o güzellikler yaşanamayacakmış gibi yanlış bir

14 Bediüzzaman, *Mektubât*, s. 300 (Yirmi İkinci Mektup (Dördüncü Vecih).

kanaate itmiş olursunuz. İşte filmleriyle, dizileriyle, piyesleriyle, köşe yazılarıyla, vaaz u nasihatleriyle insanları negatif şeylerden sakındırmaya çalışan kimseler, bazen öyle kırılmalara sebebiyet verirler ki insanlar inkisar yaşamaya dururlar. Bu inkisarla da iradelerinin kolu-kanadı kırılır, ümitsizliğe düşerler.

Bu açıdan bir yerde konuşma yapacak insan, muhataplarının hissiyatını doğru okumalı, ele aldığı meseleyi uygun bir üslupla takdim etmeli ve karşı tarafta oluşabilecek muhtemel tepkileri de hesaba katmalıdır. Zira muhatapların neye karşı bağırlarını açacaklarını ve neye karşı reaksiyon göstereceklerini hesaba katmadan söylenen sözlerin, maksadın aksiyle netice vermesi muhtemeldir.

Hâsılı, iyiliği teşvik etme ve kötülükten sakındırmada temkinli hareket edilmelidir. Ne bâtılın tasvir edilmesinde mübalâğaya girilmeli ne de hakkın ortaya konulmasında cimri davranılmalıdır.

Konuşurken Hakperest Olmalı

Olumlu ve güzel şeyleri anlatayım derken de bazen çerçevenin dışına çıkabilirsiniz. Mesela ortaya konan güzel faaliyetleri mübalâğaya girerek anlatırsınız. Hâlbuki mübalâğa zımnî (üstü kapalı) yalandır. Yalanın ise zerresiyle dahi dine hizmet edilemez. Hem mübalâğa, güzel faaliyetlerdeki feyiz ve bereketin kesilmesinin de önemli bir sebebidir.

Olumlu şeylerden bahsederken, bazen de meydana gelen güzelliklerin kaynağı kendinizmiş gibi onlardan nefsinize pay çıkarırsınız. Hâlbuki bahsettiğiniz meselenin % 99,9'u Allah'a (celle celâluhu) aittir. İnsan iradesine düşen hisse ise binde birdir. Bunu inkar etmiyoruz. Aksi takdirde Cebriye'nin düşmüş olduğu hataya düşer ve hiç farkına varmadan mutlak bir determinizme kaymış oluruz. Fakat güzel şeyleri resmeden ve başkalarına sunan bir insan, o işin bir kahramanı gibi davranır ve hayalen bile olsa kendine bir pay ayırırsa hayalini şirk

esintileriyle kirletmiş olur. Bu kirli hayal, bir gün gelir onun tasavvurlarına toslar ve orada bir kırılmaya sebebiyet verir. Arkasından taakkulâtına dokunur ve aklında bir kısım çatlamalar oluşmasına yol açar. Neticede böyle bir insan, önce şirkin en masum (!) şekli olan "biz, biz" demeye başlar, arkasından da en galizi olan "ben, ben" demeye durur.

Nasihate Kendi Nefsinden Başlamalı

Öte yandan, nasihatin muhataplarda olumlu bir tesir bırakabilmesi bizzat söyleyen tarafından onun yaşanmasına bağlıdır. Zira Cenâb-ı Hak, Hazreti İsa'ya hitaben, يَا عِيسَى عِظْ نَفْسَكَ فَإِنِ اتَّعَظَتْ بِهِ فَعِظِ النَّاسَ وَإِلَّا فَاسْتَحْيِ مِنِّي *"Ey İsa! Önce kendi nefsine nasihat et. O, bu nasihati tuttuktan sonra ancak insanlara nasihatte bulun. Yoksa Ben'den utan."* buyurmuştur.[15] Allah, burada insanın kendi nefsine kabul ettiremediği bir şeyi başkalarına söylemesinin Kendisine karşı bir saygısızlık olduğunu ifade buyurmuştur. Söylediklerinin on katını yaşayan Hazreti Mesih (aleyhisselâm) gibi ulü'l-azm bir peygambere karşı Allah (celle celâluhu) tarafından böyle bir uyarı yapıldığı düşünülürse, diğer insanların bu konuda ne kadar dikkatli olmaları gerektiği daha iyi anlaşılır.

Şekilden kurtulamama, formalitelerden sıyrılamama ve sureti bırakıp mânâya geçememe de söylediğimiz sözlerin muhataplarda tesirsiz kalmasına sebebiyet veren başka bir husustur. Eğer bir buçuk milyara yakın İslâm dünyası içinde on milyon insan, İslâm'ı asr-ı saadet Müslümanları gibi yaşasaydı, insanlık âleminin çehresi şimdi çok farklı olurdu. Ama her şeye rağmen olana da hamdolsun. Zira Cenâb-ı Hak, لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ *"Eğer şükrederseniz nimetimi artırırım."*[16] buyuruyor.

---

15 Ahmed İbn Hanbel, *ez-Zühd* 1/54; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/382.
16 İbrahim sûresi, 14/7.

Ya Rab! Verdiğin nimetleri görmezlikten gelmemize fırsat verme, bizi onlardan mahrum bırakma! Kalblerimize inşirah ver ve bizi hakiki insan eyle! Bizlere her zaman şükürle gürleyen, haşyetle ürperen, acz u fakr şuuruyla yalvarıp yakaran gönüller ihsan eyle!..

Keşke Çığlıkları

S*oru:* *Gerek dünyada gerekse ahirette "keşke" dememek için nasıl bir hayat yaşamalıyız?*

Cevap: Bir mü'min, dünya ve ukbasını keşke nedametleriyle kirletmek istemiyorsa, en başta Allah'ı (celle celâluhu) bilmeli, O'nun yolunda yürümeli, O'na ulaşma gayreti içinde olmalı ve O'nun lütfettiği bütün imkânları yine O'nun yolunda rantabl olarak değerlendirmeye çalışmalıdır. Bu hedefe ulaşabilmek için ise hayatını hep basiret üzere yaşamalı, temkini hiçbir zaman elden bırakmamalı, hâdiseleri hep doğru okumaya çalışmalı, sorumluluğunun ve konumunun gereklerinin de her zaman farkında olmalıdır.

"Eyvah! Keşke Falanı Dost Edinmeseydim!"

Kur'ân-ı Kerim, farklı âyet-i kerimelerde, ahirette bütün bütün kaybeden bedbahtların nedametlerini nazara vermiştir. Mesela bir yerde, onlar bu pişmanlıklarını, يَا لَيْتَنِى كُنْتُ تُرَاباً *"Ah keşke toprak olsaydım!"*[17] sözleriyle dile getireceklerdir. Dünyada işledikleri zulüm ve günahların cezasıyla karşılaşan

---

[17] Nebe sûresi, 78/40.

kâfirler, "Keşke taş, toprak olsaydık da maruz kaldığımız bu azaba maruz kalmasaydık!" diyeceklerdir.

Başka bir âyet-i kerimede, burada kendi çizgisini kaybederek başkalarının arkasına takılıp gidenlerin "keşke"lerine yer verilmiştir: وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً ۞ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً *"İşte o gün zalim, parmaklarını ısırır ve nedametle şöyle der: 'Keşke o peygamberle birlikte yol tutsaydım! Eyvah! Keşke falanı dost edinmeseydim!'"*[18] Eğer insan, ahirette böyle sızlanmak istemiyorsa burada şuurlu yaşamalı, kimin arkasından gideceğini iyi tayin etmeli ve Allah'ın, insanları şaşkınlıklardan kurtarmak üzere gönderdiği resûllerin yolundan ayrılmamalıdır.

Aslında Allah, insanları hiçbir zaman rehbersiz bırakmamıştır. O, varlığının aynası ve ziyası olan enbiya-i izam, asfiya-i kiram ve evliya-i fihâm ile yolumuza hep ışık tutmuştur. Ancak insan, dünyada bu pîşuva ve pişdarları görmezlikten gelir de onların izini takip etmez ve izsizliğinin kurbanı olursa yolunu kaybeder, dalâlet çukuruna yuvarlanır. Buradaki çukur da orada Cehennem gayyasına dönüşür ve "keşke"lerle inler durur.

Zalimlerin "Keşke, keşke!.." Feryatları

Başka bir âyette ise defterlerin dağıtıldığı hesap gününde bazı insanların yine "keşke" diyecekleri ifade edilmiştir. فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلاَقٍ حِسَابِيَهْ *"Defterleri sağ taraflarından verilenler, yani hesabını iyi verenler: İşte alın, okuyun kitabımı! (Zaten) ben böyle bir hesapla karşılaşacağıma inanıyordum!"*[19] sözleriyle mesrur olurlarken; وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ۞ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۞ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۞ مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ ۞ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ *"Defterleri sol taraflarından verilenler ise: Âh keşke, bana bu*

18 Furkan sûresi, 25/27-28.
19 Hâkka sûresi, 69/19-20.

kitabım verilmeseydi! Keşke hesabımı da hiç bilmeseydim! Ve keşke, ölüm işimi bitirmiş olsaydı! Malım hiçbir işe yaramadı. Güç ve hâkimiyetim yok olup gitti!"[20] diyecek ve hasretle inleyeceklerdir.

Burada sağlam bir duruş sergilemiş, müspet hareketi kendisine ilke edinmiş ve hep sağ salim hareket etmiş olanlara, ahirette kitapları sağ taraftan verilecek de onlar sevinç ve beşaşet izhar edeceklerdir. Kitapları sol taraftan verilenler ise işledikleri bütün mide bulandırıcı günahlarının orada yazılı olduğunu göreceklerdir. Burada harama nazar edip harama kulak kabarttıklarından, harama doğru yürüyüp harama el uzattıklarından ve hukuk tanımadıklarından, o gün, işledikleri bütün bu günahlarının bir defterde yazılı olduğunu görecekler de şiddetle pişman olup "Keşke!" diyeceklerdir. Daha Cehennem'e girmeden, işledikleri günahların hicabıyla iki büklüm olacaklardır.

İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın ahsen-i takvime mazhar yarattığı, melekler için bir kıblenümâ kıldığı ve özel bir donanımla dünyaya gönderdiği bu âbide varlık, üç-beş günlük dünya, üç-beş günlük makam, mansıp, saltanat arzusu için bu tür rezaletlere dalmamalı, insanlığını kirletmemelidir. Çünkü o, Allah'ın kendisine bahşettiği bu konumu muhafaza edemezse, اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ *"Onlar hayvanlar gibidir, hatta onlardan da aşağıdırlar."*[21] tokadını yiyebilir, en sefil varlıklardan bile daha aşağılara yuvarlanabilir.

Cehennem Azabına Denk Vicdan Azabı

İnsana verilen paye ne kadar yüksekse, düşüşe geçtiği zaman da onun o nispette derin bir çukura düşme ihtimali vardır. Nitekim Hazreti Pîr, ihlâs/hillet kulesinin başından aşağıya düşen bir insanın, düz bir zemine değil, derin bir çukura

---

20 Hâkka sûresi, 69/25-29.
21 A'râf sûresi, 7/179.

düşme ihtimalinin bulunduğunu ifade etmiştir.[22] Aynı şekilde, *"bi hasebi'l-mağrem el-mağnem"* (elde edilen ganimet, altına girilen risk ölçüsünde artar veya azalır) kaidesine göre bir insan Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarıyla ne kadar çok serfiraz ise, riski o nispette fazla demektir. Evet o, Cenâb-ı Hakk'ın, başından aşağı boşalttığı nimetlere nankörlük edip kadrini, kıymetini bilmediği zaman derin bir çukura düşebilir.

İşlediği günahlarla kendi konum ve insanî mahiyetine saygısızlık yapan, Allah'ın enisi olmaya namzet olarak yaratılmasına rağmen şeytana enis ü celis olan, vazifesinin şuuruna varamayan, kendisine yakışmayan işler yapan ve böylece mazhar olduğu donanımlarını kirleten insan, "Keşke benim hakkımda yokluk kararı verilseydi de, bütün bunları görmeseydim, duymasaydım!" diyecek ve daha sû-i akıbete maruz kalmadan, defterinde yazılı olan şeyler karşısında derin bir vicdan azabı duyacaktır.

Ahirette böyle bir pişmanlığa maruz kalmak istemeyen, dünyada çok hakperest olmalı, Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun Râşid Halifelerini kendisine rehber edinmeli, onlar gibi yaşamaya çalışmalıdır. Onlar, devletin zirvesinde oldukları zaman bile sıcak döşeklerde yatmamış, yalılar ve villalar peşinde koşmamış, dünya mâmelekine perestiş etmemişlerdir. Efendiler Efendisi (aleyhi ekmelü't-tehâyâ), ruhunun ufkuna yürüdüğünde, mübarek eşlerinin maişetini temin etmek üzere aldığı borç para karşılığında zırhı bir Yahudi'de rehin olduğu gibi,[23] O'nun izini takip eden Hulefa-i Râşidîn de dâr-ı bekaya irtihal ederken geriye bir şey bırakmamışlardır. Âdeta onlar bize, dünyadan nasıl gidilmesi gerektiğini göstermişlerdir. Onlar gibi yaşayan insanlar, nedamet duyacakları işler yapmayacakları için ötede de "keşke" demeyeceklerdir.

---

22 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.204 (Yirmi Birinci Lem'a).

23 Buhârî, *cihâd* 89; Tirmizî, *büyû'* 7; İbn Mâce, *rühûn* 1.

Ömür, Kumar Masasında Atılan Zar Değildir

"Yâdında mı doğduğun günler?
Sen ağlar idin, gülerdi hep âlem…
Bir öyle ömür geçir ki, olsun,
Mevtin sana hande, halka matem…"

Evet, insan, "keşke" dememek için öyle bir hayat yaşamalı ki; kendisi ölümüne üzülmesin, bilakis başkaları onun göçüp gitmesi karşısında hüzün duysun. Çocuk dünyaya geldiği zaman ağlar ama yakınları bir çocuğumuz oldu diye sevinirler. Öyle yaşamalı ki, ölüp gittiği zaman, hem iç inşirahıyla karşılayacağı bir âleme göçtüğü, hem de ruhunun ufkuna yürüdüğü için sevinsin. Eğer matem tutulacaksa, başkaları tutsun; gözyaşı dökülecekse başkaları döksün. Doğumda sevinenler, bu defa ağlamaya dursun. İşte böyle yaşayanlar hiç keşke dememişlerdir, demeyeceklerdir. Ömür sermayesini kumar masasında atılan bir zar gibi gören ve onu fuzuli harcayanlar ise, dünyada da ukbada da keşke diyerek hep kıvranıp duracaklardır.

Hususiyle iman ve Kur'ân hizmetine gönül veren adanmışlar, "keşke"ye kapalı yaşamalıdırlar. "Keşke" onların bugünlerine de, yarınlarına da, ahiretlerine de girmemelidir. Onlar, sahip oldukları ömür sermayesini öyle değerlendirmelidirler ki, göçüp gittiklerinde mazhar olacakları uhrevî nimetlerle sevinsinler, âlem de onların yokluğu karşısında gözyaşı döksün, seneler, asırlar sonra bile arkadan gelen nesiller tarafından hep bir yâd-ı cemil olarak anılsınlar. Zira Kur'ân-ı Kerim, وَالَّذِينَ جَٓاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَٓا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ *"Onlardan sonra gelenler şöyle derler: 'Rabbimiz, bizi ve imanda bizi geçen, bizden önce gelip de iman etmiş bulunan kardeşlerimizi yarlıga ve iman edenlere karşı kalblerimizde en ufak bir gıll ü gış bırakma!"*[24] şeklinde beyanlarıyla bize bu ufku gösteriyor.

---

[24] Haşir sûresi, 59/10.

Nitekim biz, bugün geriye dönüp baktığımızda, "Allah'ım, Hazreti Ebû Bekir'den, Hazreti Ömer'den, Hazreti Osman'dan ve Hazreti Ali'den bin defa razı ol! Onlar, bize ne müthiş bir miras bırakmışlar! Sonsuz merhametinle kendilerine ihsan etmiş olduğun lütufları öyle bir değerlendirmişler ki, onları yedi veren, yetmiş veren başaklar hâline getirmişler." diyor, onları hayırla yâd ediyoruz.

Öte yandan, hak hukuk tanımayan, milletin malını gasp eden, helâl-haram demeden eline geçirdiğini yiyen kimseler ise arkadan gelenler tarafından lânetle anılacak ve;

"Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur.

Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehl-i kubur!"

sözleriyle yâd edileceklerdir.

Bu açıdan insan, ötede mahcup duruma düşeceği ve utancından yerin dibine geçmek isteyeceği işler yapmamalı; her zaman tertemiz yaşamalı, tertemiz hâlde ötelere yürümelidir. Özellikle gelecek nesillere ulaştırma adına omuzlarında büyük bir emanet taşıyan insanlar, dünyanın değil Allah'ın talibi olmalı, eteklerini dünyanın levsiyatıyla kirletmemeli ve "Allah'ım, beni Sensizliğe mahkûm etme!" demelidir. Onlar, hep bu mülâhazayla yaşamalı ve bu mülâhazayla ölmelidirler. Zaten güzel bir sözde de ifade edildiği üzere bir insan nasıl yaşarsa öyle ölür, nasıl ölürse öyle haşr edilir ve nasıl haşr olunursa ötede gideceği yere öyle gider.[25]

"Unutma, Ölüm Çıkıp Gelir Bir Gün Ansızın"

Hazreti Pîr, bir yerde, *"Eyvah! Aldandık. Şu dünya hayatını sabit zannettik. O zan sebebiyle de bütün bütün zayi ettik. Evet şu güzerân-ı hayat bir uykudur; bir rüya gibi geçti. Şu temelsiz*

25 Aliyyülkârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh* 1/332, 7/375, 8/431.

ömür dahi bir rüzgâr gibi uçar gider…"[26] sözleriyle dünyanın fani ve zâil yönüne dikkat çekerken, başka bir yerde ise;

"Fânîyim, fânî olanı istemem!

Âcizim âciz olanı istemem!

Ruhumu Rahmân'a teslim eyledim, gayr istemem!

İsterim, fakat bir Yâr-ı Bâkî isterim!

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim!

Hiç-ender hiçim, fakat bu mevcudatı umumen isterim!"[27]

ifadeleriyle bir taraftan insanın büyük şeylere talip olması gerektiğini, diğer yandan da ehl-i dünyanın gözünde büyüttüklerinin kayda değer şeyler olmadığını vurgulamıştır. Allah bizi bu kutluların yolundan ayırmasın! Çünkü onların yolu, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoludur.

Münebbihât'ın başında geçen bir şiiri hatırlatarak konuyu noktalamış olalım:

يَا مَنْ بِدُنْيَاهُ اشْتَغَلْ — قَدْ غَرَّهُ طُولُ الْأَمَلْ

أَوَلَمْ يَزَلْ فِي غَفْلَةٍ — حَتَّى دَنَا مِنْهُ الْأَجَلْ

اَلْمَوْتُ يَأْتِي بَغْتَةً — وَالْقَبْرُ صُنْدُوقُ الْعَمَلْ

اِصْبِرْ عَلَى أَهْوَالِهَا — لَا مَوْتَ إِلَّا بِالْأَجَلْ

"Ey dünya meşgaleleriyle oyalanan zavallı! Upuzun bir ömür ümidiyle hep aldandın!

Yetmez mi artık bunca gaflet ve umursamazlığın? Zira bak, yaklaştı ötelere yolculuk zamanın!

Unutma, ölüm çıkıp gelir bir gün ansızın! Seni bekliyor kabir, o ki amel sandığın.

Öyleyse, dünyanın sıkıntı ve belalarından sabra sığın! Bilesin ki ecel gelmeden gelmez ölüm!"[28]

---

26 Bediüzzaman, *Sözler* s.227 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).
27 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s. 235 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).
28 İbn Hacer, *el-Münebbihât* s.4.

Usûlüddin Ekseni

Soru: *Sohbetlerinizde sık sık "Usûlüddin"e bağlı kalmanın öneminden bahsediyorsunuz. Konunun açılımını lütfeder misiniz?*

Cevap: Usûlüddin, dinde temel olan asıllar, prensipler, ölçüler demektir. İnancın çerçevesini belirleyen esaslar, Cenâb-ı Hakk'ı tanıma adına ortaya konulan disiplinler, haşr u neşr mevzuunda dile getirilen genel mülâhazalar, varlık-insan ve Allah münasebetine dair serdedilen hakikatler vs. Usûlüddin'i oluşturur.

İman ve İslâm'ın Surları

İlk dönemlerde, Sahib-i Şeriat tarafından ortaya konulmuş olan bu tür esaslar isimsiz müsemma olarak vardı. Fakat adı konulup bir disiplin olarak dile getirilmemişti. Daha sonra gelen İmam Maturîdî ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî gibi âlimler, en önemlisinden daha az önemli olana doğru bir çizgi takip ederek kendilerine ulaşan bu hakikatleri hem sistematik bir yapıya kavuşturdu hem de yanlış anlama ve sapmaların önüne geçme adına tafsilatlı açıklamalar yaptılar.

İslâm'ın, Kur'ân ve Sünnet çerçevesinde nasıl hayata hayat kılınacağı, bu iki kaynaktan hüküm istinbat ederken hangi metotların takip edileceği, karşılaşılan problemlerin nasıl çözüleceği gibi Fıkıh Usûlü'ne dair konular da belirli bir dönemde isimsiz müsemma olarak bilinmiştir. Daha sonraki dönemlerde Fıkıh sahasının önde gelen âlimleri tarafından bu konular disipline edilmiş ve madde madde çerçevesi belirlenmiştir. Eğer bir insan, bu temel disiplinler yörüngesinde hayatını götürürse, –Allah'ın izni ve inayetiyle– hem yanılmaz, hem de çelişkiye düşmez.

İslâm'ın kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa hitap eden evrensel din olmasından dolayı, temel prensiplere bağlı kalmak şartıyla çağa göre farklı yorum ve içtihatlar ortaya konulabilir. Fakat bir kısım tarihselcilerin yaptıkları gibi, Kur'ân ve Sünnet'te vaz' edilen hükümlere kendilerince bir kısım menatlar (hükmün kendisine bağlandığı vasıflar), illetler bulma, daha sonra bu menatların değiştiğini iddia ederek söz konusu hükümleri geçersiz sayma ve onların yerine yeni bir kısım hükümler vaz' etmeye kalkışma doğru değildir. Çünkü bu takdirde Usûlüddin adına konulmuş rükünlerden uzaklaşılmış olur. İnsan bir kere bu temel disiplinlerden uzaklaşmaya başladığında, meselenin nereye varacağı belli olmaz. Ayrıca böyle bir hareket tarzı, insanın kendi düşünce dünyası adına bir başkalaşma yaşadığının da bir göstergesidir. Bir kere başkalaşan ise, ardı arkası kesilmeyecek şekilde kendisini başkalaşma çağlayanına salmış demektir.

İnsanı bağlı bulunduğu değerler mecmuasından en uç noktalara savurabilecek böyle bir başkalaşmaya maruz kalmamak için, başta Kur'ân ve Sünnet olmak üzere kültür mirasımızın temel kaynaklarına sımsıkı bağlı kalmak gerekir. Zira Kur'ân, Allah kelâmıdır. Hazreti Pîr, *"Kâinat mescid-i kebirinde Kur'ân kâinatı okuyor! O'nu dinleyelim. O nur ile nurlanalım, hidayetiyle amel edelim ve onu vird-i zeban edelim. Evet, söz odur ve ona derler. Hak olup, Hak'tan gelip Hak diyen ve hakikati*

gösteren ve nuranî hikmeti neşreden odur."[29] diyerek hangi şartlarda olursak olalım bizi doğru yola sevk edecek hidayet güneşinin Kur'ân-ı Hakîm olduğuna dikkatlerimizi çekmiştir.

Bu kudsî kaynaklardan çıkarılan temel disiplinlere aykırı olarak dinde yeni bir kısım şeyler ortaya koymak bid'atkârlıktır. Her bir bid'atta ise dalâlete giden bir yol vardır. O hâlde insan, ne düşüncesinde, ne tavır ve davranışlarında, ne ibadet ü taatinde ve ne de Kur'ân ve Sünnet'i anlama ve yorumlamada bid'atkârlığa girmemelidir. Evet, peygamberlere –hâşâ ve kellâ– sadece Allah'ın kitaplarını bize getirmiş birer postacı nazarıyla bakmak bid'attir; Kur'ân ve Sünnet'in bize sunduğu çerçeve dışında sahabe-i kirâmı ve selef-i salihîni farklı bir kısım telâkkilerle ele almak bid'âttir; Mutezile ve Cebriye mezheplerinin Zât-ı Ulûhiyet'e isnat ettikleri yakışıksız bir kısım şeyleri kabul etmek bid'attir.

Mesela Allah'ın (celle celâluhu), bazı şeyleri yapmaya mecbur olduğunu ileri sürmek veya O'nun her işinde maslahata uymak mecburiyetinde olduğunu iddia etmek, dalâlettir. Çünkü إِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ *"Allah dilediği şekilde hükmeder."*[30]; لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ *"Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir."*[31] âyetlerinin de işaret ettiği üzere Allah, tüm varlıkların yaratıcısı, rabbidir; her ne dilerse onu yapar ve herkesi yaptıklarından hesaba çeker; fakat kimsenin Allah'a hesap sormaya hakkı yoktur.

İşte Fıkhı doğru anlamak için Fıkıh Usûlü'nün ortaya koyduğu disiplinlerin anlaşılması çok önemli olduğu gibi, inanç mevzuunda bu tür inhiraflara düşmemek için de iyi bir Usûlüddin kültürüne sahip olmak çok önemlidir. Aralarında teferruata dair bir kısım farklılıklar olsa da, başta mezhep imamları, daha sonra da onların arkadan gelen tâbileri Fıkıh Usûlü'ne dair zengin

---

29 Bediüzzaman, *Sözler* s.33 (Yedinci Söz).
30 Mâide sûresi, 5/1.
31 Enbiyâ sûresi, 21/23.

bir birikim bırakmışlardır. Aynı şekilde İmam Maturîdî ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî Hazretleri başta olmak üzere, daha sonra gelen devasa âlimler Usûlüddin mevzuunda eserler kaleme alarak, bizi yanılgılardan korumaya çalışmışlardır. Gerek Usûl-i Fıkıh, gerekse Usûlüddin'e dair ortaya konulmuş olan bu disiplinlere bağlı kalındığı takdirde, zamanın getireceği yorumları sahiplenmede ve mevcut şartları dikkate alarak İslâm'ın içtihat ve istinbata açık alanlarını doldurmada muvaffak olunacaktır. Fakat bu temel disiplinlerin dışına çıkıldığı takdirde, zaman çok doğru okunsa ve çok güzel yorumlar yapılsa da, bid'atlara düşmekten kurtulunamayacaktır.

Ne Usûl Ne de Üslup Feda Edilmeli

Öte yandan ruh ve mânâ köklerimizden süzülüp gelen değerleri dünyanın değişik yerlerine ulaştırma ve aynı zamanda onlardan alacağımız şeyleri alma mevzuunda da temel disiplinlere muhalefet edilmemelidir. Bu önemli hususa hassasiyet gösterilmediği takdirde bir kısım hatalara düşülebilir. Mesela muhatap olduğumuz insanlara belli hakikatleri anlatabilmek için gereksiz mümaşat ve müdarata girebiliriz. Yaptığımız işi, onları hoşnut etmeye bağlayabilir, onlara şirin görünmeye çalışabilir ve gönül dünyamızda insanların oturacağı sandalye sırasını belirlemede tercih hatasına düşebiliriz. Bütün bunlar, Usûlüddin prensiplerine aykırı hareket etme demektir. Zira Kur'ân-ı Kerim, bir mü'minin evvelen ve bizzat mü'minleri sevmesini, onları bırakıp da başkalarını dost edinmemesini emretmektedir.[32]

Fakat diğer taraftan bir mü'minin, mü'minler dışındaki kişilerle arasındaki münasebetleri bütünüyle kesmesi, onlara tamamen sırtını dönmesi de aynı şekilde temel disiplinlere aykırı bir hareket tarzıdır. Zira Kur'ân-ı Kerim, ehl-i kitabın hepsinin bir olmadığı; onların içinde dosdoğru bir topluluğun olduğu ve

---

32 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/28; Nisâ sûresi, 4/144; Mâide sûresi, 5/51.

gece Allah'ın âyetlerini okuyarak secde eden;[33] hak ve hakikate çağıran;[34] Kur'ân mesajını duyduklarında onda âşina oldukları gerçeği bulmaları sebebiyle gözlerinden yaş boşalan insanlar bulunduğunu haber vermiştir.[35] Dolayısıyla ehl-i kitabın hepsini aynı çizgide değerlendirmemek gerekir.

Yine Cenâb-ı Hak, لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ *"Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmekten, adalet ve insafı gözetmekten menetmez."*[36] yüce beyanıyla, onlara iyilik yapmak suretiyle gönüllerine girmede bir mahzur bulunmadığını ifade buyurmuştur. Dolayısıyla konumları ve durdukları yer itibarıyla herkese karşı bir münasebet yolu bulup, onlarla münasebete geçme ve onların da size ulaşmasını sağlamaya çalışma takdir edilecek bir davranıştır.

Güzellikleri Takdimde Kuyumcu Hassasiyeti

Anadolu'dan dünyanın dört bir yanına dağılan sevgi ve hoşgörü kahramanları, değişik kültür ortamlarında yetişmiş insanlarla karşılaşmakta ve iletişime geçmektedirler. Onların, iletişime geçtikleri muhataplarını önceden iyi okumaları gerekir. İlk önce muhatabın dünya görüşü, inancı, karakteri gibi hususlar hakkında bilgi sahibi olunmalı, söylenilecek sözlere karşı nasıl tepki verebileceği iyi hesap edilmeli, daha sonra söze başlanmalıdır.

Fakat bu noktada da hassas olunması gereken husus, muhatabın ruhuna girebilme ve ona şirin görünebilme adına Usûlüddin'e aykırı hareket edilmemesidir. Bunun için hizmet erlerinin Kur'ân'ı ve onun tefsiri ve şerhi diyebileceğimiz Sünnet'i

---

33 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/113.
34 Bkz.: A'râf sûresi, 7/159.
35 Bkz.: Mâide sûresi, 5/83.
36 Mümtahine sûresi, 60/8.

çok iyi bilmeleri gerekir. Bu iki kudsî kaynağın ve onların ortaya koyduğu temel disiplinlerin bilinmesi adına seminerler düzenlenmeli ve insanların bu konuda iyi yetişmeleri sağlanmalıdır. Yoksa insanlara din anlatacağız diye kimi zaman bir kısım yanlışlıklara girilebilir, kimi zaman da Usûlüddin'e muhalif şeyler yapılabilir.

Başka bir husus da, başkalarının damarlarına basmak suretiyle onları tepki ve reaksiyona sevk etmemeli; Müslümanlığı küçük ve basit gösterecek her türlü tavır ve davranıştan da şiddetle kaçınmalıyız. Bu konuda Usûlüddin esaslarına bağlı kalmak için, siyer felsefesinin ve sahabe efendilerimizin takip ettiği yol ve yöntemin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Mesela, Rehber-i Ekmel Efendimiz'in (aleyhi elfü elfi salâtin ve selâm), ulü'l-azm bir peygamber karşısındaki tevazu ve kemal-i faziletini ifade sadedinde insanlara şu hadise anlatılabilir: Bir sahabî efendimizle bir Yahudi arasındaki "Hazreti Musa mı üstündü, Efendimiz mi üstün?" münakaşasında, sahabî, Yahudi'ye bir tokat vurur. Yahudi de gelip Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) şikâyette bulunur. Bunun üzerine Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Peygamberleri birbiriyle yarıştırmayın! Benim Hazreti Musa'dan daha faziletli olduğumu söylemeyin! Haşr u neşir olduğunda onu arşın kaidelerine tutunmuş olarak göreceğim. Bilmiyorum, daha önce yaşadığı (Tur'daki tecellî neticesinde meydana gelen) baygınlıktan dolayı mı yeni bir baygınlık yaşamadı, yoksa önce mi haşroldu?"* buyurur.[37]

Eskiden hak ve hakikate tercüman olmaya çalışanlar, içlerindeki muhasebe duygusunu canlı tutmak için, karşılaştıklarında birbirlerine, "Kaç insanın katilisin?" diye sorarlarmış. Yani, kaç insan senin atmosferine girdi de senin densizliğin yüzünden dinden uzaklaştı? Başkalarının katili olmamak için, öz beynimizi burnumuzdan kusmalı, bir yolunu yöntemini bulmalı asla usûl

---

37 Buhârî, *husûmât* 1, *enbiyâ* 31, *rikâk* 43, *tevhîd* 31; Müslim, *fezâil* 157.

ve üslupta hata yapmamalı ve muhataplarımıza sunacağımız hakikatleri en imrendirici bir şekilde takdim etmeye çalışmalıyız.

Yarım Hekim Can, Yarım Âlim Din Götürür

Usûl ve üslup bilmeyen, Kur'ân'ın temel disiplinlerinden, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mesajından habersiz olan, selef-i salihîni doğru okuyamayan bir insan ister postnişin, ister irşat makamında görünen bir mürşit, isterse etrafında insanların halkalandığı bir şeyh olsun, onun, her zaman değişik oyun ve aldatmalarıyla şeytanın güdümüne girmesi mümkündür. Şeytan, böyle bir kişiye bazen harikulâdeden bazı şeyler göstermek, bazen de kulağına bir kısım sesler fısıldamak suretiyle bir tane doğrunun yanında ona on tane yanlışı kabul ettirebilir ve farklı inhiraflara sürükleyebilir.

Hâlbuki Usûlüddin'i bilen bir insan, vahiyle müeyyet olmadığının farkındadır. O, kulağına fısıldanan, gözüne görünen, kalbine duyurulan veya ihsaslarına seslenen bir şeyi, Kitap ve Sünnet ile test etmesi gerektiğini bilir. Eğer bu şey, Allah'ın kelâmına, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sünnet-i Sahiha'sına veya selef-i salihînin bu iki kaynaktan hareketle ortaya koydukları esaslara uygun düşüyorsa "baş göz üstüne" der, minnet ve şükür duygularıyla onu kabul eder. Aksi takdirde bunların hiçbirisine itibar etmez. Bu açıdan Usûlüddin'i bilmeyen insanların mürşid postuna oturmaları tehlikelidir. Nitekim Muhammed Bahauddin Nakşibend Hazretlerine göre İslâmî ilimlerden icazet almayan bir insana irşat vazifesi verilmez. Yani bu kişinin, sarf, nahiv ve meânî gibi âlet ilimlerini ve aynı zamanda Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Tefsir, Usûl-i Tefsir, Hadis, Usûl-i Hadis ve Usûlüddin gibi İslâmî ilimleri bilmesi gerekir.

Önceki dönemlerde hak ve hakikate tercüman olması için kendisine hilâfet verilecek kişilerde bu şartlar aranmış, âlim olmayan kimselere irşat vazifesi verilmemiştir. Günümüze gelindiğinde ise gelenekten tevarüs edilen tekke ve zaviye müesseselerini

devam ettirme ve bu müesseseler etrafında toplanmış olan insanları kaçırmama gibi mülâhazalar, dinî ilimlerde mütebahhir olmayan ve yetkinliği de bulunmayan nâehil kimselere hilâfet verilmesine sebebiyet vermiştir. Bunun ise baytarın eline bıçak verip kalb hastası bir insanı bypas yaptırmaktan farkı yoktur. Halk arasında yaygın olan ifadesiyle söyleyecek olursak, "Yarım hekim can, yarım âlim din götürür."

Bu itibarladır ki, irşat vazifesi yapmak isteyenlerin İslâmî ilimlerde donanımlı hâle gelmeleri, Usûlüddin'i ve Usûl-i Fıkh'ı iyi bilmeleri son derece önemlidir. Yoksa onlar, insanları irşat edeceğiz ve doğru yola çağıracağız diye yola çıksalar da, hiç farkına varmadan kendileri yanlışlara düşmekle kalmaz, arkalarındakileri de yanlıştan yanlışa sürükler dururlar.

Niyazî-i Mısrî'nin bir sözünü hatırlatarak konuyu noktalamış olalım:

"Her mürşide el verme ki yolunu sarpa uğratır,

Mürşidi kâmil olanın gayet yolu âsân imiş…"

Güç ve İmkân Sahiplerinin Hakkı Kabulü

S*oru:* *Gerek Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerine ve gerekse Kur'ân-ı Kerim'de geçen peygamber kıssalarına bakıldığında, toplumsal statü açısından önde görünen ve yüksek hayat standartlarına sahip insanların hakkı kabulde daha inatçı ve katı oldukları görülmektedir. Böyle bir realite karşısında hak ve hakikate tercüman olmak isteyen inanan gönüllerin dikkat etmeleri gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Her dönemde olduğu gibi günümüzde de kendileri gibi düşünmeyen ve kendilerinden olmayan insanları ezmeye çalışan, onları kapı kulu gibi kullanıp, sırtlarından geçinen oligarşik bir azınlık vardır. Bu oligarşik azınlık, dünyayı kendilerine göre dizayn etmek ister; her şeyi kendi çıkarlarına, heva ve heveslerine göre değerlendirir; dolayısıyla kendilerinden başka kimseleri görmez ve onlara kapıkulu nazarıyla bakar. Şirzime-i kalîl sözüyle ifade edebileceğimiz, bu mağrur mutlu azınlık, ülkemizde var olduğu gibi İslâm dünyasının başka ülkelerinde de vardır ve gelecekte de olacaktır.

Ne var ki kast sistemindeki tabakalarda olduğu gibi kendilerini en üst basamakta gören bu insanların toplumu her zaman kendi vesayet ve hâkimiyetleri altında tutabileceklerini düşünmek de doğru değildir. Onlar, hususiyle dinî ve ahlâkî düşüncenin gerçek mânâda hâkim olduğu dönemlerde daralmış, büzüşmüş ve dar bir dairede kalmaya mahkûm edilmişlerdir. Fakat dar bir alana hapsoldukları, kuyruklarını kısıp inlerine çekildikleri dönemlerde bile toplumu esir almaya yönelik düşüncelerini korudukları, üstüne üstlük tahrip adına yeni bir kısım proje ve plânlar üretmeye devam ettikleri bir hakikattir. Fırsatı tam ele geçirdikleri dönemlerde ise hayata ait bütün alanları işgal ettikleri; kaba kuvvete başvurup, kendilerinden olmayan herkesi ezdikleri de başka bir hakikattir.

Bu duruma gelmelerini sadece onların temerrüt ve zulümlerine vermemek gerekir. Beri tarafta kitlelerin gafleti, zühulü ve onlarla mücadele edebilecek faziletli insanların birlik ve beraberlik ruhunu yakalayamamaları, hesapsız ve plânsız hareket etmeleri bu neticenin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar. Diyebiliriz ki istihkak kesp etmeyen hiçbir toplum, böyle zalimlerin tahakkümü altında ezilmez. Esasında maruz kaldığımız her türlü bela ve sıkıntıyı kendi hata ve kusurlarımızdan bilmek, bize Kur'ân-ı Kerim'in tavsiyesidir. Cenâb-ı Hak, Yüce Beyan'ında, وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ *"Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Kaldı ki Allah pek çok şeyi de affeder."*[38] buyuruyor.

Bir insan bütün bütün aklını yitirmemişse bilerek kendisine zarar vermez. Fakat onun gafleti, ileriyi görememesi, nefis sevdasına düşmesi, makam ve paye peşinde koşması gibi bir kısım ihmal ve kusurları, "bile bile kendine zarar veriyor" dedirtecek ölçüde zarara sebebiyet verir. Eğer insan, irtikâp etmiş olduğu bunca hata ve günahına rağmen bir kısım güzelliklere mazhar oluyorsa, bütün bu güzellikleri Allah'tan bilmelidir.

---

[38] Şûrâ sûresi, 42/30.

Merhum Mehmet Âkif, dünyadaki tek hak sahibinin, "Hakkımı vermem!" diyen kişi olduğunu söyler. Bu açıdan, oligarşik azınlığın zulüm ve haksızlıkları karşısında, sadece bağırıp çağırmak, yaygara koparmak müspet bir netice vermez. Hakkını yedirmeme adına aklî ve mantıkî mücadele edilmeli, eğer hak kaybedilmişse istirdat etme adına elden gelen her türlü meşru gayret gösterilmelidir. Bu uğurda Kur'ân ve Sünnet'in tavsiyeleri doğrultusunda, hukuka riayet çerçevesinde ve adalet dairesi içinde mücadele ederek insanca yaşama hakları tekrar geriye alınmalıdır.

Çağın Mütekebbirleri ve Hakkın Gür Sesi

Dün olduğu gibi bugün de dünyada sermayeyi, gücü, iktidarı ve bir kısım makam ve mansıpları elinde tutan kişiler halka bakarken yere bakıyor gibi, kendilerine bakarken ise göklere bakıyor gibi bakıyorlar. Günümüzde bunların sayıları o kadar fazladır ki, onlara oligarşik azınlık demek bile yeterli olmayacaktır. Elbette ki Allah'ın havl ve kuvveti karşısında onların gücünün hiçbir kıymeti yoktur ve O'na sığınanlar için de esasen hiçbir anlam ifade etmemektedir. Fakat bizim gaflet ve zaafımız neticesinde ortaya çıkan boşluk, o gücü anlamlı hâle getirmekte ve onlar da onu bize karşı kullanmaktadır.

Milletin sırtından geçinen bu tür zümrelerin hep bu hâl üzere kalacaklarını düşünmek doğru değildir. Bir gün onların arasından da yaptıkları zulümlere pişman olanlar, "tevbeler tevbesi" diyenler, duygu ve düşüncelerini değiştirenler ve insanca yaşama yolunu tercih edenler çıkabilir. Nitekim Devr-i Risaletpenahi'de bunun birçok örneğini görmek mümkündür. Her ne kadar Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) başlangıçta inananların çoğunluğu Bilâl-i Habeşî, Ammar İbn Yâsir ve Abdullah İbn Mesud (radıyallahu anhum) gibi servet ve iktidar sahiplerinin yanında çalışan fakir insanlar olsa da, daha sonraki yıllarda Mekke'nin varlıklı kesiminden de bu nurdan halkaya dahil olanlar çıkmıştır.

Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk iman eden ve merkezi teşkil eden insanların kimliğine bakarak psiko-sosyolojik açıdan bir kısım tahlillere girebilirsiniz. Mesela ezilen insanların, içinde bulundukları kötü hayat şartlarından kurtulmak için bir halaskâr arayışı içinde olduklarını; Nebiler Nebisi'ni (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadakati, iffeti, yüksek fetaneti ve kararlılığıyla görünce kendileri için bir merci olabileceği düşüncesiyle O'na koştuklarını söyleyebilirsiniz. Veya bu insanların, dünya ile hiçbir alâkalarının bulunmaması ve kaybedecekleri pek fazla bir şeylerinin olmamasını göz önünde bulundurarak Allah yolunda hırz-ı can etmelerinin daha kolay gerçekleştiğini de düşünebilirsiniz. Veyahut da zulüm altında inleyen bu insanlara, Allah Resûlü'nün engin şefkatiyle muamelede bulunması, bağrını açması, destek olması ve sahip çıkmasını, onların İslâm'ı daha hızlı bir şekilde kabullerinin bir sebebi olarak da görebilirsiniz. Bütün bunların haricinde fakr u zaruret içinde bulunan insanların böyle ezelî bir nura yönelişini bir sevk-i ilâhî olarak da değerlendirebilirsiniz. Ancak bu neticeyi hangi sebebe bağlarsanız bağlayın, ilk saffı teşkil eden kahramanların büyük çoğunluğunun fakir ve toplumun önde gelenleri tarafından hakir görülen insanlardan oluştuğunu görürsünüz.

Ne var ki, bir gün gelmiş, her fırsatta Müslümanların karşısına çıkan ve onları ezmeye çalışan toplumun önde gelenleri de Müslüman saflarına katılmışlardı. Mesela nübüvvetin altıncı senesinde Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı söylenen nâsezâ, nâbecâ sözler karşısında Hazreti Hamza'nın (radıyallahu anh) gayret-i insaniyesi coşmuş ve müşriklere başkaldırmıştı. Demek ki onun ruhunda bu cevher ve potansiyel vardı. Yiğitlik timsali bu zat, başlangıçta muvakkat bir tereddüt yaşamış olsa da, Müslüman olduktan sonra kendisini İslâm'a öyle bir bağlamıştır ki, Uhud'da şehit olduktan sonra ismi göklerde "Allah'ın aslanı" mânâsında "Esedullah" şeklinde yazılmıştır. Bir dönem temerrütte eşi emsali olmayan Ebû Süfyan, Mekke fethinden sonra Allah Resûlü'nün yanında

yerini almıştır. Onun gibi müşriklerin elebaşlarından olan nice kimseler hakka teslim olup saf değiştirmişlerdir.

Hiç Kimse Güzelliklerden Mahrum Kalmamalı

Bu itibarladır ki bugün itibarıyla kendilerini kast sistemine göre en üst basamakta görüp, başkalarını ezme hakkına sahipmiş gibi davranan oligarşik azınlık içinden de kim bilir belki nice servi revan canlar, nice gül yüzlü sultanlar, nice Hüsrev gibi hanlar çıkar, evrensel değerlerin ikame edilmesi konusunda size omuz verir. Hatta günümüzde yağmur gibi olmasa da yapraklara konmuş şebnemler gibi bunun emarelerinin görüldüğü söylenebilir. Zira dünyevî imkânları çok iyi olan, bazılarınca kast sisteminin üst basamaklarında görülen, dünya görüşleri itibarıyla kendilerini sizden uzak gören ve sizin de kendileriyle aynı mefkûreyi paylaşabileceğinize hiç ihtimal vermeyeceğiniz niceleri, güzelliklerle tanışınca insanlık ve barış yolunda yapılan faaliyetlere sahip çıkmaktadırlar. Bakıyorsunuz ki bunlardan bazıları bir yerde okul açmak istiyor, bir başkası farklı bir yerde bir üniversite kurmak istiyor, bir diğeri de açılacak bir eğitim yuvasının arsasını vermek istiyor. Bu türden hizmetleriyle aynı zamanda başkalarına da örnek olduklarından, onları görenler, "Bir okul da ben açayım; bir üniversite de ben yaptırayım." diyorlar.

Burada bize düşen vazife, aralarında hiçbir ayrım gözetmeksizin toplumun bütün fertleriyle aramızda bir bağ tesis etmektir. "Islah işi, sadece fakir fukara veya orta sınıf insanlarla götürülür." düşüncesi doğru değildir. Belki bu insanlar yapılan olumlu işlere başlangıcından itibaren daha çok hüsnükabul göstermiş ve gönül kapılarını da ardına kadar açmış olabilirler. Siz de işin başlangıcında daha çok onlarla oturup kalkmış olabilirsiniz. Fakat günümüzde insanlık adına yapılması gereken işlerin çokluğundan dolayı himmetler âli tutulup, her yere ve herkese ulaşmaya çalışılmalıdır. Dünyevî imkânlara sahip olan ve başkalarına yukarıdan bakan insanları da işin içine dâhil etme adına gayret gösterilmelidir. Ancak bu gayret ortaya konurken,

inandığınız değerleri kabul etmeleri adına kimisi için bir gün, kimisi için bir hafta yeterli olsa da, kimisinin de ayağına bir ay, belki bir yıl gelip gitmeniz gerekebileceğini unutulmamalısınız.

Kim bilir Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Cehil'in kapısının tokmağına kaç defa dokunmuş ve kaç vesileyle ona mesajını sunmuştu. Hiç kızmadan ve gönül koymadan her fırsatı değerlendirmiş ve iman hakikatlerini ona duyurmaya çalışmıştı. Çünkü Ebû Cehil, Benî Mahzûm kabilesinin önde gelenlerinden birisiydi. O İslâmiyet'e girdiği takdirde, arkasından bütün kabilesinin de girme ihtimali vardı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), o gün itibarıyla sadece Ebû Cehil değil, Mekke'nin önde gelen bütün reislerinin kapılarının eşiklerini aşındırmış, gelmiş gitmiş, bıkmadan, usanmadan, gönül koymadan mesajını onlara sunmuştu. Belki iman etmek Ebû Cehil'e nasip olmamıştı. Fakat O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) o re'fet ve şefkati karşısında bir gün gelmiş Ebû Cehil'in oğlu İkrime iman etmişti. Hatta gün gelmiş Mekke'nin ileri gelenleri arasında O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) teslim olmayan bir kişi bile kalmamıştı. Belki biraz da kitle psikolojisinin etkisiyle bütün Arap yarımadasında fevç fevç İslâmiyet'e dehaletler olmuştu.

Bu açıdan toplumun bütün kesimlerine ulaşabilme adına her vesile değerlendirilmeli, çok alternatifli yürünmelidir. Evet, bıkmadan, usanmadan, ümitsizliğe kapılmadan ve gönül koymadan herkesin kapısının tokmağına dokunulmalıdır. Belki bazıları size hakaret edecek, "gerici", "yobaz" diyecek veya daha değişik ad ve unvanlar takacaktır. Fakat bu öyle bir mesele ki, yapıldığında sizin için mutlak kazanma, yapılmadığında da onlar için mutlak kaybetme söz konusu. Eğer sizin mesajınız, mutlak kazanmanın sihirli ve sırlı bir anahtarıysa –ki Cenâb-ı Hak, kendi yolunda samimi koşturan herkese böyle bir anahtar vermiştir– bu anahtarı onların eline tutuşturmak için elli defa el-etek öpseniz değer. Evet, Kur'ân hadimleri, insanların ebedî mutluluk yoluna girebilmeleri için hiçbir cevr ü cefaya, hiçbir kem söze ve hiçbir engellemeye takılıp kalmamalıdırlar.

Musibetten Hakiki Tevhide Giden Yol

S*oru:* *Maruz kalınan bela ve musibetlerin hakiki tevhide ulaşmada bir rolü var mıdır?*

Cevap: Tevhid-i hakiki; sebepler dünyasında yaşayan ve zahiren onların hazırladığı şatafatla kuşatılan insanın, iradî olarak kendini çevreleyen bütün bu sebeplerden sıyrılması, sıyrılıp "Allah" demesi, O'nun mutlak kudret ve iradesini her bir hâdisede müşahede edebilmesidir. Böyle bir bakış açısını büyük ölçüde kalb ve ruh ufkunun kahramanı büyük zatlar yakalayabilmişlerdir. Onlar, kendi üzerlerine bir çarpı çekip nefyettiklerinden ve kendilerini görmediklerinden ötürü hep O'na yönelmiş, görülmesi gerekli olanı görmeye kilitlenmişlerdir. Onlar, hâdiselerin çehresinde sebepleri değil, sebepleri var eden Müsebbibü'l-Esbâb'ı görmüşlerdir.

Cebr-i Lutfî Tevhide Yöneliş

Biraz daha açacak olursak; hakiki tevhid, insanın, sebepler dairesi içinde yaşadığı ve çoğu defa bu sebeplerin etkisiyle başı dönebileceği, bakışı bulanabileceği bir durumda

olduğu hâlde, hiç sarsılmadan, sapması olmayan bir ibre gibi hep Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'ı (celle celâluhu) göstermesi demektir. Ancak hayatın normal akışı içerisinde milim sapmayan bir ibre gibi hep O'nu gösterme ufkunu yakalama oldukça zordur. Fakat أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ *"Muztar dua ettiği zaman, onun duasına icabet eden, başındaki sıkıntıyı gideren kimdir?"*[39] âyet-i kerimesinde de ifade buyrulduğu üzere, insanlar çoğu zaman bela ve musibetlerle sarsıldığı, sebeplerin bi'l-külliye sukût ettiği, tutunacak bütün dallar ellerinden uçup gittiği zamanlarda zaruri olarak yüzlerini Allah'a (celle celâluhu) çevirirler. Kolu kanadı kırılmış ve yapacak hiçbir şeyi kalmamış muztar durumdaki insanlar, ancak her şeye gücü yeten, sonsuz kudret sahibi bir Zât'ın kendilerine yardım edebileceğini idrak eder ve tam bir konsantrasyonla O'na yönelirler. Evet, sebeplerin tamamen sukût ettiği yerde insanlar vicdanlarını dinledikleri zaman, O'nun fevkalâdeden rahmet tecellilerinin kendilerini sarıp sarmaladığını ve sıkıntılara karşı kendilerini sıyanet buyurduğunu hissederler. İşte böyle bir anda insan, sebeplerin sadece bir perdeden ibaret olduğunu, perdenin arkasında ise Mutlak Kudret ve İrade'nin bulunduğunu anlar ki, bu da hakiki tevhide açılan bir pencere demektir.

Tevhid Nuru İçinde Ortaya Çıkan Ehadiyet Sırrı

Hazreti Yunus İbn Mettâ'nın (alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm) kıssası bu konunun anlaşılması adına güzel bir misaldir. Bildiğiniz üzere balık tarafından yutulan Hazreti Yunus (aleyhisselâm), bütün sebeplerin sukût ettiği bu noktada, لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ *"Sen'den başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçekten ben*

[39] Neml sûresi, 27/62.

kendisine zulmedenlerden oldum."[40] niyazıyla Allah'a yönelmiş, O'nu tesbih u takdiste bulunmuştur. Bu da onun kurtuluşuna vesile olmuştur. Bediüzzaman Hazretleri, *Lem'alar*'da bu meseleyi enfes bir şekilde tahlil etmiştir.[41] Vâkıa bazıları ülfetten ötürü onun konuyla ilgili açıklamalarını basit görseler de tevhid hakikati ve iman esaslarına bakan yönüyle gerçekte o açıklamalar çok derindir.

Hazreti Yunus (aleyhisselâm), Cenâb-ı Hakk'a bir arzuhâlde bulunmuş, içine düştüğü durumu arz etmiştir. O, Ninova'dan ayrılmasını, bir emir gelmeksizin kavmini terk etmesini, gemiye binip uzaklaşmasını vs. mülâhazaya almış; başına gelen felâketlerin kendi kusurlarından kaynaklandığını düşünüp derin bir muhasebe içine girmiş, sonra da O'nun kapısının tokmağına dokunmuştur. Çünkü esbabın bi'l-külliye sukût ettiği bir anda, gecenin karanlığından, denizin ürpertici hâlinden ve balığın karnından onu ancak Allah kurtarabilirdi. Onun bu tazarru ve niyazıyla birlikte nur-u tevhid içinde Hakk'ın hususi teveccühü mânâsına sırr-ı ehadiyet zuhur etmiş, bir anda bütün karanlıklar yırtılmış, sebeplerin tesiri yok olmuş ve Yunus nebî (aleyhisselâm) sahil-i selâmete çıkmıştır.

Hazreti Yunus (aleyhisselâm), bir peygamber olması hasebiyle böyle bir musibet ânında ne yapması gerektiğiyle ilgili Cenâb-ı Hak'tan hususi bir mesaj da almış olabilir. Zaten yaşanan hâdise bir mucizedir. Çünkü normal şartlarda bir insanın, balığın karnında hayatını sürdürmesi mümkün değildir. İnsan tabiatı, oksijensiz bir ortamda yaşamaya müsait yaratılmamıştır. Fakat o, Allah'tan aldığı bir mesajla asla ümitsizliğe düşmemiş, O'na tam bir teveccühte bulunmuş ve hâlis bir tevhid şuuruyla O'na yönelip kurtuluşa ermiştir.

---

40 Enbiyâ sûresi, 21/87.
41 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar,* 4-7.

Bela Enstrümanlarından Tevhid Nağmeleri

Hazreti Yunus'un (aleyhisselâm) yaşadığı gibi bizler de kimi zaman fert plânında, kimi zaman da aile ve oymak çapında bela ve musibetlerle karşı karşıya kalabiliriz. Hatta bazı durumlarda topyekûn bir millet ıztırar hâli yaşayabilir ve çaresizlikle kıvranabilir. Önemli olan, yaşanan bütün bu sıkıntıların ciddi bir tecessüs ve tefahhus hissiyle süzülmesi; süzülüp doğru okunması, doğru değerlendirilmesi ve musibetlerin ışığı altında gerçek tevhide ulaşan yolun aydınlatılmasıdır. Zira abes iş işlemekten münezzeh ve müberra olan Allah (celle celâluhu), böyle bir çaresizlik durumunu kullarına, önemli bazı kazanımlar elde etmeleri için vermiş olabilir. Eğer bunun farkına varılır, yaşanan sıkıntılar rıza ile karşılanır ve maruz kalınan çaresizliğin sevkiyle Cenâb-ı Hakk'a tam teveccüh edilebilirse, dünyanın mamur hâle getirilmesi ve ahiretin kazanılması mümkün olur. Burada yaşanan sıkıntıların, ahirette geriye dönüşü çok farklı olacaktır. Orada, damla deryaya, zerre de güneşe dönüşecektir.

Evet, belirli bir düşünce veya hareket içinde yer alan insanların bir kısım musibetlerle hırpalanması zahiren onlar adına şer gibi görülebilir. Fakat Allah (celle celâluhu), bu tür imtihanlarla onların yüzünü Kendisine çevirmeyi murat buyurmuş olabilir. Iztırar hâlleri, onların hakiki tevhide ulaşmaları adına bir fırsat kapısı aralayabilir. Bundan dolayıdır ki bela ve musibetler başa geldiğinde onları Allah'ın bir lütfu olarak görmeli ve;

"Gelse celâlinden cefâ,

Yahut cemâlinden vefa,

İkisi de cana safâ,

Sen'den hem o hoş, hem bu hoş." demelidir.

Evet, maruz kalınan bela ve musibetlerin O'ndan geldiğinin farkına varılıp rıza ile mukabele edildikten sonra, gelenler ister meltem, isterse fırtına olsun, neticesi itibarıyla hep hayırdır.

Ferdî, ailevî, içtimaî sıkıntıların, bir uyanışa ve Allah'a yönelişe vesile olabilmesi için, hâdiselere bu şuurla bakılması, en azından bu şuurla bakabilecek bir canlılık ve hayat emaresinin olması gerekir. Hasta yoğun bakıma kaldırılmış olsa bile, eğer onun kalb ve beyin ölümü gerçekleşmemişse, verilecek bir elektrik şokuyla tekrar hayata döndürülmesi mümkün olabilir. Günümüzde de Müslümanların yaşadığı coğrafya, yoğun bakımda hâlâ hayat emaresi taşıyan bir hastaya veya büyük bir trafik kazası geçirdiği hâlde henüz kalb ve beyin ölümü gerçekleşmemiş bir kazazedeye benzemektedir. Her ne kadar bu hâliyle o mâlûl olsa da, kalb ve beyin ölümü gerçekleşmediği için bir gün belini doğrultması mümkün görünmektedir. Bunun için de ciddi bir şok uygulamasına ihtiyaç vardır.

Geçmişten bugüne Cenâb-ı Hak, bela ve musibetlerin cenderesinde Kendisine teveccüh eden kullarını nice kere ekstra inayet ve lütuflarıyla yeni bir dirilişe mazhar kılmıştır. Bugün de O (celle celâluhu), bizim neslimizi böyle bir uyanışa namzet hâline getirebilir. Yeter ki biz, bela ve musibetleri doğru okuyup, ıztırar ruh hâliyle, acz u fakrımızın şuurunda olarak tam bir teveccühle O'na yönelelim!..

Sistem Körlüğü ve Toplumların Ömrü

Soru: *Hak yolunda hizmet ederken yapılan işlerin zamanla kimileri için sıradan ve monoton hâle gelmesi sistem körlüğünü netice verebilir mi? Böyle bir körlüğe düşmeme adına yapılması gerekenler nelerdir?*

Cevap: İnsanlığın yüzünü güldürme ve dünya çapında mutluluk meltemleri estirme gibi yüce bir gaye etrafında bir araya gelen insanlar, bu hayallerini gerçekleştirme adına şimdiye kadar ciddi bir cehd ü gayret ortaya koymuşlardır. Öyle görünüyor ki Cenâb-ı Hak da onların bu gayretlerini semeredar kılmış, birlerini bin eylemiş, sağanak sağanak lütuflarını onların üzerine yağdırmış ve yürüdükleri yolda onları muvaffak kılmıştır. Ancak ilâhî inayetin bir sonucu olan bu başarıların devam etmesi, ihlâs ve samimiyetin korunmasına ve işin merkezinde yer alan mefkûrenin hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamasına bağlıdır. Allah korusun, eğer başımızdan aşağı sağanak sağanak

dökülen ilâhî lütufları görmezden gelir, mazhar olduğumuz başarıları kendimizden bilir ve vesileleri gayenin yerine oturtursak, bütün toplumların maruz kaldığı çöküntüye biz de maruz kalırız. Esasında değişik dönemlerde İslâm toplumlarında yaşanan kayıpların arka plânı iyi tetkik edildiğinde bu tür düşünce kaymalarının yer aldığı görülecektir.

Başarılarda Allah'ın İnayetini Görmeli

Biraz daha açacak olursak, dünyanın dört bir yanına hicret eden hizmet gönüllüleri, sarf ettikleri cehdin çok ötesinde lütuflara mazhar oluyorlar. Hiç kimse Mûte'deki serdarlar gibi canını tehlikeye atmıyor, Yermûk'teki kahramanlar gibi düşmanla yaka paça olmuyor. Onlar, gittikleri her yörede iltifatlara mazhar oluyor, yaptıkları hizmetler takdirle karşılanıyor. Hiç kimse, evinin yolunu, ailesinin çehresini, çocuklarının isimlerini unutacak ölçüde insanlığın dertleriyle muzdarip olmuyor. Fakat Allah'ın lütfuyla gidilen yerlerde ortaya konan ceht ve gayretler dünya çapında hizmetlere vesile oluyor. İşte bu kadarcık bir gayretle gerçekleşen bunca güzelliklerin arkasında Allah'ın inayet, riayet ve kilâetini görememe, bütün bu güzellikleri kendimize mâl etme, ilâhî lütuf ve inayetlerle meydana gelen bir oluşumun, bir sistemin, –kıvam korunmadığı takdirde– sürekli böyle sürüp gideceğini zannetme, ciddi bir körlüktür.

Evet, değişik başarılara imza atma, gözünün içine bakılan bir konuma yükselme, müesseseleşme, sağlam bir sistem kurma gibi şeylerin hepsi insanda körlük hâsıl edebilir. Üstelik böyle bir körlük yaşayan insanlar, Allah'ın ekstradan lütfettiği nimetleri kendilerinden bilmek suretiyle bir mekr-i ilâhîye veya istidraca da maruz kalabilirler. Dolayısıyla da onlar, elde edilen başarılar karşısında tahdis-i nimette bulunma ve hamd ü sena ile Allah'a yönelme yerine gurur ve kibre kapılabilirler. Bütün bunlar, insanı baş aşağı götürecek yanlışlardır.

Sosyologların veya sosyal tarihçilerin de belirttiği üzere hemen hemen her millet ve toplum belli başarılar elde ettikten sonra zafer sarhoşluğuyla derecesine göre böyle bir körlük dönemi yaşamıştır. Bu durum ise toplumların çözülme ve dağılmalarına sebep olmuş; neticede onlar, gidip bir çukura yuvarlanmışlardır. Roma'nın, Bizans'ın, Selçuklu'nun ve Osmanlı'nın yıkılışlarının arka plânına nüfuz edildiğinde, hepsinin aynı kaderi paylaştığı görülecektir. Günümüzde de güç dengesinde öne çıkan bazı ülkelerin böyle bir sürece girdiğinden bahsedilebilir. Evet, sağlıklı bir analize tâbi tutulduğunda, dünyanın belirli yerlerini hâkimiyetleri altına alan ve bir kısım başarılar elde eden ülkelerin, bir sistem körlüğüne girdiği ve ardından bir çözülme yaşadığı söylenebilir.

Yüksek Hedefler Gösterme

Bir toplumu böyle bir körlükten korumak ve ömrünü uzatmak için o toplumu oluşturan fertlere sürekli yüksek hedefler gösterilmeli ve her zaman meşgul olacakları vazifeler verilmelidir ki, işleyen dimağlarıyla, herkese açık ruhlarıyla, bütün kâinatı kucaklayan vicdanlarıyla sürekli bir aktivite içinde bulunsun ve metafizik gerilimlerini hiç kaybetmesinler. Eğer siz, insanları yüksek gayelere bağlamaz, daha sonra da onları bu gayelerini gerçekleştirme istikametinde bir kısım işlerle meşgul etmezseniz, şeytan, onları bâtıl şeylerle meşgul edecektir.

Formatla Oynama

Öte yandan, dünyadaki farklı kültür ortamlarını göz önünde bulundurup, fasl-ı müşterekleri iyi değerlendirmeli ve birleşik noktaları doğru belirlemelisiniz. Bundan sonra da meşgul olunan hizmetlerin formatıyla oynamalı, konjonktüre göre yeni bir kısım yol ve yöntemler bulmalısınız ki körlük yaşamayasınız. Aksi takdirde renk atma, sönme ve pörsüme yaşamanız mukadderdir.

Nefsanîliğe ve Beklentilere Karşı Kapanma

Bunların yanı sıra özellikle aldığı sorumluluklarla önde görünen insanlar, nefsanîliğe ve dünyevîliğe karşı kapıları kapatıp, arkadan o kapılara onar tane sürgü sürmelidirler. Birisi onları dünyaya çağırdığı zaman da, "Beyhude yorulma, kapılar sürmelidir." cevabını vermelidirler. Hatta dünyevî beklentiler bir yana onlar, yaptıkları hizmetler karşılığında uhrevî beklentilere bile girmemeli, hayatlarını, *"Gözümde ne Cennet sevdası, ne Cehennem korkusu. Milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur."*[42] felsefesine bağlı sürdürmeli ve sadece Allah'ın hoşnutluğunu istemelidirler.

Zira meseleleri kendilerine bağlı götürenler bugün olmasa da yarın, yarın olmazsa öbür gün heyecan yorgunluğu yaşar, mânen ölür giderler. Kendilerini nefyeden insanlara gelince onlar bir yönüyle Cenâb-ı Hakk'a hasr-ı nazar etmiş ve O'nun güç ve kuvvetine sığınmış olurlar. O'nun güç ve kuvvetine sığınan ise, sonsuz bir güç ve kuvvete dayandığından dağları aşar, deryaları geçer ama asla yol yorgunluğu nedir bilmez, güç ve tâkatinden de bir şey kaybetmez.

Bu açıdan, toplumun önünde bulunan insanlar sürekli canlı kalmalıdırlar ki etraflarına can verebilsinler. Kalb ve ruhun yörüngesinde hareket etmeyenler, başkaları için diriliş vesilesi olamazlar. Canlılık ve heyecanını kaybeden, mânevî çöküntüye maruz kalan kimsenin kendine hayrı yoktur ki, başkalarına hayatiyet, aşk ve heyecan kazandırabilsin. Hele bir de kendilerini korkuya, rehavete, tenperverliğe ve yuvaperestliğe salan, konumlarını milletin imkânlarından bir şeyler aparmak için kullanan insanların katiyen başkalarına hayat üflemesi mümkün değildir.

---

[42] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s. 616 (Tahliller).

Sürekli Aktif Olmalı!..

Asr-ı saadet ve Hulefa-i Râşidîn döneminde insanlar büyük cihaddan küçük cihada, küçük cihaddan da büyük cihada sürekli mekik dokuduklarından hep canlı kalmış ve çok önemli fetihler gerçekleştirmişlerdi. Onların çoğunun, taştan, topraktan yapılmış iğreti evlerinden başka dünyevî mâmelek adına bir şeyleri yoktu. Fakat ufuk enginliğine açılan o yüce kâmetler, Allah'ın izni ve inayetiyle dünyada ümranların kurulmasına vesile oluyorlardı. Bu açıdan sistem ve başarı körlüğünün önüne geçilmesinin yegâne yolu, sahabînin temsil ettiği bu kıvamın yakalanması ve bu kıvama göre mefkûre insanlarının yetiştirilmesidir.

Toplumların Ömrünü Uzatmak Mümkün

Belki bunlarla da toplumların ölümünün bütün bütün önüne geçmek mümkün olmayacaktır. Çünkü insanlar gibi toplumlar için de ölüm mukadderdir. Bir zaman, birisi, doktorlara biraz da sitemkâr bir ifadeyle, "Şu ölüme çare bulamıyor musunuz?" demişti. Hâlbuki ölümün çaresi yoktur. Zira Allah (celle celâluhu), hayatla ölümü birlikte yaratmıştır.

Ölümün ölümü bu dünyada değil, ötede gerçekleşecektir. Bir hadis-i şerifte Nebiler Nebisi'nin (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) ifade buyurduğu üzere öbür âlemde, kimileri saadet, kimileri de şekavet yurdunda yerlerini aldıktan sonra, ölüm, bir koç şeklinde getirilip boğazlanacak, yokluğun yok edildiği duyurulacak, hem Cennet ehline hem de Cehennemliklere, *"Artık bundan sonra ebedilik var!"* mânâsında اَلْخُلُودُ denilecektir.[43] Esasında Kur'ân-ı Kerim'de ve Sünnet-i Sahiha'da İhyâ ve İmâte sıftalarının, Muhyî ve Mümît isimlerinin birlikte zikredilmesi de bu hakikate işaret etmektedir.[44] Yani hayatı yaratan Allah olduğu gibi,

---

43 Buhârî, *tefsir* (19) 1; Müslim, *cennet* 40.
44 Bkz.: Rûm sûresi, 30/50; Tirmizî, *daavât* 82; İbn Mâce, *duâ* 10.

ölümü yaratan da O'dur. Mülk sûresindeki ifadeyle, *"Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, Azîz'dir, Gafûr'dur."*[45]

Evet, bu dünyada ölüm, her fert için olduğu gibi her cemiyet için de kaçınılmaz bir sondur. Fakat yukarıda sayılan hususlara dikkat etmek suretiyle toplumlar için mukadder gibi görünen yıkılışları, çöküşleri –Allah'ın izniyle– geciktirip ötelemek, onların ömrünü uzatmak mümkündür. Tıpkı Osmanlı'nın yaptığı gibi. O, ömrünün bir kısmını zirvelerde, bir kısmını felçli, kalan kısmını da yoğun bakımda geçirmiş olsa da, tarihte hiçbir devlete müyesser olmayan uzun bir süre ayakta kalmış; felçli olduğu dönemde bile devletler muvazenesinde bir denge unsuru olarak önemli bir rol oynamıştır.

---

45 Mülk sûresi, 67/2.

Güç Zehirlenmesi ya da Tiranlaşma

S*oru:* *Belirli bir alandan sorumlu olan veya herhangi bir yerin idaresini üstlenen insanlar bir süre sonra kendilerini oranın maliki gibi görmeye başlayabiliyorlar. Bu konudaki mü'mince mülâhaza ve davranış nasıl olmalıdır?*

Cevap: İnsanların sevk ve idaresiyle vazifeli olan bir kimsenin, yaptığı işin sorumluluğunu üzerinde taşımasıyla, sorumlu olduğu yeri kendi mülkü gibi görmesi arasında çok fark vardır. Fakat ne yazık ki bu durum çoklarının zühulüne, gafletine kurban giden bir husus. Haddizatında insanları sevk ve idare sorumluluğunda olan kişiler, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile O'nun Râşid Halifeler'inin (rıdvanullâhi aleyhim) yolunu takip etmedikleri takdirde, kendilerini bulundukları makamlarda bir emanetçi gibi görmeyip de aksine bulundukları yerin maliki gibi görmeye başladıklarında despotluk ve tiranlığa giden yolun taşları döşenmeye başlamış demektir.

Olumsuzluklarda Önce Kendini Hesaba Çekme

Böyle bir felaketten korunmanın en önemli esaslarından biri, idareci konumunda bulunanların sürekli kendilerini muhasebeye çekmeleri ve sorumlu oldukları dairede meydana gelen bütün olumsuzlukları da öncelikle kendileriyle alâkadar görmeleridir. Esasen böyle bir idare anlayış ve felsefesi bizim dinî duygu ve düşüncemize dayanır. Bu konuda Hazreti Ömer'in (radıyallahu anh) tavrı bizim için ne güzel örnektir! O, halifelik yaptığı on senelik zaman diliminde Osmanlı ve Selçuklu dönemlerindekine denk fütuhat gerçekleştirmiş büyük bir devlet adamı olmasına rağmen, kıtlık baş gösterdiğinde bir harabede başını secdeye koyup "Allah'ım benim günahlarım yüzünden ümmet-i Muhammed'i helâk etme!" sözleriyle sızlanmıştır.[46] Önde bulunan insanlar, yaşanan olumsuzluklardan, kırılma ve çatlamalardan öncelikle kendilerini mesul tutmalı, dua dua Allah'a yalvarmalı ve problemlerin çözümü adına ellerinden geleni yapmalıdırlar.

Ruhlarındaki ilhamı muhtaç sinelere boşaltma maksadıyla insanlık yolunda koşturan ve bu uğurda bazı sorumluluklar alan adanmış ruhlar, kimi zaman hiç beklemedikleri arıza ve problemlerle karşılaşabilirler. Mesela Cenâb-ı Hak, onlara, halkın takdir edip alkışlayacağı bazı başarılar lütfeder. Bu durum karakter zaafı olan bir kısım kimselerde, adanmış ruhlarla aynı kare içinde görünme arzusunu tetikler. Neticede menfaat düşüncesi ve çıkar mülâhazasıyla işin içine girenler beklediklerini bulamayınca iftira, tezvir dâhil her türlü kötülüğe başvurabilirler. Elbette Allah (celle celâluhu) böyle bir kötülüğün hesabını bu kötülüğü yapanlara sorar. Fakat bu sıkıntı ve problemin yaşandığı yerden sorumlu olan insan, "Acaba ben nasıl bir hata işledim ki burada böyle bir musibete maruz kaldık?" demeli ve en başta kendisini hesaba çekmelidir.

---

46 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ,* 3/319-320.

Başarıları Kendinden Bilmeme

İdareci konumunda bulunan insanlar, böyle bir muhasebe ve murakabe duygusuna sahip olmazlarsa, zamanla tamamen kendi yanlış kararlarından kaynaklanan problemlerde bile hiçbir hata ve yanlışı kabul etmek istemez, suçluyu hep dışarıda arar durur, etraflarına atf-ı cürümlerde bulunurlar. Hata ve kusurlar dile getirildiğinde, bunu kendilerine bir tehdit gibi algılar, farklı sesleri kısmak ve susturmak isterler. Neticede de kendi çaplarında tiranlığa başlarlar. Evet, toplumun ortak gayretlerinin neticesinde Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği başarıları kendinden bilme gafletine düşen idareciler, her şeyin kendilerinde başlayıp kendilerinde biteceğini zannedecek; kendilerinin mebde ve münteha oldukları vehmine kapılacaklardır ki, esasında bu durum, zımnî dahi olsa bir çeşit ulûhiyet iddiasında bulunma demektir. Böyle bir iddiaya kalkışan kimsenin feci âkıbeti ise bir hadis-i kudsîde şu şekilde ifade edilir: اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ *"Kibriya, Benim ridâm, azamet ise Benim izârımdır. Kim benimle bu mevzuda yarışa kalkışır ve bunları paylaşmaya yeltenirse, onu Cehennem'e atarım."*[47] Kendini büyük görüp kibirlenen bir insan, bu ilâhî sıfatlarda Allah'a şerik olmaya kalkışmış sayıldığından Cenâb-ı Hak, böyle bir insanı derdest edip Cehennem'e atacağı ikaz ve uyarısında bulunmaktadır.

Ortak Akıl ve Meşveret

Hâlbuki hiçbir şey bizimle başlamadığı gibi, hiçbir şey de bizimle sona ermez. Aksine, kendimize bağlı götürdüğümüz işler, âkıbetleri itibarıyla akamete uğrar. Bencillikten ve benlik iddialarından uzak durulduğu takdirde ise yapılan işler kopukluğa ve kırılmaya maruz kalmaz. İnsan, kendisine ve istihdam edildiği hizmetlere hep böyle bakmalı, meseleleri şahsına bağlı götürme

---

47 Bkz.: Müslim, *birr* 136; Ebû Dâvûd, *libâs* 26.

yerine ortak akla değer atfetmeli, müşterek aklı kullanmalı ve asla istişare mekanizmasına karşı müstağni tavır takınmamalıdır. İşin altından kalkamadığını, sorumluluğunu layıkıyla yerine getiremediğini gördüğünde de iki adım geriye çekilmesini bilmeli, çok rahatlıkla, “Ben, insanlarda vifak ve ittifak duygusunu geliştirmeye ve onların kalblerini telif etmeye çalışarak tevfik-i ilâhîye çağrıda bulunma konumunu ihraz ediyorum. Eğer konumumun hakkını veremiyor, gerekli temsili ortaya koyamıyor, hâlim ve görüntüm itibarıyla inandırıcı olamıyorsam, beni bu vazifeden azledip başka bir vazifeye veriniz!” diyebilmelidir. Kendilerini hakka, hakikate, millete adamış oldukları iddiasında bulunan insanların duygu ve düşünceleri bu istikamette olmalıdır.

Dünyevî ve Uhrevî Hiçbir Beklentiye Girmeme

Onlar, yapmış oldukları vazife itibarıyla dünyevî ve uhrevî hiçbir beklentiye girmemelidirler. Ne yüksek makamlara gelme, ne değişik payeler ihraz etme, ne de parmakla gösterilen bir insan olma gibi düşünceler onların gönlünde yer etmemelidir. Çünkü nefse ve dünyaya bakan yönü itibarıyla gözün hep yukarılarda olması, kendini beğenmenin, gururun ve kibrin ifadesidir. Kibirli insanların ise dengeli hareket edebilmeleri, konumlarının hakkını verebilmeleri ve mesuliyetlerinin farkında olabilmeleri çok zordur. Zira onlar, kendilerini arzın altındaki öküz gibi görürler. Kendileri vazifeden el çektiğinde fay kırılması yaşanacağını ve zelzele olacağını düşünürler. Bu ise büyük bir gaflet ve aldanmışlıktır.

Tâbiiyeti, Metbûiyete Tercih Etme

Hazreti Pîr’in “İhlâs” ve “Uhuvvet” risalelerinde verdiği ölçülerin birçoğu bu istikamette serdedilmiş altın ölçülerdir.

Onlara riayet edilmesi, bu tür kaymaların önüne geçme adına çok önemlidir. Mesela o, bir yerde, tâbiiyetin, sebeb-i mesuliyet ve hatar olan metbuiyete tercih edilmesi gerektiğini ifade eder.[48] Yani insan, liyakatli birine tâbi olmayı, başkalarının kendisine tâbi olmasına tercih etmelidir; zira bu, sorumluluk, tehlike ve risk içerir. Diyelim ki bir yerde cemaatle namaz kılınacak. İnsan, orada hemen imamlığa talip olmamalı, iki adım geriye çekilmeli ve kendisiyle aynı kıbleye teveccüh eden bir başkasına tâbi olmasını bilmelidir. Hatta birileri tarafından layık görülüp kendisine teklif edilmesi hâricinde müezzinliğe bile talip olmamalı, bunu bir başkasına havale etmelidir. Namaz kıldırma, bir yerde konuşma yapma gibi toplum hayatında insanı görünür kılan hususlarda böyle bir hassasiyet gösterilirse, zamanla bu ahlâk insanların gönlüne yerleşir, onların tabiatına mal olur. Kendini geriye çekmeyi tabiatının bir derinliği hâline getirebilenler, idari bir vazife aldığında tiranlık derdine düşmez, despotça tavırlara girmezler.

Teveccüh ve Alkıştan Kaçma

Fatih, Yavuz ve Kanuni (aleyhimürrahmetü velğufran) gibi Osmanlı sultanları, bu konuda ciddi bir terbiye ve rehabilitasyondan geçtikleri için dünya hükümdarı oldukları dönemde bile tiranlığa girmemiş, tevazu ve mahviyetten ayrılmamışlardır. Onlar hakkında bir kısım nâseza, nâbeca sözler söylenmesi, ta'n u teşnide bulunulması ise cehaletten kaynaklanan ezbere konuşmalardır. Düşmanlığa kilitli olanlara karşı ömrünü cepheden cepheye koşarak tüketen Kanuni Cennetmekân, halkın karşısında hep yüzü yerde olmuş, teb'asına ve mü'minlere karşı tevazudan hiç ayrılmamıştır. Onun, büyük zaferlerden döndükten sonra yatağını koridora serdirerek nefsiyle hesaplaştığı rivâyet edilmektedir. Aynı şekilde Yavuz Cennetmekân,

48 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.192 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta).

Mercidabık ve Ridaniye seferlerinden dönüp İstanbul'a geldiğinde, halkın teveccüh ve alkışlarından kaçmak için gece yarısına kadar Üsküdar'da kalmış; halk uykuya dalınca gece yarısı sessizce Topkapı sarayına girmiştir.

Mânevî Beslenme İhmal Edilmemeli

İşte dine, insanlığa hizmete kendini vermiş adanmışların daha baştan böyle bir temrinden geçmeleri çok önemlidir. İnsan, dar bir daireden sorumlu olduğunda küçük bir tiran kesilmemelidir ki, sorumluluk alanı büyüdüğü zaman da kendisini cihan hükümdarı zannedip, realize edilmesi mümkün olmayan projelerin arkasına düşen, bütün bunları gerçekleştiremeyince de insanları ezen, söz dinlemeyen kocaman bir hayalperest tiran olmasın. Bilakis o, elde edilen olumlu neticelerin Allah'ın izni ve inayetiyle gerçekleştiğine inanmalı, kendisinin sadece küçük bir "sebep"ten ibaret olduğunu unutmamalı ve hangi konumda bulunursa bulunsun haddini bilmelidir.

Bunun için de, idari konum açısından en aşağıdan en yukarıya, hiç kimse mânen beslenme konusunda boş bırakılmamalıdır. İnsanlar, İslâmî, insanî ve evrensel ahlâkî disiplinler çerçevesinde sürekli rehabilite edilmeli ve bir "insan" olarak yetişmelerine yardımcı olunmalıdır. Şayet mânen beslenmez de başıboş bırakılırlarsa, boşluğa düşer, kopup giderler. Bir kere de koparlarsa hep "ben, ben" der gezer dururlar. Kendilerini mahvedecek bir kopukluk içinde yaşar, hakiki dost ve yakınlarını kaybederler, akıbetinde de benliklerinin dar mahpesinde hayatlarını tüketirler.

Gerçek Âlim ve Sosyal Sorumluluk

S*oru:* *Gerçek âlimden kastedilen nedir? Âlimler tarih boyunca sosyal hayatta ne gibi fonksiyonlar görmüştür? Günümüz toplumunda onları ne gibi sorumluluklar beklemektedir?*

Cevap: Hemen ifade etmek gerekir ki her şeyi en iyi bilen olması yönüyle âlim dediğimizde ilk akla gelen Yüce Allah'tır. Nitekim O'nun ilim kökünden gelen üç farklı mübarek ismi vardır. Bunlar; Âlim, Alîm ve Allâm'dır. Son iki isim "mübalağa kipi" diye ifade edilen bir kalıp içinde gelmiştir. Dolayısıyla onlar Allah'ın ufkumuzu aşacak şekilde ilm-i muhit sahibi olduğuna delâlet eder. Ayrıca Yüce Allah hakkında kullanılan Allâmu'l-guyûb ismi de, O'nun şehadet âlemleri yanında bütün gayb âlemleri hakkında da idrak edilemeyecek enginlikte ilim sahibi olduğunu göstermektedir.

Bu açıdan da O, kâinattaki zerrelerden damarlarımızın içinde cereyan eden kandaki alyuvarların hareketine kadar her şeyi bilmekte, sevk ve idare etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de yer alan, وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ *"Biz insana şah*

damarından daha yakınız."[49] âyet-i kerimesi de buna işaret etmektedir.

Hakiki ve İzafi İlim

İşte bütün bunlardan ötürü hakiki anlamda âlim dediğimizde, Allah akla gelir. İzafi anlamda ise her şeyi en iyi bilen, bilgisinde isabet eden ve hakiki ilim sahibiyle münasebete geçebilen insanlar, peygamberlerdir. Hususiyle onlar içinde de ulü'l-azm olanlardır. Yani Hazreti Nuh, Hazreti İbrahim, Hazreti Musa, Hazreti İsa ve Hazreti Muhammed'dir (aleyhimü's-salâtü ve's-selâm). Ahzâb sûresinde yer alan şu âyet-i kerimede ulü'l-azm peygamberlere dikkat çekilmiştir: وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا *"Hatırla, bir vakit peygamberlerden söz almıştık. Sen'den, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da… Onlardan sapasağlam bir söz aldık."*[50] Yüce Allah, burada ismi geçen peygamberlerle bir mukavele yaptığını ve onlardan sağlam bir söz aldığını ifade etmiş, onlara hususi baktığını ve hususi teveccühte bulunduğunu ima etmiş ve bununla onları şereflendirmiş ve yüceltmiştir. Bu yönüyle onlar, nezd-i ulûhiyetin gözü sürmeli hususi varlıklarıdır. Bunları öyle bilmek, öyle yâd etmek ve öyle saygı duymak gerekir.

Tekrar ifade etmek gerekirse, izafi plânda âlim olanlar, ulü'l-azm peygamberler başta olmak üzere Yüce Allah'ın bütün nebi ve resûlleridir. Çünkü onların, Allah'ın muhit ilmi ile irtibatları vardır. Onlar, vahiy vasıtasıyla bu kaynaktan beslenirler ve bu kaynaktan gelen bilgileri değerlendirme ve onların delâlet ettikleri mânâları anlama açısından da üstün istidatlara sahiptirler. Bu açıdan onlar, Yüce Allah'tan gelen vahyi de doğru bir şekilde anlar ve gereğiyle amel ederler. Eğer hakiki ilim kaynağından gelen semavî kitaplar, izafi ilme sahip olan yüce

---

49 Kaf sûresi, 50/16.
50 Ahzâb sûresi, 33/7.

nebiler tarafından gerçeğe uygun olarak yorumlanmasaydı, bizim onlardaki bilgileri bütüncül ve doğru bir şekilde kavramamız mümkün olmazdı. Şayet Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından tefsir ve tevile tâbi tutulmasaydı, biz, onu anlama ve onunla amel etme noktasında çoğu yerde hata ederdik.

Söz buraya gelmişken şunu da ifade etmek gerekir ki bazı kimselerin "Kur'ân Müslümanlığı" adı altında Sünnet'i hafife almaları ve dışlamaları, Kur'ân'ın anlaşılmasında Resûl-i Ekrem'in tefsir ve tevillerine yer vermemeleri onların, hakikatten ne kadar uzak düştüklerini ve dinin ruhundan ne derece habersiz olduklarını göstermektedir.

Evet, öncelikle ilmin hakikati Allah'a dayansa ve daha sonra izafi plânda enbiya-i izâm gelse de, biz yine izafiyet açısından ilim sahibi büyük zatlar için de âlim ve hatta allâme kelimelerini kullanıyoruz. Kur'ân'da yer alan şu âyet-i kerimede de ilimde derinleşmiş kimselerin hususiyetine dikkat çekilmiştir: وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا *"Onların (müteşabih âyetlerin) gerçek yorumunu Allah'tan başkası bilemez. İlimde derinleşenler, 'Biz ona olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin katından gelmiştir.' derler."*[51]

Bu âyet-i kerimenin, lafz-ı celâleden sonra vakıf (durak) olup olmamasına göre iki farklı yorumu yapılmıştır. Yukarıdaki mealde, vakıf olmasına göre mânâ verilmiştir. Buna göre Yüce Allah, ilimde derinleşen ulemanın, mânâsında açıklık bulunmayan müteşabih âyetlerin yorumunda detaya inmekten sakındıklarını ve onun gerçek anlamını Allah'a havale ettiklerini bildirmektedir. Burada durulmayıp vasıl yapıldığı zaman ise şu şekilde mânâ vermek mümkün olur: *"Müteşabih âyetlerin gerçek yorumunu hakiki mânâsıyla Allah ve nisbi mânâsıyla da ilimde rüsuh bulmuş âlimler bilirler."*

---

51 Âl-i İmrân sûresi, 3/7.

Ulema Geleneği

İşte bu anlamıyla gerek asr-ı saadet'te gerekse sonraki dönemlerde büyük âlimler yetişmiştir. Onlar istidat ve kabiliyetlerine göre bir veya birkaç alanda çok derinleşmişlerdir. Mesela bir Hazreti Ebû Bekir'in derinliğini anlayabilmemiz pek mümkün değildir. Belki o da engin bir tevazu ve mahviyet içinde olduğundan kendisi kendi derinliğinin farkında değildi. Bu yüzden detaya ait bazı meseleleri bile gelip Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) soruyordu. Mesela O'na gelip, giydiği entarisinin eteğinin uzun olduğunu, bunun kibir sayılıp sayılmayacağını soruyordu.[52] Zira o, ilminin enginliği ve derinliği ölçüsünde fevkalâde mütevazi idi; tam bir mahviyet ve tevazu insanıydı. Çünkü o, bütün hayırların sırlı anahtarının tevazu, bütün kötülüklerin şerli anahtarının da kibir olduğunun şuurundaydı.

Hazreti Ebû Bekir, aynı zamanda adil ve oldukça başarılı bir devlet idarecisiydi. Daha önce muhtelif vesilelerle dile getirdiğim bir hakikati bir kez daha hatırlatmak istiyorum. İnsanlık tarihinde devlet idaresinde onun ulaştığı başarıya ulaşmış ikinci bir devlet adamı göstermek zordur. Çünkü o, üst üste problemlerin geldiği bir dönemde devlet idare etmiş ve iki seneyi aşan bir süre içerisinde Allah'ın izni ve inayetiyle bütün bu problemlerin üstesinden gelmeyi başarmıştır. Bütün bunların yanında o, ibadetlerinde de çok ileridir. Hatta onun yaptığına ibadet değil, ubûdet denilmesi daha doğru olur. Çünkü o, –tabiri caizse– namazlaşmış, oruçlaşmış, haclaşmış ve âdeta Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir timsali hâline gelmiştir. Şeklen O'na benzediği gibi, ibadet hayatıyla da adım adım O'nu takip etmiştir.

Hazreti Ebû Bekir'den sonra gelen diğer halifeler de –Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali (radıyallâhu

---

52 Buhârî, *fezâilü's-sahâbe* 5, *libâs* 2; Nesâî, *zînet* 105.

anhüm)– devlet idarecisi olmalarının yanı sıra aynı zamanda ilimde de derinleşmiş insanlardı. Bunların her birisinin kendisine has ayrı faziletleri söz konusu idi. Mesela Hazreti Ali, ilm-i ledünne dair enginliğiyle Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vilâyetini temsil ediyordu. Sadece dört halife de değil, sahabe içerisinde Abdullah İbn Mesud, Abdullah İbn Abbas ve Muaz İbn Cebel gibi çok sayıda ilim sahibi insan vardı. Mesela bunlardan birisi olan Ebû Hüreyre, sahabenin en çok hadis nakledeniydi; Hazreti Âişe kendi dönemine ait birçok ilimde söz sahibiydi. Öyle ki mübarek anamızın o dönemin ilim dalları ile ilgili neredeyse bilmediği bir şey yok gibiydi. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu genç yaşında seçmesi, saadet hanesine alması ve kadınlık âlemiyle ilgili pek çok dinî meselenin onun vasıtasıyla ümmete intikal etmesi rastlantıya bağlı işler değildir. Bu evliliği, bedenî hazlarla irtibatlandırmak akıl, mantık ve insafa gözünü kapamak demektir. O yüksek firaset ve fetanet onun ileride ne tür bir vazife göreceğini keşfetmiş ve bunu eda etmesi adına onu nur evine almıştır. O da hususiyle Efendimiz'in ruhunun ufkuna yürümesinden sonra pek çok ilmî meselede kendisine müracaat edilen ve soru sorulan birisi olmuştur. Tâbiinin dev imamları onun kapısına gelmiş ve kendisine soru yöneltmişlerdir.

Ne var ki o dönem itibarıyla âlimler, isimsiz birer müsemma idiler. Bu yüzden de onların hiçbirisi âlim olduğunu iddia etmemiş, başkaları da onlar için "allâme" gibi mübalağalı vasıflar kullanmamıştır. Aynı şekilde o dönemde âlim yetiştirmek için kurulmuş Daru'l-fünûn gibi özel müesseseler de yoktur. Sahabe döneminde böyle olduğu gibi, tâbiin döneminde de böyle çok sayıda âlim vardır.

Gerek ilk dönem itibarıyla henüz isimsiz birer müsemma olarak varlıklarını devam ettiren seleflerin, gerekse sonraki dönemlerde toplum içerisinde âlim olarak bilinen şahısların İslâm

dünyasındaki yerleri çok büyüktür. Özellikle beşinci asra kadar âlimler hem teşriî emirlerin izahı hem de tekvinî emirlerin keşfi mevzuunda çok önemli hizmetler gerçekleştirmişlerdir. Onlar Kur'ân-ı Kerim'in tefsiri, hadislerin tedvini, onlardaki fıkhî hükümlerin çıkarılması, bütün bu ilimlerin usûl ve yöntemlerinin tespit edilmesi gibi mevzularda önemli eserler telif etmiş ve sonraki nesillere büyük bir ilmî miras bırakmışlardır. Onlar sadece bununla da yetinmemiş, Kur'ân ve Sünnet'ten aldıkları dinamizm ile bunlara bağlılık çerçevesinde tekvinî emirleri didik didik etmişlerdir. Onlar hakikat ve araştırma aşkıyla eşya ve hâdiseler üzerinde öyle durmuş ve onlardan değişik fenlerle alâkalı öyle prensipler çıkarmışlardır ki, bir yönüyle Batı rönesansına giden yolu açmış ve bu yolda yürüyecekler için köprüler kurmuşlardır. İbn Sina, Harizmî, Cabir, Râzî ve Zehravî gibi devasa kâmetler teşriî emirleri çok iyi bilmenin yanında, tekvinî emirler mevzuunda da ortaya koydukları eserlerle uzun asırlar Batı düşüncesine tesir etmişlerdir. Gün geçtikçe bunlar yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Haklarında eserler telif edilmekte, müzeler kurulmaktadır.

Mektep, Medrese ve Tekyenin Birbirinden Ayrılığı

Günümüzde hâlâ ulema geleneği devam etse ve kısmen önemini korusa da, bunun beşinci asırdan sonra alanının daraldığı da bir gerçektir. Yeryüzünde gün biterken ışığın karanlığa yenik düşmesi ve bir süre sonra karanlığın hâkim olması gibi, gün geçtikçe ilmî çalışmalar da canlılığını yitirmeye ve azalmaya başlamıştır. İlk beş asırdaki ilmî faaliyetlerde görülen dinamizm, daha sonraki devirlerde yavaş yavaş etkisini kaybetmiştir.

Medreselerin, fen bilimlerini faydasız görerek kapı dışarı atmaları ve aynı zamanda İslâm'ın kalbî ve ruhî hayatından da uzaklaşmaları ise bizim için tam bir felâket olmuştur. Hâlbuki

Müslümanlığı kalbî-bedenî ve dünyevî-uhrevî yanları itibarıyla hakiki mânâda temsil edenler, onu kalbî ve ruhî hayat seviyesinde yaşayabilenlerdir. Maalesef bir dönemden sonra medreseler sadece sarf, nahiv, meânî, beyan, bediî ve belâgat gibi dil ilimleriyle, az miktarda fıkıh, tefsir, kelâm ve hadis ilimlerinin okutulduğu mekânlar hâline gelmiştir. Âlimlerin vazifesi sadece ders okutmaktan ve insanlara vaaz u nasihat etmekten ibaret görülmüş, İslâm'ın ruhî hayatı tekye ve zaviyelere mahkûm edilmiş ve teşriî emirler de tekvinî emirlerden koparılmıştır.

Bir hakikatin üç yüzünü temsil eden medrese, mektep ve tekyenin birbirinden koparılmasıyla, bunlar arasındaki vifak ve ittifak da bozulmuştur. Burada yaşanan ihtilaf ve iftirak ise Allah'ın yardım ve tevfikinin kesilmesine sebep olmuştur. Zira nasıl ki insanlar arasındaki vifak ve ittifak Allah'ın insanları muvaffak kılması için en doğru bir davetçi ise, aynen öyle de İslâm'ın ruhî hayatı, pozitif ilimler ve dinî ilimlerin birbirinden koparılıp ayrı düşürülmesi ve bunların ayrı ayrı güzergâhlar takip etmeye başlamaları da Yüce Allah'ın tevfikinin kesilmesine sebebiyet vermiştir.

Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde hakikatin bu üç yüzünü aynı anda temsil eden insan kalmadığından, gerçek ilim insanlarının bulunduğunu söylemek de zordur. Âlim olarak görülen insanların bazısı sadece pozitif ilimleri biliyor ve dolayısıyla natüralizme açık duruyor; bazıları sadece medrese ilimleriyle meşgul oluyor; bazısı da tekye ve tarikatlarda İslâm'ın ruhî hayatını temsil etmeye çalışıyor. Bu itibarla da belki bunların hepsi bir şeyler biliyor ama herkes her şeyi bilmiyor. Bu da bize günümüzde hakiki ulema hasreti yaşatıyor. Bu koordinasyonun yeniden sağlanması gerekiyor. Bu üç kesimin yan yana gelmesi, omuz omuza vermesi ve ortak bir akıl oluşturmaları inşâallah Müslümanların ikinci rönesansı olacaktır.

Gerçek Kanaat Önderleri

İslâm tarihine göz atıldığında, âlimlerin toplumun yönlendirilmesinde de önemli fonksiyonlar eda ettikleri görülecektir. Mesela Râşid Halifeler, kendileri de âlim olmalarına ve kendi ilim ufukları itibarıyla pek çok problemi çözebilme kabiliyetine sahip bulunmalarına rağmen, sahabenin önde gelen âlimlerini yanlarında tutmuşlar ve önlerine çıkan her problemi onlarla müzakere etmişlerdir. Sahabe efendilerimiz, bilmedikleri bir meseleyi bilen birisine sorma konusunda hiç çekinmedikleri gibi, aynı zamanda gördükleri hata ve yanlışları düzeltme ve başındaki yöneticiyi ikaz etme noktasında da çok rahat davranmışlardır.

Esasen yöneticilerin ulemadan istifade etmesi ve ulemanın topluma rehberlik yapması nispeten sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Mesela Selçuklu veziri olan Nizamülmülk tarafından Nizamiye medreseleri kurulmuş ve bunların başına İmam Gazzâlî'nin de hocası olan İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî getirilmiştir. Onun ayrılmasından sonra ise yerini İmam Gazzâlî doldurmuştur. Onlar, Nizamiye medreselerinin başında bulunduğu dönemde konumlarının hakkını vermiş ve ilmî ağırlıklarıyla herkese kendilerini kabul ettirmişlerdir. İmam Gazzâlî, bir dönemden sonra Din-i Mübin-i İslâm'a başka bir yolla daha iyi hizmet edileceğine inanarak baş müderrislik makamını terk etmiş, fakat fikir ve düşünceleriyle halka rehberlik yapmaya ve yöneticilere yol göstermeye devam etmiştir.

Osmanlı devletinde de bidayetten itibaren ulemanın toplum içerisinde ve yöneticiler nezdinde hep ağırlıklı bir yeri olmuştur. Mesela Osman Gazi Hazretleri, kendi döneminde önemli bir kanaat önderi olan Şeyh Edebali'den çok istifade etmiş ve onun kızıyla evlenmiştir. Öyle ki onun Osman Gazi'ye verdiği nasihatler bugün bile yöneticilere ışık tutmaya devam etmektedir. Aynı şekilde İkinci Murat (cennetmekân) çok defa Hacı Bayram Veli Hazretleri'nin fikrine müracaat etmiştir. Keza Fatih'in etrafında

Molla Hüsrevler, Akşemsettinler hiç eksik olmamıştır. Kanuni her türlü ihtişamına rağmen yapacağı icraatlarla ilgili Ebussuud Efendi'den fetva almıştır. Yavuz Sultan Selim de hayatı boyunca Zenbilli Ali Efendi'nin gözünün içine bakmıştır.

Günümüzde de âlim ve kanaat önderi olarak görülen şahsiyetler vardır. Hiç şüphesiz bunlar bulundukları konum itibarıyla önemli hizmetler yapmaktadırlar. Dolayısıyla da boş değillerdir. Fakat günümüzdeki kocaman boşluğu bertaraf etmeye gücü yetecek kadar bir âlim topluluğu bulunmadığını da ifade etmek gerekir. Maalesef günümüz insanı çok ciddi bir boşluk içinde bocalayıp durmaktadır. O, Hazreti Yusuf'un düştüğü kuyudan daha derin bir kuyuya düşmüştür. Onun, düştüğü bu çukurdan kurtarılabilmesi için çok ciddi bir firaset ve kiyasete ihtiyaç vardır. Fakat ne yazık ki toplumumuz bu ölçüde ilim ve fikir sahibi kanaat önderlerinden yoksundur.

Halk, bazı şahısları büyük gördüğünden onlara teveccüh edebilir ve onları büyüklük tahtına oturtabilir. Onlar da bu krediyi kullanarak bir şeyler yapabilirler. Fakat asıl olan, insanların duygu ve düşüncelerini besleyecek, toplumu doğru yola yönlendirecek ve insanların yanlış iş yapmalarına meydan vermeyecek âlimlerin varlığıdır. Çünkü toplum bu tür âlimler ve kanaat önderleri yetiştirebildiği takdirde, pek çok yanlıştan salim kalacak ve müstakim bir çizgide yol alacaktır. Zira bu tür âlimler halka rehberlik yapmanın yanında, toplumu ve devleti idare eden insanların da güvenini kazanacak ve onlara nüfuz ve tesir edeceklerdir. Sonrasında da bu güven ve nüfuzlarını, onları popülizmden uzaklaştırma, tiranlar gibi hareket etmeden koruma ve halkın maslahatlarını gözetmelerini sağlama istikametinde kullanacaklardır.

Hiçbir insan kendi kendine yetmez. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bile, Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer'in kendi vezirleri olduğunu ifade etmek suretiyle bu konuda bize

önemli bir ders vermiştir.[53] Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka bir hadis-i şeriflerinde ise bu hakikate şu sözleriyle dikkat çekmiştir: إِذَا أَرَادَ اللهُ بِالْأَمِيرِ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ صِدْقٍ إِنْ نَسِيَ ذَكَّرَهُ وَإِنْ ذَكَرَ أَعَانَهُ وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِهِ غَيْرَ ذَلِكَ جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ سُوءٍ إِنْ نَسِيَ لَمْ يُذَكِّرْهُ وَإِنْ ذَكَرَ لَمْ يُعِنْهُ *"Yüce Allah bir devlet başkanı hakkında hayır murat ettiği zaman, ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığını da yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı verir. Şayet Allah Teâlâ o devlet başkanı için hayır dilemezse, ona unuttuğunu hatırlatmayan, hatırladığını da yapmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir."*[54]

Bu itibarladır ki bir yöneticinin meşgul olduğu alanla ilgili kendisini yeterli görmesi, yetersiz olduğunun delilidir. Dolayısıyla böyle birisinin eninde sonunda derbeder olacağından da şüphe edilmez. Maalesef yakın tarihte de "Ben, bana yeterim." diyen nice diktatör hem kendi hayatını hem de halkının hayatını fiyaskolara boğmuştur. Böyle bir fiyaskodan kurtulmanın yolu ise yöneticilerin, çevrelerinde İmam Gazzâlî, Zenbilli, Akşemsettin, Ebussuud Efendi, Şah Veliyyullah Dihlevî gibi insanları bulundurmaları ve onların görüş ve mütalaalarına başvurmak suretiyle yürüdükleri güzergâhı emniyet altına almalarıdır. Beri tarafta ulema ve kanaat önderleri de, yaşantılarıyla güvenilir birer insan olduklarını ortaya koymalı, kendilerini bir siyasi cereyana kaptırmamalı, fikirlerini siyasi mülâhazalara feda etmemeli ve elde ettikleri krediyi sadece idarecileri doğru yola yönlendirme istikametinde değerlendirmelidirler.

Maalesef günümüzde her iki cenahta da ciddi bir eksiklik göze çarpmaktadır. İçine düştüğümüz boşluk çok derin olduğu gibi, gerek idare edenlerde, gerekse onlara rehberlik yapma konumunda bulunan insanlarda ciddi bir kısım boşluklar vardır. Daha da kötüsü onlar bu boşluklarının farkında değillerdir.

---

[53] Tirmizî, *menâkıb* 17; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/154.

[54] Ebû Dâvud, *imâre* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/70.

Böyle iç içe boşluklar bir araya gelince, işin doğrusu problemlerin çözümü de çok bilinmezli bir denklem hâline gelmiştir. Fakat her şeye rağmen milletimiz bu güne kadar çok önemli âlimler ve idareciler yetiştirmiş ve İslâm'a önemli hizmetler yapmıştır. Onun geçmişte yapmış olduğu bu türlü iyilik ve güzellikler, gelecekte yapacağı iyilik ve güzellikler için de yanıltmayan en güçlü referanstır.

Öze Bağlı Kalma ve Dağınıklıktan Sıyrılma

S*oru*: *Hariçte meydana gelen can sıkıcı hâdiseler ve maruz kalınan bir kısım musibetler bizi ciddi meşgul ediyor ve kendi değerlerimizden uzaklaştırabiliyor. Bu konuda kalb istikametini koruma adına dikkat edilecek hususlar nelerdir?*

Cevap: İlk olarak ifade etmek gerekir ki, dış dünyada ne tür hâdiseler yaşanırsa yaşansın, bir mü'min için asıl önemli olan Allah'la münasebettir. O, öncelikle kendi nefsine yönelmeli, kalbi ile Allah arasında bir kopukluğun olmamasına dikkat etmeli ve sürekli ziya kaynağı ile irtibatını devam ettirmeye çalışmalıdır. Zira Kur'ân-ı Kerim, يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ *"Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olduktan, hidayeti tabiatınızın bir yanı hâline getirdikten sonra sapanlar size zarar veremez."*[55] şeklindeki ifadeleriyle, mü'minleri iç dünyalarına yönelmeye ve öncelikle onun ıslahıyla uğraşmaya çağırmıştır. İşte bu sebepledir

---

[55] Mâide sûresi, 5/105.

ki insan günde belki birkaç defa kendisini test etmeli ve nefsinin doğru yolda olup olmadığını kontrol etmelidir.

Hiç şüphesiz insan, kendisinin doğru bir çizgide olup olmadığını kontrol etmek için bir kısım kıstaslara ihtiyaç duyacaktır. Bunlar da başta Kur'ân ve Sünnet'in emirleri, sonra da selef-i salihînin bu iki kudsî kaynaktan yola çıkarak ortaya koydukları içtihatlar, üzerinde ittifak ettikleri icmalar veya istihsan ve maslahat gibi delillerle ortaya koydukları daha başka hükümlerdir. Onlar dini anlama ve yorumlama adına ortaya koydukları olağanüstü gayretleriyle âdeta bu konuda hiçbir karanlık nokta bırakmamışlardır.

İstikameti Muhafaza

Bir insan, önündeki bu aydınlatıcı kaynaklara rağmen hâlâ istikameti yakalayamıyor ve bir kısım yerlerde karanlık içinde kalıyorsa o, karanlığı kendisi icat ediyor demektir. Esasında *"Siz kendinize bakın!"* âyeti aynı zamanda bu mânâyı da ifade etmektedir. Yani bizim maruz kaldığımız çeşitli sıkıntıların asıl sebebi, kendi kusurlarımızdır. Eğer kendimizi iyi bir muhasebeye tâbi tutabilirsek, bu hataların pek çoğunu görebiliriz.

Mesela insanın kendi arzu ve isteklerini Cenâb-ı Hakk'ın emirlerinin önüne çıkarması bu kusurlardan birisidir. Yüce Allah, كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ۝ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ *"Gerçek şu ki, siz bu peşin dünya hayatına çok düşkünsünüz. Onun için ahiret (duygu ve mülâhazasını) terk edip durursunuz."*[56] beyan-ı sübhânîsiyle insan tabiatındaki bir boşluğa dikkat çekmiştir. Başka bir âyet-i kerimede ise insanın dünya sevgisi şu ifadelerle seslendirilmiştir: وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ *"Gerçekten insan mala çok düşkündür."*[57] İnsan, fıtraten dünyaya ve hazır lezzetlere düşkün olduğundan, mü'min olmasına rağmen yer yer bunları dinin

56 Kıyâmet sûresi, 75/20-21.
57 Âdiyât sûresi, 100/8.

emirlerinin önüne geçirebilmektedir. Hatta bazen dine hizmet ederken bile, rıza-i ilâhîyi veya meselenin uhrevî kazancını değil, kendisine gösterilen ihtiram ve saygıyı makbul görmektedir. Böyle bir kişi ise kabul görmediği, alkışlanmadığı ve hatta eziyete maruz kaldığı bir dinî hizmeti tasvip etmeyecek ve negatif bir tavra girecektir.

Hiç şüphesiz bir mü'minin, dinine hizmet ettiğini zannederek esas nefsine hizmet etmesi, gafil ve cahil çevrenin alkışlarının da etkisiyle onu şımartması ve küstahlaştırması, kendisine yönelen övgü ve takdirlere kendi malıymış ve hakkıymış gibi sahip çıkması kaybettirici hususlardır. Bundan salim kalmanın yolu ise, Cenâb-ı Hakk'ın potansiyel olarak ahsen-i takvime mazhar yarattığı insanın, fiilî olarak da bu kıvamı yakalamaya çalışması, yani gerçek insan olma yolunu takip etmesi ve istikametten ayrılmama noktasında sürekli nefsiyle yaka paça olmasıdır. İnsan bunu başarabildiği takdirde, yukarıdaki âyetin de ifade ettiği üzere, dalâlete düşen insanlar katiyen ona zarar veremeyeceklerdir.

Siz Kendinize Bakın!

Eğer biz toplumsal bir huzur istiyorsak, öncelikle kendimizi düzeltmeye ve gerçek insanî seviyeyi yakalamaya çalışmalıyız. Çünkü biz dosdoğru olacağımız âna kadar, başkalarının düzelmesini bekleyemeyiz. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk gelen emir, اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ *"Yaratan Rabbinin adıyla oku."*[58] âyeti olmuştur. Aynı şekilde daha sonra nazil olan âyet-i kerimelerde de şöyle buyrulmuştur: يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۞ قُمْ فَأَنْذِرْ ۞ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۞ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۞ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۞ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۞ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ *"Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve (insanları) uyar! Rabbinin büyüklüğünü an! Elbiseni temiz tut! Pis ve murdar olan her şeyden kaçın! Verdiğini çok bularak minnet etme!*

---

58 Alak sûresi, 96/1.

Rabbinin yolunda sabret!"[59] Yani Yüce Allah, ilk olarak Nebiyy-i Ekrem'in şahsını muhatap almış ve bir yönüyle O'na "Öncelikle sen kendine bak ve işe kendinden başla!" demiştir.

Aslında o, peygamberliğinden önce de tam bir güven âbidesiydi. Enbiya-i izam'ın sahip olduğu ismet, iffet, fetânet ve tebliğ ruhu gibi sıfatları kâmil mânâda temsil ediyordu. Nitekim O (sallallâhu aleyhi ve sellem), kavmini İslâm'a davet etmek için Ebû Kubeys tepesinin üzerine çıkıp, *"Şu tepenin arkasından düşman geliyor desem, bana inanır mısınız?"* diye sorduğunda, orada bulunanların hepsi olumlu cevap vermişti.[60]

Dolayısıyla bir yönüyle bu gibi âyetlerin, O'nun şahsında esas ümmetine ders verdiğini söyleyebiliriz. Yani eğer biz de başkaları nazarında inandırıcı olmak istiyorsak, fevkalâde sadık ve güvenilir olmak, herkese emniyet ve güven telkin etmek ve son derece mütevazi olmak zorundayız. Zira bu konumda olmayan insanlar inandırıcı olamazlar. İffet ve ismetleri aleyhinde söz söylenen insanlar başkaları nezdinde güvenilirliklerini ve inandırıcılıklarını kaybederler.

Bu açıdan toplumda farklı patlamalar olabilir. Bir kısım zalim ve müstebitler, devirmeye güçleri yettiği anda, kendilerine muhalif gördükleri insanların tepesine binerek onları ezip geçebilirler. Bazen de toplumlarını herc ü merce sevk edecek daha başka hâdiselere sebebiyet verebilirler. Fakat bütün bunlar karşısında Müslümanlara düşen, falanı filanı ta'n u teşni etmek yerine öncelikle kendileriyle meşgul olmak ve kendilerini düzeltmektir. Onlar başlarındaki zalimlerden şikâyet etmek yerine öncelikle, "Acaba Allah bu zalimleri niye bizim başımıza musallat ediyor?" diye düşünmelidirler. Çünkü onlar dosdoğru olacakları âna kadar, başkalarıyla uğraşmaları faydasızdır. Zira, كَمَا تَكُونُوا

59 Müddessir sûresi, 74/1-7.
60 Buhârî, *tefsîru sûre* (26) 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/307.

يُوَلَّى عَلَيْكُمْ *"Nasıl iseniz öyle idare edilirsiniz."*[61] hadisinin de ifade ettiği üzere, tabanda bulunan insanlar nasıl olursa, idarecileri de aynı olacaktır.

Sütün kaymağı sütten oluşacağı gibi, şapın kaymağı da yine şaptan oluşacaktır. Menkıbe olarak rivayet edildiğine göre Haccac-ı Zalim'e Hazreti Ömer'in adaleti hatırlatıldığında o da yanındakilere, *"Hele siz onun çevresindeki insanlar gibi olun, bakın ben de nasıl Ömer gibi oluyorum."* demiştir. Bu sözüyle Haccac, kendisinin tam da onlara uygun bir idareci olduğunu hatırlatmak istemiştir.

Hakiki İnsanlığa Giden Yol

Öte yandan öncelikle kendisiyle meşgul olmayan ve nefsini ıslah etmeye çalışmayan bir insanın, zamanla Allah'tan kopacağında, kalbi ile Allah arasında bir kısım hüsûf ve küsûfların yaşanacağında şüphe yoktur. Çünkü böyle birisi bazen enaniyetine takılacak, bazen biliyorum mülâhazalarına girecek, bazen de aidiyet hissiyle hareket edecektir. Dolayısıyla din ve diyanet adına iş yapıyorum zannettiği yerlerde bile meseleyi kendisine bağlı götürecektir. Eğer böyle birisi güç ve kuvveti ele geçirecek olsa, o zaman da tiranlar gibi davranacaktır. Zira enaniyet, bilgi, servet insanı kör ettiği gibi, iktidar ve hâkimiyet de onu kör eder. Hele bir de kitlelerin körü körüne onu takip etmesi, alkışlaması ve pohpohlaması gibi faktörler söz konusu ise, böyle bir kişinin zehirlenmesine ve körlük yaşamasına muhakkak gözüyle bakılabilir. Mânevî körlüğe maruz kalmış böyle birisi ise çok açık ve net görülebilecek hakikatleri dahi göremeyecek, doğru ve yanlışı birbirinden ayıramayacaktır.

Bu itibarla da insan ruhî ve kalbî hayatı üzerinde hassasiyetle durmalı, Allah'la kendi arasına ne nefsinin, ne hayvanî

---

61 el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 6/22; el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*1/336.

hislerinin, ne kin ve nefretlerinin ne de daha başka mülâhazaların girmesine ve dolayısıyla tamiri imkânsız kopuklukların meydana gelmesine müsaade etmemelidir. Daha da ötesinde o, İmam Gazzâlî Hazretleri'nin *İhyau ulûmi'd-din* isimli eserinde üzerinde durduğu her türlü mühlikâttan (helâke götürücü unsurlardan) uzak durmalı ve yine onun münciyât (kurtuluşa vesile olan ameller) adına zikrettiği her ne varsa, sımsıkı bunlara yapışmalıdır. Çünkü mühlikât Allah'la kul arasına bir kısım perdelerin girmesine sebebiyet verdiği gibi, münciyât da bunların bertaraf edilmesine ve kalblerin yeniden ilâhî tecelliler ile buluşmasına vesiledir.

O hâlde insana düşen vazife, yılandan ve çıyandan kaçarcasına bütün bu olumsuzluklardan uzak durmasıdır. Esasen insanın, hakiki insanlığa yükselmesinin yolu da buradan geçmektedir. Ebu'l-Feth el-Büstî, أَقْبِلْ عَلَى النَّفْسِ وَاسْتَكْمِلْ فَضَائِلَهَا فَأَنْتَ بِالنَّفْسِ لاَبِالْجِسْمِ إِنْسَانُ *"Ruhuna (mahiyet-i insaniyene) yönel, onun faziletlerini kemâle erdir! Zira sen cisminle değil kalbinle/ruhunla insansın."* sözüyle bu hakikate dikkat çekmiştir. Demek ki insan bunları yitirince, insanlığını da yitirmiş olacaktır.

Burada antrparantez bir hususu arz etmek istiyorum. Bir insan, bunlara dikkat etmediği takdirde tepe taklak Cehennem'e mi gider? Hayır, hiç kimsenin böyle bir iddiada bulunmaya hakkı yoktur. Zira bu, Allah'ın rahmetinin enginliğine terstir. Biz, amellerimizin azlığına ve küçüklüğüne rağmen Yüce Allah'ın bizi rahmeti ile yarlıgayacağını ve affedeceğini düşünür ve ciddi bir reca hissi içine gireriz. Fakat diğer taraftan Allah'a karşı son derece saygılı olmak ve O'na karşı arızasız ve kusursuz bir kulluk ortaya koymak, O'nun terk edilmemesi gereken hakkı ve bizim de terk etmememiz gereken en önemli vazife ve sorumluluğumuzdur. Bu açıdan da biz, sürekli mahiyet-i insaniyemizin kıvamına bakmalı, necata götürücü vesileleri araştırmalı ve helâk sebeplerinden de uzak durmalıyız.

Eğer biz, kendi durumumuzu kontrol etmez ve durduğumuz yer ile durmamız gerekli olan yeri bilemezsek, bu defa başkalarının tavır ve davranışlarına göre yer ve yön değiştirmeye başlarız. Haset ve rekabet duygularına yenik düşmüş iman ehli bazı kimseler bizim aleyhimize hareket edebilirlerler. Bazıları da inkâr ve ilhatlarının bir gereği olarak bize cephe alabilirler. Her iki kesim de bizim hakkımızda bir kısım komplolar tertip edebilir. Bunların hile ve entrikalarının farkında olmamız ve bunları savma adına makul ve alternatif stratejiler geliştirmemiz bir yana; eğer biz sürekli onlarla meşgul olur, onların yaşadığı paranoyaya iştirak eder ve hele atacağımız adımları ihtimal ve vehimlere göre atarsak, yukarıda zikredilen *"Siz kendinize bakın!"* âyetine muhalif davranmış oluruz. Neticede onların zararından kurtulamayacağımız gibi, kendimizi düzeltmeye ve yapmamız gerekli olan asıl işleri yapmaya da fırsat bulamayız.

Asıl Vazifemiz

Peki, nedir bizim asıl işimiz? Biz, elimizden geliyorsa bütün insanlığa ebedî kurtuluşun yollarını göstermeli, onları Cennet'e yönlendirmeli ve hiç kimsenin Cehennem'e gitmemesi için cehd ve gayret göstermeliyiz. Yüce Allah, ezelî ilmiyle kimin hangi ameli yapacağını bildiğinden, bazıları için Cehennem'i takdir etmiş olabilir. Hiç kimsenin bunun önüne geçmesi mümkün de olmayabilir. Fakat bu, bizi alâkadar etmez. Bize düşen, son ferdine kadar bütün insanlığın Cehennem'den kurtulması noktasında azimli ve kararlı olmaktır.

Esasen böyle bir gayeye kilitli yaşamak, başkalarının ebedî saadetlerini kaybetmemesi adına ölüp ölüp dirilmek, insanların ebedî helâk ve hüsrana maruz kalacağı korkusuyla canı gırtlağında yaşamak peygamberlik yolunun bir gereğidir. Nitekim Yüce Allah, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin hidayeti mevzuundaki durumunu, لَعَلَّكَ

بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ *"Onlar iman etmiyorlar diye âdeta kendini helâk edeceksin."*[62] sözleriyle anlatmıştır. Antrparantez ifade edeyim ki, âyetteki bu ilâhî ikaz, Allah ile o en sevgili kulu arasındaki bir meseledir. Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamber olarak gönderen Zât, O'nun hüzün ve ızdırabını dengeleme adına bunları söyleyebilir. Fakat bizim O'nun hakkında böyle bir söz söylememiz ve bu tür düşüncelere girmemiz doğru değildir.

Benim burada asıl üzerinde durmak istediğim nokta şudur: Bu âyetler, bir taraftan insanlığın iman etmesi mevzuunda Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tadil ederken, diğer yandan da O'nu takdir etmiş ve yüceltmiştir. Çünkü burada işarî olarak şöyle bir mânâ da gizlidir: "Sen öyle yüce bir kâmetsin ki, âdeta kendin için yaşamıyor; başkalarının kurtuluşu adına neredeyse kendini helâk edeceksin."

İşte bu, yaşatma duygusudur. Günümüzde de Peygamber yolunun takipçilerinin en önemli vazifesi budur. Varsın başkaları onlar hakkında kendi paranoyalarına göre değişik plânlar tertip etsinler. Kendileri, makam hırsı, çıkar arzusu ve iktidar beklentisine bağlı yaşadıklarından, başkalarını da bu yolun yolcusu görsünler. Buna dayanarak da hasım gördüklerini yok etme adına elli türlü alternatif plân oluştursunlar. Bütün bunlar, onları bağlamamalı ve kendi yolundan alıkoymamalıdır. Onlar, Allah'ı ve İnsanlığın İftihar Tablosu'nu insanlığa sevdirmeye kilitlenmeli ve bütün stratejilerini bu istikamette oluşturmalıdırlar. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: حَبِّبُوا اللّٰهَ إِلٰى عِبَادِهِ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ *"Allah'ı kullarına sevdirin ki Allah da sizi sevsin."*[63] Bu hadis de göstermektedir ki, Allah tarafından sevilmenin yolu, O'nu kullarına sevdirmekten geçmektedir. Çünkü onları deli gibi sevme, ebedî dirilişin de temel unsuru ve vesilesidir.

---

62 Şuarâ sûresi, 26/3.
63 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 8/90, 91; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 24/72.

Ne yazık ki Müslümanlar bu konuda kendilerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getiremediklerinden ötürü, insanlığa belli bir dönemde fetret yaşattılar. Cismanî zevklerinden ve yaşama sevdalarından sıyrılarak kendi değerlerini muhtaç sinelere duyurma istikametinde tıpkı sahabe-i kiram ve havariler gibi dünyanın dört bir yanına açılamadılar. Açılıp İnsanlığın Medar-ı İftiharı'nı kendi büyüklüğü ve kendi ihtişamıyla insanlığa tanıtamadılar. Tavır ve davranışlarıyla mükemmel bir temsil sergileyerek gönüllere giremediler. O Sonsuz Nur'un bütün dünyaları aydınlatacak bir ışık kaynağı olduğunu gösteremediler. En azından O'nun hakkındaki olumsuz düşünceleri izale ederek, "Bu, çok büyük bir insan." dedirtemediler. Neticede insanlığa günümüzde de hâlâ etkisini devam ettiren böyle bir fetret dönemi yaşattılar. Elbette bunda, inanmayanların gafletlerinin, duyarsızlıklarının ve ön yargılarının da tesiri vardı. Fakat önemli olan, Müslümanların yapmaları gerekli olan işi yapıp yapmadıklarıdır.

Sahabe efendilerimiz, neredeyse dünyanın üçte birine açılmışlar ve çok kısa bir zamanda kopkoyu karanlıklar içinde yüzen bir dünyayı aydınlatmışlardı. Gittikleri yerlerde gönüllere taht kurmuşlar ve insanlarda kendi değerlerine karşı ciddi bir alâka uyarmışlardı. Bunu da bilgiçlik taslayarak, güç ve kuvvetleriyle değil; imanları, samimiyetleri ve sağlam temsilleriyle başarmışlardı. Eğer biz bugün yarım yamalak da olsa dinin güzelliklerini yaşayabiliyorsak, o ani'l-merkez gücün tesiri sayesinde yaşıyoruz. Çünkü onların meydana getirdikleri ani'l-merkez güç, günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu itibarla şunu bir kere daha ifade etmek istiyorum: Gerek size yakın duran ve sizinle birlikte başını secdeye koyan ve Allah karşısında iki büklüm olan insanlar, gerekse öteden beri aleyhinizde bulunan insanlar sizin hakkınızda ne düşünürse düşünsünler, paranoyalarına bağlı ne türlü plânlar yaparsa yapsınlar, size düşen vazife, insanlığa evvela Allah'ı ve Peygamber'i sevdirmek, ondan sonra da Allah ve Peygamber'den ötürü

insanların birbirini sevmesini sağlamak ve bütün dünyada bir barış ortamının oluşmasına katkı sunmaktır.

Sevgi ve Hüsnüzanda Denge

Adanmışlar, kendi vazifelerini tastamam yerine getirmenin yanında, başkalarıyla kuracakları münasebetlerde de son derece dengeli olmaya çalışmalıdırlar. Mesela birisine karşı sevgi gösterilecek, delice bir alâka ortaya konulacaksa bu, Allah ve Resûlüllah olmalıdır. Onlardan sonra Râşid Halifeler, ardından da sahabe efendilerimiz gelmelidir. Maalesef biz, kendimize ait pek çok değeri kaybettiğimiz gibi, Allah ve Resûlüllah sevgisinde de yaya kaldık. Eskiden olduğu gibi camilerde Hazreti Ruhu Seyyidi'l-En'am'ın adı anıldığında bayılıp düşen insan gördünüz mü hiç! Bizim Allah sevgimizi çaldılar, Peygamber sevgimizi çaldılar ve bütün sevgi kabiliyetlerimizi dünyaya ve kendi nefsimize bağladılar. Dolayısıyla biz de muhabbet mahrumu insanlar hâline geldik.

Sevilmesi gerekli olan şeyleri, sevilmesi gerekli olduğu ölçüde derinlemesine sevemedik. Bazen de bu sevgiyi suistimal ettik. Farkında olmadan yanlışlar yaptık. Mesela birilerinin bazı iyiliklerini göz önüne alarak, onlara karşı ciddi bir sevgi gösterisinde bulunduk. Bu da gayretullaha dokundu. Neticede Allah, aklımızı başımıza almamız adına bizi şefkat tokatlarına maruz bıraktı. 'Gayrimeşru muhabbetimizin cezası olarak merhametsizce tokatlar' yedik. Bununla bir yandan da O, sevdiklerimizin, zannettiğimizin aksine bu ölçüde teveccüh ve takdire layık olmadıklarını bize gösterdi. Demek ki insanlara gösterilecek sevgi ve alâkada haksızlık etmeme ve dengeyi koruma çok önemli bir faktördür.

Başkalarıyla kurulacak münasebetlerde dengeli olunacak diğer bir konu da, onlar hakkındaki kanaat ve zanlarımızdır. Hazreti Pîr'in ifadesiyle bir mü'min, hüsn-ü zan mümkün

oldukça, su-i zanna girmemelidir.[64] Başkaları hakkındaki vehimlerine ve ihtimallere dayanarak plân ve projeler oluşturmamalıdır. Herkesin kötülük yapacağı hesabına bağlı işler yapmamalıdır. Çünkü bütün bunlar su-i zandır. Su-i zan ise öyle büyük bir günahtır ki tek başına insanı tepetaklak götürebilir. Fakat bunun yanında eğer siz, birisinden birkaç defa çelme yemişseniz, kündeye getirilmişseniz, size el-ense atılmışsa, işte orada da hüsn-ü zannın yanında âdem-i itimat prensibini işletmeniz gerekir. Eğer siz sırtınızı döndüğünüzde birileri sizi arkadan hançerliyorlarsa, bir daha onlara arkanızı dönemezsiniz.

Sözün özü, bizim asıl vazifemiz kendimizle ve kendi mefkûremizi gerçekleştirmekle meşgul olmaktır. Böyle yüce bir hedefin gerçekleştirilebilmesi için adanmışların dağınıklıktan sıyrılmaları gerekir. Onlar himmetlerini, gayretlerini ve fikirlerini dağıtacak her türlü faktörden uzak durmalıdırlar. El-âlemin gerek medya yoluyla, gerekse daha başka platformları kullanarak ortaya attıkları yalan yanlış şeylerle meşgul olmamalıdırlar. Yer yer bu türlü şeyler onların uykusunu kaçırsa ve onlarda mukaddes hafakanlar meydana getirse de onlara asla yapmaları gerekli olan farzlar üstü farz vazifelerini unutturmamalıdır. Gönül erleri, bütün ruh güçleriyle ve bütün zihin fakülteleriyle kendi meselelerine konsantre olmalı ve hep o yolda yürümeye devam etmelidirler. Hazreti Pîr'in dediği gibi, iki elimiz var; yüz elimiz olsaydı yine bu istikamette kullanmamız icap ederdi.[65]

---

64 Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye,* s.58 (Katre, Hâtime).
65 Bediüzzaman, *Lem'alar,* s. 131 (On Altıncı Lem'a, İkinci Meraklı Sual).

Hizmet ve İnsanî Münasebetler

Soru: *Bazen insanlığa hak ve hakikati anlatma adına ciddi gayret gösteren ve önde olan kimselerin, yakın çevresiyle ilişkilerinde kırıcı olma veya baskıcı davranmaları gibi bir kısım problemler gözlenebiliyor. Bu konuda denge nasıl sağlanmalıdır?*

Cevap: İnsanlığın dertleriyle dertlenme ve bunların çözümü adına sürekli yeni projeler geliştirme çok önemli bir fazilettir. Fakat bunun faziletli olması da ihlâslı yapılmasına bağlıdır. Yoksa bir insanın yapmış olduğu hizmetleri, kendini ifade etme veya arzuladığı bir pâye ve makama kavuşma gibi dünyevî çıkarlara bağlaması, elde etmiş olduğu bütün uhrevî kazanımları harman gibi savurması demektir. Belki insanlığa hayırlı işler yapmış olan böyle birisi başkaları tarafından takdir görebilir, ismi belli müesseselere verilebilir, hatta her yere onun fotoğrafları asılıp, heykelleri dikilebilir. Fakat onun ortaya koymuş olduğu amellerde rıza-i ilâhî yoksa, bütün bunların ona hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü o, beklentilerine uygun olarak insanların teveccüh ve takdirini kazanmış ve dolayısıyla da amellerinin mükâfatını bu dünyada tüketmiş olacaktır.

Farklı bir ifadeyle söyleyecek olursak, alacaklarını insanlardan aldıkları için, Allah'tan alacakları bir şey kalmayacaktır. Ku'ân'ın, أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا *"Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla safa sürdünüz. Allah'ın verdiği o güzel ve hoş nimetleri israf edip bitirdiniz. Hakkınızı dünyada kullanıp ahirete bir şey bırakmadınız."*[66] şeklindeki uyarı ve tehdit bildiren ifadeleri de buna işaret etmektedir. Nitekim hadis-i şerifte de düşmana karşı mücadele etmiş, ilimle meşgul olmuş ve bol bol infakta bulunmuş fakat bütün bu amellerini Allah rızasının dışında başka beklentilere bağlamış olan kimselerin uhrevî perişaniyetleri çarpıcı ifadelerle tasvir edilmiştir.[67]

İnşâallah kendisini insanlığa hizmet etmeye adamış gönüllülerden oluşan bu daire içerisinde, sadece kendi dünyevî hedeflerinin arkasından koşan ve bu yüzden de ciddi bir darlığın mahkûmu olan bu tür insanlar yoktur. Ben, soluk soluğa hizmet eden adanmışlar arasında, tamamen kendi hesaplarına ve dünyevî mülâhazalarına bağlı hareket eden insanların bulunmadığı kanaatindeyim. Allah'ın izniyle onlar, yapmış oldukları hayırlı hizmetler vasıtasıyla bir yandan Allah'ın rızasını kazanmaya namzet olurlarken, diğer yandan da talep etmeseler bile insanlığa sunmuş oldukları hizmet vesilesiyle sonraki nesiller tarafından hayırla yâd edileceklerdir. Hatta onlar, اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ *"Bir işe sebep olan, onu yapan gibidir."* sırrınca güzel işler yapmalarına vesile oldukları insanların ve hizmet adına açtıkları yoldan gelenlerin sevaplarına da ortak olacaklardır.

İnsanî Münasebetlerde Kur'ânî Ahlâk

Ne var ki –soruda da ifade edildiği gibi– bazı kimseler arz edilen bütün bu hizmetleri en güzel şekilde ifa etmenin yanında,

[66] Ahkaf sûresi, 46/20.
[67] Müslim, *imâret* 152; Tirmizî, *zühd* 48; Nesâî, *cihâd* 22.

Müslüman ahlâkına aykırı bir kısım olumsuz tavırlara girebilirler. Mesela birisi hizmet adına güzel projeler düşünür ve insanların önüne yüksek hedefler koyar. Bu düşüncesinde de oldukça samimidir. Fakat beklentileri karşılanmadığı zaman kırıcı olur. Çevresindekilerin en küçük hatalarını, ufacık ihmallerini affetmez, ufak tefek arıza ve aksaklıklardan dolayı hemen öfkelenir, birilerine kızar ve böylece beraber çalıştığı insanları rencide eder.

İşte böyle bir insanın, Allah yolunda koşturma gibi bir mü'min sıfatının yanında, başkalarına zulmetme ve onların kalbini kırma gibi küfür sıfatlarına da sahip olduğunda şüphe yoktur. Kur'ân'ın, Tebük seferine katılmayan bazı sahabiler hakkında beyan buyurduğu, خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا *"Onlar iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar."*[68] âyetinin de ifade ettiği üzere, bu kişiler güzel işlerine kötü şeyler karıştırmaktadırlar.

Bu sebeple, insanları sevk ve idare etmekle vazifeli bulunan kişilerin, hizmetlerinde başarılı oldukları ölçüde, insanî münasebetlerinde de olabildiğine hassas olmaları gerekmektedir. Onlar, gördükleri hata ve kusurlar karşısında gönüllerini geniş tutmalı, beraber hizmet ettikleri insanlara karşı son derece şefkat ve mülayemetle yaklaşmalı ve mümkün mertebe af yolunu tutmalıdırlar. Bütün bunlar İslâm ahlâkıyla ahlâklanmanın bir gereğidir. Yoksa olmayacak şeylere öfkelenen, etrafındaki insanları kırıp geçiren ve en küçük sürçmeleri bile kocaman birer günah gibi büyüten bir insanın, en başta yapmış olduğu hizmetlere zarar vereceğinde kuşku yoktur. Çünkü böyle biri, çevresindekilerin kolunu-kanadını kıracak, onların kuvve-i maneviyesini sarsacak ve onları ümitsizliğe düşürecektir. Belki de duruma göre onları küstürecek ve içinde bulundukları daireden uzaklaştıracaktır.

Bunların her biri ayrı birer küfür sıfatıdır. Kendisinde bu kadar küfür sıfatı toplanmış bir insanın –Allah muhafaza

---

68 Tevbe sûresi, 9/102.

buyursun– uzun süre İslâmî istikametini muhafaza etmesi çok zordur. Hazreti Bediüzzaman, *"Hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarette, bir öpmekte batma. Dünyayı yutan büyük latifelerini onda batırma!"*[69] diyor. Bunları çoğaltabilir ve "Bir şiddette, bir hiddette, bir öfkede batma!" diyebilirsiniz.

Hâlbuki öndekilere düşen vazife, arkasına aldıkları kimselerin heyecanlarını artırmak, ümitlerini şahlandırmak ve böylece onların daha verimli hizmet etmelerini sağlamaktır. Onlar, hiç kimseye kızmadan, kusurlarını yüzlerine vurmadan ve aşk u şevklerini kırmadan hizmet edebilme adına kararlı olmalı ve alıştırma yapa yapa kendilerine bunu kabul ettirmelidirler.

Esasen insanın sağlam bir dava düşüncesinin ve hizmet felsefesinin olması sadece güzelliğin bir yanını teşkil eder. Onun diğer yanında ise hizmet ederken ortaya konan tavırlar, davranışlar, sözler ve yol arkadaşlarıyla kurulan münasebetler yer alır. Eğer bir insan burada da başkalarına anlattığı güzellikleri sergileyebiliyor ve yaşayışıyla da başkalarına örnek teşkil edebiliyorsa, işte o zaman iki güzelliği kendisinde cem etmiş (bir araya getirmiş) olur. Aksi takdirde ondaki güzellik meflûç (felçli) olarak kalır. Dolayısıyla böyle bir kişinin öncelikle kendisinin rehabilitasyona ihtiyacı var demektir.

Asıl Suçlu Kim?

Öte yandan şunu da unutmamak gerekir: Bir insanın, başkalarında gördüğü yanlışlıkları ve hoşuna gitmeyen tavırları, kendi günahlarının yüzüne çarpılması olarak görmesi, mü'mince bir tavrın gereğidir. Böyle bir kişi, başkalarında kusur arama zahmetine de girmemiş olacaktır. O, asıl suçluyu bulduğundan ötürü kolaylıkla onun çaresine bakabilecektir. Şayet bizim kendi kusurlarımız, başkalarının bize karşı olumsuz tavırlarında ortaya

---

[69] Bediüzzaman, *Lem'alar* s.169-170 (On Yedinci Lem'a).

çıkıyor, fakat biz sürekli dışarıda suçlu arıyorsak, onu bulmamız asla mümkün olmayacaktır.

Bu sebeple, beraber olduğumuz insanlar tarafından ne tür bir muameleye maruz kalırsak kalalım, yapmamız gereken, "Acaba ben ne yaptım ki bu başıma geldi?" demektir. Sonrasında da Cenab-ı Hakk'a teveccüh edip istiğfar etmek ve kendimizi muhasebeye çekmektir. Belki atılmaması gereken bir yere taş atmış veya müstahak olmayan birine ok fırlatmışsınızdır ve o da size geri dönmüştür. Ya da haksız yere birisine laf çarptırmışsınızdır ve bir başkasının eliyle onun cezasını çekiyorsunuzdur. Belki de birisi hakkında suizanda bulunmuş veya bir ayıbından dolayı onu kınamışsınızdır ve Allah, kınadığınız şeye sizi maruz bırakmıştır. Hatta bunların da berisinde mülâhazalarınızı temiz tutamamış, iç istikametinizi koruyamamış ve kirli bir kısım tasavvurlara girmişsinizdir. Bunun neticesinde de can sıkıcı bir kısım olaylar başınıza gelmiştir. Yani insanın ayağına bir diken batmasına kadar maruz kaldığı bir kısım musibetler, ona ait birtakım kusurların geriye dönmesi olduğuna göre onun, arkadaşları tarafından bir kısım sıkıntılara maruz bırakılmasına da aynı gözle bakılabilir. Zira Kur'ân'da yer alan, وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ *"Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir."*[70] âyet-i kerimesi bunun ilâhî bir kanun olduğunu göstermektedir.

Kıdem Kredisi

Meselenin bir diğer yönü de şudur: Bazıları Hizmet kervanına önce katılmış, idari bazı vazifeler almış olabilir. Eğer onlar bu kıdemlerini arkadaşlarına tahakküm etme adına kullanır ve onlara gereken değeri vermezlerse, konumlarını suistimal etmiş olurlar. Kıdem, önemli bir kredidir. Bu kredi, başkalarının ona gösterdiği teveccüh ve saygıyı, hizmete tevcih etmek için

70 Şûrâ sûresi, 42/30.

kullanılmalıdır. Çünkü bu durum, insanların sevk ve idaresini kolaylaştıracaktır. Eğer insanlar size sırtlarını dönmüşlerse, sizin onlara iş yaptırabilmeniz için iki harekete ihtiyacınız olur. Öncelikle onların yüzlerini kendinize çevirmeniz, sonrasında da onları istenilen hedefe yönlendirmeniz gerekir. Fakat eğer herkes güneşe nazır günebakan çiçekleri gibi yüzlerini size çevirmişler ve gözlerinizin içine bakıyorlarsa, onları istihdam etmeniz çok daha kolay olur. Bu sebeple öndekiler, kıdemlerini önemli bir krediye çevirebilmenin, bunu muhafaza edebilmenin ve sonra da hizmet adına kullanabilmenin çaresine bakmalıdırlar.

Bunun yolu ise insanî münasebetlerde Kur'ân ahlâkıyla ahlâklanmaktan, rıfk ve mülayemeti esas almaktan geçmektedir. Eğer bunu başarabilirseniz, herkesin yüzünü kendinize çevirebilirsiniz. Fakat çevrenizdekilere sert ve kaba davranırsanız, size karşı kalbleri kırılır ve sırt dönerler. Neticede onlar bununla bir kısım kayıplar yaşayacakları gibi, siz de onca elden, ayaktan, gözden, kulaktan mahrum kalırsınız. Çünkü, مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى *"Birbirlerini sevmede, birbirlerine şefkat ve merhamet etmede mü'minlerin misali tıpkı bir bedenin azaları gibidir. Onlardan herhangi biri rahatsızlandığında, diğerleri ateş ve uykusuzluk ile onun elemine ortak olur."*[71] hadisinin de işaret ettiği üzere beraber çalıştığınız insanların her biri size ait bir uzuv gibidir. Sizin her huysuzluğunuz, kendinize ait bir uzvu kesmeniz demek olduğundan, istifade alanınızı daraltmış ve dolayısıyla ciddi bir mahrumiyet yaşamış olursunuz.

Günahları Setretme

Allah'ın isimlerinden birisi de Settâr (hata ve günahları örten) olduğuna göre, bizim de O'nun ahlâkıyla ahlâklanmanın bir gereği olarak mümkün mertebe insanların kusurlarını yüzlerine

---

71 Buhârî, *edeb* 27; Müslim, *birr* 66.

vurmamamız, başkalarına anlatmamamız, bilakis bunları setretmemiz gerekir. Aksi takdirde onlarda ümitsizlik hâsıl eder ve büyük bir günah işlersiniz. Çünkü siz, bir kişinin Allah'la kendisi arasında olan bir günahını açık etmekle, bir taraftan onun kendisini öyle bilmesine, diğer yandan da başkalarının onun hakkında kötü düşünmesine sebebiyet vermiş olursunuz. Böylece kişi "Battı balık yan gider." diyerek, günahında ısrar edebilir. Bu açıdan günah ve kusur kötü birer durum olsa da, insanları günah ve kusurları karşısında ümitsizliğe düşürmek bundan daha büyük bir cürümdür.

Bütün bu söylediklerimiz, hata ve eksikleri giderme adına hiçbir şey yapılmaması gerektiği şeklinde de anlaşılmamalıdır. Elbette insanlara yol göstermeli ve hayırhahlık yapmaya çalışmalıyız. Fakat bunun kendine göre bir usûl ve üslubunun olduğunu, buna dikkat edilmediği takdirde istenilen neticenin elde edilemeyeceğini de unutmamalıyız. Bu açıdan söyleyeceklerimizi çok iyi hesap etmeli ve muhatabımızın hissiyatına saygılı olmalıyız. Herhangi bir yanlışa müdahale etmeden önce tavrımızı çok iyi belirlemeli ve muhtemel reaksiyonları göz önünde bulundurmalıyız.

Hatta muhatabımızın bizim söylediklerimize tepki göstereceğini düşünüyorsak, onun, sözlerine değer vereceği ve kabul edeceği bir başkasına söyletmenin yolunu aramalıyız. Öyle ki bazı kişiler bizim en makul ve yumuşak sözlerimizi bile tepkiyle karşılayabilirler. Hele bir de onunla aramızda daha önce bir kısım sürtüşmeler yaşanmış, bir kısım gerginlikler oluşmuşsa, söylediklerimizin onun nezdinde hüsnükabul görmesi çok zor olacaktır. Fakat onların sevdiği ve hürmet ettiği öyle şahıslar vardır ki, onların tenbih ve ikazlarını bile iltifat kabul ederler. Bırakalım hatalara bu tür insanlar müdahale etsin ve anlatılması gerekenleri onlar anlatsınlar. Nitekim Üstad Hazretleri de "İhlâs Risalesi"nde bunu tavsiye etmiş ve hatta başkalarına

söylettirmekten zevk alınması gerektiğini ifade etmiştir.[72] Önemli olan, karşı tarafın söylenilen sözden ders alması ve hatasından geri dönmesi olduğuna göre, bu sözü kimin söylediğinin bir önemi yoktur.

Kabiliyetleri Dikkate Alma

Kur'ân-ı Kerim, mü'minlere, hayırlı işlerde yarış yaparcasına koşturmalarını emretmiştir.[73] Fakat unutmamak gerekir ki her birimiz bu yarışı istidat ve kabiliyetine göre sürdürecektir. Dolayısıyla herkesten aynı ölçüde bir performans beklemek doğru değildir.

Hizmet de bir müsabakadır. Fakat bu yarışta farklı kulvarlar vardır. Herkes bu yarışı, bacağının gücüne ve nefesinin kuvvetine göre ayrı bir kulvarda sürdürecektir. Dolayısıyla herkesin hızı da farklı olacaktır. Eğer insanları istihdam etme konumunda bulunan idareciler, bu hakikati nazar-ı itibara almaz ve herkese aynı yükü yükler ve herkesten aynı işi beklerlerse, doğru hareket etmiyorlar demektir. Çünkü bu durumda, bazı insanlara götüremeyecekleri bir yük yüklemiş olurlar.

Hâlbuki böyle bir muamele, ilâhî ahlâka muvafık değildir. Çünkü Rabbimiz'in kanunlarında teklif-i mâlâ yutak (kişiye, taşıyamayacağı yükü yükleme) yoktur. Aynı şekilde Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hazreti Ali'ye tevcih edilecek bir vazifeyi Ebû Zerr'e vermemiştir. Halid İbn Velid'in götürebileceği bir işi Ebû Hüreyre'ye yüklememiştir. Esasında bunların hepsi çok kıymetli insanlardır. Fakat bunların her birinin başarılı olacağı ayrı bir alan vardır. Eğer siz onlardan birisine, kabiliyetlerini hesaba katmadan götüremeyeceği bir iş yüklerseniz, onu başarısızlığa sevk etmiş ve belini kırmış olursunuz. Maiyetinizdeki bir insanın bir yerde başarısız olması ise sizin de başarısızlığınız sayılır.

---

72 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.203 (Yirmi Birinci Lem'a, Dördüncü Düstur).
73 Bkz.: Bakara sûresi, 2/148; Mâide sûresi, 5/48.

Baştakilerin insanları tavzif ederken herkesin hususi konum ve durumunu dikkate alması gerektiği gibi, diğerlerinin de götüremeyecekleri bir yükün altına girmemeleri gerekir. Bir insanın her şeyin üstesinden gelebileceğini düşünmesi ve kendisini her işi yapmaya ehil görmesi çok yanlıştır. Herkese aynı yükü tahmil etmek baştakilerin hakkı olmadığı gibi, gücünün yetmeyeceği bir yükün altına girmek de diğerlerinin hakkı değildir. Böyle bir durumda onlar, "Ben bu işin üstesinden gelemem." demesini bilmelidirler. Götüremeyeceği bir yükün altına girip yarı yolda onu bırakmaktansa, daha başta buna liyakati olmadığını ifade etmesi ve yapabileceği iş neyse onu talep etmesi daha doğrudur.

Konuma Göre Hareket Etme

Konumun hakkını verme ve onun gereklerine göre davranma, üzerinde sık durulan hususlardan birisidir. Fakat münasebet geldiği için bir kere daha hatırlatmayı fazla görmüyorum. Hiçbir büyüğün, kıdem ve büyüklüğünü tahakküm vesilesi yapmaması gerektiği gibi, yaşça küçüklerin de saygı ve hürmette kusur etmemeleri gerekir.

Biraz daha açacak olursak, büyüklüğün emaresi, tevazu ve mahviyettir. Hâlbuki bir insanın turnikeye önce girmesini ve önde yürümesini başkalarına sözünü dinletmek için kullanması, gurur ve kibir alâmetidir. Kibir ise küçüklük emaresidir. Boyu kısa olan insanlar, bulundukları konumdan daha yukarıda görünebilmek için büyük görünmeye çalışırlar. Bir yönüyle bu da kompleksten kaynaklanır. Dahası bir kişinin tahakkümle kendisini ifade etmeye ve seviye kazanmaya çalışması, onun sağlam bir karaktere ve mazbut bir cibilliyete sahip olmadığını gösterir. Hatta bir insanın, tavır ve davranışlarına yansıtmasa bile içten içe, "Bu insanlar sözümü dinlemeli ve gözümün içine bakmalı." gibi mülâhazalara girmesi de tasvip edilemez. Bütün bunları Müslümanlıkla telif etmek mümkün değildir.

Esasen hiç kimsenin saygı görme ve hürmet edilme gibi şeyleri talep etmeye hakkı yoktur. Bunlar verildiğinde de kerhen kabul edilmelidir. Zira bu tür beklentilere giren bir kişi, hizmetin kıymetini düşürmüş olacaktır. Aynı zamanda o, Allah'ın kendisine vereceği büyük mükâfatı, insanların vereceği küçük şeylerle değiştirmiş olur. Enbiya-i izam, insanları Cennet'e götürecek bir mesajla gelmelerine ve bir ömür bu yolda gayret göstermelerine rağmen, maddî-mânevî hiçbir beklentiye girmemişlerdir. Hepsinin ortak sözü, فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ *"Ben sizden bir ücret beklemiyorum! Benim mükâfatım ancak Allah nezdindedir."*[74] olmuştur.

Diğer taraftan küçüklere düşen vazife de kendilerine hizmet etme imkânı veren, bu yolda rehberlik yapan veya yaptıkları hizmetlerde iyiliğini gördükleri kimselere karşı mümkün olduğunca kadirşinas davranmaktır. Bu yapılabildiği takdirde, toplum tabakaları arasında güzel bir ahenk teessüs edecek ve yapılması gereken vazifeler rahatlıkla yerine getirilebilecektir.

Son olarak bir hususa daha temas etmek istiyorum. Burada ifade edilen ölçülerde hepimizin bir kısım eksiklikleri olabilir. Bu prensipleri hayatımızda tam temsil edemeyebiliriz. Edemediğimizden ötürü de bir kısım tenkitlere girebilir ve sorgulamalar yapabiliriz. İşte bu noktada kuvve-i maneviyeleri sarsacak ölçüde karamsar bir kısım tablolar resmetmemeli, yaşanan deformasyonu ümit kırıcı ifadelerle beyan etmemeliyiz. Zira unutmamak gerekir ki, her zaman çok önemli davalarda ve çok önemli hizmetlerde bile belli ölçüde deformasyonlar görülmüştür. Burada yapılması gereken asıl iş, ümitsizliğe düşüren durumlar karşısında heyecanları yeniden canlandırmak ve el ele vererek yaşanan kırılma ve bozulmaları tamir etmeye çalışmaktır.

---

74 Yûnus sûresi, 10/72.

Allah Dostlarına Düşmanlık

Soru: *Kudsî bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ,* مَنْ عَادٰى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ *"Her kim Benim veli kullarımdan birine düşmanlık ederse, şüphesiz Ben ona harp ilan ederim."*[75] *buyurduktan hemen sonra kullarının farz ve nafilelerle Kendisine nasıl yaklaşacağından bahsetmektedir. Hadiste geçen ilan-ı harbi, Allah'a yaklaşma keyfiyetini ve bu iki husus arasındaki ilişkiyi nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Bu hadisin yanı sıra Kur'ân-ı Kerim'de de farklı âyet-i kerimelerde Allah dostlarından bahsedilmektedir. Mesela Yunus sûserisne Allah dostları şu ifadelerle müjdelenmiştir: أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ *"Bil ki Allah'ın veli kulları için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olacak değillerdir."*[76] Bir sonraki âyet-i kerimede ise, الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ *"Onlar, iman eder ve hayatlarını takva dairesinde sürdürürler."* buyrulmak suretiyle, Allah dostlarının iki önemli vasfına dikkat çekilmiştir. Bunlar ise kâmil iman ve takvadır. Bunu takip eden âyet ise, لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذَلِكَ

---

75 Bkz.: Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.
76 Yûnus sûresi, 10/62.

هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ *"Onlara dünya hayatında da ahiret hayatında da müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişiklik olmaz. İşte bu, en büyük kazançtır."*şeklindeki beyanıyla bu vasıflara sahip olan evliyâullahı, nasıl güzel bir akıbetin beklediğine dikkat çekmiştir.

A'râf sûresinde yer alan, إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ *"Benim Mevlâm, o kitabı indiren Allah'tır ve O bütün sâlih kulların koruyucusudur."*[77] âyet-i kerimesi de Allah'ın, sâlih kullarının velisi olduğunu; yani onların işini üzerine aldığını, onları hayra sevk ettiğini ve aynı zamanda yürüdükleri yolda ilhamlarıyla, varidât ve mevhibeleriyle onlara ışık tuttuğunu ifade buyurmuştur. Bakara sûresinde ise şu ifadelerle daha genel mânâda Allah'ın bütün mü'minlerin velisi olduğu ve onları hidayet buyurduğu ifade edilmiştir: اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ *"Allah, iman edenlerin muhibbi ve veliyyü'l-emridir, onları (hidayet ve tevfikiyle) karanlıklardan ışığa çıkarır."*[78]

Objektif ve Sübjektif Velilik

Yukarıda geçen âyet-i kerimelere bakacak olursak, Kur'ân-ı Kerim'de yer alan vilâyetin mutlak, umumi ve herkese açık olduğu görülecektir. Dolayısıyla Allah'a inanan ve sâlih amel işleyen herkesin Allah'ın velisi olacağını ve böyle bir dostluk dairesi içine gireceğini söyleyebiliriz. Binaenaleyh Cenâb-ı Hak da, Kendi yolunda yürüyen ve Kendisine dost olan kullarına yardım edecek ve onları doğru yola sevk edecektir. Biraz daha açacak olursak: Kim yürüdüğü yolda Allah'ın murad-ı sübhânisini esas alır, sadece O'nun rızasını hedefler ve aynı zamanda onun rızasını kazanma adına en büyük vesile olan i'lâ-i kelimetullah adına cehd ve gayret gösterirse, Allah da onların velisi olacak ve

---

77 A'râf sûresi, 7/196.
78 Bakara sûresi, 2/257.

–âyet-i kerimelerde de ifade edildiği üzere– onları dünyada ve ahirette yalnız bırakmayacaktır.

Kur'ân'da ifadesini bulan ve herkese açık olan böyle bir veliliğe objektif velilik diyebilirsiniz. Fakat bir de bunun yanında ıstılahî mânâda velilik vardır. Nitekim sofiler, "veli" kelimesini tasavvufî anlamıyla ve daha özel mânâda ele almışlardır. Bir şahsın ıstılahî mânâdaki böyle bir vilâyeti elde edebilmesi için, önünde farklı yollar vardır. O, öncelikle bu yollardan birisine sülûk etmeli ve arkasından da intisap etmiş olduğu yolun âdâp ve erkânı neyi gerektiriyorsa, buna uygun olarak seyrini tamamlamalıdır. Kişi bu yollardan hangisine girerse girsin ve ne tür bir usûl takip ederse etsin, netice itibarıyla cismanî arzularını terk ile kalb ve ruhun hayat çizgisinde yürüyerek Allah'a vasıl olmaya çalışacaktır. Herkese açık olmadığı ve nefisle çok ciddi bir mücadele ve mücâhede gerektirdiği için böyle bir vilâyete de sübjektif vilâyet denilebilir.

Kanaatimce yukarıdaki âyet ve hadislerde umumi mânâdaki objektif velilikten bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu, herkes için müyesserdir. Yani iman edip sâlih amel işleyen mü'minler, istikametlerini de korudukları takdirde yukarıda zikredilen müjdelere nail olabilirler. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de, iman edip sâlih ameller işleyen mü'minleri ne tür mükâfatların beklediğini beyan eden birçok âyet-i kerime bulunmaktadır.

Evliyâullah'ın Düşmanları ve Allah'ın Mukabelesi

Yukarıdaki hadis-i şerifte Cenâb-ı Hak, مَنْ عَادٰى لِي وَلِيًّا buyurmak suretiyle, veli olan zatları doğrudan doğruya Kendisine izafe etmektedir. Bunu bir yönüyle, "Her kim, benim velâyetim altında bulunan birine düşmanlık yaparsa…" şeklinde de anlayabilirsiniz. Dolayısıyla "veli" olarak isimlendirilen kişilere karşı ortaya konan düşmanlık, onların şahıslarıyla sınırlı kalmaz ve

sadece onların şahıslarını bağlamaz. Allah'la irtibatlarından dolayı onlara duyulan düşmanlık ve onlara yapılan saldırı Allah'a, Allah'ın hukukuna yapılan bir saldırı yerine geçer. Bu açıdan Allah'ın dostlarına, O'nun himayesi altında bulunanlara yapılan düşmanlığın altından Allah düşmanlığı, din düşmanlığı, peygamber düşmanlığı, kitap düşmanlığı çıkar.

Bu sebepledir ki Allah, zahirde evliyâullahın düşmanı gibi görünse de hakikatte din ve diyanet düşmanı olan bu tür insanlara karşı اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ buyurmak suretiyle harp ilan edeceğini açıklamıştır. Bunun anlamı ise, "Bugün olmazsa yarın mutlaka onların işlerini bitiririm." demektir. Allah'ın (celle celâluhu), veli kullarının düşmanlarına bizzat Kendisinin mukabelede bulunması, o Allah dostlarının ilâhî bir zimmet altında olduğunu göstermektedir. Yani Allah'ın inayet, riayet ve kilâeti onlar üzerindedir. Dolayısıyla Allah'a bağlılıklarından ötürü onlara ilişen insanlar, karşılarında Allah'ı bulurlar.

Fakat Allah'ın cezalandırmasını kendi hevâ ü hevesimize göre anlamaya çalışırsak hata ederiz. Buradaki tecziye de yine murad-ı ilâhîye uygun olarak cereyan edecektir. Bu açıdan bizim ne onun zamanını ne de keyfiyetini bilmemiz mümkün değildir. Mesela bir hadis-i şeriflerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: إِنَّ اللّٰهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ *"Allah zalime (zulmünden döner diye) mehil üstüne mehil verir. Fakat bir kere de derdest etti mi artık onun canını çıkarır."*[79] Allah Resûlü, arkasından da şu âyet-i kerimeyi okumuştur: وَكَذٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ *"İşte Rabbin, hududunu çiğneyen toplulukları yakaladığı zaman böyle yakalar. O'nun yakalaması, çok acı ve çok çetindir."*[80]

Siz, işte bu noktada Kur'ân'da resmedilen eski kavimlerin akıbetlerini zihninizden geçirebilirsiniz. Hazreti Nuh, Hazreti

---

79 Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 61.
80 Hûd sûresi, 11/102.

Hûd, Hazreti Salih, Hazreti Musa, Hazreti Şuayb ve Hazreti Lût gibi peygamberlerin kavimlerinin nasıl şiddetli bir azapla helâk edildikleri, Kur'ân'da ibretlik birer tablo olarak gözümüzün önünde durmaktadır.

Hiç şüphesiz zalimlerin hemen helâk edilmeyip onlara zaman tanınmasının da bir kısım hikmetleri vardır. Bu, öncelikle onların yapageldikleri zulümlerini terk etmeleri için bir fırsattır. İkinci olarak Cenâb-ı Hak, bununla onların ellerindeki bütün mazeretlerini almaktadır. Yani zalimlere tevbe edecekleri ve yeniden rahmet kapısının tokmağına dokunacakları imkân ve fırsatlar tanındığı için, ahirette onların hiçbir itiraz hakları kalmayacaktır.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın zalimlere mühlet vermesinin altında yatan bu esprinin iyi kavranması ve yaptığı kötülüklerden dolayı hemen onların aleyhine tavır alınıp Allah'a havale edilmemesi gerekir. Evet, birileri sözleriyle sizi rencide edebilir, mizacınıza dokunduracak bir kısım kabalıklarda bulunabilir, gıybet ve iftiralara başvurabilir veya sizi yolunuzdan alıkoyma adına tekerleğinize çomak sokabilir. İşte siz bu tür olumsuzluklar karşısında hemen onların cezalandırılmasını isterseniz, yeryüzünde insan kalmaz.

Nitekim bu konuda Kur'ân-ı Kerim, لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ *"O mevzunun sana bakan bir yanı yok. Allah ister onlara tevbe nasip edip bağışlar, ister nefislerine zulmettikleri için onları cezalandırır."*[81] gibi ifadelerle yer yer mü'minleri ikaz etmiştir. Esasen burada Efendimiz'e hitap edilmek suretiyle ümmetine ders verilmektedir. Yoksa O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mevzuda fevkalâde bir temkin ve teyakkuz insanıdır.

Bu sebeple birileri size dininizi yaşadığınızdan ve onu doğru temsil ettiğinizden ötürü düşmanlık yapıyorsa, hemen el kaldırıp

81 Âl-i İmrân sûresi, 3/128.

onlara beddua etmemelisiniz. Esasen kendi anlayış ve felsefemiz içerisinde bedduaya "âmin" dememek bizim için bir esastır. Biz, mümkün olduğu kadar bu tür insanlar hakkında, Allah'ın onları ıslah edip hidayet eylemesi için dua ederiz. Fakat ıslahları mümkün değilse o zaman Allah'a havale ederiz. Evet, bu kişiler zulümlerini bırakmıyor ve yaptıkları eza ve cefalarla zayıf Müslümanların yerlerini terk etmesine ve bir daha bellerini doğrultamamalarına sebep oluyorlarsa, işte o zaman, "Allah'ım, onların ellerini kollarını bağla; ağızlarına fermuar vur; güç ve kuvvetlerini dağıt!" diyebiliriz. Esasen bütün bunların mânâsı da, "Allah'ım onları zulüm adına iş yapamaz hâle getir!" demek gibidir. Yani biz, bu gibi dualarla, Allah'tan onların fitne ve fesat çıkarmalarına mâni olmasını dilemiş oluyoruz.

Esasında tevekkül, tefviz ve sika ehli kimseler için bunları söylemek bile Allah'la münasebet açısından doğru olmayabilir. Fakat herkesin de bir tahammül gücü olduğunu unutmamak gerekir. Bir de insanın kendi ufkunun ve hissiyatının yanında, alâkadar olduğu heyetteki insanların genel hissiyatını hesaba katması, onu Allah'tan bu tür taleplerde bulunmaya zorlayabilir. Evet, beraber olduğu insanların hakikaten ciddi sıkıntı içine düşmeleri, canlarının gırtlaklarına gelmesi fakat dualarında denmesi gerekeni de diyememeleri karşısında, onların durumuna muttali olan bazı kişiler Cenâb-ı Hakk'a teveccühte bulunarak onların hissiyatına tercüman olabilirler.

Allah'ın harp ilan etmesine ve zalimleri cezalandırma keyfiyetine gelince, bu da farklı şekillerde olabilir. Zira Kur'ân'da farklı kavimlerin helâk edilmesiyle ilgili âyetlerde de görüldüğü üzere Cenâb-ı Hakk'ın tedip keyfiyeti farklı farklıdır. Bizim ceza kanununda olduğu gibi ille de şu suçtan ötürü şöyle bir ceza gerekir deyip daha baştan bu tür belirlemelere gitmek doğru değildir. Beşerî aklın, bu tür ilâhî icraatları tam olarak idrak edemeyeceği muhakkaktır. Dolayısıyla cezalandırmanın da Cenâb-ı Hakk'ın hikmet ve maslahatına uygun olarak cereyan edeceğini bilmemiz gerekir.

Bu itibarladır ki bazen bu cezalandırma sadece şefkat tokatları şeklinde gelir. Zira bazı insanların ders alması adına bu, yeterli olur. Fakat başkalarının aklını başına alması için daha ciddi kahır tokatlarına ihtiyaç vardır; dolayısıyla da bunlar daha ağır bir cezaya çarptırılır. Bazıları gazap tokadıyla, bazıları tenkil (şiddetli/ibretlik ceza) tokadıyla, bazıları da ibâde (kökten kazıma) tokadıyla cezalandırılır. Evet, ceza bazen hafif, bazen ağır gelir. Kâh olur, Allah zalimlerin ellerindeki bütün imkânları almak suretiyle onların kollarını kanatlarını kırar. Kâh da إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ *"Eğer dilerse sizi ortadan kaldırır ve yerinize yepyeni bir kavim getirir."*[82] âyetinin de işaret ettiği üzere onları toptan yok eder ve yerlerine yepyeni insanlar getirerek toplumun kaderine onları hâkim kılar. Evet, Allah (celle celâluhu), bu konuda nasıl isterse öyle hükmeder.

Siz Kendinize Bakın!

Esasında bütün bu zikredilen meseleler, doğrudan bizi alâkadar etmez. Zalimlerin cezasını bulması, Allah'a kalmıştır. Bize düşen ise Allah dostu olabilmenin, O'nun zimmetine girebilmenin yollarını aramak, yürüdüğümüz çizginin doğru olup olmadığına bakmaktır. Acaba biz hakikaten taşımış olduğumuz vasıflar itibarıyla âyetlerde zikredilen müjde ve mükâfatlara nail olmaya ehil miyiz? Acaba imanımız sağlam mı? Takva dairesi içinde miyiz? Dinin emirlerini yaşama mevzuunda ne ölçüde hassasiyet sahibiyiz? Tekvinî emirleri doğru okuyabiliyor ve hayatımıza düzgün tatbik edebiliyor muyuz? Kendi davranışlarımıza bakarak maruz kaldığımız felaketlerin gerçek sebebini bulabiliyor muyuz?

Kur'ân'da anlatılan Hazreti Yakub'un (aleyhisselâm) إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللّٰهِ *"Allah'ım, ben dağınıklığımı, perişaniyetimi*

82 Fâtır sûresi, 35/16; İbrahim sûresi, 14/19.

ve tasamı Sana şikâyet ediyorum."[83] şeklindeki duası bize bunu ders verdiği gibi, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşadığı sıkıntıyla ilgili Tâif dönüşü Allah'a arz ettiği اَللّٰهُمَّ إِلَيْكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ *"Allahım, güçsüzlüğümü, zaafımı ve insanlar nazarında hakir görülmemi Sana şikâyet ediyorum."*[84] şeklindeki yakarışları da bizim öncelikle kendi içimize yönelmemizin ehemmiyetini göstermektedir.

Tâif'te müşrikler Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce dilleriyle eziyet etmişler, sonra da O'nu taşlamış/taşlatmışlardı. Öyle ki mübarek ayakları kanlar içinde kalmıştı. Fakat O, müşriklerin yaptıklarına hiç aldırmadan Allah'a karşı kendi durumunu arz etmişti. Esasında O, hiçbir zaman hor ve hakir bir insan olmadığı gibi, âciz ve zayıf bir insan da değildi. Bir insan, Efendimiz'e karşı bu tür sözler söyleyecek olsa, dinden çıkar. Bu açıdan O'nun bu yakarışlarını Allah'la kendi arasındaki münasebet açısından değerlendirmek gerekir. O, kendi ufku açısından Rabbisine karşı iniltilerini seslendirebilir. Fakat bizim O'na öyle bakmamız kesinlikle yanlıştır.

O, bunları söyledikten sonra da, إِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ غَضَبٌ عَلَيَّ فَلَا أُبَالِي *"Eğer Sen benden razı isen, bana karşı gazabın yoksa çektiğim mihnetlere, belalara hiç aldırmam."* diyerek, tefviz ve sika ufkunda hâlini Cenâb-ı Hakk'a arz ediyor ve aynı zamanda bu sözleriyle bize de önemli bir ders veriyor.

İşte bu sebepledir ki başımıza herhangi bir yerden bir toslama geldiği, ayağımızın altındaki faylar oynamaya başladığı, birileri tarafından önümüz kesildiği, yürüdüğümüz yollar harap edildiği veya köprüler yıkıldığı zaman ilk yapmamız gerekli olan şey, kendimize bakmak ve bütün bu hususlarda nerede

---

[83] Yûsuf sûresi, 12/86.

[84] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/211-212; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/266-269; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/136. Hâdisenin bazı kısımları için bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 7; Müslim, *cihâd* 111.

durduğumuzu bir kere daha kontrol etmektir. Biz kalkıp başkalarının hesaplarıyla meşgul olacağımıza, derin derin kendi hesaplarımız üzerinde düşünmeliyiz. Allah'ın velâyetini elde etme adına gerekli donanıma sahip olup olmadığımızı kontrol etmeli ve eğer bu konuda bir kısım eksik ve gediklerimiz varsa öncelikle bunlarla meşgul olmalıyız. Maruz kaldığımız bu tür sıkıntılar karşısında başımızı yere koymalı ve Allah'a karşı tazarru ve niyazda bulunmalıyız. Zira bütün bunlar Allah'a karşı sadık ve vefalı olmanın, O'na dayanıp güvenmenin bir ifadesidir. *el-Kulûbu'd-dâria*'da yer alan büyüklerin dualarına bakacak olursanız, onların da hep aynı yolu takip ettiklerini ve sürekli kendi nefisleriyle hesaplaştıklarını görürsünüz.

Esasen hadisin devamında yer alan şu ifadeler de mü'minlere Allah'a yaklaşmanın, vilâyeti elde etmenin ve aynı zamanda kendilerine düşmanlık yapan insanların şerrinden korunmanın yolunu göstermektedir: *"Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli hiçbir şey ile Benim kurbiyetime mazhar olamaz. Bir de kulum nafileler ile Bana yaklaşır ha yaklaşır ve nihayet öyle bir hâle gelir ki artık Ben onu severim. Onu sevince de, onun işiten kulağı, gören gözü, tutup yakalayan eli olur ve onu hep doğruya yürütürüm. Böylesi bir kul Benden bir şey isterse istediğini muhakkak ona veririm. Bana sığınırsa onu hıfz ve sıyanetim altına alırım."*

Hâsılı, şayet mü'minler bu konularda kendilerine düşeni yapıyor, Allah'a sağlam bir kulluk ortaya koyabiliyor ve O'na dost olmanın gereklerini yerine getirebiliyorlarsa, Cenâb-ı Hak da er veya geç onlara düşmanlık yapanların haklarından gelecektir. Zira tarih, bunun misalleriyle doludur. Hatta kâmil mü'minler, başlarından geçen hâdiseleri dikkatli bir nazarla süzecek olsalar, hiç kimsenin başıboş bırakılmadığını ve onlara kötülük yapan bazı kimselerin nasıl cezalandırıldıklarını ayan beyan müşahede edebilirler.

Meşruiyeti Tespit Yolları

Soru: *Allah yolunda yapılan hizmetlerin meşru bir çizgide sürdürülmesi adına dikkat edilmesi gereken esaslar nelerdir?*

Cevap: Öncelikle bir mü'min, ibadet ü taatlerini dinin emir ve tavsiyelerine göre yerine getirdiği gibi, insanlarla kuracağı ilişkileri veya irşat ve tebliğ adına ortaya koyacağı tavır ve davranışları da şer'î delillere bağlı götürmeye çalışmalıdır. Onun bu konudaki hassasiyeti ve araştırma azmi bile ona sevap kazandıracaktır. Çünkü *Risale-i Nur*'da da ifade edildiği üzere bir insanın günlük muamelelerinde dinin esaslarına uymaya çalışması, onun yapageldiği sıradan işlerini bile ibadete çevirir.[85]

Bu konuda başvurulacak öncelikli kaynak ise başta Kur'ân ve Sünnet, sonra da bunlara istinat eden icma, kıyas, istihsan, maslahat ve örf gibi diğer şer'î delillerdir. Asr-ı saadetten günümüze kadar fukaha-i izam, karşılaştıkları problemleri, bu delillere müracaat etmek suretiyle çözmüş ve hukukî boşlukları bunlarla doldurmuşlardır. Günümüzde de Kur'ân ve Sünnet'ten hüküm çıkarmaya ehil olan kişiler, yine aynı kaynakları kullanarak

---

85 Bediüzzaman, *Lem'alar,* s. 64.

hayatın dine göre yaşanması adına çözümler üretebilirler.

Fakat herhangi bir konuda hemen içtihada gitmek yerine, öncelikle karşılaşılan problemlerin çözümünün selef-i salihînin safiyane içtihatları içerisinde aranması daha doğrudur. Zira onlar, içtihat ve istinbatlarıyla özellikle kendi dönemleri itibarıyla doldurulması gerekli olan bütün boşlukları doldurmuşlar ve hukukî hiçbir boşluk bırakmamışlardır. Onların bu içtihatları, bizim için de istifade edilmesi gereken önemli bir kaynaktır. Eğer aranılan meselenin çözümü burada bulunamazsa, işte o zaman yukarıda bahsedilen hüküm çıkarma metotlarına müracaat etmek suretiyle ehil olan zatlar tarafından yeni içtihatlar yapılabilir.

Karşılaşılan meselelerin veya düşünülen projelerin dinî bir asla dayanması ve onun asıl kaynaklarla uyumunun aranması öncelikli olsa da, bu mümkün olmadığında en azından bunların dine aykırı olmamasına dikkat edilir. Zira malum olduğu üzere dinde emredilmeyen ve yasaklanmayan fiiller, mubah alanı oluşturur. Bu alan da oldukça geniştir. Yer yer Kur'ân ve Sünnet'te bir kısım fiillerin mubah olduğundan bahsedilmiş olsa da hakkında herhangi bir nas bulunmayan fiiller de mubah alana girer. Zira eşyada mubahlığın asıl olması, önemli bir fıkıh kaidesidir. Yani bir şeyin emredildiğine ya da yasaklandığına dair dinde herhangi bir hüküm yoksa bu kaideye göre onun mubah olduğu anlaşılır. Bu açıdan bir mü'min, bu alanda rahat hareket edebilir ve istediği gibi tasarrufta bulunabilir.

Siyer Felsefesi

Usûl-i fıkıh kitaplarında hüküm istinbatında bulunabilmek için başvurulması gereken metotlar üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Çözümü aranan meseleyle ilgili olarak ilk bakılması gerekli olan kaynaklar, şüphesiz bunlar olacaktır. Fakat bunların yanında siyer felsefesi de ihmal edilmemelidir. O, Kitap ve

Sünnet'te açık bir hüküm bulamadığımız durumlarda karşılaştığımız problemin çözümü adına bize yardımcı olacağı gibi, bu temel kaynakların doğru anlaşılmasına da ışık tutacaktır. Gerek Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerekse sahabe-i kiramın kendi dönemlerinde meydana gelen hâdiseler karşısındaki duruşları, tavır ve davranışları, takrirleri ve hatta sükûtları bile bizim için önemli birer referanstır. Dolayısıyla aslî ve ferî delillerin yanında, siyerde bırakılan açık uçlar da çok iyi değerlendirilmelidir.

Bugün herkese karşı alâka duyan ve sinesini açan Hizmet gönüllüleri, farklı kültür, farklı din mensuplarıyla diyaloğa girmekte ve onlarla sosyal münasebetler geliştirmektedirler. Bunları değerlendirenler genellikle meseleyi götürüp Mevlâna, Ahmet Yesevî, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre gibi zatlara bağlıyor, bu gönül genişliğini o büyük zevatla aynı meşrebi paylaşma, onlara benzeme ve ittiba olarak değerlendiriyorlar. Hâlbuki o zatlar bu konuda ancak Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çırağı olabilirler. Bugüne kadar en büyük mürşitler bile O'na ittiba etmiş ve her meseleyi O'nun bu konudaki beyan, davranış ve takrirlerine bağlamayı marifet saymışlardır. Bu açıdan bizim için de asıl önemli olan, bütün faaliyetlerimizde olduğu gibi burada da Allah Resûlü'nün tavır ve davranışlarıyla uygunluk aramaktır. Mesela farklı din ve kültür mensuplarıyla diyalog kurma açısından O'nun hayatına baktığımızda, çok sayıda örnekle karşılaşırız. Dolayısıyla günümüzdeki bu türlü faaliyetleri, siyer-i seniyye ile irtibatlandırmak mümkündür.

Aynı şekilde günümüzdeki iman ve Kur'ân hizmetlerinde ortaya konan pek çok tutum ve stratejinin siyer felsefesine bağlı cereyan ettirilmeye çalışıldığını, her konuda olduğu gibi bu konuda da mukteda bihimizin, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun sireti, Sünnet'i olduğunu, en azından aklımız ve gücümüz yettiğince bu gaye-i hayale ulaşma azmi içinde bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Mesela bir taraftan kendimize ait

değerleri muhtaç sinelere duyurma adına fevkalâde bir azim ve gayret ortaya koyma; fakat bunu yaparken asla usûl ve üslup hatasına düşmeme, düşüp manevra alanını daraltmama; başkalarında endişe uyarmama adına olabildiğine şeffaf ve açık olma; ortaya konulan mükemmel temsil ile herkesin güvenini kazanma ve bu güven kredisini verimli bir şekilde değerlendirmeye çalışma gibi davranışları Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hareket tarzıyla irtibatlandırmak mümkündür.

Siyer felsefesi üzerinde bugüne kadar çok az durulmuştur. Mesela medreselerde ne eskiden ne de yakın zamanlarda siyer felsefesinin ders olarak okutulduğunu duymadım. O, bugüne kadar tedrisat sistemi içine alınmamış, müfredat programlarına dâhil edilmemiştir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinde meydana gelen olaylarla ilgili önemli eserler telif edilmiş olsa da bu olayları arka plânlarıyla ve temel felsefeleriyle birlikte değerlendirme, genel itibarıyla ihmal edilmiş bir iştir. Oysaki siyer, hem dinin anlaşılması hem de mü'minlerin istikamet üzere dinlerini yaşayabilmeleri adına doğru okunması ve doğru anlaşılması gereken çok önemli bir dinamiktir.

Arap dilini ve dinî ilimleri iyi bilmek Kur'ân'ın doğru anlaşılması adına çok önemli olsa da bu konuda sahabe-i kiramın anlayışına müracaat edilmediği takdirde bir kısım yanlışlara düşülebilir. Çünkü hem Kur'ân'ı hem de Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) murad-ı ilâhîye uygun olarak en iyi ve en doğru anlayanlar onlardır. Bu açıdan tedvin döneminde Kur'ân'ın hüküm ve maksatları ortaya konulurken, dil âlimlerinden önce, sahabe-i kiramın anlayışına müracaat edilmeli ve bunlar işin kaynağında aranmalıydı. Aranmalıydı derken, bu konudaki teessüfümü de ifade etmiş oluyorum. Genel bir prensip olarak selef-i salihîne saygıda kusur etmemeye çalışsam da tedvin döneminde yaşamış bazı âlimlere karşı böyle bir serzenişte bulunmadan da geçemeyeceğim.

Örf ve Maslahatlar

Bütün bunların yanında zamanın getirdiği yenilikler de göz ardı edilmemelidir. Biz ne sahabe ne tâbiin ne de tebe-i tâbiin döneminde yaşıyoruz. Yaşadığımız dönemin kendine mahsus bir kısım şartları var. Biz, kendi zamanımızın çocuklarıyız. Bu açıdan yol ve yönümüzü tayin ederken mutlaka konjonktürü göz önünde bulundurmalıyız. Zamanın bizden istediklerini çok iyi anlamalı, yorum gerektiren şeyleri ona göre yorumlamalıyız.

Esasen belli şartlar dâhilinde örf ve maslahatın fakihler tarafından hüküm çıkarmada önemli birer kaynak olarak kullanılması da bu kaziyeyi destekler. Asr-ı saadetten günümüze kadar fakihler onlar vasıtasıyla birçok probleme çözüm üretmiş ve birçok hukukî boşluğu onlarla doldurmuşlardır. İslâm, girdiği toplumlarda cari olan örf, âdet ve teamüllere toptan karşı çıkmamıştır. Fakihler dinin muhkem hükümlerinin filtresinden geçirdikten sonra bunlara vize vermişler; geçemeyenleri ise dışarıda bırakmışlardır.

Bu sebeple irşat ekseninde hareket eden insanlar, yapacakları faaliyetlerde ve atacakları adımlarda yukarıda bahsedilen temel kaynaklara ve bunlardan çıkarılan hükümlere bağlı kalmanın yanında; mutlaka kendi dönemlerindeki örf ve âdetleri de hesaba katmalı ve neyin maslahat olup olmadığını çok iyi tayin etmelidirler. Farklı bir tabirle onların alacakları kararlar hem Cenâb-ı Hakk'ın maksatlarına hem de toplum maslahatlarına uygun olmalıdır.

Umumi Belva

Hususiyle yapılacak faaliyetler toplum maslahatlarını gerçekleştirmenin yanında bir de insanların gönüllerini Allah'la buluşturma veya sahip olduğunuz değerleri başkalarına da anlatabilme adına uygun ortamlar hazırlama gibi dinin maslahatlarını da gerçekleştiriyorsa, işte orada mutlaka üzerimize düşeni yerine

getirmeli ve ne yapıp edip bunu gerçekleştirmeliyiz. Hatta gerekirse böyle yüce bir gayenin tahakkuk etmesi adına, şahsî hayatımızla ilgili bazı tavizler vermeyi bile göze alabilmeliyiz.

Bazıları, içinde yaşadığımız zamanın şartlarını hesaba katmadığı için, böyle bir yaklaşımı tenkit edebilir. Hâlbuki irşat faaliyetlerinde bulunma gibi dinin yüce hedeflerini gerçekleştirmeye çalışma bir yana, günümüz Müslümanları günlük hayatlarında bile pek çok konuda taviz vermekten, bir kısım günahlara bulaşmaktan kendilerini kurtaramamaktadır.

Mesela Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hitaben, قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ *"Mü'minlere, gözlerini haramdan sakınmalarını ve iffetlerini korumalarını söyle."*[86] buyurmaktadır. Oysaki günümüzde bu âyetin emrine sıkı sıkıya bağlı kalmak isteyen bir Müslümanın, evinden dışarıya çıkmaması ve çarşıya gitmemesi gerekir. Hatta namaz kılma gibi çok önemli bir ibadeti eda etmek için camiye gidilirken bile haram irtikâp etme ihtimali vardır.

Şunu kabul etmek gerekir ki siz, herkesin edebiyle oturup kalktığı, düşüncelere saygı duyulduğu, kimsenin hissiyatının rencide edilmediği asr-ı saadet döneminde yaşamıyorsunuz. Dolayısıyla dinî hassasiyetinize muhalif olan ve hoşunuza gitmeyen bazı durumları umumi belva diyerek göze almazsanız, kimseye kendinizi ifade etme fırsatı bulamaz ve hareket alanınızı daraltmış olursunuz. Siz kendiniz bu konularda olabildiğine hassas hareket etseniz bile, füruata ait bazı meselelerde kusur yaptığına şahit olduğunuz insanlara sanki büyük günah işliyorlar veya dinden çıkıyorlar gibi muamele etmemeli ve ağır ithamlarda bulunmamalısınız. Eğer bunu yaparsanız, dinin birçok emrinin ihmaline sebebiyet vermiş olursunuz.

Biraz daha açacak olursak, günümüzde Hizmet gönüllüleri geçmişten süzülüp gelen ve tabiatlarına mâl olan insanî ve

---

86 Nûr sûresi, 24/30.

ahlâkî değerleri muhtaç sinelere duyurabilme ve geçmişten tevarüs edilen kin ve nefretleri toprağa gömmek suretiyle gelecek nesillere sevgi ve hoşgörü atmosferinin hâkim olduğu güzel bir dünya bırakabilme istikametinde dünyanın dört bir yanına açılıyorlar. Gittikleri ülkelerde çok farklı örf ve âdetlerle karşılaşıyorlar. Her ülkenin kendine göre farklı kültür ortamları var. Hayatlar, insanlar, alışkanlıklar vs. farklı farklı. İşte bu farklılıklar içinde bir insanın dinin bütün füruatını milimi milimine yaşayabilmesi çok zordur. Müslüman ülkelerde bile günahla karşı karşıya kalmadan öğretmenlik veya üniversite hocalığı gibi bir vazifeyi yerine getirmenin çok zor olduğu bir dünyada yaşadığımızı unutmamalıyız.

Eğer siz ruhunuzun ilhamlarını başkalarının sinelerine boşaltabilme, onları kültür mirasınızla tanıştırma ve aynı zamanda onların da sahip oldukları güzellikleri alma adına değişik anlayıştaki insanlarla oturup kalkıyorsanız, çamurlu yolları aşmaya, sarp yokuşları tırmanmaya ve yıkılmış köprülerden geçmeye hazırlıklı olmalısınız. Çünkü bunları göze almadan gaye-i hayalinizi gerçekleştirebilmeniz mümkün değildir. "Aman, ne gözümüz, ne kulağımız, ne ağzımız, ne de ellerimiz hiç günaha bulaşmasın; âdâbına varıncaya kadar dinin bütün emirlerini hassasiyetle yerine getirelim." düşüncesi haddi zatında çok güzeldir ve müminin duyarlılığını gösterir. Ama biz günümüz şartları içerisinde her meselemizi sadece buna bağladığımızda bu, bir yönüyle yaşadığımız topluma karışmama, bir köşeye çekilip insanlardan uzak durmayı gerektireceğinden, içtimai hayat içerisinde yapılması gereken pek çok vazifeyi ihmal etmiş oluruz. Belki de bir dönemde bazıları bu türlü şeylere takıldıklarından ötürü, meydanı başkalarına bıraktılar ve kapanması çok zor boşluklar meydana getirdiler. Hâlbuki Müslümanlar hayatın ve toplumun içinde olmadıkları sürece, yaşadıkları hayat da kendilerine göre olmaz. Hayatın kendi değerlerinize göre şekillenmesini istiyorsanız, onun içinde bulunmanız gerekir.

İşte bütün bu yollardan geçmek zorunda kalan Müslümanlar, bir taraftan yaygın hâle gelen bir kısım imtihan unsurlarına katlanmaya, diğer yandan da Fıkıh Usûlü'ndeki ifadesiyle ehvenüşerreyni (iki şerden hafif olanı) bulmaya çalışmalıdırlar. Yani hangi hareket tarzı dinin kurallarına daha muvafık veya –başka bir deyişle– daha az muhalifse onu tercih etmeli ve mefkûreleri adına yapmaları gerekli olan hizmetleri yapmalıdırlar.

Esasında İslâm'ın ortaya koymuş olduğu hükümlerle gerçekleştirmeyi hedeflediği maksatlar açısından meseleye bakacak olursak, böyle bir hareket tarzının dinin ruhuna uygun olduğu görülecektir. Zira bu, bir meselenin getirisiyle götürüsünü, kazandırdıklarıyla kaybettirdiklerini iyi hesap edip ona göre hareket etmenin bir neticesidir. Özellikle Malikilerin müstakil bir delil olarak kabul ettiği maslahat-ı mürsele prensibi de bu temele dayanmaktadır.

Aynı zamanda bu, Kur'ân'ın nüzûlünün ve İslâmî emir ve yasakların teşriinin yirmi üç senede tamamlanmasının ifade etmiş olduğu espriye de uygundur. Dinin hükümleri tamamlandıktan ve istikrar kazandıktan sonra –hâşâ– hiç kimsenin bunları değiştirme yetkisi yoktur. Medine dönemi ahkâmını göz ardı ederek kalkıp yeniden Mekkî hükümlere göre amel edemeyiz. Dinin esasları ve muhkem hükümleri sabit olduktan sonra yeniden başa dönemeyiz. Fakat bunun yanında namaz ve zekâtın alıştıra alıştıra ve yavaş yavaş emredilmesi veya faiz ve içkinin dört fasılda yasaklanması gibi dinî ahkâmın iniş keyfiyetinde önemli bir hikmet-i teşri bulunduğunu da göz ardı edemeyiz!

Fakat bütün bunların yanında şunu da ifade etmeden geçemeyeceğim: Evet, içinde yaşadığımız devrin ve şartların zorlamasıyla zaman zaman paçalarımıza çamur sıçrayabilir. Yaygınlığı dolayısıyla kaçınılması mümkün olmayan, füruata ait bir kısım mahzurlu şeylere maruz kalabiliriz. Bunları bir nevi belva-i âmm olarak görür ve çok önemli gördüğümüz vazifeleri

fevt etmeme adına peygamber yolunda yürümeye devam ederiz. Fakat biz, fiilen mümkün olmasa bile en azından niyetlerimizle, üzerimize hiçbir kir ve çamur bulaştırmadan tıpkı anamızdan doğduğumuz gibi pak ve arı olarak ahirete yürüme niyet ve azmi içinde bulunmalıyız. Ayrıca bu tür konularda nasıl olsa belva-i âmm diyerek rahat hareket etmemeliyiz. Bir taraftan üzerimize mümkün mertebe az çamur sıçratmaya çalışmalı, diğer yandan da, elimizde olmadan maruz kaldığımız şeylerin bile ızdırabını duymalıyız.

Hâsılı, yürüdüğümüz yol peygamberler yolu olduğuna göre, bu yolun esaslarına bağlı kalmak zorundayız. Hedefimiz meşru olduğu gibi, bu hedefe yürürken de sadece üzerinde meşruiyet mührü taşıyan sebep ve vasıtaları kullanmalıyız. Hiç şüphesiz bunu sağlamanın öncelikli yolu ise bütün tavır ve davranışlarımızın Kur'ân ve Sünnet'e uygun olmasıdır. Fakat bu uygunluğu temin etmenin farklı yolları vardır. Bu, bazen –ehil olanlar için– doğrudan temel kaynaklardan hüküm çıkarma şeklinde olabileceği gibi, bazen de ehli tarafından çıkarılmış hükümlere ittiba etme şeklinde gerçekleşir. Aynı şekilde dinî hükümlerin çağa göre yaşanmasını kolaylaştıran iki önemli dinamik olan, –dine, dinin ruhuna muvafık– örf ve maslahata uygun hareket etme de aynı şekilde bu meşruiyeti sağlamanın yollarından birisidir. Bütün bunların yanında bizim için en büyük gaye olan i'lâ-i kelimetullah vazifesinin çağımızda hakkıyla yerine getirilebilmesi yer yer zaruretler, maslahatlar, umum-ı belva, tedricilik ve ehven-i şer gibi durumların gözetilmesini gerektiriyorsa, buna göre hareket edilmesi de aynı şekilde meşruiyetin sınırları içinde hareket etmenin bir başka ifadesi olacaktır.

Yüce Bir Mefkûrenin Kutlu Talipleri

S*oru:* *Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadis-i şeriflerinde İslâm'ın yeryüzünün her yerine ulaşacağını ifade buyurmaktadır.*[87] *Bunu gerçekleştirme adına Müslümanlara düşen sorumluluklar nelerdir?*

Cevap: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), birçok hadislerinde gelecekte vuku bulacak hâdiselerden bahsetmiştir. Gayb-aşina gözüyle görüp haber verdiği bu tür hâdiseler O'nun peygamberliğinin ayrı bir delilidir. Bugüne kadarki genel yaklaşımımız içerisinde meseleye bakacak olursak, O'nun gelecekte vuku bulacak bazı hâdiselerden haber vermesi, sadece ümmetini bilgilendirmeye matuf değildir. Bilakis bu konuda yapılması gerekenleri yapmaları adına onlara bir hedef göstermedir. Nitekim bizden önceki seleflerimiz de O'nun istikbale ait sözlerini bu istikamette anlamış ve kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye çalışmışlardır.

Mesela bir hadislerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ فَلَنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَلَنِعْمَ الْجَيْشُ ذٰلِكَ الْجَيْشُ

87 Bkz.: Müslim, *fiten* 19; Tirmizî, *fiten* 14; Ebû Dâvûd, *fiten* 1.

"Konstantiniye elbet bir gün fethedilecektir. Onu fetheden asker ne güzel askerdir ve onu fetheden kumandan ne güzel kumandandır."[88] buyurmaktadır. Allah Resûlü, bu sözleriyle, gerçekleşecek bir olayı haber vermenin yanında, ümmetini de bunu gerçekleştirme adına teşvik etmekte ve onlara bir hedef göstermektedir.

Allah Resûlü, bu hadisleriyle çok net ve kesin olarak bir fetihten bahsetmiş olmasına rağmen sahabe efendilerimiz ve onlardan sonra gelen Müslümanlar oturup bunun gerçekleşmesini beklememişlerdir. Onlar asr-ı saadetten itibaren gözlerini hep İstanbul üzerine dikmiş ve gelip gelip o surlara toslamışlardır. Hatta sahabe de dâhil olmak üzere birçokları bu surların önünde şehit olmuştur. Onlardan birisi de Ebû Eyyûb el-Ensarî künyesiyle meşhur olmuş Hâlid İbn Zeyd Hazretleridir. O, seksen yaşını aşkın olmasına aldırmadan orduyla birlikte yüzlerce kilometrelik yolu katetmiş, Efendimiz'in bu müjdesine nail olabilmek için İstanbul önlerine kadar gelmiş ve nihayet burada şehit olmuştur. Şehit olduğu yere de defnedilmiş ve sanki mezarıyla orayı tapulamış, tescillemiştir. O, hayatında Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) mihmandarlık yaptığı gibi, vefatından sonra İstanbul da âdeta, "Sen Peygamberi misafir edersin de biz seni misafir etmez miyiz?" demiş, ona bağrını açmış ve onun mihmandarı olmuştur.

Yâd-ı Cemil Olmanın Yolu

Aynen bunun gibi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), getirdiği değerler bütününün ve mübarek adının güneşin doğup battığı her yere ulaşacağını ifade etmişse, bize düşen vazife bunu tahakkuk ettirmektir. Çünkü O, bu gaybî haberiyle ümmetine bir hedef göstermiştir. Dolayısıyla mü'minler, oturup bunun

---

88 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/335; el-Hâkim, *el-Müstedrek,* 4/468; et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr,* 2/38.

gerçekleşmesini beklemek yerine, dünyanın dört bir yanına hicretler tertip etmeli, hicretlerini irşat ruhuyla derinleştirmeli ve bu yüce gayeyi gerçekleştirmeye çalışmalıdırlar.

Maalesef bugüne kadar O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu gaybî haberi tam mânâsıyla gerçekleştirilememiştir. Demek ki Müslümanlar olarak bu konuda fevkalâde bir hassasiyet ortaya koyamamışız. Belli bir dönemde dünyaya açılamamışız. Eğer günümüzde de bu gerçekleştirilemezse bizden sonra gelenler de vebali bize yükleyeceklerdir. Biz, atalarımızı hayırla yâd etmeye ve mümkün mertebe onların hata ve yanlışlarını dile getirmemeye çalıştığımız gibi bizden sonra gelen nesillerin de bizi hayırla yâd etmelerine yardımcı olmalıyız. Bir kısım ihmal ve tembelliklerimiz yüzünden onları kendimiz hakkında suizanna sevk etmemeliyiz. Onlara, "Atalarımız miskin miskin yatmışlar, kendi rahatlarını düşünmüşler ve bu yüzden de dünyaya açılamamışlar. Yazıklar olsun onlara!" dedirtmemeliyiz. Bu itibarla da hakkımızda bir gün bu tür olumsuz sözlerin söylenebileceğini de hesaba katarak bugün elimizde olan her şeyi son damlasına kadar kullanmalı ve dünyanın dört bir yanına açılmaya çalışmalıyız.

Esasında günümüzde bu kabilden gayretlerin olduğunu söyleyebiliriz. Bugüne kadar arkadaşlar dünyanın pek çok ülkesine gittiler. Neredeyse gidilmedik ülke bırakmadılar. Allah'a binlerce şükür olsun ki, onlar gittikleri yerlerde de hüsn-ü kabul gördüler. Kapılar yüzlerine kapanmadı. Üstad Hazretleri, herhangi bir yerde mü'mince duygu ve düşüncenin kabul görmesi adına orada bir talebesinin bulunmasını yeterli görmüştür. O, bu yaklaşımıyla bizlere bir taraftan yüce ve yüksek mefkûrelere bağlanmanın önemini hatırlatmakta; diğer yandan da himmetlerimizi âli tutarak gittiğimiz yerlerde ne yapıp edip bu yüce gayemizi gerçekleştirmemiz gerektiğini ders vermektedir.

Eğer siz, gidilen yerlerde yüksek bir gaye-i hayale bağlanmaz ve buna göre bir hayat yaşamazsanız bencillik girdabına

maruz kalmadan kurtulamaz, bir egoist olur çıkarsınız. Sözü yine Hazreti Üstad'ın şu yaklaşımına bağlayabiliriz: *"Gâye-i hayâl olmazsa veyahut nisyan veya tenâsi edilse, ezhan enelere dönüp etrafında gezerler."*[89] Aslında bu da bir yönüyle Allah'ın insana vermiş olduğu bir cezadır. İnsan, uğruna hayatını adadığı değerleri anlatmak suretiyle kendisini ifade etmeye çalışmadığında Allah bu defa o insanı kendi nefsine bağlar; tavır ve davranışlarıyla, ses ve sözüyle, duygu ve düşünceleriyle sürekli kendisini anlatmaya başlar. Bunun da Allah'ın insanlara musallat ettiği ayrı bir bela olduğunda şüphe yoktur. Bundan kurtulmanın çaresi ise yüce hedeflere kilitlenmektir.

Böyle yüce bir gaye istikametinde hareket eden insanların, işi nereye kadar götürecekleri ise ayrı bir meseledir. Bunu takdir edecek olan Allah'tır. Önemli olan bizim bu yörüngede bir hayat yaşamamız ve yine bu yolda ruhumuzu sahibine teslim etmemizdir. Ebû Eyyûb el-Ensarî, İstanbul'un fethi adına yola çıkmış fakat maksadına ulaşamadan orada şehit olmuştur. Böyle bir fetih ise arkadan gelen fütüvvet ruhunun temsilcisi genç bir serdara müyesser olmuştur. Bugünkü nesillere düşen vazife de mefkûreleri adına yapılması gerekli olan işi yapmaya çalışmaktır. Allah onlara bu işin ne kadarını nasip eder, bunu bilemeyiz. Fakat onlar bayrağı alır bir yere kadar götürürler; arkadan gelenler de onların bıraktığı yerden alır ve onu daha ilerilere taşır, bugünkü nesilleri de hayırla yâd ederler. Yani siz, gelecek nesiller arasında yâd-ı cemil olursunuz.

Fakat yüce bir gaye etrafında bir araya gelen adanmışlar, yapmış oldukları hizmetleri, kendilerinin göreceği bir neticeye bağlamadıkları gibi, başkalarının bilmesi ve görmesine de bağlamazlar. Onlar bütün tavır ve davranışlarını, kalblerinin sesine göre ayarlamaya çalışır ve sadece Allah rızasını düşünürler. Fakat onlar bunu istemeseler bile Allah (celle celâluhu) arkadan

---

89 Bediüzzaman, *Sözler* s.771 (Lemeât).

gelenlere onları hayırla yâd ettirir. İşte sonraki nesillerin duasına nail olabilmenin ve onlar arasında yâd-ı cemil hâline gelebilmenin yolu, Allah'ın ihsan ettiği imkânların son santimine kadar değerlendirilmesinden geçmektedir.

Yıkık Bir Rüyadan Mamur Bir Hülyaya

Evet, eğer biz maziye ait yıkık bir rüyamızın gelecekte mamur bir hülyaya dönüşmesini, gelecek nesillerin kendi değerlerimizle tanışmasını ve bizi hayır dualarla yâd etmesini istiyorsak, bugünden gaye-i hayalimizi gerçekleştirme adına üzerimize terettüp eden vazifeleri hassasiyetle yerine getirme adına bütün imkânlarımızı sonuna kadar kullanmalıyız. Biz, bize düşeni yaptıktan sonra Cenâb-ı Hak da bizim bu emeklerimizi zayi etmeyecek ve yaşanan uzun bir kıştan sonra yeni baharlar getirecektir.

Nitekim bunun emareleri çoktan belirmiştir. Şafak horozları çoktan ötmeye başlamıştır. Üst üste şafaklar birbirini takip etmektedir. Ne var ki büyük doğumların çok ciddi sancılarla beraber geldiği de unutulmamalıdır. Bazen bir doğumun, beraberinde anayı da alıp götürmesi gibi, toplum çapında yaşanacak büyük doğumlar da bazen olur bir nesli alır götürür. Şu kadar var ki bu çok da önemli değildir. Önemli olan, doğumun başarıyla gerçekleşmesidir. Biz gitmişiz ne olur gitmemişiz ne olur; nasıl olsa bir gün bu dünyadan ahirete göç edecek değil miyiz? Hayatın zevk ve lezzetlerini tadıp tatmamamızın çok da bir önemi yoktur.

Hatta bunların da ötesinde bir kısım zalim ve mütecavizler hayatı bize zindan edebilirler. Öyle ki firarlar, sürgünler, hapisler, zindanlar, zulümler birbirini takip edebilir. Size dünya zevki namına hiçbir şey tattırmazlar. Fakat hemen ifade etmeliyim ki bütün bunlar sorumluluğumuz açısından hiçbir şey ifade etmez. Bizim fıtratımızın gayesi ve yaratılışımızın neticesi belirlenmiştir. Bize düşen bunu gerçekleştirmeye matuf hareket etmektir.

Bunu gerçekleştirdikten sonra bütün bunlar ne ifade eder ki! Fakat siz Allah'ın adını yüceltme, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) adını bütün âleme duyurma istikametinde bir şey yapmadan bu dünyadan giderseniz, işte o zaman ahirete yürürken gözünüz açık gidersiniz.

Bu itibarladır ki günümüzde maddî ve mânevî füyuzat hislerinden fedakârlıkta bulunmaya hazır olan, tıpkı Üstad Hazretleri gibi, *"Ben cemiyetin iman ve selameti yolunda ahiretimi de feda ettim, dünyamı da. Gözümde ne cennet sevdası var, ne de cehennem korkusu. Milletimin imanını selamette görürsem, Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım."*[90] diyecek ölçüde davasına bağlı sadık ve vefalı temsilcilere ihtiyaç var. Yoksa meselenin değişik ad ve unvanlarla kendini ifade etmeye, aidiyet mülâhazalarına sığınmaya, cemaat enaniyetine girmeye hiç tahammülü yoktur. Bütün bunlar öz ve mânâdan kaçmanın ve şekle sığınmanın birer ifadesidir.

Bence nam ve nişanlarla övünme veya falanlara, filanlara intisapla kendi şahsi enaniyetini güçlendirme yerine, ortaya konan düstur ve disiplinlere bağlı kalmaya çalışmalıdır. Birilerinin, insanları öldürerek bir yere varmaya çalışmasına mukabil, yürüdüğü yolda sesi soluğu kesilinceye kadar koşmak suretiyle ölen adanmış ruhlara ihtiyaç var. Bu yolda kendi rahatını ve cismanî zevklerini feda edebilen, maddî mânevî füyuzat hislerini düşünmeyen bu adanmışlar sayesindedir ki bizim yıkık rüyamız tekrar mamur hâle gelecektir.

Peygamberlerin hayatlarını tükettikleri bir yolda yürümek ne büyük şeref! Onlarla aynı yolda yürüyen ve aynı gayeyi paylaşan insanlar ahirette de aynı yere düşeceklerdir. Gerçi onlarınkine düşme değil yükselme demek daha doğru. Çünkü bazı hadislerden de anladığımıza göre ahirette insanlar farklı kategoriler içerisinde mütalaa edileceklerdir. İşte orada ihtimal, malını

---

90 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s.616 (Tahliller).

Allah yolunda infak edenler, hicret edenler, hicretlerini irşatla derinleştirenler vs. ayrı birer kategoride değerlendirilecektir. Aynı bunun gibi, belki i'lâ-i kelimetullah yolcuları da beraber oldukları insanlarla birlikte ayrı bir yerde toplanacaklardır. Herkes dünyadaki amelleri cihetiyle hangi kategoriye giriyorsa, onlarla birlikte haşrolacaktır.

Kim enbiya-i izamla, kendisinden önce yaşamış İmam Rabbânî, Mevlâna Halid el-Bağdâdî, Üstad Bediüzzaman gibi büyük zatlarla birlikte haşrolmak istemez ki! Böyle bir neticeyi elde etmek için ne verilse değer.

Realiteler, Sebepleri Yerine Getirme ve Izdırap

Soru: *Karşılaşılan problemlerin çözümünde realiteleri görmenin ve sebepleri yerine getirmenin yanında ızdırabın etkisi nedir? Bunlar arasında nasıl bir ilişki vardır?*

Cevap: Gerek şahsî hayatımızda gerekse toplum çapında karşı karşıya kaldığımız problemlerin çözümü adına yapılması gereken öncelikli iş, mevcut durumun doğru okunarak hastalığın iyi teşhis edilmesidir. Eğer kuyunun dibinde bir hayat yaşamasına rağmen bir insan kendisini ferah-feza iklimlerde görüyorsa oradan kurtulması çok zordur. Çünkü böyle bir kişi, içine düştüğü perişaniyetten ötürü ızdırap duymayacak, yanık bir gönülle Allah'a yönelmeyecek ve oradan kurtulma adına atması gerekli olan adımları da atmayacaktır.

Buna karşılık nasıl bir çukurun içinde bulunduğunu bilen ve bundan rahatsız olan bir insan bir taraftan ıztırar ve çaresizlik hâliyle Allah'a yönelecek, diğer yandan da bundan kurtulma adına ne yapması gerekiyorsa onu yapacaktır. Yerine göre kuyunun dışındakilerden yardım isteyecek ve kendisine salınan ip veya kovaya tutunacak, yerine göre de pençeleriyle ayaklarını

basacağı yerler kazacak ve oradan çıkmaya çalışacaktır. Netice itibarıyla Allah, kendisine gönülden teveccüh eden ve bütün sebepleri yerine getirmeye çalışan böyle bir kulunu yardımsız bırakmayacak, nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyetin tecelli etmesiyle onu sahil-i selamete çıkaracaktır.

Kuyu İçindekiler ve Dışındakiler

Bu açıdan öncelikle yapılması gerekli olan iş, durumu iyi tahlil etmek; kuyunun dışı neresidir, içi neresi, bunu çok iyi belirlemek; ideal olanla buna aykırı olanı ayırt edebilmektir. Hemen ifade etmek gerekir ki bizim için ideal olan dönem, hakiki mânâda İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem), ideale en yakın olanı da Râşit Halifeler'in yaşadığı dönemdir. Daha sonra da yer yer zılliyet plânında böyle dönemler yaşanmıştır. Mesela Emeviler'deki Ömer İbn Abdülaziz dönemi ile Abbasiler'deki Hâdî, Mehdî ve Harun Reşit dönemleri bunlardandır. Zılliyet plânında ideale en yakın hayatın en uzun sürdüğü zaman dilimi ise Osmanlılar döneminde yaşanmıştır. Onlar, hiçbir İslâmî devlete nasip olmayan, belki yüz elli veya iki yüz sene zılliyet plânında ideal veya ideale çok yakın bir hayat yaşamışlardır.

İşte bunlar dışarının güzelliklerini iliklerine kadar duyup hissettikleri için bir çukura düşmenin veya kuyu dibinde yaşamanın nasıl tahammül edilmez bir felâket olduğunu anlayabilirler. Onlar yitirdikleri Cennet'le aralarına bir metre mesafe girdiğinde, sahip oldukları değerlerin bir metre ötesine düştüklerinde bunu rahatlıkla hissedebilirler.

Başkaları ise o Cennet gibi hayatı duyup hissetmediklerinden, Cennetlerinden uzaklaştırılmanın ve kendi değerlerini yitirmiş olmanın farkına varamaz ve bunun ızdırabını duyamazlar. Onlar, bir dönemde hislerimizin, aşk u heyecanlarımızın, gözyaşlarımızın nasıl çalındığından ve bizim manevî açıdan nasıl

züğürt bırakıldığımızdan da habersizdirler. Çünkü onların şahit oldukları camiler aşk ve heyecanla dolup taşan mekânlar değildir. Aynı zamanda onlar mektebin insanı nasıl Allah'a yükselten bir miraç hâline geldiğini hiç görememiş, sokağın nezahetine şahit olamamış, dolayısıyla da böyle bir hayattan mahrum kalmışlardır. Bu mahrumiyet ise onların içinde bulundukları çukuru görmelerine engel olmuştur.

Bu mahrumiyeti aşmanın ve realiteleri görmenin yolu ise idealimizdeki hayatın yaşandığı çağa gitmek ve o çağı bütün renk, desen ve şivesiyle görüp anlamaya çalışmaktır. Eğer siz Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok iyi tanır, Efendimiz'den O'nun has arkadaşlarına yürür ve onların yaşadıkları zamanı bütün boyutlarıyla kavrarsanız, kendi durum ve konumunuzu doğru değerlendirebileceğiniz bir ölçüye sahip olmuş olursunuz. Esasen nasıl bir eğrilik içinde bulunduğumuzu anlamanın yolu da buradan geçer. Eğer düşünce ve hareket dünyanızın sıhhatini kontrol edebileceğiniz bir endazeniz veya bir mihenk taşınız varsa, kayma ve sapmalarınızı rahatlıkta tespit edebilir ve nasıl bir durumda bulunduğunuzun farkına varabilirsiniz.

Evet, yaşadığımız perişaniyetten kurtulmak istiyorsak öncelikli olarak Devr-i Risalet-penahiyi çok iyi hazmetmeliyiz. Öyle ki açlığımızı ve susuzluğumuzu onunla gidermeli, aşk u iştiyakımızı onunla kamçılamalı, Allah'a karşı alâkamızı onunla coşturmalıyız. Bunu başarabilir ve yaşadığımız çağa bu pencereden bakabilirsek yuvanın nasıl derbeder ve perişan hâle geldiğini, sokağın nasıl tahrip edildiğini, eğitim müesseselerinin yüzüne bakılacak hâllerinin kalmadığını ve hatta insanların şahlanıp kanatlanacakları mekânlar olan mabetlerin bile lâl kesildiğini görebiliriz. Zira ne orada konuşanlar ciddi bir şey söylüyor ne de orada ibadet edenler ne yaptıklarının farkındalar. İşte bu hakikati gören insanlar kuyunun dışını iyi resmetmeli ve aynı zamanda içinde bulunduğumuz hâli de güzel dramatize etmeliler

ki, günümüz insanlarının gözünü hakikate açabilsinler. Açsınlar ki onlar da kendi hâllerine bakıp, "Ne perişan hâldeymişiz!" diyebilsinler.

Muztarrın Duası

Bu başarılabilir ve insanlara nasıl bir kuyunun içinde yaşadıkları gösterilebilirse onlar da ıztırar (çaresizlik) ruh hâliyle Cenâb-ı Hakk'a teveccüh edecekler ve O'ndan yardım talebinde bulunacaklardır. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan, أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ *"Çaresiz kalıp inleyenin duasını kabul edip sıkıntılarını gideren Allah'tan başka kim olabilir?"*[91] âyet-i kerimesi, muztarrın (çaresiz kalmış insanın) duasının kuvvetle kabule karin olduğuna işaret etmektedir.

Peygamber hayatlarına bakıldığında bunun pek çok örneğini görmek mümkündür. Mesela Yunus İbn Mettâ (aleyhisselâm), balığın karnına düştüğünde, لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ *"Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçekten ben kendime yazık ettim."*[92] sözleriyle durumunu Allah'a arz etmiştir. O, "Balığın karnından, denizin karanlıklarından ve havanın zulmetinden beni kurtar." demek yerine meseleyi Allah'a havale etmiştir. Kendine düşeni yapıp ıztırar hâliyle Allah'a tam teveccüh edince nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyet zuhur etmiştir. Yani Cenâb-ı Hakk'ın celâlî tecellilerinin söz konusu olduğu bir yerde, Hazreti Yunus'un şahsî durumuna göre O'nun cemalî tecellisi zuhur etmiştir. Arkasından kavminin arasına döndüğünde ise Kur'ân'ın ifadesiyle yüz binden ziyade insan kendisine iman etmiştir.[93] Demek ki o, kavminin arasından Cenab-ı Hak'tan bir işaret gelmeden ayrıldığı için balığın karnına düşmüş olsa da bunun kefaretini tam olarak yerine getirmiş ve Allah'a gönülden yakarışta bulunmuştur.

91 Neml sûresi, 27/62.
92 Enbiyâ sûresi, 21/87.
93 Bkz.: Sâffât sûresi, 37/147-148.

Aynı şekilde İnsanlığın İftihar Tablosu, Mekke-i Mükerreme'den ayrılıp Medine'ye doğru yola çıktığında müşrikler de O'nu takibe koyulmuşlardı. O ise Sevr sultanlığına sığınmıştı. (O'na karşı saygısızlık olacağını düşündüğüm için sığınma ifadesini kullanmaktan da fevkalâde rahatsız oluyorum. Çünkü O, ne Sevr sultanlığına ne Hira sultanlığına ne de Medine sultanlığına sığınmaz. O, sadece Allah'a sığınır. Esasında O'nun yaptığı, iradesinin hakkını verme ve sebeplere riayet etme adına bir iz kaybettirmeden ibarettir.) O'nun Sevr mağarasında nasıl dua ettiğini bilmiyoruz. Fakat demek ki önemli bir şey dedi ve Allah'a tam bir teveccühte bulundu ki Allah O'nu çok küçük sebeplerle müşriklerden korudu.

Hazreti Yusuf'un salınan bir iple kuyudan kurtulmasına veya Hazreti Musa'nın asâsını vurmasıyla denizin ikiye yarılmasına da bu açıdan bakabilirsiniz. Kur'ân-ı Kerim onların duaları hakkında bir bilgi vermiyor. Fakat bu yüce nebilerin, sebeplerin bütün bütün tükendiği bir noktada, bütün benlikleriyle Allah'a yöneldiklerinde ve içten O'na yakarışta bulunduklarında şüphe yoktur. Neticede bütün bu durumlarda nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyet zuhur etmiş ve bu kutlu nebiler Allah tarafından gönderilen bir kurtuluşa mazhar olmuşlardır.

Nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyetin zuhur etmesi, bir şahsın konum ve durumuna veya maruz kaldığı andaki ihtiyacına göre Allah tarafından cemalî ve rahmanî tecellilerin gelmesi ve böylece muztar durumda kalan kişinin sahil-i selamete çıkması demektir. Fakat bunun gerçekleşmesi için, kişinin maruz kaldığı felaketi görmesi ve bunun karşısında çaresizliğini hissetmesi, ardından da bütün benliğiyle Allah'a yönelmesi gerekir. Dolayısıyla bu bir yönüyle iyiyle kötüyü, karanlıkla aydınlığı birbirinden ayırmaya ve ışık iştiyakıyla karanlıkta dert yanmaya bağlıdır.

Sebeplere Riayet

Maruz kalınan olumsuzlukların farkına vardıktan sonra ıztırar hâliyle Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmenin yanında iradenin hakkının verilmesi ve sebeplere riayet edilmesi gerekir. Çünkü bu, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan iradesine, meşietine ve muhit kudretine önemli bir çağrıdır. Dolayısıyla sebepler bizi içinde bulunduğumuz felâketten kurtarmaya yeterli görünmese bile, biz irademizin hakkını verip bulunduğumuz konum itibarıyla yapmamız gerekeni yaptığımız takdirde Allah da bizim bu çırpınışlarımızı karşılıksız bırakmayacaktır.

İşte Hazreti Musa'nın asâsıyla denize vurması bir yönüyle neticenin meydana gelmesi adına böyle bir sebeptir. Her ne kadar bu sebeple netice arasında bir uygunluk bulunmasa da sebeplere riayet bir yönüyle Allah'ın rahmet kapısının tokmağına dokunmak gibidir. Siz bunu yaparak iradenizi ortaya koyarsanız Allah da sizi maksadınıza ulaştıracaktır.

Biz Yunus İbn Mettâ'ın sebepleri yerine getirme adına balığın karnında ne yaptığını bilemiyoruz. Fakat balığın midesine birkaç yumruk indirmiş ve balık da rahatsız olup onu sahile atmış olabilir. Aynı şekilde ne Kur'ân'da ne de Sünnet'te Hazreti Yusuf'un sebeplere tevessül adına ne yaptığına dair de bir malumat yoktur. Fakat o da kuyuya salınan kovayı görünce hemen dışarıdakilere seslenmiş veya kovaya tutunmuş olabilir.

Sebeplere tevessül adına bir başka misal de Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatından verelim. Bilindiği üzere O, Medine-i Münevvere'ye hicret ettiğinde orada Müslüman nüfusundan daha fazla başka din ve milletten insanlar vardı. Bazıları, Efendimiz'in misyonuna ve Allah'la münasebetine inanmadıklarından dolayı sürekli O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı türlü türlü komplolar hazırlıyorlardı. Bu durumun farkında olan İnsanlığın İftihar Tablosu muhtemel bir suikast girişimine karşı tedbir alma adına bir seferinde, *"Keşke birisi kapıda*

nöbet tutsa da ben de rahat uyusam." diyecektir. O tam böyle düşünürken halazadesi Sa'd İbn Ebî Vakkas kılıcını kuşanmış hâlde kapıda belirmiş ve O'na perdedarlık yapmak istediğini söylemiştir. Ardından da "uyûn-u sâhire"den (uyanık gözler) biri olarak sabaha kadar göz kırpmadan O'nun kapısında nöbet tutmuştur.[94] Efendimiz'in bu tavrı, bir taraftan O'nun ıztırar hâlini ortaya koyarken diğer yandan da sebeplere nasıl riayet ettiğini göstermektedir.

Hâsılı, maruz kaldığımız problemlerin çözümü adına, bir kere en başta hem teker teker hem de toplum olarak ışık ve karanlığı, iyi ve kötüyü birbirinden tefrik edebilmemiz, arkasından da ızdırapla kıvranmamız gerekir. Zira beli bükülmüş İslâm dünyasının yeniden belini nasıl doğrultacağını düşünürken beynini zonklatan ve ızdırapla inim inim inleyen bir insanın bu hâli, ellerini açıp sabahlara kadar yalvarma kadar önemli bir duadır. Ondan sonra ise maruz kalınan durumdan sıyrılma yolları araştırılmalı ve bu istikamette bütün vesilelere başvurulmalıdır. Zira sebepleri yaratan Allah'tır ve bu, O'na karşı saygılı olmanın bir gereğidir.

---

94 Buhârî, *cihâd* 69; Müslim, *fedâil* 39.

Hayatı Süzerek Yaşama

Soru: *Çeşitli vesilelerle, hayatı ve hâdiseleri duyarak, hissederek ve süzerek yaşamanın öneminden bahsediliyor. Hayatı süzerek yaşama ne demektir?*

Cevap: İsmine ne dersek diyelim, bir insanın hayatını çevreleyen eşya ve hâdiselerin dilini çok iyi okuması ve anlaması, enfüsî ve âfâkî tefekküre dalarak sürekli bilgi dağarcığını beslemesi çok önemlidir. Tıpkı çocukların kumbarasına para atması gibi, her gün yaşadığı hayatı derinlemesine süzen ve bilgi dağarcığına yeni yeni marifet hüzmeleri atan bir insan, marifet, muhabbet ve iştiyak dağarcığını da genişletmiş olacaktır. Zira bilgi dağarcığını sürekli besleyen bir insan, zamanla marifette de derinleşmeye başlayacak, bu onun muhabbetini tetikleyecek, bu ise onun Allah'a kavuşma iştiyakını arttıracaktır. Bütün bunlar mü'min açısından ebedî hayatı elde etme adına çok önemli birer sermayedir.

Âfâkî ve Enfüsî Tefekkür

Mesela biz, avamca bir gözle bile olsa anatomimize bakıp enfüsî tefekküre daldığımızda, onun bize anlatacağı çok şey

olduğunu görürüz. Mesela insanın ağzı, burnu ve diğer organlarının yerli yerine konulması ve her bir organın kendisinden beklenen vazifeyi kusursuz bir şekilde yerine getirmesi; nefes alma, yemek yeme veya konuşma gibi faaliyetlerinin mükemmel bir şekilde düzenlenmesi; beyin, sinirler ve organlar arasındaki sinyal ve komutların oldukça hızlı ve ahenkli bir şekilde yerine getirilmesi gibi fizyolojik faaliyetler, 'insan denen bu meçhul'ün nasıl müthiş bir sisteme sahip olduğunu anlama adına yeterlidir.

Aynı şekilde varlık ve kâinatın insanın düşünceleri, beklentileri ve ihtiyaçlarıyla tam bir uyum içinde yaratılması; kâinattaki her bir varlığın ihtimal hesaplarına sığmayacak ölçüde mükemmel bir şekilde ve alâkadar olduğu diğer varlıklarla tam bir uyum içinde var edilmesi; insana, kâinatın bir nüshası ve fihristi olabilecek bir kısım donanım ve özelliklerin bahşedilmesi gibi vakalar düşünülecek olursa böyle müthiş bir ahenk ve nizamın arkasında bir Nâzım'ın (nizam kuran, düzen ortaya koyan) bulunduğu görülecektir.

Fakat maalesef bazıları bütün bu açık seçik âyetleri okuyamıyor, hayatlarını sadece dünyaya hasrediyor, amiyane ve mânâsızca bir hayat yaşıyorlar. Tûl-i emelin sebep olduğu tevehhüm-i ebediyet duygusuyla hiç ölmeyecekmiş gibi hareket ediyorlar. Bu tür insanlar hesabı görülmedik çok korkunç meselelerle ahirete yürüyeceklerdir. İşte bu sebeple bazen Cenâb-ı Hak, hayatı sevimsiz hâle getirecek ve acılaştıracak bir kısım hastalıklara, belalara, musibetlere maruz bırakmak suretiyle insanlardaki bu negatif duyguları kırmaya, onların gafletlerini dağıtmaya ve onları bir kere daha muhasebeye sevk ediyor.

Oysaki insana bahşedilen ömür, öyle üst üste mânâsızca yığılacak ve istiflenecek bir şey değildir. O, ciddi bir tahlile tâbi tutularak, her şey yerli yerine yerleştirilerek, bilerek, duyarak ve hissederek yaşanması gereken büyük bir ilâhî nimettir. İnsan onunla sair mahlûkattan ayrılır ve ayrı bir değer kazanır. Hatta

insanın ruhanilere ve meleklere faikiyet kazanması da onun sayesinde olur. Çünkü hayvanlar zamandan habersiz bir şekilde insiyaklarıyla hareket ettikleri gibi; ruhaniler ve melekler de zaman üstü yaşarlar. Bu açıdan denebilir ki zamanın hakiki mazrufu insandır ve insan davranışlarıdır. Bunlardan habersiz yaşanan bir hayat, gerçekte yaşama olarak görülemez.

Hatta insan, mülk buudunun yanında melekût âlemine ait yönü üzerinde de durmalıdır. Nefsini anlamaya çalışmalı, ruhunu düşünmeli ve Allah'la münasebetlerine bakmalıdır. Kendisinden çok daha akıllı nice insanların küfür ve dalalet vadilerinde dolaştıklarını göz önünde bulundurmalı ve sahip olduğu imanı adına Allah'a şükretmelidir. Aynı şekilde mantık ve muhakemesi bizden çok daha derin öyle insanlar vardır ki, maalesef bunlar sahip oldukları nimetleri kullanarak İnsanlığın İftihar Tablosu'nu tanıyamamış, Kur'ân-ı Kerim'den istifade edememişlerdir. Dolayısıyla bütün bunların düşünülmesi bir taraftan insandaki şükür duygularını harekete geçirecek, diğer yandan da onun elindeki imkân ve fırsatları çok daha verimli değerlendirmesine yardımcı olacaktır.

Kısacası insan, bütün bir hayatını ciddi bir tedebbür, tezekkür ve tefekkür dantelasıyla işlemeye bakmalı; tığını, güzel bir desen ve mânâlı bir netice elde edecek şekilde elindeki atkılar üzerinde sürekli hareket ettirmelidir. Bunu sağlamanın yolu ise, yaşadığı dünyayı ciddi bir şuurla ele almaktan geçer. Günümüzde bunu "farkındalık" kelimesiyle ifade ediyorlar. Evet insan, hem maddî ve manevî yönü itibarıyla kendisinin hem de eşya ile kurduğu münasebetlerin farkında olmalıdır. Farklı bir ifadeyle o, bir taraftan küçücük cirmine rağmen cirimleri aşkın münezzeh, mukaddes ve müteal bir varlıkla nasıl bir münasebetinin bulunduğunu iyi okumalı; diğer yandan da kendisiyle alâkalı hâdiseleri çok iyi süzmeli ve araştırmalıdır.

Bu hakikatin farkında olan ve ümmetine de uyulması gereken güzel örnekler bırakmak isteyen Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), etrafında hep güzel şeyler görmek ve güzel şeyler duymak istemiştir. O, yolculuklarında karşılaştığı dağ ve vadi isimlerinden kendisine göre mânâlar çıkarmış, meydana gelen bazı olaylarla ilgili tefeülde (hâdiseleri hayra yorma) bulunmuş, kavimlerin helâk edildiği yerlerde oyalanmak istememiş ve kötü anlamı bulunan bazı isimleri değiştirmiştir. Siyer ve hadis kitaplarına bakılacak olursa O'nun, sahabeden birçok kişinin ismini değiştirdiği ve onlara güzel mânâlı isimler verdiği görülecektir. İşte bu gibi hâdiseler O'nun, hayatı ne kadar dikkatli yaşadığının ve çevresinde olup biten hâdiselere karşı ne ölçüde duyarlı olduğunun bir ifadesidir.

Eşyanın Melekût Ciheti

Biz biliyoruz ki kâinatta tesadüfî meydana gelen ve başıboş bırakılmış hiçbir hâdise yoktur. Her şey bir plân ve program dâhilinde cereyan etmektedir. Öncelikle bu hakikatin çok iyi kavranması gerekir. Eğer varsa zihnimizde böyle bir düşünce, mutlaka onun çaresine bakmalıyız. Öyle ki ipliği iğneden geçirememememizi veya bu sırada iğnenin elimizden düşmesini bile tesadüfe vermemeliyiz. Kendi hayatımızda veya çevremizde olup bitenlerin hiçbirisi rastlantıya bağlı işler değildir. Eğer derince bir imanla bu hakikati iyi sezerseniz meydana gelen olayların arka plânlarını ve hikmetlerini anlamaya gayret edersiniz.

Evet, çevremizde olup biten her şeyin mutlaka bize ifade ettiği bir kısım mânâlar vardır. Diyelim ki siz bir yerde konuşurken çok terlediniz ve sıkıldınız veya elinizin bir hareketiyle yanlışlıkla bardağı devirdiniz ya da yürürken ayak sürçmesine maruz kaldınız. Hemen bu tür olayların sizin için ne ifade ettiğini, sizin ne tür bir hata ve eksiğinizin cezası olabileceğini düşünmelisiniz. Zira âyet-i kerimenin bize ifade ettiği mânâya göre esasında başımıza gelen her musibet, bizim kendi ellerimizle örüp başımıza

taktığımız bir külah gibidir.[95] Eğer bu tür olup biten hâdiseleri sadece dış yüzleriyle anlar ve onları sadece bir kısım zahiri sebeplerle irtibatlandırmaya çalışırsanız, meseleleri daraltmış olursunuz. Hâlbuki hâdiselere genişçe baktığınızda, onların maddî sebeplerinin arkasında bize ifade ettikleri daha farklı mânâları da okuyabilirsiniz.

Bir yeriniz ağrıdığı zaman, bunu zahiri sebeplerle irtibatlandırarak, tedavi adına bir kısım yollara tevessül edebilirsiniz. Esasen bunda herhangi bir mahzur yoktur, bilakis bize verilen sıhhat nimetini muhafaza adına üzerimize düşen bir vecibedir. Fakat nazarınız sadece burada kalır ve maruz kaldığınız bu sıkıntının arkasında Müsebbibü'l-esbâb'ı göremezseniz hata edersiniz. Zira başa gelen musibetler, bir kısım sürçme ve kaymalarımızın neticesi olabileceğinden, bizde istiğfar duygusunu tetiklemek için meydana gelmiş birer sinyal gibidir. Bize düşen, bu sinyali doğru okuyarak tevbe ve istiğfarla Allah'a yönelmektir. Eğer bu konuda gaflete düşersek, daha büyük sıkıntılar kapımızı çalabilir.

Biz, maruz kaldığımız küçük büyük bütün sıkıntıları Cenâb-ı Hakk'ın rahmet deryasından üzerimize yağan birer yağmur tanesi gibi görmeliyiz. Görmeli ve ıslanmama adına hemen sığınacak bir sera aramalıyız. Yani bunlar bizi daha çok Allah'a yaklaştırmalı ve O'na sığınmamıza vesile olmalıdır. Böylece Allah, bu tür küçük cezalarla bizim günahlarımızı bağışlayacak ve onları ahirete bırakmayacaktır. Eğer ahirete kalacak olsalar, orada verilecek ceza çok daha büyük olacaktır. Bu açıdan dikkatli bir nazarla bakıldığında, zahiri yüzü acı gibi görünen pek çok hâdisenin iç yüzünde Allah'ın rahmet tecellilerinin bulunduğunu görmek mümkündür.

Eğer hayatınızı bu ölçüde dikkatli yaşar ve yaşadığınız her hâdiseyi çok iyi süzerseniz, yaşadığınız fizikî dünyadan aralanan

---

95 Bkz.: Şûrâ sûresi, 42/30.

menfezleri görebilir ve buralardan melekûtî âlemlere ait bir kısım hakikatleri müşahede edebilirsiniz. Ayrıca yalnız olmadığınızı bilirsiniz. Her zaman O'nun kuvvetini, kudretini, inayetini ve riayetini başınızın üstünde hissedersiniz. Aynı zamanda yaşadığınız her sıkıntıyı bir uyarı ve tembih olarak görür ve bunu dağınıklıktan kurtulma ve derlenip toparlanma adına bir fırsat olarak değerlendirirsiniz.

Öte yandan şayet maruz kaldığınız hâdiseleri böyle ince bir nazarla tetkik eder ve bunların arkasındaki gerçek sebepleri görürseniz, sebeplere hakiki bir tesir verme hatasından da kurtulmuş olursunuz. Teslim ve tevekkül ufkuna ulaşmanın yolu da budur. İşte o zaman Hazreti Üstad'ın ifadesiyle sırtınızda taşıdığınız ağır yükleri, içinde seyahat ettiğiniz gemiye bırakır ve rahata erersiniz.[96] Bu ise bir yönüyle maiyet-i ilâhiyeye ulaşmanıza vesile olur ve siz bundan öyle bir enerji alırsınız ki, bununla küre-i arzın yörüngesini bile değiştirebileceğinize inanırsınız. Dolayısıyla tevekkül duygusu bir acziyetin ifadesi değildir. Bilakis o, asıl güç ve kuvvet kaynağına dayanmanın ifadesidir. Bütün bu ifadelerimizin iradeyi nefyetmekle veya sebepleri görmezden gelmekle bir alâkasının olmadığını da burada ifade etmek gerekir.

Fakat bu tür mevzular objektif olmadığından ötürü herkes anlayamayabilir. Mesele biraz da tevhidde derinleşmeye, her şeyin zimamının Allah'ın elinde olduğuna aksine ihtimal vermeyecek şekilde yürekten inanmaya bağlıdır. Eğer siz bütün hâdiselerin Allah'ın muhit ilim ve iradesinin programına göre cereyan ettiğine inanır ve hayatınızı süzerek yaşarsanız, gerek tekvinî ve teşriî emirlere ait gerekse şahsi hayatınıza dair çok farklı hakikatlere ulaşabilir ve hâdiseleri net olarak görebilirsiniz.

Fakat bazen olur ki çevremizde meydana gelen olayların iç yüzünü ve hikmetlerini tam olarak anlayamayabiliriz. Onlardaki

---

96 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler,* s. 335.

ilâhî tecellileri göremez ve onların bizim için ne tür güzel neticeler sakladıklarını fark edemeyebiliriz. Bu tür durumlarda da en azından Allah'ın –hâşâ– abes fiil işlemeyeceğini ve kullarına zerre miktarı zulüm yapmayacağını bilmeliyiz.

Sistemli, Metotlu ve Dengeli Yaşama

Fakat çağımızın sürat çağı hâline gelmesi, günümüz insanlarının hayatlarını hep bir koşuşturmaca içerisinde geçirmeleri ve sürekli bir yerlere ve bir şeylere yetişmeye çalışmaları, ne yazık ki onların bu anlamda pek çok şeyi kaçırmalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple hayatımızı süzerek, hissederek ve düşünerek yaşamak istiyorsak, onu yeniden programlamalı ve ciddi bir disipline bağlamalıyız.

Eğer işlerinizi aranızda taksim eder, yardımlaşma düsturuna işlerlik kazandırır, mesainizi çok güzel tanzim eder, yapmanız gereken vazifeleri belli bir plâna yerleştirir ve onlara çok iyi konsantre olursanız, sürat ve hız sizin lehinize işleyecektir. Yani, insanın ahesterevlik etmemesi ve gücünü sonuna kadar kullanarak yapması gereken işleri hızlı halletmesi önemli olsa da, bunun başarılması hayatın sistematik ve metotlu yaşanmasına bağlıdır. Esasında beş vakit namazın bir günü belli vakitlere bölecek şekilde farz kılınması da Müslümanlara vakitlerini tanzim etmeyi ve plânlı yaşamayı öğretmektedir.

Siz buna dikkat etmediğiniz takdirde bir küheylan gibi koşsanız bile, hiç farkına varmadan bir süre sonra hâdiselerin çarkları arasında ezilip kalabilirsiniz. Yapılan işler sizde yorgunluk ve bıkkınlık hâsıl edebilir. İşlerinizle ve karşılaştığınız problemlerle ilgili doğru düşünemez ve isabetli kararlar veremezsiniz. Bu da yapılan işlerden verim alınamamasına sebebiyet verir. Dolayısıyla yaptığınız işlerde başarısız olursunuz. Dahası bir süre sonra dökülüp yolda kalabilirsiniz. Bu açıdan eğer yaşadığınız hayatı en güzel şekilde değerlendirmek ve ondan en yüksek

verimi almak istiyorsanız, mutlaka sistemli ve metotlu çalışmak zorundasınız. Böyle bir hareket tarzı, on kat daha hızlı yol almadan daha bereketli olacaktır.

Hayatı süzerek yaşamanın ve onu rantabl olarak değerlendirebilmenin önemli faktörlerinden bir diğeri de dengedir. Yemekten uyumaya, çalışmaktan ibadetlere kadar yapılan bütün işlerde hassas bir nizam ve mükemmel bir intizam bulunmalı ve bunların hiçbirisi diğerinin yapılmasına mâni olmamalıdır. Ne bedenimize ait ihtiyaçlar ihmal edilmeli ne yuva görmezden gelinmeli ne de topluma ve Allah'a karşı sorumluluklarımız fevt edilmelidir. Bunların hepsine ait vazifeler hassas bir dengede götürülmeli ve her hak sahibine mutlaka hakkı verilmelidir. Kur'ân'ın, فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ *"(O hâlde) bir işten boşa çıkınca hemen (başka) bir işe koyul."*[97] emri gereğince, bir işten yorulduğumuzda başka bir işe yönelmeli ve böylece iş yaparken dinlenmeliyiz. Bu sayede hiçbirini aksatmadan pek çok işi birlikte yapmak da mümkün olacaktır.

Hayatın plânlı ve programlı yaşanması aynı zamanda ilâhî ahlâkla ahlâklanmanın bir gereğidir. Çünkü Rabbimiz kâinatı yaratırken belirli bir plân ve programa göre yaratmıştır ki biz buna kader diyoruz. İnsanın görmesi, duyması ve konuşması gibi fiillerden tutun da galaksilerin ve nebülözlerin hareketlerine kadar kâinattaki bütün varlıklar Allah'ın muhit ilmi tarafından ortaya konulan ilmî bir programa göre belirli bir sistem ve uyum içerisinde hareket etmektedir. Cenab-ı Hak, kullarından Kendi ahlâkıyla ahlâklanmalarını talep ettiğine göre, kullarına düşen vazife de onun kaderî programına uygun hareket etmektir.

Kaldı ki bir bina bile projesiz yapılmaz. İnşaata başlamadan önce zemin etüdü yapar, muhtemel zelzeleleri hesaba katarak binamızın onlara mukavemetli olmasını sağlarız. Aynı şekilde tarlaya tohum atma gibi basit bir işi bile bir kısım hesaplara

97 İnşirâh sûresi, 94/7.

bağlı götürürüz. Mesela toprağın verimli olup olmadığına bakar, sulama imkânlarının yeterli olup olmadığını araştırır veya havanın ve güneş ışınlarının durumunu kontrol ederiz.

Eğer bunun gibi cüzi işler bile ciddi bir kısım hesaplara bağlı görülüyorsa, insanın körü körüne bir hayat yaşaması asla tasvip edilemez. Onun davranışlarının ciddi bir statiğinin olması, bu statiğin üzerine bina edilecek tavır ve davranışların, mutlaka önünün arkasının, ne getirip ne götürdüğünün iyi düşünülmesi icap eder.

Hayırlı Bir Danışmanın Özellikleri

S*oru:* *Vahiyle müeyyet olmasına rağmen Hazreti Musa'nın (aleyhisselâm) vezir (yardımcı, danışman) talep etmesi nasıl anlaşılmalıdır? Danışman seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Enbiya-i izamın her birisi bizim için uyulması, örnek alınması ve arkasından gidilmesi gerekli olan önemli birer rehberdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim pek çok âyet-i kerimede peygamberlerin kıssalarını anlatmış ve bazen açık bazen de kapalı olarak onlara uymayı emretmiştir. Bir âyet-i kerimede Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ *"Şanım hakkı için Resûlullah'ta size örneğin en güzeli vardır."*[98] buyrulurken şu âyet-i kerimede ise aynı tabir Hazreti İbrahim hakkında kullanılmıştır: قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ *"Şüphesiz ki sizin için İbrahim ve onun yanındakilerde örneğin en güzeli vardır."*[99] Onların her birisi bizim için birer numune-i imtisal olduğuna göre, Hazreti Musa'nın Cenâb-ı Hak'tan vezir talep etmesinde de bizim için önemli dersler vardır.

---

98 Ahzâb sûresi, 33/21.
99 Mümtahine sûresi, 60/4.

Öncelikle hâdisenin nasıl meydana geldiğine bir bakalım. Allah, yüksek bir fetanete sahip olan Hazreti Musa'yı önemli bir mesaj yükleyerek Firavun'a göndermiştir. Fakat onun Allah'tan aldığı bu mesajı sunacağı tek kişi Firavun değildir. Onun yanında Haman ve Karun gibi onun kurduğu kast sisteminin zirvesinde bulunan insanlar da vardır. Haman, Firavun'un her yaptığına makul mahmiller bulmaya çalışan, sürekli alkış ve takdirleriyle onu hipnoz eden bir insandır. Karun'a gelince o da servetinin altında kalıp ezilen birisidir. İşte Hazreti Musa, böyle ifritten bir topluluğun karşısına çıkacak ve o güne kadar hiç duymadıkları ve temel esprisi mevzuunda hiçbir bilgiye sahip olmadıkları Allah'ın mesajını sunacaktır.

Ayrıca Firavun'un sarayında neşet etmiş olmasının da Hazreti Musa üzerinde bir kısım psikolojik etkilerinin olabileceğini göz ardı etmemek lazım. Hazreti Musa o güne kadar Firavun ve yardımcılarına hep bir yönetici ve idareci olarak bakmıştı. Dahası Firavun, Hazreti Musa'ya karşı bir baba ve abi gibi muamelede bulunmuştu. Üstelik İsrailoğulları, Firavun'un kurmuş olduğu kast sisteminin en alt tabakasında yer alıyorlardı. Sarayda büyüse bile Firavun'un sülalesinden olmadığı için Hazreti Musa'ya da benzer muameleler yapılmış olabilir.

İşte bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda Hazreti Musa'nın böyle zorlu bir görevden önce Allah'tan vezir istemesi onun yüksek fetanet ve firasetiyle meselenin zorluğunu daha baştan kavradığını gösterir. Öncelikle bunu takdir etmek gerekir. O, bu zorluğu sezdiği için Firavun'un sarayına gitmeden önce, وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ۞ هَارُونَ أَخِي ۞ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ۞ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي *"Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver; kardeşim Harun'u. Onunla beni takviye et. Bana tevdi ettiğin bu vazifeye onu da iştirak ettir."*[100] demiş ve Allah'tan Hazreti Harun'u kendisine vezir olarak vermesini talep etmiştir.

---

100 Tâhâ sûresi, 20/29-32.

Zira Hazreti Harun, Hazreti Musa'ya göre biraz daha hür büyümüş, İsrailoğulları arasında serbest dolaşmıştı. Peygamber neslinden geldiği için, sürekli onlara hitap etmiş, din ve diyaneti anlatmıştı. Yani bu konuda tecrübesi olan bir insandı.

Hazreti Musa'nın böyle önemli bir görev için yardımcı istemesinin psikolojik bir yönü de vardır. İnsan yüksek mansıp sahibi birinin yanına tek başına çıktığı zaman kendisini rahat hissetmeyebilir. Dolayısıyla maksadını ifade ederken biraz zorlanabilir. İşte Hazreti Musa, kendisini takviye etmesi, önünü açması ve böylece ifade etmesi gerekli olan mesajı güzel ifade etmesi adına bir yardımcı talep etmiştir.

Hazreti Musa kıssasının temel yanlarına kısa bir göz attıktan sonra şimdi meselenin bize bakan yönüne geçebilir ve şu tespiti yapabiliriz: Önemli görevler eda edecek olan insanların, yanlarında aklı başında danışman/danışmanlar bulundurmaları akıl ve mantığın bir gereğidir. Önemli misyon sahibi her insanın, insanları sevk ve idare etmekle sorumlu her yöneticinin, eksiklerini tamamlayacak ve yanıldığında kendisini düzeltecek bir danışman edinmesi, onun firaset ve fetanetinin göstergesidir.

Danışman Seçimi

Fakat hemen ifade etmek gerekir ki bir insanın yanında danışman bulundurması önemli olsa da, danışman olarak seçtiği insanların hangi vasıf ve özelliklere sahip olması gerektiği hususu bundan daha önemlidir. Çünkü bu konuda isabetli hareket edilmezse seçilen danışmanın faydasından çok zararı dokunacaktır. Firavun'un yanından ayrılmayan Haman gibi her yapılanı tasdik eden ve hatalara göz yuman birisi değil; en küçük bir yanlış karşısında bile muhatabı incitmeden usûlünce uyarıda bulunabilen yüksek deha sahibi bir insan danışman olarak seçilmelidir. Öyle ki bu kişi, bir karıncanın ezilmesine bile sessiz kalmamalı, "Efendim, karıncaya basmamalıydınız!" diyebilmelidir.

Yoksa Firavun'un halkına karşı söylediği, أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى *"Ben sizin en yüce rabbinizim."*[101] sözü karşısında sessiz kalan, belki de "İsabet buyurdunuz efendim!" diyen Haman gibi, etrafında sadece kendisini pohpohlayan ve alkışlayan danışmanlara sahip bir idarecinin, kendi felâketini hazırlayacağında şüphe yoktur.

Hele bir de bu danışmanlar bağlı bulundukları kişinin kredisini ve kendi konumlarını kullanarak çıkar temin ediyor, farklı ihaleler alıyor ve yüksek kazançlar sağlıyorlarsa asla bunları kaybetmeyi göze alamaz ve artık sürekli onun gözüne girmek, gönlünü hoş tutmak ve ona şirin görünmek için uğraşırlar. Hiç olmayacak işlerini bile takdir eder, olumsuz gibi görünen sözlerini hemen tevil ederler. Kısacası mevcut çıkarlarını koruma ve devam ettirme adına bulundukları konumda ne yapmaları gerekiyorsa onu yaparlar.

Bir yöneticinin etrafında daire oluşturmuş ve bir çıkar çarkı kurmuş olan bu tür insanların sürekli övgü, alkış ve takdirleriyle zamanla idarecilerini şirazeden çıkaracaklarında şüphe yoktur. Onu, kendi kalıbının üzerinde başka kalıplar içine sokacaklar, ona numara ve drobu uymayan elbiseler giydireceklerdir. Bu zavallı da zamanla kendini farklı ve üstün görmeye başlayacaktır. Çünkü övgü ve medih, insanı baştan çıkarır.

Mabeyn-i Hümayun

Öte yandan, karanlık ruhlu bu tür insanlar zamanla idarecilerin etrafında bir mabeyn-i hümayun oluşturur ve çevreden gelen seslerin merkeze ulaşmasına mâni olurlar. Sağdan-soldan gelen sesler onlara çarpar ve geri döner. Siz de bunların sadece yankısını duyarsınız. Bunlar, danışmanlık yaptıkları kişinin etrafında Satürn'ün etrafındaki halkalar gibi halka oluşturduklarından ona gelen pırıl pırıl fikirler bile öncelikle bu karanlık halkalara çarparak renk değiştirir, bu yüzden çok güzel insanlar bile

---

101 Nâziât sûresi, 79/24.

onun nazarında simsiyah görünmeye başlar. Peygamberlerin yolunu takip eden bazı insanlar onlara semavî mesajlar gibi mesajlar sunsalar bile, o bunları kendisini aldatmaya matuf birer diyalektik gibi görür. Çünkü yanlış yönlendirmeler neticesinde zamanla değer ölçüleri bozulur ve doğruyu eğri görmeye başlar.

Bilindiği üzere Devlet-i Âliye'de padişahın etrafındaki –bugünkü anlamıyla– müsteşarlar, müşavirler, müdürler vs. mabeyn-i hümayunu oluşturuyordu. Hükümdar ihtiyaç duyduğu meseleleri onlara soruyordu. Aynı zamanda onlar dıştan gelebilecek tehlikeler adına hükümdar için koruyucu bir kalkan oluyorlardı. Yöneticilerle halk arasında bulunan mabeyn-i hümayunun iyi olduğu zamanlarda bunlar önemli vazifeler eda etmişlerdir. Bunu yapmanın yanında halkın istek ve arzularının veya toplumun önde gelenlerinin mülâhaza ve tavsiyelerinin kırılmadan idareciye ulaşması noktasında da herhangi bir engel oluşturmamışlardır.

Fakat tarihe ve günümüze bakıldığında çoğu zaman hadiselerin böyle cereyan etmediği görülür. Maalesef mabeyn-i hümayun, genel itibarıyla idareciyle idare edilenler arasında bir engel ve set oluşturmuş ve aşağıdan gelen seslerin kırılmadan yukarıya çıkmasına müsaade etmemiştir. Özellikle bazı dönemlerde bir kısım riyakâr ve menfaatperest insanlar bazen danışman, bazen genel müdür, bazen de koruma görevlisi gibi farklı unvanlarla devlet idarecilerinin etrafında kümelenmiş, riyakârlıklarıyla onların gözüne girmiş, güvenlerini kazanmış, sonrasında da onları yanlış yönlendirmişlerdir. Başkalarının duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde üstlerine iletmemiş, söylenenleri arzu ettikleri şekilde evirip çevirmişlerdir. Böylece onlar bir taraftan yöneticilerini aldatırken, diğer taraftan da halka ihanet etmişlerdir. Devleti idare eden insanlar büyük birer veli bile olsalar çevresindeki insanların iç yüzlerini ve gerçek niyetlerini bilemeyebilir ve onların hile ve desiselerinden salim kalamayabilirler.

Benim en sevdiğim insanlardan biri Sultan İkinci Abdülhamit Han'dır. Ben henüz on dört-on beş yaşlarındayken, o zamanlar seksen yaşlarında olan ve zamanında Abdülhamit Han'ın yaverliğini yapmış binbaşı Medet Efendi'yle birlikte kalmış ve ondan Abdülhamit Han'ın çok fazilet ve meziyetlerini dinlemiştim. Dolayısıyla Abdülhamit Han, öteden beri benim içimde bir sevgi âbidesi hâline gelmiştir. Bu yüzden ona laf söylenmesine gönlüm razı olmaz. Fakat yaşadığı dönemde birçok entelektüel ona karşı ciddi bir tavır almıştır. Mesela Mehmet Âkif. Çok sevdiğim ve derin alâka duyduğum insanlardan birisi olan Âkif çok saf ve çok samimidir; hiç riya bilmez; dünyaya hiçbir zaman talip olmamıştır. Fakat bu iki insan, birbirlerini sevmezler. Mehmet Âkif'in onun aleyhine yazdığı şiir çoklarının malumudur. Aynı şekilde tefsir tarihi boyunca rivayet ve dirayeti mükemmel bir şekilde bir arada götüren sayılı birkaç müfessirden biri olan Allame Muhammed Hamdi Yazır da merhum sultanı eleştirenlerden bir tanesidir.

Yaşadığı dönemde böyle önemli şahsiyetlerin ona karşı tavır almasının en önemli sebebi, Sultan Abdülhamit'in etrafında oluşan mabeyn-i hümayundur. Onlar alttan gelen elit ve entelektüel sınıfın duygu ve düşüncelerinin Sultan'a ulaşmasına fırsat vermemişlerdir. En temiz sesler ve sözler bile oraya gelince kırılmış ve bozulmuştur. Dolayısıyla Abdülhamit Han, olan biten şeyleri bütün gerçekliğiyle görememiştir. Belki de etrafındakiler tarafından yanlış yönlendirilmiş ve yanıltılmıştır. Çünkü Allah bildirmediği sürece bir insan veli bile olsa, başkalarının gerçek durumunu bilemez.

Liyakat Esasına Göre İstihdam

Sevk ve idarede mabeyn-i hümayun çok önemli bir faktör olduğuna göre, mutlaka her idarecinin yanında onu iyiliğe sevk edecek ve kötülükten men edecek hayırlı yardımcıların olması gerekir. Onlar bir taraftan, gördükleri problemler ve

karşılaştıkları zorluklar hakkında kendi çözüm önerilerini sunmalı, diğer yandan da halktan gelen öneri, teklif veya şikâyetleri kendilerine göre yorumlamadan duru bir şekilde yukarıya intikal ettirmelidirler.

Maalesef bu, günümüzün en önemli problemlerinden biridir. Birileri başkalarının fikirlerine kulak asmadıklarından ve onları ciddiye almadıklarından ötürü meseleleri yukarıya hep yanlış intikal ettiriyor ve oralarda yanlış hükümlere varılmasına sebep oluyorlar. Danışmanlar, özel kalem müdürleri, korumalar veya mabeyni oluşturan daha başka kişiler, toplumla yöneticiler arasında perde olduklarından idarecileri toplumdan koparıyor ve her iki tarafın birbirini doğru bir şekilde görmesine ve anlamasına engel teşkil ediyorlar. İdareciler sadece meydanlarda ve mitinglerde kendisini alkışlayan kalabalıklara şahit olduğu gibi halk da idarecilerini gerçek yüzüyle tanıma imkânı bulamıyor.

Her iki tarafın birbirini doğru tanıyabilmesi adına aradaki engellerin kaldırılması ve mabeyn-i hümayunun şeffaflaşması gerekir. Bu açıdan böyle önemli bir vazifeye insan seçerken liyakatin esas alınması çok önemlidir. Seçilecek insanların geçmiş tecrübelerine, bilgi birikimlerine, iş kapasitelerine ve başarılarına bakılmalı ve buna göre istihdam edilmelidir. Bunun dışında akrabalık, yakınlık veya dostluk gibi faktörler tercih sebebi olmamalıdır. Bu tür yakınlara karşı mürüvvetli davranmak önemli bir erdem olsa da bir köy muhtarlığına varıncaya kadar idare mevzuunda asla yakınların kayırılmaması gerekir. Bu konunun hatır-gönül ilişkilerine tahammülü yoktur. Ne akrabalık bağları ne dostluk ilişkileri ne çıkar ve menfaatler bu konuda yönlendirici olmamalıdır. Eğer bu konularda dikkatli olunmaz, liyakate göre vazife verilmez ve farklı sebeplerden ötürü işten anlamayan insanlar iş başına getirilirse devletin bekası tehlikeye girer.

Öte yandan liyakatli bile olsalar idarecilerle aynı duygu ve düşünceyi paylaşan insanların onların yanlışları mevzuunda

farklı tavır takınmaları ve doğruyu göstermede cesurca davranmaları çok zordur. Onlar baştakilerle daha ziyade saygı ve sadakat temeline dayanan bir ilişki geliştirdiklerinden ötürü, yapılan edilenlere eleştirel bir gözle bakamazlar. Onların maaşla iş yapmaları, bulundukları pozisyonu korumaya çalışmaları ve hatta gözlerini sürekli daha yüksek makamlara dikmeleri de onların fikirlerini özgürce dile getirmelerinin önünde önemli bir engeldir. Yarınları adına değişik hesaplarla hareket eden insanların, mesela milletvekili olacağı günü bekleyen bir danışmanın veya bakanlığa gözünü diken bir milletvekilinin üstlerine karşı hakikati dile getirebilmesi gerçekten çok zordur. Onlar gördükleri hatalar karşısında ciddi bir tavır ortaya koyamaz ve bunları engelleyemezler. Böyle yapmakla onlar her ne kadar kendi çıkar ve menfaatlerini korumuş olsalar da idare kaybeder, sistem kaybeder ve neticede millet kaybeder.

Bu açıdan idarecilerin sadece çevresindeki danışman ve yardımcılarla yetinmemesi, ülkesini seven ve hâdiselere bütüncül bir nazarla bakabilen farklı siyasi görüş ve düşüncedeki insanların fikirlerinden de istifade etmeleri gerekir. Çünkü bu tür insanlar, idarecilere yaranmaya çalışmayacak, parti çıkarlarına takılmayacak, bilakis ülke menfaatlerini esas alacaklardır. Evet, ülke insanını alâkadar eden önemli adımlar atılmadan önce meselelere objektif bakabilen insanların mülâhaza ve mütalaalarının alınması çok önemlidir.

Meselenin Hizmet Gönüllülerine Bakan Yönü

Danışman tayini ve mabeyn-i hümayunla ilgili yukarıda arz edilen hususları sadece devlet yönetimi açısından düşünmek meseleyi daraltmak demektir. Toplumun hangi katmanında olursa olsun ifade edilen bu hususlar, bir yerde insanların sevk ve idaresiyle meşgul olan herkes hakkında geçerlidir. Dolayısıyla bu ilkelerin, Allah yolunda hizmet eden insanlar açısından da geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar

hizmet gönüllüleri arasında devlet yönetimindekine benzer bir mabeyn-i hümayun bulunmasa da, bazı kimseler yönetici olarak bulundukları makam ve konumlarında kendilerine göre buna benzer yapılar kurmuş, insanlarla aralarına bir kısım perde ve engeller koymuş, böylece hem kendilerinin hem de başkalarının sürekli hüsuf ve küsuf (ay ve güneş tutulması) yaşamasına sebebiyet vermiş olabilirler. Çünkü bu durumda hiçbir şeyi açık ve net olarak göremezler. Beraber hizmet etme durumunda oldukları insanlar da rahat bir şekilde onlara ulaşamaz ve dertlerini anlatamazlar. Hâlbuki onlara düşen vazife, her zaman herkese karşı açık durmak ve her meselelerini ehliyle istişare etmektir.

Mesela okul, yurt gibi herhangi bir müesseseden sorumlu olan veya herhangi bir hizmet faaliyetinin temsilcisi olarak iş başında bulunan insanlar, eğrildiklerinde kendilerini doğrultacak, yanlış yaptıklarında usûl ve üslup hatasına düşmeden bunu dile getirebilecek yardımcılar bulmaya çalışmalıdırlar. Onların yanında bulundurdukları kişiler, tıpkı sahabenin Hazreti Ebû Bekir'e dediği gibi, *"Eğrilirsen seni kılıçlarımızla düzeltmesini biliriz!"* diyecek kadar doğru, müstakim ve cesur olmalıdırlar.[102]

Hazreti Musa bile, اُشْدُدْ بِهِ أَزْرِي *"Onunla beni takviye et."* sözüyle, Allah'ın kendisine yardımcı olarak vereceği Hazreti Harun vasıtasıyla takviye edilmeyi ve güçlenmeyi talep ediyorsa, bizim öncelikle buna ihtiyacımız vardır. Çünkü hiçbirimiz vahiyle müeyyet olmadığımız gibi, peygamberlerin sahip olduğu fetanete de sahip değiliz. Dolayısıyla biz, seçeceğimiz hayırlı danışmanlar ve onların faydalı fikirleri vasıtasıyla mantık ve düşüncelerimize güç kazandırmalıyız. Bunu başarabilirsek kendi zaaflarımız içinde boğulmayız ve kolay kolay sırtımız yere gelmez. Bu açıdan hayatın her biriminde bu meselenin bir esas olarak alınmasına şiddetle ihtiyaç vardır.

---

[102] Şiblî Numanî, *Hazreti Ömer ve Devlet İdaresi* 2/297.

Toplumsal Şiddet Karşısında Yapılması Gerekenler

Soru: *Maalesef son yıllarda ülkemizde toplumsal şiddetin giderek yaygınlaştığı, suç oranlarının yükseldiği, insanlar arasında yaşanan huzursuzluk ve kavgaların her geçen gün daha da arttığı görülmektedir. Bütün bu problemlerin çözümü adına neler söylenebilir?*

Cevap: Televizyon ekranlarına veya gazete sütunlarına yansıyan haberlere bakılacak olursa soruda dile getirilen tespitin hakikaten doğru olduğu görülecektir. Doktor ve öğretmen gibi kamu görevlilerinin dövülmesi, küçük sebeplerden ötürü insanların rahatlıkla birbirinin üzerine yürümesi, çocuk kaçırma ve taciz vakalarının ortaya çıkması, cinayetlerin, kapkaç ve soygunların birbirini takip edip gitmesi gibi toplumda meydana gelen bir kısım hâdiseler hakikaten ürpertici ve endişe uyarıcı boyutlara ulaşmıştır. Bazen öyle suçlar işleniyor ki sanki bazıları bütün dehasını şeytanın emrine vermiş gibi görünüyor.

Özellikle birileri tarafından özel vazifelendirilmiş gibi meydanlara ve sokaklara inen, arabaları ters çeviren, camları kıran, vitrinleri parçalayan, insanlara molotof kokteyli atan ve sopayla

üzerlerine yürüyen insanların hâlini anlamak mümkün değil. Bunlar toplumu karıştırıp insanları provoke ediyor, kendilerine müdahale edildiğinde de sanki zulüm görmüş gibi feryat ediyorlar. Toplum içinden kendilerini savunacak çarpık fikirli bazı insanları bulmakta da zorlanmıyorlar. Sanki milletin can ve mal güvenliğini tehdit edenler haklı, onların bu zulümlerini engellemeye çalışanlar haksız. Hâlbuki bir kısım tiran ve zorbaların sultası altındakileri istisna edecek olursak bütün hukuk sistemlerinde can ve mal güvenliğinin sağlanması kutsal bir vazife olarak görülmüştür.

Öte yandan bir kısım medya organlarının toplumda meydana gelen bu tür can sıkıcı hâdiseleri daha da körüklemesi ve bir takım çıkar odaklarının bir zamanlar yeryüzünde muvazene unsuru olmuş bir milletin yeniden derlenip toparlanmasına fırsat vermeme adına bazı provokatör ve holiganları devreye sokmaları ve onları milletin başına musallat etmeleri de maalesef toplumdaki karışıklık ve kaosun daha da büyümesine sebebiyet vermektedir. Yani birileri bazen büyük bazen küçük dairede aldıkları kararlarla toplumda sürekli kin ve nefretleri harekete geçirmekte, insanları birbirinin kurdu hâline getirmekte ve onlar arasındaki çatışma ve sürtüşmeleri tetiklemektedir. Çünkü millet fertlerinin birbiriyle uğraşması ve boğuşması bu olumsuzlukların arkasında duranların karanlık emellerine ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır.

Fakat dıştaki sebepler her ne olursa olsun bir toplumda hastasını kaybettiği için birileri hastane basıyor, doktorları dövüyor veya öldürüyor ya da öğrenci, hocasını bıçaklıyorsa bu durum, toplumun kendi değerlerini kaybettiğini ve şirazeden çıktığını gösterir. Dahası insanların, aralarındaki problemleri insanî yollarla değil de birbirlerine diş göstermek suretiyle halletmeye başlamaları ve birbirlerine karşı saygı hissini yitirmeleri; ahlâkî değerlerden ne ölçüde uzaklaşıldığını ve ruh ve mânâ köklerinden nasıl kopulduğunu göstermektedir. Ne yazık ki toplumumuz

–herkes için geçerli olmasa da– oldukça geniş bir dairede çok ciddi bir kopukluk yaşıyor. İnsanlar Allah'tan, inanç sistemlerinden ve kendi değerlerinden kopmuş durumdalar.

Eğer toplum bir an önce kendisini ıslah etmez ve bu durumunu devam ettirirse, Cenâb-ı Hak onu cezalandırabilir. Bir bela geldiği zaman da âyet-i kerimede ifade edildiği üzere suçlu-suçsuz ayırt etmez.[103] Bir atasözümüzde ifade edildiği gibi kurunun yanında yaş da yanar. Ama ahirette suçlu ile suçsuz birbirinden ayrılır. Suçsuz olanlar için uğranılan musibet günahlara kefaret olur, dereceleri yükselir. Ancak hâdiselerin bu noktaya gelmesinde doğrudan tesirleri olmasa da, o toplum içinde insanları ıslah, irşat veya onlardaki vahşet duygularını yatıştırma adına yapabilecekleri şeyler olmasına rağmen bunları yapmamış kişiler, topluma yönelik vazifelerini yapmadıklarından ötürü hesaba çekilirler. Onlara da bunun hesabı sorulur.

Gerçek İnsanlığa Ulaşma

İçtimai karışıklık ve huzursuzlukları izale adına yapılması gereken öncelikli iş, toplumun fertlerini yeniden bir kere daha insanlığa çağırmaktır. Sürekli tahrip odaklı düşünen ve her zaman olumsuzluklar arkasında koşanların varlığına mukabil, hak ve hakikatin temsilcisi fedakâr gönüller mutlaka tamir ve ıslaha kilitlenmelidir. Onlar, tıpkı Mevlâna gibi bütün insanlığa çağrıda bulunmalı ve onlara bir kere daha gerçek insanlığa giden yolları göstermelidirler.

Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerim birçok âyet-i kerimede *"Ey insanlar!"* diye seslenerek insanlığa insanlığını hatırlatmakta ve zımni olarak onlara şu mesajı vermektedir: "Ey özü ünsiyet olan ve aynı zamanda üns billah'a namzet olan insanlar! Sizler birbirinizle anlaşma ve uzlaşmaya müsait bir tabiatta yaratıldınız. Ne olur gelin, tabiatınıza uygun tavır ve davranışlar sergileyin!

---

[103] Bkz.: Enfâl sûresi, 8/25.

Birbirinizle el ele tutun, sarmaş dolaş olun ve aranızda sevgi ve barışı hâkim hâle getirin!" Tıpkı bunun gibi biz de insanlığa yeniden böyle bir çağrıda bulunmalı, yapacağımız program ve aktivitelerle millet fertleri arasındaki birlik ve beraberliğin sağlanmasına ve farklı duygu ve düşüncedeki insanlar arasında birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunmalıyız.

Öte yandan anaokulundan yüksek eğitim kurumlarına kadar eğitim sisteminin, müfredat programlarının bir kere daha gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü öğrenciler arasında her geçen gün sigara, uyuşturucu ve içki gibi kötü alışkanlıkların yayılması, hatta bunların ilkokul ve ortaokul seviyelerine kadar inmesi, öğrencilerin öğretmenlerine ve anne-babalarına karşı gittikçe daha saygısız hâle gelmeleri ve aynı zamanda şiddetin okul bahçelerine kadar inmesi onlara ciddi bir terbiye verilemediğini göstermektedir.

Okullar, öğrencilere farklı bilim dallarına ait bir kısım bilgi ve becerileri kazandırmanın yanında, onların ahlâklı ve karakterli birer insan olmalarına da katkıda bulunmalıdır. Bu açıdan müfredat programı yapılırken sadece öğretime odaklanılmamalı, insanî ve ahlâkî değerlerin de talebeye kazandırılmasına imkân hazırlanmalıdır. Talebenin zihnî melekelerinin inkişafının yanında, onun kalbî, mânevî ve ruhî gelişimi de ihmal edilmemelidir.

Eğer program hazırlanırken bütün bunlar hesaba katılmaz ve genç nesiller eğitim çağlarında gerçek insanlığa yükseltilemezlerse, gelecekte salma gezen ve herkese diş gösteren birer varlık hâline gelir ve dolayısıyla da toplumda birçok kötülüğün yayılmasına sebebiyet verirler.

Kötülüklere Karşı İyilikle Mukabele

Şiddeti önleyebilme veya en azından azaltabilme adına yapılması gerekenlerden bir diğeri ise onu tek taraflı bırakmaktır.

Birileri saldırmayı, hakaret etmeyi, başkalarının onur ve haysiyetiyle oynamayı kendilerine vazife edinebilirler. Bu tür durumlarda Hazreti Bediüzzaman'ın tabiriyle misliyle mukabelede bulunma zalim kaidesine başvurmamak gerekir.[104] Hatta kötülük yapanlar hakkında bile Nail-i Kadim gibi;

"Yıkanlar hâtır-ı nâşâdımı yâ Rab, şâd olsun

Benimçün nâmurâd olsun diyenler bermurâd olsun!"

(Allahım, şad olmayan şu gönlümü kıranlar mesut olsunlar; benim için 'Muradına ermesin!' diyenler muratlarına ersinler!) diyebilmeli, tavır ve davranışlarımızla da dilimizin sesine tercüman olabilmeliyiz. Hatta bunun da ötesinde elimize fırsat geçtiğinde bu tür insanlara karşı iyilikte bulunma civanmertliğini gösterebilmeliyiz.

Evet, öyle dönemler olur ki o güne kadar sizin yanınızda bulunan bazı insanlar, baş dönmesine, bakış bulunmasına maruz kalabilirler. Dolayısıyla da renkleri birbirine karıştırmaya, akı kara, karayı da ak görmeye başlayabilir, bunun sonucu olarak kendilerine göre muhalif veya düşman gördükleri insanlara karşı bir kısım canavarlıklar sergileyebilirler. Hakikaten bu tür durumlarda yapılan hakaretleri hazmedip affedebilmek, sizi ısıranlara bir gül uzatabilmek çok zor bir davranıştır. Fakat olumsuz hâdiselerin üstüne yumuşaklık ve mülâyemetle gidebilen insanlar hiçbir şey kaybetmez, bilakis çok şey kazanırlar. Bize kötülük yapanların yuvarlanıp cehenneme düşmesini mi isteriz, yoksa ahsen-i takvime mazhariyetlerini hatırlayarak yeniden yanımıza gelmelerini ve bize enis ü celis olmalarını mı?

Maalesef günümüzde duygu ve düşünceler çok kirlendiği için insanlar da birbirlerine karşı çok kirli nazarlarla bakıyor, birbirlerine çok kirli sözlerle mukabelede bulunuyorlar. Herkes ifade ve beyanlarıyla kendi karakterini ortaya koyar. Buna karşılık Allah'a yakın olan, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem)

---

[104] Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar* s.283 (On İkinci Şuâ).

yolunu takip eden ve kendi aydınlık dünyasında yürüyen insanların da kendilerine yakışanı yapmaları, başkalarının seviyesine inmemeleri ve hatta onları da kendi nezih ve temiz atmosferlerine çekmeye çalışmaları gerekir. Elbette umumu ilgilendiren meselelerde yerine göre tashih, tavzih ve tekziplerimiz olacaktır. Çünkü bir camiayı ilgilendiren meselelerde fertlerin umuma ait haklardan feragat ve fedakârlıkta bulunma hakkı yoktur. Fakat şahsımıza yöneltilen hakaretleri halk ifadesiyle "es" geçmeli, mürüvvet ve centilmenlikten ayrılmamalıyız.

Düşünceleri ve yaptıklarıyla kirliliğin sembolü olan insanları kendi yaptıklarıyla baş başa bırakmalısınız. Onlar pişman olup yanınıza geldikleri ve sizden özür diledikleri zaman da "Ben böyle bir şey hatırlamıyorum." deme civanmertliğini sergileyebilmelisiniz. Fakat siz de onların şiddet ve öfkelerine benzeriyle mukabelede bulunursanız yapılan kötülükleri pekiştirmiş olursunuz. Sonrasında o işin içinden sıyrılmanız da çok zor hâle gelir.

Değişik vesilelerle arz ettiğim gibi iki farklı grup birbirine sırtını döner, zıt istikametlerde hareket eder ve birbirinden uzaklaşır giderlerse aradaki mesafe ikiye katlanmış olur. Daha sonra arayı kapatmak çok zor olur. Fakat siz, olduğunuz yerde kalırsanız, onlar pişman olup geri döndüklerinde aradaki mesafeyi kapatmak için çok uğraşmak zorunda kalmazsınız. Sizden uzaklaşan insanların kat etmesi gereken mesafeyi de kısaltmış olursunuz. Özellikle zıtlaşmaların çok şiddetlendiği ve toplumun paramparça olduğu bir dönemde bu disiplinlere riayet edilmesine çok daha fazla ihtiyaç vardır. Bilinmelidir ki Allah'a yakın olan insanlara düşen vazife, insanlara da yakın olmaktır.

Hem unutmamak gerekir ki Allah, insanı en vahşi hayvanları bile terbiye edebilecek, uysallaştırabilecek bir kabiliyet ve donanımda yaratmıştır. Televizyon ekranlarında aslanları terbiye eden ve onlara sözünü dinleten insanları görmüşsünüzdür. Aslan, aslanlığını yapsa ve sürekli çevresindekilere saldırmak

için fırsat kollasa da size düşen vazife onu hizaya getirmeye ve yumuşatmaya yönelik bir gayret ve ceht ortaya koymaktır. Birilerinin sürekli kötülük plânları peşinde koşmasına mukabil siz bütün dehanızı, bütün plân ve strateji kabiliyetinizi, bu tür insanların kin ve nefretlerini baskı altına alma, onları uysallaştırma ve insanların barış ve güvenlik içinde birlikte yaşayabileceği bir ortam oluşturma istikametinde kullanmalısınız.

Toplumun Islahı

İnsanların sulh ve barış içinde yaşadığı bir toplum yapısı kurmak hakikaten zordur. Fakat bu, tarihte pek çok defa gerçekleşmiştir. Mesela Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşadığı döneme baktığımızda bedevilikten gelmiş ve oldukça hırçın bir topluluk, kısa bir süre sonra âdeta melekleşmiş ve birer medeniyet muallimi hâline gelmiştir. Aynı şekilde Devlet-i Âliye, hâkim olduğu yerlerde öyle bir denge kurmuştur ki farklı farklı ırk, kültür ve dinlere mensup insanlar barış içinde yaşamışlardır. Bu demek değildir ki bu dönemlerde hiçbir problem görülmemiştir. Elbette yer yer bir kısım olumsuzluklar vuku bulmuştur. Fakat bunları günümüze kıyaslayacak olursak nispetlerinin oldukça düşük olduğu görülecektir.

Bu açıdan yeniden bir kere daha fertleri arasında saygı ve sevginin hâkim olduğu temiz bir toplum oluşturmak için, deforme olmuş bu toplumun reforma tâbi tutulması, daha doğrusu bir kere daha aslî hüviyetini elde etmesine gayret gösterilmesi gerekir. Farklı bir ifadeyle, anaokulundan, üniversiteye hatta daha sonrasına kadar bütün vicdanların ruh ve mânâ köklerimizden süzülüp gelen yüce değerlere uyarılması şarttır. Çünkü inanılması ve gereğiyle amel edilmesi lazım gelen değerler manzumesinden koptuğumuz için sokaklarda pek çok şirretliğin vuku bulduğu ve insanı insanlığından utandıracak türlü türlü suçların işlendiği arızalı bir toplum hâline geldik.

Bu itibarla söz konusu arıza ve hastalıkların sebeplerini doğru teşhis etmek ve âdeta kanserli bir hastanın tedavisine çalışan bir doktor hassasiyetiyle meselenin üzerine eğilmek gereklidir. Acaba radyoterapi veya kemoterapi mi yapılacak yoksa hastalıklı uzvun alınmasına mı ihtiyaç var ya da ilik nakliyle hasta düzelebilir mi? Her ne yapılacaksa yapılmalı ve mutlaka hasta bünyenin yeniden sağlığına kavuşması sağlanmalıdır. Aksi takdirde kanser metastaza dönüşecek ve bir süre sonra bünyeyi yere serecektir. Fakat burada yere serilen bir insan değil bir toplum olacağı için ıslah ve tedavi adına yapılması gerekenler üzerinde çok daha fazla hassasiyet gösterilmesine ihtiyaç vardır.

Allah'tan kopan, inanç sistemlerinden uzaklaşan ve değerlerine yabancılaşan insanları yalnızca ceza ve müeyyidelerle yola getirmek ve şiddet eylemlerinin önüne bu yolla geçmek mümkün değildir. Böyle bir toplumda insanlar anne karnında anomali olduğu teşhis edilen bir ceninin hesabını bile doktora sorabilir ve onun üstüne yürüyebilirler. Hâlbuki kadere inanan ve Allah'a itimat eden insanların yapacağı şey, buna sabretmektir. Öte yandan, doktorlar da eğer bir hastanın ağrısını sızısını dindirmenin kendilerini nasıl dikey olarak Allah'a ulaştıracağına inanırlarsa, hastalarına çok daha iyi davranır ve onları iyileştirmek için ellerinden geleni yaparlar. Yoksa sadece Hipokrat yeminiyle doktorların hastalarına karşı abus çehreli olmalarının veya onlara tepeden bakmalarının önüne geçemezsiniz.

Kısacası insanlar, yeniden ruh âbidelerini ikame edecekleri ve gerçek insanlığa yükselecekleri âna kadar toplumdaki bu tür olumsuzluklar devam edip gidecektir. Ne zaman ki onlardaki bu kopukluğu izale eder, onları yeniden kendi ruh ve mânâ köklerine uyandırabiliriz, işte o zaman büyük ölçüde toplumda huzurun hâkim olmasını bekleyebiliriz. Belki bu konuda herkese söz dinletemeyebilir ve herkese müessir olamayabiliriz. Fakat en azından ortaya koyacağımız çabamızla şiddet ve nefretin alanını daraltmış oluruz.

Zulüm Karşısında Alınacak Tavır

Soru: *Hemen her çeşidiyle zulmün çok yaygın bir hâl aldığı günümüzde, ondan uzak kalma adına nasıl bir duruş sergilenmelidir?*

Cevap: Zulüm hem Kur'ân-ı Kerim'de hem de Sünnet-i Sahiha'da çok geniş anlamlı olarak ele alınmıştır. Fakat kısaca o, haddini aşma ve başkasının hakkına tecavüz etme demektir. Elbette onun da kendi içinde dereceleri vardır. Mesela siz, bir karıncayı öldürdüğünüz zaman zulüm işlemiş olursunuz. Çünkü hiç kimse haksız yere bir hayvanın yaşama hakkını elinden alamaz. Eğer haksız fiilinizin konusu bir insan ise elbette o zaman işlediğiniz zulüm daha da büyük olacaktır. Bir topluluğa yapılan zulme gelince, o diğerleriyle kıyaslanmayacak ölçüde çok daha büyük ve korkunç bir cürümdür.

Hangi çeşidiyle olursa olsun, zulüm öyle Allah belası bir inhiraf ve sapkınlıktır ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, اِتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ *"Zulümden uzak durun. Zira o, kıyamet gününde insanı boğacak ve bunaltacak üst üste karanlıklar şeklinde onun karşısına*

çıkacaktır."[105] buyurmak suretiyle onun uhrevî yansımalarına dikkat çekmiştir. Yani insanın bu dünyada gerek hayvanlara gerek insanlara gerekse Allah'a karşı yapmış olduğu zulüm ve haksızlıkların her birisi ayrı bir dert ve sıkıntı olarak ahirette onun karşısına çıkacaktır. Bu dünyada sınır tanımayan ve had bilmeyen zalimlere Allah ahirette hadlerini bildirecektir.

Muhakkik âlimlerin, zulmü, imana girmeye mâni engellerden birisi olarak kabul etmeleri de ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Hatta o, Allah'a iman etmeye mâni olduğu gibi, iman etmiş olan insanların iman dairesinin dışına çıkmaları adına da önemli bir sebeptir.

Zulmün Engellenmesi

Zulüm, insanlık adına bu ölçüde kötü ve çirkin olduğuna göre mutlaka önünün alınması gerekir. Hadisin ifadesiyle herkes tasarruf kabiliyetine, takatine ve konumuna göre bazen eliyle bazen de diliyle zulmün önüne geçmeye çalışmalı; buna güç yetiremediği durumlarda da en azından kalbiyle zalime buğz etmelidir.[106] Nitekim zulme karşı sessiz kalınmaması gerektiğini ifade eden, مَنْ سَكَتَ عَنِ الْحَقِّ فَهُوَ شَيْطَانٌ أَخْرَسُ *"Haksızlık karşısında susan, dilsiz şeytandır."* sözü meşhur olmuştur.[107]

Bazı küçük zulümleri önlemek fertlerin imkân ve iktidarı dâhilindedir. Fakat bazı zulümler de vardır ki onlar ancak devlet eliyle önlenebilir. Hatta mükemmel şekliyle olmasa bile şöyle böyle adalet ve demokrasinin hükümferma olduğu günümüz dünyasında işlenen öyle zulümler vardır ki devletler de onların üstesinden gelemezler/gelemiyorlar. Kan seylaplarının insanları sürükleyip götürdüğü, yuvaların yıkıldığı, çocukların yetim, eşlerin dul kaldığı, vahşet ve şenaatlerin birbirini takip edip gittiği

---

105 Buhârî, *mezâlim* 9; Müslim, *birr* 56.
106 Bkz.: Müslim, *îmân* 78; Tirmizî, *fiten* 11; Ebû Dâvûd, *salât* 239.
107 İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Cevâbü'l-Kâfî* s.69, 113.

bu zulümlerin önlenmesi ancak uluslararası bazı kurum ve kuruluşların eliyle mümkün olur. Bu açıdan, mâni olacak güce sahipken zulüm karşısında sessiz duran, ister fert ister devlet isterse de uluslararası bir kuruluş olsun, dilsiz bir şeytandır; zulmü engelleme imkânı bulunduğu hâlde buna göz yumduğu için bir yönüyle zulme ortak olmuş olur ve ahirette de buna göre muamele görür.

Zulme karşı tavır almak ve onu engellemek çok önemli olduğu gibi, bu konuda takip edilecek doğru stratejiyi belirleme ve üslup hatasına düşmeme de en az bunun kadar önemlidir. Daha baştan insan haksızlıkları nasıl önleyebileceğini iyi hesap etmeli, kendi imkânlarının farkında olmalı ve aynı zamanda zulmü önleyeceğim diye daha büyük fitnelerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermemeli, hayır yapıyorum diye şer yapmamaya dikkat etmelidir.

Zulümle Hiçbir Yere Varılamaz

Bazıları irtikâp ettikleri zulüm ve haksızlıklar yoluyla hedeflerine varacaklarını zannetseler de büyük bir yanılgı içindedirler. Çünkü bugüne kadar zulüm yoluyla bir yere varıldığı veya herhangi bir hakkın ikame edildiği hiç görülmemiştir.

Öte yandan zulümle bir yere varılması mümkün olmadığı gibi, onunla kaybedilen hakların geri alınması da mümkün değildir. Eğer insanlar zulüm yoluyla bir yere varmaya veya kaybettikleri haklarını elde etmeye çalışırlarsa bu, yeni yeni zulümlerin ortaya çıkmasına, hukukun çiğnenmesine ve adaletin paramparça olmasına sebebiyet verecektir. Eğer hakkın hâkimiyeti ve adalet talep ediliyorsa, işin bidayetinden nihayetine kadar hakka bağlılığın elden bırakılmaması gerekir. Çok defa ifade ettiğimiz bir tabirle söyleyecek olursak, hedef meşru olduğu gibi ona ulaştıracak vesile ve yolların da meşru olması lazımdır.

Peki, günümüzdeki bunca zulüm ve haksızlıkları önlemek bizim elimizden gelir mi? Bunun ne kadarına muvaffak olabiliriz? Bunu bilemiyoruz. Fakat önemli olan ıslah ve tamir yolunda olmaktır. Bu yolun yolcularına düşen vazife, her zaman hak ve hakikatin temsilcisi olmak, herkese bağrını açmak ve aynı zamanda yapılan zulüm ve haksızlıklara da aynıyla karşılık vermemektir. Nâbî'nin ifadesiyle söyleyecek olursak,

"Cevr ile kimseyi bîzar etme,

Sana cevr etse de azar etme!

Varma şekvâ ile bâb-ı Şâh'a;

Sana cevr ideni sal Allah'a."

"(Zulmederek kimseyi rahatsız etme. Sana zulmetse bile sen haksızlık etme. Şikâyet ile Allah kapısına varma. Sana zulmedeni Allah'a havale et.)"

Mevlâna Olabilmek

Belki çok defa –biraz da hamasi mülâhazalarla– Mevlâna, Yunus Emre, Ahmet Yesevî veya Hacı Bektaş-ı Velî diyor ve onların hoşgörüsüne atıfta bulunuyoruz. Ne var ki Mevlâna demek kolaydır da Mevlâna olmak zordur. Mevlâna'dan bahsettiğiniz aynı anda hakikaten size hakaret edene kucak açabiliyor musunuz? Üzerinize geldiklerinde yumuşak bir şekilde bu problemi halletme yollarını araştırıyor musunuz? Size karşı düşmanlık besleyen insanları bir süre sonra kendinize benzetebiliyor musunuz? İşte gerçek Mevlânalık budur.

Mevlâna'nın hoşgörüsüyle ilgili şöyle bir hâdise anlatılır. Kaba softalardan birisi bir gün Mevlâna'nın karşısına çıkar ve onun "Bir ayağım Müslümanlığın merkezinde diğer ayağım yetmiş iki milletin içinde." türünden sözlerini eleştirir. Onu zındıklıkla ve Müslümanları saptırmakla itham eder ve aleyhinde sayar döker. Hazret onun dediklerine hiç müdahale etmeden Allah'ın verdiği bir temkinle sükûnet içerisinde dinler.

Onun, diyeceklerini dediğini ve başka sözü kalmadığını görünce, "Sözün bitti mi?" diye sorar. "Evet" cevabını alınca da gayet yumuşak bir sesle, *"Sen de gel. Sana da bağrım açıktır."* der.

İşte burası sözün bittiği noktadır. Böyle bir durumda karşı tarafın içindeki bütün olumsuz duygular eriyip gider. Onun içindeki kin ve nefretler birdenbire sevgi maytapları hâlinde başınızdan aşağıya yağmaya başlar. İnsanların başına yukarıdan ışıklar yağdırmanın yol ve yöntemi varken ne diye meteorlar yağdıralım!

Eğer siz Mevlâna ruhunu temsil etmeye odaklanmışsanız size düşmanlık yapanlar bir kere, iki kere, üç kere, dört kere.. size zulüm ve haksızlık yapsalar bile, mukabele görmediklerinden dolayı bir süre sonra bu zulümlerinden vazgeçeceklerdir. Şimdi meseleleri bu şekilde yumuşaklık ve mülâyemet yoluyla çözme dururken ne diye kin ve nefretleri tetikleyecek yollara girelim ki!..

Fakat burada daha önce de farklı vesilelerle dile getirilen bir hususa açıklık getirmekte fayda mülâhaza ediyorum. O da şudur: Biz kendimize ait haklardan vazgeçebilir ve bunları affedebiliriz. Fakat dinimize, diyanetimize, millî değerlerimize veya ülkemize saldırıda bulunulduğunda aynı tavrı sergileyemeyiz. Burada yapılması gereken şudur: Öncelikle bu kötülükleri yapan insanlara makul şekilde izahatta bulunur ve hatalarını düzeltmeye çalışırız. Hâlâ inat ediyorlarsa tekziplerde bulunuruz. Yine hatalarından vazgeçmez ve temerrütlerini sürdürürlerse tazminat davaları açarız.

Fakat bunları yaparken bile hep hukuk ve ahlâkın bize çizdiği sınırlarda kalmaya dikkat eder ve katiyen centilmenlikten fedakârlıkta bulunmayız. Hep insanca davranırız. Bir kısım tavzih, tashih ve tekziplerde bulunurken bile sözlerimizle, davranışlarımızla, bakışlarımızla ve ifade tarzımızla hep karşı tarafa olumlu mesajlar vermeye çalışır ve asla kendi karakterimizden taviz

vermeyiz. Söyleyeceklerimizi şeytanın fısıltılarıyla değil, Cibril-i Emin'in ses ve soluğuyla dile getiririz. Başkalarının zulüm ve saldırıları kendi karakterlerini gösterir. Bu durum kendisini İslâmî düşünceye ve evrensel insanî değerlere bağlayan insanları kendi karakterlerinin gereğini yapmadan alıkoymamalıdır.

Değer mi Bunca Zulme?

Bence bu kısacık dünya ne başkalarına zulmetmeye ne de onların zulümlerine aynıyla mukabelede bulunmaya değmez. Neticede hepimiz birer yolcuyuz. Kısa bir müddet dünya misafirhanesinde kaldıktan sonra yaptıklarımızın hesabını vermek üzere ahirete intikal edeceğiz. Değer mi kavga etmeye? Değer mi ihtilâf ve iftiraklar çıkarmaya? Değer mi zulüm ve haksızlıklar irtikâp etmeye?

Anonim bir sözde dünyanın basitliği ve geçiciliği şöyle ifade edilir:

"Çeşm-i ibretle nazar kıl, dünya bir misafirhanedir

Bir mukim âdem bulunmaz, ne acep kâşânedir

Bir kefendir akıbet sermayesi şah u geda

Pes buna mağrur olan mecnun değil de ya nedir?"

İnsanoğlu bugüne kadar birçok kere, karşılaştığı problemleri çözebilmek için kin ve nefretleri değerlendirdi. Keşke bundan sonra bir kere de sevgi ve hoşgörüyü değerlendirebilsek! Gönüllerimizi herkese açabilsek ve oraya giren hiç kimse ayakta kalacağı endişesine kapılmasa! Herkese karşı derin bir saygı ve hürmet hissiyle muamelede bulunabilsek! Ciddi bir empati duygusuyla âlemin hissiyatını ve yetiştikleri kültür ortamlarını doğru okuyabilsek ve herkese buna göre davranabilsek! Zira bizim başkalarından beklediğimiz davranış tarzı ne ise onların bizden bekledikleri şey de odur. Saygı bekliyorsak saygı göstermeliyiz. Hakkımızın gözetilmesini istiyorsak herkesin hak ve hukukuna riayet etmeliyiz.

Şunu bilmek gerekir ki bugünkü problemler dar düşüncelerin, donuk dimağların halledemeyeceği ölçüde karmaşık bir hâl almıştır. Taassup duygusuyla hareket eden radikal düşünceli insanların gönüllerin fethi ve insanlığın barışı adına yapacakları çok bir şey yoktur. Hele onlar bu katılıklarıyla asla gönüllerde kendi değerlerine karşı saygı uyaramazlar. Başkalarına İnsanlığın İftihar Tablosu'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevdiremezler. Çünkü onlar kendi nefislerinin esiridirler.

Bu yüzden insanlığın problemlerinin çözümü adına vicdanı engin, gönlü zengin ve düşüncesi de derin olan insanlara ihtiyaç vardır. Nasıl Hazreti Mevlâna yedi sekiz asır evvel Müslümanların ciddi mânâda çözülüş ve kopuş yaşadığı bir dönemde ortaya koyduğu makul reçetelerle yeniden onları bir araya getirdi ise, insanlığın birbirinden koptuğu, herkesin ters istikametlere yöneldiği ve ilişkilerin çatışma ve düşmanlıklar üzerine bina edildiği günümüz dünyasında da inanmış gönüllere düşen vazife, Mevlâna ruhunu bir kere daha canlandırmaktır. Bu yapılamadığı sürece dünyanın farklı yerlerindeki zulüm ve düşmanlıkların önüne geçmek mümkün olmayacaktır. Hele bir de tiranlar ve onların hırslarıyla, intikam adına hazırlanan korkunç silahlar yüzünden dünyada barış ve huzurun ne ölçüde tehlikede olduğu göz önüne alınacak olursa, hayatlarını sevgi ve hoşgörüye adayan fedakâr gönüllerin sorumluluğunun ne ölçüde büyük olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Peygamber Yolu

S*oru:* *Peygamber yoluna tâbi olma, mü'minin hayatına nasıl yansır?*

Cevap: Bilindiği üzere usûlüddin ulemasına göre havass-ı selime, akl-ı selim ve haber-i mütevatir olmak üzere ilme götüren yollar üçtür. Bunlardan biri olan aklın kendine göre bir idrak alanı olduğu gibi, sağlam duyu organlarının da kendilerine göre bir duyuş, seziş ve değerlendirişleri söz konusudur. Dolayısıyla insan, bunları yerli yerinde kullanmak suretiyle belli hakikatlere ulaşabilir. Aynı şekilde insan, vicdanını kullanarak farklı enginliklere açılabilir, bir kısım hakikatleri sezebilir. Bergson, vicdanın bu sezgisine "entüisyon" sözüyle yaklaşırken, bunun bizim kültürümüzdeki adı ise "hads"dir.

Bilgi Kaynağı Olarak Vahiy

Fakat öyle hakikatler vardır ki ne akıl ne duyular ne de vicdan onları göremez, duyamaz, sezemez ve kavrayamaz. Hatta akıl ve duyularla bilinebilecek eşya ve hâdiselerin bile çoğu zaman arka plânlarıyla görülüp keşfedilmesi ve varlığın mahiyet-i nefsü'l-emriyesiyle kavranması mümkün değildir. Çünkü

eşyanın, keşfedilip bilinen yönlerinin yanında, akıl ve duyuların kavramada yetersiz kalacağı çok farklı buudları da vardır. Hele Zât-ı Ulûhiyet hakikati, ahiret ve metafizik âlemlerle ilgili konular, akıl ve duyuların kavrama alanının tamamen dışında kalır. İnsan, akıl ve duyularını kullanmak suretiyle Zât-ı Ulûhiyet'i hakikatiyle tanıyıp bilemeyeceği gibi, O'na nasıl kulluk yapılacağını da bilemez.

İşte bütün bu mevzularla ilgili saf ve dupduru bilgi Allah katındadır. Âyetü'l-Kürsî'de yer alan, يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ *"Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Onlar ise ancak O'nun dileyip onlara öğrettiğini bilebilirler."*[108] şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Allah'ın bildirmesiyle kulları da ilm-i ilâhiden nasiplenirler. Bu sebeple bizler dualarımızda sık sık, اَللّٰهُمَّ عَلِّمْنَا مِنْ لَدُنْكَ عِلْمًا *"Allah'ım bize nezdinden ilm-i ledün nasip eyle!"* diyoruz. Hazreti Musa'nın, meydana gelen hâdiseleri arka plânlarıyla kavrayabilmek için Hızır'la (aleyhisselâm) uzun bir yolculuğa çıkması gibi, Allah dostları da uzun seyr u sülûk-i ruhanîlerle ve daha başka yollarla hep eşyanın perde arkasına muttali olmaya çalışmışlardır. Hatta günümüzde aslî hâlini koruyamamış bazı dinlere veya din görünümündeki bir kısım organizasyonlara mensup olan insanlar da yoga ve meditasyon benzeri bir kısım yollarla hakikatin bilgisine ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Fakat bu konuda objektif olan ve asıl itimat edilmesi gereken bilgi, Allah'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanlara ulaştırdığı vahiy kaynaklı bilgidir. İşte İslâm âlimlerinin bir bilgi kaynağı olarak ifade ettikleri "haber-i mütevatir" de bundan ibarettir. Kur'ân-ı Kerim, baştan sona kadar bize tevatüren (yalan üzerinde birleşmeleri aklen imkânsız olan bir topluluk tarafından) nakledilmiştir. Aynı şekilde Efendimiz'in Sünnet'inin önemli bir kısmı da bizlere –ister lafzen ister mânen olsun– tevatüren

---

108 Bakara sûresi, 2/255.

nakledilmiştir. Kur'ân, Allah tarafından Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) pak sinesine ilka edilen bir vahiy olduğu gibi, aynı şekilde Sünnet-i Sahiha da yine Efendimiz'e Allah tarafından vahyedilmiştir. Şu kadar var ki Kur'ân vahy-i metluv (lafzı da mânâsı gibi Allah'tan olup tilaveti ibadet olan vahiy), Sünnet ise vahy-i gayr-i metluv (mânâsı Allah'tan olmakla beraber lafza dökülmesi Efendimiz'e bırakılan ve tilaveti ibadet olmayan vahiy) olarak isimlendirilmiştir.

Ayrıca Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah tarafından gönderilen ve âyet-i kerimeyle itmam ve ikmal edildiği (tamamlandığı ve kemale erdirildiği) ifade edilen İslâm dinini mükemmel bir şekilde temsil etmiştir. Zaten böyle kâmil bir dini kendi kemal ve tamamiyeti içerisinde arızasız ve kusursuz olarak ancak –Cilî'nin kitabına başlık olarak koyduğu ifadeyle– bir İnsan-ı Kâmil temsil edebilirdi ve etti de. Esasında Kur'ân'ın eksiksiz ve doğru bir şekilde anlaşılması ve tatbik edilmesi de ancak Efendimiz'in bu mükemmel temsiliyle mümkün olmuştur. Dolayısıyla biz, "Peygamber yolu" dediğimizde hem Cenâb-ı Hak tarafından Efendimiz'e indirilen vahyi hem de O'nun bu konudaki mükemmel temsilini anlıyoruz.

Zât-ı Ulûhiyet Hakkındaki Yanlış Telakkiler

Bizim için bunların tamamı yanıltmaz birer bilgi kaynağıdır. İnsanın, özellikle iman ve ibadetle alâkalı mevzularda doğru yolu bulması ancak bu iki kaynağa (Kur'an ve Sünnet'e) bağlı kalmasıyla mümkün olur. Yoksa ele aldığı meseleleri mişkat-ı nübüvvet altında test ede ede götürmeyen bir insan, farz-ı muhal doğrudan doğruya Zât-ı Ulûhiyet'le görüşecek bile olsa, orada dahi hata edebilir. Mesela orada nasıl bir temkin ve teyakkuz gerekeceğini bilemeyebilir, "huzur"un âdâbına riayet edemeyebilir, abd-Mâbud ilişkisinin nasıl kurulacağını idrak ve ihata edemeyebilir. Böyle bir pâyeyi elde ettiği için fahre, ucuba girebilir. Bu sebeple de böyle bir zirveden derin bir çukura düşebilir.

Aynı şekilde bir insan Zât-ı Ulûhiyet'e karşı derin bir aşk u muhabbet taşıyabilir. Tıpkı Ferhat gibi, Vâmık gibi sevdalanıp Allah aşkıyla yanıp tutuşabilir, O'na kavuşma adına çok ciddi bir iştiyak duyabilir. Bu konuda ahesterevlik yapmayı, delice sevdiği Zât'a karşı ciddi bir saygısızlık olarak görebilir. İşte böyle bir kişi eğer Peygamber yolunda hareket etmiyorsa o da dengeyi koruyamayacak ve belki ellerini kaldırıp, "Allah'ım bir an evvel canımı al da Sana kavuşayım." diye dua edecektir.

Her ne kadar böyle bir dua aklen güzel görünse de bunda bir dengesizlik söz konusudur ve Sünnet yoluna muhaliftir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, ölümü temenni etmeyi menetmiş, insanın bu mevzuda yapabileceğinin en fazla, *"Allah'ım, yaşamamda hayır olduğu sürece beni yaşat, ölümüm hayırlı hale geldiğinde de emanetini al!"* diye dua etmesi olduğunu söylemiştir.[109] Zira bu dünya bir talimgâhtır. İnsan, öbür âleme liyakat kazanmak ve oraya göre bir donanım elde etmek için bu talimgâha gönderilmiştir. Dolayısıyla onun, tıpkı bir asker gibi, kendisini bu dünyaya gönderen Zât tarafından terhisi eline verilinceye kadar sabretmesi ve kusursuz bir şekilde kulluk vazifesini yerine getirmesi gerekir. Peygamber yolunun gereği budur. İnsanın böyle basit bir meselede bile Sünnet yolu olmaksızın doğruyu bulması çok zor olacaktır.

Meselenin daha iyi kavranması adına misal vermeye devam edelim: Bir insan aklıyla bir Yaratıcı olduğunu bulabilir. Fetret devrinde yaşamış olan ve bir peygamberin mesajıyla tanışma imkânı bulamayan pek çok insan gibi kâinattaki harikulâde eserlerden yola çıkarak "Bir Yaratıcı var." diyebilir. Fakat bir insanın tek başına o Yaratıcının kim olduğu, hangi vasıf ve isimlere sahip bulunduğu, hakkında nasıl bir düşünceye sahip olunacağı gibi hususları bilmesi mümkün değildir. Bu gibi hususları

---

[109] Buhârî, *merdâ* 19; Müslim, *zikir* 10.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vaz' etmiş olduğu çerçevede ele almayan bir kişi çok yanlış ulûhiyet telâkkilerine girebilir. Bir dönemde İsrailoğulları'nın yaptığı gibi tecsim düşüncelerine kapılabilir; bazı Hıristiyanlarda veya bir kısım Şia'da olduğu gibi –hâşâ– Allah'ın bir beşerde hulul ve ittihat ettiğine kail olabilir. Ya da Grek felsefesinin tesirinde kalmış olan Mutezile gibi, "Allah, her şeyi maslahata uygun yaratma mecburiyetindedir." gibi yakışıksız ifadeler ileri sürebilir. Gerçi Allah'ın her icraatında binbir hikmet ve maslahat saklıdır. O, abes fiil işlemez. Ne var ki Allah (celle celâluhu) hiçbir şeyle mükellef değildir; hiçbir şeye mecbur değildir, hiçbir şey O'na vacip değildir. Bu türden ifadeler ulûhiyet mefhumuyla bağdaşmaz.

Bütün bu düşünceler hangi saikle dile getirilirse getirilsin, isterse bunların arkasında Allah'a karşı duyulan derin bir aşk u iştiyak bulunsun, bunların hepsi Peygamber yoluna muhaliftir. Bu tür konulardaki düşünceler vahy-i semaviye dayanmadığı takdirde –Allah muhafaza– her zaman Zât-ı Ulûhiyet'e yakışmayan bir kısım iddialar dile getirilebilir ve böylece dalâlete düşülebilir.

Dalâlet ve Şirkten Uzak Kalmanın Yolu

Aslında Cebriye, Mürcie, Müşebbihe ve Mücessime gibi, Zât-ı Ulûhiyet'le ilgili düşüncelerinde bir kısım yanlış değerlendirmelere giden fırkaların doğru yoldan sapmalarının temel sebebi de milimi milimine Peygamber yolunu takip etmemeleridir. Müslümanların künde künde üstüne devrildiği bir dönemde yaşayan, onların bütün ceht ve gayretlerine rağmen İslâm kalesinin duvarlarının bir bir yıkıldığına şahit olan büyük bir dimağ bile –pek çok yerde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in müdafaasını yapmış olduğu hâlde- *Tahte sultani'l-kader* isimli kitabında, bir kısım hakikatleri değerlendirirken, maruz kaldığı amansız hâdiselerin tesiriyle cebre saplanmıştır. Hâlbuki bir Arap sözünde ifade edildiği gibi, *"Rüzgârlar, gemilerin arzu ettiği şekilde*

esmezler.” Aynen böyle hâdiseler de insanların keyiflerine göre cereyan etmez.

Zira Âl-i İmrân sûresinde şöyle buyrulmaktadır: قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ *“De ki, Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden de çeker alırsın; dilediğini aziz, dilediğini de zelil kılarsın, bütün hayır Senin elindedir ve Sen elbette her şeye kadirsin.”*[110]

Başka bir âyet-i kerimede ise Rabbimiz şöyle buyurur: وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ *“Biz, (mutluluk vaat eden) günleri insanlar arasında döndürür dururuz.”*[111] Yani bir gün birilerine bayram olurken başka bir gün diğerlerine bayram olacaktır. Mülkün gerçek sahibi Allah olduğuna ve O, her icraatında fail-i muhtar bulunduğuna göre hiç kimsenin bu konuda itiraz ve şikâyete hakkı olamaz. İşte bu, Peygamber yoludur.

Özellikle şartların oldukça ağırlaştığı ve zulümlerin zulümleri takip ettiği dönemlerde yaşayan insanların, meydana gelen hâdiseler hakkında dengeli düşünebilmeleri ve Zât-ı Ulûhiyet hakkında yanlış bir kısım telakkilere gitmemeleri de ancak Peygamber yoluna tâbi olmalarına bağlıdır. Aksi takdirde onlar, yaşadıkları bir kısım acı ve üzüntülerin de etkisiyle bazen kadere taş atmaya bazen de cebrî bir kısım düşüncelere girmeye başlayabilirler.

Bunun aksi de söz konusu olabilir. Önemli başarı ve muvaffakiyetler elde eden, sürekli zaferler arkasında koşan ve hadiselerin hep istediği yönde cereyan ettiğine şahit olan insanlar da bir süre sonra, –gafil ve cahillerin lakırdıları olan– “yaptık, ettik, kurduk, başardık, tanzim ettik…” gibi bir kısım iddialarda bulunmaya başlayabilir ve böylece öncekilerin dalâlete düşmesi gibi bunlar da bir mânâda şirke girebilirler.

---

110 Âl-i İmrân sûresi, 3/26.
111 Âl-i İmrân sûresi, 3/140.

Peygamber yolunun yolcularına gelince onlar, muvaffak oldukları her başarıyı Allah'tan bilir, yaptıkları hizmetlerde kendilerinin istihdam edildiğini düşünür ve sürekli bütün güzelliklerin asıl sahibi Allah'a şükür ve hamd duygularıyla gerilirler. Onlar cüz'î iradeyi inkâr etmez ve onu, insana ait fiillerin ortaya çıkmasında şart-ı âdi plânında önemli bir sebep görürler ama tesir-i hakikiyi ona vermez, her şeyin yaratıcısının Allah olduğu hakikatini hiçbir şekilde unutmazlar. Dolayısıyla onlar, âdet-i sübhaniyenin gereği olarak insan iradesine gereği kadar nazar atfeder ama Allah'ın iradesini her şeyin üstünde görürler.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaktığı meşalenin altında yürüyen tali'liler, sebep ve sonuçlar arasındaki uyumsuzluğa da takılmazlar. Onlar, hâdiseleri sadece zahirî yanlarıyla değerlendirmeyip işin arka plânını da nazar-ı itibara aldıklarından bu konuda da doğru hükümlere varabilirler. Bu açıdan onlara göre çok küçük sebeplere çok büyük neticelerin bağlanması, esasında Allah'ın büyüklüğünün bir alâmetidir. Öyle ki Rabbimiz, bazen bizim sadece el kaldırıp dua etmemizi bile bir sebep olarak kabul buyurup çok büyük şeyler yaratabilir. Mesela siz, "Allah'ım, yer ve gök ehli arasında bizim için bir sevgi vaz' eyle!" diye dua edersiniz. Bir de bakarsınız ki bir dönemde sizin dünyanın dört bir yanına dağılmaya başlayan arkadaşlarınız, gittikleri ülkelerin dil ve kültürlerine ait ciddi bir eğitim almamış olmalarına rağmen, bir süre sonra oralarda hüsn-ü kabul görmeye başlarlar. Karşılaştıkları insanlar onlara kol-kanat gerer, onları bağırlarına basarlar. İşte böyle bir neticeyi, bizim ortaya koyduğumuz gayretlerle izah etmek mümkün değildir. Demek ki duaları kabul eden Rabbimiz, yapılan bu duaları karşılıksız bırakmamıştır.

Bütün bunları, diğer iman esasları hakkında da düşünebiliriz. Mesela bir insanın Peygamber yoluna tâbi olmadan nübüvvetle ilgili doğru ve dengeli mülâhazalara sahip olması mümkün değildir. Peygamberlik hakikatiyle ilgili peygamberlerin vaz'

etmiş olduğu disiplinlere uymadığı takdirde her zaman bu konuda mübalağa ifade eden bir kısım iddialarda bulunabilir. Bu hususta tefrit ehli bazıları tarafından onlar, –görevi, yalnızca kendisine inen kitabı insanlara ulaştırmak olan, kavlî-fiilî sünnetinin teşride bir yeri olmayan– hâşâ birer "postacı" gibi değerlendirilebilir. İfrat ehli başkaları ise Zât-ı Ulûhiyet'in kendisini ifade etmesi için peygamberlere 'muhtaç' olduğunu ileri sürebilir. Bu tür meseleler mütevatir habere bağlanmadığı, bir otoban olan Sünnet yolu terk edilerek patikalara girildiği sürece daha başka sapmalar da ortaya çıkabilir.

Allah'a nasıl kulluk yapılacağı, hangi amellerin O'nun katında ibadet, taat veya kurbet sayılacağı gibi mevzularda da peygamber öğretisi olmadan doğru tavrın belirlenmesi mümkün değildir. İnsan, bütün bu konularda vahyin aydınlatıcı tayflarına muhtaçtır. O, ibadetlerini, ancak dinin "taabbudî" emirlerine bağlı kaldığı takdirde Allah'ın istediği tarzda yerine getirebilir. Bu tür konularda aklın vereceği bir hüküm yoktur. İnsan, kendi başına yeni ibadet şekilleri ortaya koyamaz. Hatta o, Allah'a daha çok yaklaşma ve daha iyi kullukta bulunma adına Peygamberin talim buyurduğu ibadet şekillerinden daha ağırını ve daha meşakkatlisini ortaya koymuş olsa bile bunların ona hiçbir faydası olmayacaktır. Bilakis o, bu tavrıyla Fatiha'da ifade edilen "dâllin (sapıtanlar)" ve "mağdûbîn (gazaba uğrayanlar)" zümresine dâhil olacaktır.[112] Bu açıdan ne imana ne de İslâm'a ait meselelerde Peygamber yoluna tâbi olmadan hakikati bulmanın ve orada sabit-kadem kalmanın hiçbir yolu yoktur.

Tiranların Yolu mu, Peygamberlerin Yolu mu?

Yönetim veya sosyal hayatla ilgili meselelerden de misal vermek gerekirse, mesela birileri herhangi bir kademede yönetici olduğu zaman aklına, tecrübesine veya iktidarına güvenerek

---

[112] Bkz.: Fâtiha sûresi, 1/6.

kimseye danışma ihtiyacı duymadan kendi başına iş yapabilir. "Dediğim dedik" tavırlarla hareket edebilir. Kararlarında kendisini yanılmaz gibi görebilir. Egosu ve kibri kendisini başkalarıyla istişare etmekten alıkoyabilir. Böyle bir insan, mü'min bile olsa tiranların yolunu Peygamber yoluna tercih etmiş demektir.

Zira gözü semalar ötesinde, kulağı Cibril-i Emin'in getireceği mesajla irtibatlı ve vahiyle müeyyet bulunan Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), her meselesini ashabıyla istişare etmiştir. O, hususiyle ashab-ı re'yle görüşmeden hiçbir meseleyi çevresine dayatmamıştır. Hatta zaman zaman kendisi farklı bir görüşte olmasına rağmen sırf istişare disiplinini oturtma ve sahabenin görüşüne değer verme adına kendi görüşünden vazgeçmiştir. Mesela O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Müslümanlar açısından çok önemli olan Uhud savaşında sahabenin görüşüne göre hareket etmiş, kendisi savunma harbi yapma fikrinde olsa bile Uhud'a çıkmıştır.

Böyle önemli bir meselenin yanı sıra hurmaların aşılanması gibi basit bir mevzuda bile أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ *"Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz."*[113] diyerek sahabeyi hurmaların aşılanmasıyla ilgili uygulamalarında baş başa bırakmıştır. Daha doğrusu bu tür konularda bize bir terbiye öğretmiştir. Dolayısıyla zirvedekilerin çevresiyle istişare yaptıktan sonra, "Ben bu konuyu tekrar tekrar düşünmüştüm ve aklıma böyle gelmişti. Bunu da isabetli görmüştüm. Fakat yine de siz daha iyi bilirsiniz." diyebilmeleri Peygamber yoluna uygun hareket tarzı olacaktır. Evet, bu yolun gereği, bir insanın, benliğinden ve enaniyetinden vazgeçerek başkalarının duygu ve düşüncelerine kendi duygu ve düşüncelerinin çok ötesinde saygılı olmasıdır.

İnsan daha başta hangi yolu takip edeceğini çok iyi belirlemelidir. Duygu ve düşünceleriyle, hâl ve hareketleriyle firavunların, zorbaların yolundan mı gittiğini yoksa Peygamber yolunu

[113] Müslim, *fezâil* 141. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *ruhûn* 15.

mu izlediğini sık sık gözden geçirmelidir. Bizce tutulup gidilmesi gerekli olan tek yol baştan enbiya-i izamın yolu, sonra da milimi milimine onları takip eden ve en üst seviyede temsil eden sahabenin yoludur.

Peygamber Yolunun Kutlu Temsilcileri

Hiç şüphesiz Peygamber yolunu en doğru anlayan ve en güzel şekilde temsil edenler Râşit Halifeler olmuştur. Müslümanlık en duru şekliyle arızasız olarak onlar tarafından temsil edilmiştir. Onun içindir ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ *"Benim ve Râşit Halifeler'in (Benden sonra Benim yolumu, rüşt ve istikamet yolunu takip edenlerin) yolunu yol edinin. Bu yolu, azı dişlerinizle tutar gibi sımsıkı tutun."*[114] sözleriyle mü'minleri hem kendi Sünnet'ine tâbi olmaya hem de Râşit Halifeler'in yolundan gitmeye çağırmıştır. Hatta meseleyi Arapça'da kullanılan عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ deyimiyle ifade etmek suretiyle onların yoluna sımsıkı sarılmamızı ve asla bu yoldan ayrılmamamızı vasiyet etmiştir.

Başka bir hadislerinde ise Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), sahabe efendilerimizin kıymetini, خَيْرُكُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ *"En hayırlılarınız benim çağımda yaşayanlardır. Sonra onu takip edenler (tâbiîn), sonra da onları takip edenler (tebe-i tâbiîn) gelir."*[115] sözüyle ifade etmiştir. Eğer siz asırların en hayırlısında yaşayan insanları görmez ve onların yoluna tâbi olmazsanız, Peygamber yolunu doğru anlayamazsınız. Müslümanlığın doğru anlaşılıp doğru yorumlanmasının yolu, bu büyük zatların bu konudaki anlayışlarına müracaat etmek ve arızasız temsillerine bağlı kalmaktan geçer. Bu açıdan Râşit

---

114 Tirmizî, *ilim* 16; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6.

115 Buhârî, *şehâdât* 9, *fezâilü ashâb* 1, *rikak* 7, *eymân* 27; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 210-215.

Halifeler'in, Ehl-i Beyt'in ve ayırım yapmaksızın bütün sahabe-i kiram'ın sevdirilmesi ve onların yolunun nazara verilmesi çağımızın mürşitleri ve inanan insanları için çok önemli bir vazifedir.

Sahabeden sonra ise Peygamber yolunun en güzel temsilcileri mezhep imamları başta olmak üzere selef uleması olmuştur. Dini doğru anlamadan başka hiçbir dertleri olmayan bu büyük zatlar neyin nasıl yorumlanması gerektiğini izah etmişler ve nasların nasıl anlaşılacağına dair çok önemli disiplinler ortaya koymuşlardır. İnsanlığın İftihar Tablosu, insanlığı aydınlatmak için fevkalâde bir donanımla gönderildiği gibi, özellikle İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve İmam Ahmet İbn Hanbel de bir yönüyle özel donanımlı olarak yaratılmışlardır. Onlar sayesinde dinî mevzular aydınlığa kavuşmuş, din, onlar sayesinde sahabenin anladığı gibi bize intikal etmiştir. Dolayısıyla Peygamber yolunun anlaşılmasında ve yaşanmasında onların da çok önemli hizmetler yaptıkları iyi bilinmeli, onlara saygıda kusur edilmemeli ve bu büyük müçtehitlerin güzergâhı terk edilmemelidir.

Fakat bu demek değildir ki siz, içinde yaşadığınız çağın şartlarını hesaba katmayacaksınız; konjonktüre bağlı meselelerle dinin aslına dayanan hükümleri birbirinden ayırmayacaksınız. Bilakis, zamanın rüzgârını da arkanıza alacak, temel disiplinlere bağlı kalmak şartıyla onun ortaya koyduğu tefsirden istifade edeceksiniz. Gerektiğinde formatla oynayacaksınız; o dönemde meydana gelen hâdiselerden önemli ilke ve prensipler çıkararak bunları, yaşadığınız çağın şartlarına uygun olarak hayata geçireceksiniz.

Safvet ve Samimiyette Devamlılık

Soru: *Genç yaşlarda yurt dışına açılan hizmet gönüllüleri ciddi bir fedakârlık ve beklentisizlik ruhuyla hareket ettiklerinden dolayı gittikleri yerlerde muvaffak oldular. Bu hasletlerde bazı kırılmaların meydana gelmemesi için dikkat edilmesi gereken esaslar nelerdir?*

Cevap: Günümüzde dünyanın dört bir yanında açılan eğitim müesseseleri ve devam ettirilen hizmet faaliyetlerinin altında henüz üniversiteyi yeni bitirmiş olan gencecik insanların hiçbir beklentiye kapılmadan ortaya koymuş oldukları ceht ve gayretler vardır. Hizmet aşk ve şevkiyle yurtdışına açılan bu adanmışlar ileriye matuf hiçbir beklentiye girmemişler, gelecekle ilgili şahsî bir kısım hesapları olmadan sadece yapmaları gereken işe odaklanmışlar, "Hele biz hizmet edelim, bakalım Allah neler lütfedecek." demişlerdir. Allah da onların ihlâs ve samimiyetle atmış oldukları adımları karşılıksız bırakmamış ve birlerini bin etmiştir.

Öte yandan meseleye psiko-sosyolojik açıdan bakılacak olursa dünyanın değişik yerlerine giden hizmet gönüllülerinin gittikleri yerlerde farklı kültürlerle ve değişik dünya görüşlerine sahip olan insanlarla karşılaşmaları da onları kendileri gibi

kalmaya ve kendi değerlerini muhafaza etmeye zorlamış olabilir. Duygu, düşünce ve inanç dünyaları açısından ters buldukları örfler, uygulamalar, kültürler onları canlı ve diri tutmuş olabilir. Bu kadar terslikle karşılaşan ve kendi değerlerine zıt bir çevre içinde yaşamak zorunda kalan bu insanlar, "Biz ancak kendimiz olarak kalırsak ayakta durabiliriz." demiş; bulundukları ülkelerin insanlarına faydalı olabilmek için kendi öz değerlerini korumaları gerektiğini düşünmüş olabilirler.

Fakat yaşın ilerlemesi ve bir kısım dünyevî imkânların ortaya çıkmasıyla birlikte acaba aynı safvet korunabilmiş midir? Yoksa biraz daha şahsî hesaplar öne çıkmaya ve gelecek endişeleri belirmeye başlamış mıdır? Acaba zihinlerde nasıl daha rahat yaşanacağı, nasıl daha mutlu olunacağı, dünya hesabına ayağın nasıl sağlam bir yere basılacağı veya nasıl sıcak bir yuvaya sahip olunacağı gibi dünyevî bir kısım duygu ve düşünceler ortaya çıkmış mıdır?

Daha da önemlisi acaba insanlar bu tür mülâhazaların tesirine girmiş ve hatta bunları hizmet duygu ve düşüncelerinin önüne geçirmişler midir? Acaba onlar bulundukları yerlerde tutunabilmek ve kendilerine yönelen iltifat ve takdirleri devam ettirebilmek için riyakârca bir kısım tutum ve davranışlar içine girmişler midir? Kendilerini hizmetin merkezinde gibi gösterme ve çok önemli işler yaptıklarını ihsas etme adına tavır ve davranışlarıyla yalan söylemişler midir?

Eğer durum böyleyse ilâhî hesapların içine bir kısım beşerî ve nefsanî hesaplar da karıştırılmış olacağından bu durum yapılan hizmetlere aksedecek ve belki bir kısım şefkat tokatlarının gelmesine sebebiyet verecektir.

Bazılarının hata ve günahından dolayı gelen musibet sadece onlara has kalmayacak, وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ *"Öyle bir fitneden sakının ki o içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz, hepinize*

şamil olur. Biliniz ki Allah cezalandırması şiddetli olandır.”[116] âyet-i kerimesinde de ifade edildiği gibi umumu etkileyecektir. Eğer bir kısım insanların yanlışlarından ötürü herkes hırpalanacaksa böyle bir cezaya meydan vermeme adına çok daha dikkatli olunması, onun gelebileceği bütün menfezlerin, kapıların kapatılıp arkasının sürgülenmesi gerekir.

Öte yandan, Allah’ın toptan sarsmasına maruz kalan insanların da kendilerini bir kere daha gözden geçirmeleri, bunun arkasında ne tür maslahatların olabileceğini düşünmeleri ve böyle bir neticeyi hâsıl edebilecek değişik şaşkınlıkların, gafletlerin ve hataların farkına varmaları gerekir.

Temsilde Süreklilik

Maalesef bir kısım makam ve mevkileri elde etmiş bulunan ve bu yüzden de daha avantajlı gibi görünen bazı kişilerde beklenen performansı her zaman göremeyebiliyor, bunun için kısmen inkisar yaşayabiliyoruz. Böyle bir durumda, “Sen de mi?” der gibi onlara karşı azıcık bir tavır almak, fırsat bulduğunda da, “Siz Cenâb-ı Hakk’ın bir kısım lütuflarına mazhar olduğunuz için durduğunuz yer itibarıyla burada değil şurada olmalısınız! Allah’a karşı daha derin kullukta bulunmalı, ihlâs ve samimiyetten ayrılmamalısınız!” türünden ifadelerle onları irşat etmeye çalışmak gereklidir.

Özellikle belirli mevki ve makamlara gelmiş insanların duygu ve düşünceleri bayatlamaya, pörsümeye, sönmeye ve eskimeye başlarsa, zamanla bu durum onların çevresine de aksetmeye başlayacaktır. Önlerinde bulunan insanların kıvam kaybına şahit olan ve onların hizmetlerinde ahesterevlik yaptığını gören insanlar da bir süre sonra gevşemeye ve kendilerini salmaya başlayacaklardır. Hatta bırakalım tavır ve davranışları, önde bulunan insanların niyet ve maksatları bile alttakilere sirayet

---

[116] Enfâl sûresi, 8/25.

edecektir. Onlar zahirde hep hizmet adına koşuyor görünseler bile eğer kendi yalancı hesapları arkasından gidiyorlarsa, vicdanlar bunu hissedecek ve ona göre tavır alacaktır.

Bu itibarladır ki sorumlu olduğu insanların konumlarına yakışmayan bir kısım tavırlarına şahit olan idareciler, onları kınamadan önce mutlaka kendilerini gözden geçirmelidirler. Kendilerinde bulunan bir kısım hata ve eksikliklerin onlara yansımış olabileceğini unutmamalıdırlar. En azından önde bulunmuş olmanın hakkını veremediğini ve iyi bir temsil ortaya koymadığını düşünmelidirler.

Çünkü iyi bir temsilin –hele bir de devamlı olursa– tesirsiz kalacağına ihtimal vermiyorum. Sürekliliği bulunan bir temsil mutlaka çevreye de yansıyacak ve hüsnükabul görecektir. Mesela, Hazreti Bediüzzaman'a hizmet etmiş talebelerden bazılarıyla birlikte kalma, onları yakından görme ve tanıma imkânım oldu. Bu süre zarfında onların namazlarını özene bezene kıldıklarına, evrad u ezkârlarında kusur etmediklerine, hiç aksatmadan gecelerini ihya ettiklerine, abdestlerinde çok dikkatli olduklarına, her birisinin temizlik ve nezafet erbabı olduğuna şahit oldum. Çünkü onların arkasından gittikleri zat, bütün bu hususlarda fevkalâde dikkatliydi. O, bütün ömrünü çok ciddi bir kulluk şuuruyla geçirdiğinden bu tavrı çevresine de aksetmişti. Temsilde temadi tesirsiz kalmaz. İsterseniz bunu bir kaide olarak kabul edebilirsiniz.

Bu açıdan önlerinde gönlünü Allah'a vermiş, halisane ibadet yapan ve ciddi bir adanmışlık ruhuyla hizmet eden insanları göremeyen kişilerin iç dünyaları zamanla matlaşıp dumura uğrayabilir. Zira yukarıdan aşağıya inildikçe kıvam düşecektir. Bu açıdan çevremizdeki insanların eksik ve kusurlarını gördüğümüzde onları Allah'a şikâyet etme yerine kendi halimizi Allah'a şikâyet etmeli, Hazreti Yakup (aleyhisselâm) gibi, إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللّٰهِ *"Ben, bütün dağınıklığımı, üzüntü ve*

tasamı yalnız Allah'a arz ediyorum."[117] demeliyiz. Hatta arz edeceğimiz hususlar arasına gafletimizi, dalâletimizi, tutarsızlığımızı, yetersizliğimizi vs. de ekleyebiliriz.

Bu arada şunu da hatırlatmak gerekir ki toplum içerisinde yaşayan herkesin kendisine göre farklı bir sorumluluk alanı bulunduğu ve farklı derece ve makamlarda vazifeleri olduğundan, herkesin kendisine bu gözle bakması ve öncelikle sorgulamaya nefsinden başlaması mü'mince bir tavırdır.

Tûl-i Emel

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, لاَ يَزَالُ قَلْبُ الكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الأَمَلِ *"Yaşlı kimsenin kalbi dünya sevgisi ve tûl-i emel konusunda genç kalmaya devam eder."*[118] buyurmak suretiyle ümmetini dünya sevgisi ve tûl-i emel konusunda uyarmıştır. Çünkü dinî duygu ve düşünceye muhalif pek çok tavır ve davranışın arkasında bu iki duygu yatmaktadır. Hadisten anlaşıldığına göre bunlar insanın yakasını ölünceye kadar da bırakmayacaktır. Hatta yaş ilerledikçe özellikle tûl-i emel duygusunun daha da gelişeceği ve kişiyi dünya adına ardı arkası kesilmeyen beklentilere sevk edeceği bile söylenebilir. Öyle ki o, bir süre sonra bir beklenti insanı olup çıkabilir. Allah adına yapıyor gözüktüğü bir kısım hizmetleri bile bu beklentilerine vasıta yapabilir. Böyle bir insan da bütün amellerin ruhu olan ihlâsı koruyamayacak ve istiğna ruhunu kaybedecektir.

Hazreti Pîr'in de ifade ettiği üzere, tûl-i emelin arkasında tevehhüm-ü ebediyet (insanın dünyada ebedî kalacakmış kuruntusu) vardır.[119] Aslında bu da insanın içindeki ebediyet arzusundan kaynaklanmaktadır. İnsan, ebet için yaratılmıştır. Bu

117 Yûsuf sûresi, 12/86.
118 Buhârî, *rikâk* 5; Müslim, *zekât* 114
119 Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.204 (Yirmi Dördüncü Lem'a, Dördüncü Düstur).

yüzden de Ebedî Zât'tan başka hiçbir şey onu tatmin etmeyecektir. Ebediyet duygu ve tutkusu insana Allah'ın rızasını kazanmak, Cennet'e namzet olmak ve Cehennem'den uzak kalmak için verildiği hâlde eğer insan bu duyguyu yanlış yere yönlendirirse tûl-i emele kapılır; sonrasında da makam ve mevkilerin, mal ve menalin, haz ve lezzetlerin peşinde tatmin aramaya başlar.

İçindeki ebediyet duygusunu Allah katındaki uhrevî nimetlere yönlendiremeyen bir insanın, dünyanın geçici güzellikleri karşısında başı dönecek ve bakışları bulanacaktır. Zira, زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ *"Kadınlar, çocuklar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin hoşuna giden şeyler insanlara güzel gösterilmiştir, onlara cazip gelmektedir. Bunlar dünya hayatının geçici metaından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer ise Allah'ın katındadır."*[120] âyet-i kerimesinin de ifade ettiği üzere dünyevî nimetler nefse bakan yönü itibarıyla oldukça cezbedici ve büyüleyicidir.

Âyet-i kerimede zikredilen bu nimetler bizatihi güzel değildir. Bunlar heva ü hevese hitap eden plastize birer dünya metaıdır. Birer göz boyamadan ibarettir. İnsan için birer imtihan vesilesidir. Bunların güzellik yanları ancak doğru yerde kullanılmalarıyla ortaya çıkar. Allah'ın emretmiş olduğu meşru dairede Allah adına değerlendirildiklerinde bir kıymet ifade etseler de kendileri olarak değerlendirildiklerinde zati bir kıymetleri yoktur. Esasen âyet-i kerimede, زُيِّنَ *"süslendi, tezyin edildi, güzel gösterildi"* lafzının kullanılması ve âyetin sonunda asıl varılacak güzel yerin Allah katında olduğunun hatırlatılması da bunu ifade etmektedir.

120 Âl-i İmrân sûresi, 3/14.

Bu itibarla insanın, kendisini dünyaya meylettirecek ve Allah'tan uzaklaştıracak bu duyguların farkında olması ve elindeki bütün nimetleri ahirete zad u zahire gönderme adına kullanması gerekir. O, bu konuda iradesinin hakkını vermeli ve kendisi için tezyin edilen dünya nimetlerinin içine dalmak suretiyle bir dünyaperest, nefisperest, bedenperest, rahatperest ve yuvaperest olmama adına ciddi bir azim göstermelidir. Bu tür perestliklerin her biri insanı batırabileceğinden, onun ebedî hüsranına sebebiyet verebileceğinden bir yönüyle putperestlik gibi tehlikelidir.

Öte yandan nefislerin arzu ettiği bu tür dünyalık nimetleri, insanı bağlayan kopmaz bir zincir gibi görmek de doğru değildir. Çünkü Allah (celle celâluhu) insanı böyle bir zincirle bağlayıp sonra da "Haydi çık bunun içinden!" demez. Zira böyle bir teklif, teklif-i mâ lâ yutak (güç yetirilemez bir şeyle yükümlü tutma) olur. Bu açıdan eğer Allah bizleri ahirete yönlendiriyor ve bu nimetlerle ebediyet yurdunu peylememizi istiyorsa bu, insanın elde edebileceği bir hedeftir. Yeter ki insan kendisini gevşekliğe salmasın ve ipin ucunu bırakmasın. Bilakis Allah'ın ipine, urve-i vuskaya (sapasağlam ipe) sımsıkı tutunsun ve Kur'ân yolundan ayrılmasın. O, bu konuda azimli olduğu takdirde hem dünyasını hem de ahiretini imar edecektir.

Yenilenme İhtiyacı

Yeniden başa dönecek olursak, gerek tevehhüm-ü ebediyet ve tûl-i emel duygusunun ağır basmasından, gerek zamanla ülfet ve ünsiyetin hâsıl olmasından, gerek öndekilerin kötü temsilinden, gerekse dünyanın cazibedar güzelliklerinin bize göz kırpmaya başlamasından, her neden kaynaklanırsa kaynaklansın, eğer baştaki safvet ve samimiyetimizi koruyamıyor ve içimizde bir çözülme yaşıyorsak mutlaka kendimizi bir kez daha gözden geçirmeli ve yenilenmeye gitmeliyiz.

Bu itibarla da biz, "Acaba ne yapmalıyız ki kutsal ve aşkın saydığımız değerlere karşı içimizdeki saygı hissini bir kere daha canlandırabilelim? Acaba ne yapmalıyız ki fikir, his ve ruh dünyamız adına genel bir diriliş gerçekleştirebilelim?" demeli; dinî heyecanlarımızı tetikleme ve hizmet aşk u şevkimizi yeniden dipdiri hâle getirme adına ciddi bir rehabilitasyon süreci başlatmalıyız. Kendimizi yeniden gözden geçirmeli ve böyle bir tecdit ruhu etrafında bir araya gelmeliyiz.

Eğer bu konuda olumlu bir kısım projeler ortaya koyamaz, insanları onlar etrafında toparlayamaz, insanların kusurlarına takılıp kalır ve onları söyler durursak; mevcut arızaları tamir edemez, kırık ve çatlakları saramayız. Bunu yapamadığımız için de ıslah ve yenilenmeyi gerçekleştiremeyiz. Hatta olumlu faaliyetler istikametinde fikir verme yerine sürekli birilerinin kusurlarını konuşma, insanların kuvve-i maneviyelerinin kırılmasına sebebiyet verir. Neticede de hiçbir fayda elde edilemez.

Bu sebeple faydasız ve neticesiz tenkitlerle meşgul olmak yerine yeniden birbirimize kenetlenmeli, arızalarımızı gidermeye çalışmalı ve bir kere daha doğru mü'min olmaya yönelmeliyiz. Kur'ân-ı Kerim, mü'minlere hitaben, يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ *"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne iman edin."*[121] buyuruyor. Muhatap, mü'minler olduğuna göre bu âyeti, "Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne olan imanınızı yenileyin! Yeniden Cenâb-ı Hakk'a yönelin ve taklide düştüğünüz imanınızı bir kere daha vicdanlarınızda derinlemesine duyun." şeklinde anlamak daha doğru olacaktır.

Bir heyet içindeki bütün insanların aynı anda pörsümesi ve çökmesi mümkün değildir. Mutlaka onların içinde her zaman olmasa da günün bazı parçalarında canlılıklarını devam ettiren insanlar vardır. Dolayısıyla o heyetin fertleri kendi canlılıkları nispetinde bir örfaneye iştirak ediyor gibi bir araya gelir ve baş

---

[121] Nisâ sûresi, 4/136.

başa verirlerse birbirlerine hayat üfleyebilirler. Tıpkı namaz saflarındaki insanların hâl ve tavırlarının diğerlerini etkilemesi gibi hiç şüphesiz bunun da o heyet içerisinde çok önemli bir tesiri olur.

Böyle bir dirilişi sadece bir iki kişinin sırtına yüklemek doğru değildir. Herkesin bu konuda kendisine düşeni yapması ve kendi ruh hanesinde mevcut olan şeylerle bu örfaneye iştirak etmesi gerekir. Bir grup insan kendi evinde pişirdiği yemeği bir araya getirip bir örfane oluşturduklarında nasıl herkesin çeşit çeşit yemekleri tatma imkânı oluyorsa, mânevî ve uhrevî işlerde de kalbî, ruhî ve hissî varidatıyla bir araya gelen insanların istifadesi oldukça geniş çaplı olacaktır. Ülfetzede, ünsiyetzede olmuş ve dolayısıyla yaptıkları işin bereketini kaçırmış insanların yeniden derlenip toparlanması da işte böyle bir mâide-i semaviye oluşturulmasına bağlıdır.

Hizmet Aleyhindeki İtham ve İftiralar

S*oru:* *İlk günden beri sevgi, hoşgörü, fedakârlık ve adanmışlık yolunda devam eden bir hareket aleyhinde sürekli bir kısım itham, iftira ve hatta hakaretlerin dile getirilmesinin sebepleri ve bunlar karşısında yapılması gerekenler nelerdir?*

Cevap: Öncelikle, değişik vesilelerle üzerinde durulan bir konuyu bir kere daha hatırlatma lüzumu duyuyorum. İster hareket, ister cemaat, ister camia… ismine her ne denilirse denilsin dünyanın dört bir tarafında devam eden eğitim, kültür ve yardım hizmetlerinin aidiyet mülâhazasına bağlanarak açıklanması, belirli şahıslara mâl edilmesi veya bunların hiyerarşik ve merkezi bir yapıyla izah edilmesi kesinlikle doğru değildir. Bu tür yorum ve bakışlar meselenin mahiyetini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Çünkü günümüzde eğitimsizlik, fakirlik ve çatışma gibi insanlığın en önemli düşmanlarına karşı ciddi bir mücadele verme ve aynı zamanda insanlığa insanca yaşama yollarını gösterme adına yapılan faaliyetlerin tamamı beğenilen, takdir edilen ve makul bulunan bir mefkûre etrafında bir araya gelmiş fedakâr gönüllerin eseridir.

Nasıl ki Cuma namazı kılma, Kâbe'yi tavaf etme veya Arafat'ta vakfede durma gibi bazı ibadetler aynı hedefe yürüyen, aynı duygu ve aynı mefkûreye sahip olan insanları camide, Arafat'ta veya Metaf'ta bir araya getiriyorsa, hizmet gönüllülerini belirli faaliyet ve projeler etrafında bir araya getiren faktör de duygu ve düşünce birliğidir. İçi insanlığa hizmetle dolu olan ve güzel bir gelecek hayaliyle oturup kalkan bir kısım adanmış ruhlar, düşündükleri ve hayal ettikleri hizmetlere dair herhangi bir yerde küçük bir oluşum gördükleri anda kendilerinin de bu işin içinde yer alması gerektiğini düşünüyor ve yapılan hizmetlere destek olmaya başlıyorlar.

Hususiyle daha önceden bu kervana katılmış olan ve hiçbir beklentiye girmeden hayatını hizmete vakfeden insanların samimiyetleri, güvenilirlikleri, ümitleri, aşk u şevkleri çoklarını bu işin içine çekiyor. Yani bugüne kadar ortaya konulan hizmetlerin, yüce ahlâkî vasıflara sahip olan ve insanlığa hizmetten başka hiçbir beklentisi bulunmayan gönüllüler tarafından yapılması, başkaları için de önemli bir referans teşkil ediyor ve onları da bu faaliyetlere sahip çıkmaya teşvik ediyor.

Nitekim günümüzde farklı farklı kültürlere, ırklara ve hatta dinlere sahip insanların hizmet faaliyetlerini kabullenmeleri ve ona destek olmaları da meselenin çapının ne ölçüde genişlediğini göstermektedir. Her ne kadar işin başlangıcında ortaya konulan hizmetler beş-on kişiyle başlamış olsa da yapılanların doğru ve faydalı olduğunu gören birçok insan bulundukları yerlerde benzer hizmet projelerini hayata geçirmişlerdir. Farklı bir ifadeyle değişik dünya görüşlerine ve hayat felsefelerine sahip olan çok sayıda insan, hizmetin makuliyeti etrafında toplanmıştır. Bu insanlardan bazıları doğrudan eğitim, kültür veya diyalog faaliyetlerinin içinde vazife ve sorumluluk alırken, bazıları da maddi veya manevi olarak yapılan bu işlere destek vermeye başlamışlardır.

Eğer gerek evrensel insanî değerler gerekse yaşadığımız zamanın şartları açısından yapılanlar doğru ve mantıklı olmasaydı, günümüzde sayısı milyonları bulan bu kadar çok insanın harekete geçmesi mümkün olmazdı. Uzak Doğu'dan Afrika'ya, Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar dünyanın dört bir yanında yüzlerce okul açılmazdı. İş adamları elindekini avucundakini talebelere sahip çıkmak için sarf etmezdi. Dünyanın farklı ülkelerinde farklı düşünceden insanlarla diyalog köprüleri kurulamazdı. Bunun mümkün olması için hem sizin mensup olduğunuz dinin temel kriterlerinin hem aklınızın hem de sahip olduğunuz değerlerin yapılanlara onay vermesi gerekir.

Ayrıca, başkaları ne düşünürse düşünsün, bugün oldukça geniş bir dairede devam eden hizmetlerin başarılı olması adına bizim en önemli gördüğümüz faktör, Allah'ın yardım ve inayetidir. Allah bazen çok küçük ve zayıf insanlara çok büyük işler yaptırarak kendi büyüklüğünü gösterir. Bizce yapılan hizmetlere bakıldığında bunun çok açık olarak görülmesi mümkündür. Fakat bu herkes için objektif olmayabilir. Gideceği ülke ve yapacağı işler hakkında henüz ciddi bir bilgi ve tecrübesi olmayan, maddî imkânları oldukça yetersiz, daha üniversiteyi yeni bitirmiş gencecik insanların kısa zaman içerisinde gittikleri ülkelerde okullar açmaları ve ülke halkı tarafından kabul görüp sevilmeleri ancak Allah'ın yardım ve inayetiyle izah edilebilir.

Bazıları sadece yapılan işlerin büyüklüğüne baktıkları hâlde onların arkasında Allah'ın büyüklüğünü görmedikleri için yanlış çıkarımlar yapıyor, kendilerince farklı güç odakları hayal ediyorlar. Zira onların çarpık kriterlerine göre böyle büyük projelerin arkasında mutlaka Napolyon veya Sezar gibi büyük dâhilerin veya önemli düşünce kuruluşlarının yer alması gerekir. Bir başkası, "Değirmenin suyu nereden geliyor?" türünden sorular sorarak veya farklı güç odaklarını işaret ederek zihinleri karıştırmak istiyor. Bunlar, Allah'ın inayetini ve fedakârlığın nasıl büyük bir güç kaynağı olduğunu bilemediklerinden, yapılan bu

güzel işlere kuşkuyla bakıyor, hatta bunun da ötesinde bir kısım saldırılarda bulunuyor, karalama faaliyetlerine başvuruyorlar.

Hâlbuki bize göre bütün bunlar öncelikle Allah'ın sevkiyle, inayetiyle, ardından da bu işi makul bulan ve ona gönül veren samimi gönüllerin gayret ve destekleriyle gerçekleşmektedir. Biz inanıyoruz ki Allah'a yakın olduğumuz ve O'nun rızası istikametinde hareket ettiğimiz sürece de O bizi yürüdüğümüz yolda yalnız bırakmayacaktır.

Vehim ve İhtimallere Göre Hüküm Verilemez

Hizmet gönüllüleri aleyhinde faaliyette bulunan kimseleri yanıltan diğer bir nokta ise onların vehim ve ihtimallere göre hareket etmeleri ve hizmet insanlarını başkalarıyla, belki kendileriyle kıyaslamalarıdır. Bazı insanlar, güç ve kuvveti elde edince bunu bir taraftan kendi maddî imkânlarını ve konumlarını güçlendirme, diğer yandan da kendileri gibi düşünmeyen insanları ezme ve bastırma istikametinde kullandıkları için başkalarının da aynı şeyi yapmasından korkuyorlar. Onlar bir dönemde karanlık yollarla milletin kılcallarına kadar nüfuz ettikleri ve sonrasında da kendileri gibi olmayan insanları idare etme adına bir kısım vesayet sistemleri oluşturdukları için meseleyi tamamen kendi duygu ve düşüncelerine göre değerlendiriyor ve herkese bağrını açmaya açık olan hizmet insanlarıyla ilgili bir kısım gizli ajandalar uyduruyorlar. Haramilikle bazı imkânları elde eden insanlar her ne kadar bir şirzime-i kalilden (küçük bir topluluktan) ibaret olsalar da bunlar tavır ve söylemleriyle geniş kitleleri de etkiliyor ve onların da zihinlerini bulandırıyorlar.

Mesela kendileri gibi düşünmeyen insanların devlet içerisinde önemli vazifelere gelmelerinden ciddi rahatsızlık duyan ve onları iflah etmek istemeyen bazı kimseler Hizmet gönüllülerinin devlete sızdığından ve devlet içerisinde kadrolaştığından bahsediyorlar. Hâlbuki bu devletin vatandaşı olan herkesin –hak

ettikten sonra– devlet içerisinde istediği görevi alma hakkı vardır. Bunun aksini iddia etmek ayrımcılıktır. Nitekim ben 40-50 sene önce açıktan açığa cami kürsülerinden bunu ifade ettim. Dedim ki, "Niye bu ülkenin dindar insanları çocuklarını sadece Kur'ân kurslarına, imam-hatip okullarına ve ilâhiyat fakültelerine gönderiyorlar? Bu ülkenin başka okulları yok mu? Neden çocuklarınıza tıp tahsili yaptırmıyorsunuz? Neden fizik, kimya gibi fen bilimleri okutmuyorsunuz? Niye çocuklarınızı mülkiyeye, adliyeye, emniyete ve askeriyeye yönlendirmiyorsunuz? Bu ülke, bizim ülkemizdir. Bu okullar da bizim okullarımızdır. O hâlde bu ülke insanı çocuklarını faydalı gördüğü bütün alanlara yönlendirmelidir."

Ben bu gibi düşüncelerimi cami kürsülerinden defalarca ifade ettim. Bugün de olsa yine aynı şeyleri söylerdim. Fakat buna rağmen birileri hâlâ sızmadan bahsediyorlar. Hâlbuki sızma, yabancı bir unsurun bünyeye gizlice girmesi demektir. Farklı milletlerden olan insanlar bu milletin kaderine hâkim olmak için gizlice onun içine sızabilirler. Fakat ülke insanları kendi okullarına sızmaz, hakkını vererek girer. Bu onun hakkıdır. Öz be öz vatan evladı, bütün önemli müesseselerde yer alabilir ve ülkesinin geleceği hakkında söz sahibi olabilir, olmalıdır. Bunun aksini iddia etmek düşünce özrünün bir alâmetidir.

Diğer taraftan, gelecekle ilgili bir kısım vehim ve şüpheler ortaya atmak da oldukça yersiz bir davranıştır. Hizmet gönüllüleri –inşaallah– bugün nasıl hareket ediyorlarsa yarın da aynı çizgilerini koruyacaklardır. Zira bütün insanlığa sevgi ve şefkatle yaklaşma, herkese bağrını açma, hatta can düşmanlarına karşı bile insanlık ve mürüvvetten ayrılmama onların temel düsturlarıdır. Kaldı ki –ille de bir ajandadan bahsedilecekse– onların ajandasında nam u nişanın, makam ve mevkinin ve de dünya saltanatının bir yeri yoktur. Onların talip olduğu tek şey Allah rızasıdır. Onlar, bunun dışındaki bütün çıkar mülâhazalarına karşı kapılarını sıkı sıkıya sürgülemişlerdir.

Aslında bırakalım dünyevî makam ve iktidarları, hizmet eden insanlar yaptıkları hizmetleri uhrevî çıkar düşüncesine bağlamayı bile doğru bulmazlar/bulmamalıdırlar. Mesela bir insan Allah rızası yolunda hizmet ederken o yolda bir kısım sıkıntılar çekebilir; takiplere, sorgulamalara, tehditlere ve sürgünlere maruz kalabilir, hapis ve zindanlara tıkılabilir, vatanını terk etmek zorunda kalabilir… Eğer bütün bunların karşılığında, "Ben bunlara mukabil Cennet'e talibim." derse çok ucuz bir şeye talip olmuş olur. Allah rızası dururken ne diye daha aşağısına talip olalım ki! Evet, bir Müslüman dualarında Cennet'i talep edebilir, Cehennem'den uzak kalmayı isteyebilir. Fakat yaptığı hayırlı işleri ona bağlaması, onu gaye-i hayal edinmesi, daha büyük şeyler istemek dururken daha küçüklerine talip olma anlamına gelir.

Şimdi Cennet bile hizmet adına yapılan güzel faaliyetlerin karşısında küçük kalıyorsa bence dünyevî sultanlıkların onun yanında hiçbir değeri olamaz. Dolayısıyla biz, Rabbimizin rızasını elde etme ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ahirette birlikte olma dururken, ortaya koyduğumuz hizmetleri dünyevî imkânlara ve makamlara ulaşmak için birer vesile yapmayız. Bu yüzden milletvekili olma, bakan olma, başbakan olma, herkes tarafından parmakla gösterilen biri hâline gelme ve alkışlanma gibi hedefler bizlerden çok uzaktır. Biz, bunlara talip olmayı, bulunduğumuz konumdan aşağıya düşme olarak görürüz. Zira harem dairesine alınan ve sultanla muhatap olma imkânına erişen bir insanın koridordakilerin talip olduğu şeylere talip olması doğru değildir.

Düşünce Dünyalarının Farklılığı

Aslında gerek Türkiye'de gerekse dünyanın farklı ülkelerinde vazife yapan Hizmet gönüllülerinin ortaya koydukları olağanüstü fedakârlıklar çokları tarafından bilinmektedir. Özellikle onlarla yakın teması olan insanların yapılan bu fedakârlıkları görmemeleri ve bilmemeleri mümkün değildir. Nitekim bugüne

kadar farklı vesilelerle, henüz üniversiteyi yeni bitiren gencecik insanların, ismini dahi bilmedikleri, yerini haritada bulmakta bile zorlanacakları deniz aşırı ülkelere nasıl gittikleri, oralarda burs ölçüsündeki küçük ücretlerle vazife yaptıkları, hatta bazen onu bile bulamadıkları, okul inşaatlarında bir amele gibi çalıştıkları ve benzeri hususlar onları gören farklı insanlar tarafından defalarca anlatılmıştır.

Onların bu fedakârlıkları sadece kısa bir zaman dilimine de has değildir. Bugün yaşları ellilere, altmışlara ulaşan nice hizmet gönüllüsü hâlâ bu fedakârlıklarını devam ettirmektedir.

Bunca fedakârlığın kalan ömrün daha rahat yaşanması veya bir kısım dünyevî makam ve mevkilerin elde edilmesi adına yapılması mümkün değildir. Çünkü bir kısım dünyalık çıkarların elde edilmesi için bu kadar çile çekmeye ve mahrumiyet yaşamaya değmez. Kim kalan ömrünün beş-on senesini rahat yaşayabilmek için bütün bir ömrünü heder eder ki! Demek ki daha önce de ifade ettiğimiz gibi yapılan fedakârlıkların amacı Allah rızasını kazanmak ve uhrevî mutluluğu elde etmektir. Yani fedakâr gönüller başkalarına el uzatmak ve onları fakirlik, cehalet ve iftirak bataklıklarından kurtarmakla kendi kurtuluşlarını ümit etmektedirler.

Ne var ki sizden farklı kültür ortamlarında yetişen ve sizin düşünce dünyanızdan habersiz olan insanların bunu anlamaları mümkün değildir. Onlar, sizinle oturup kalkmadan ve sizin yürüdüğünüz yolun hususiyetlerini bilmeden, yapılan bu fedakârlıkların ne ifade ettiğini anlayamazlar. Çünkü onlar bugüne kadar her fedakârlığı, kendilerine sağlayacağı çıkarı düşünerek yapmışlardır. Dünya için koşan ve bütün ömürlerini onun arkasında tüketen insanların, hiçbir dünyevî beklentiye kapılmadan ciddi bir adanmışlık ruhuyla yapılan hizmetleri anlamaları mümkün değildir. Çünkü onlar, böyle bir şeyi ne düşünmüşler, ne duymuşlar, ne görmüşler, ne de yaşamışlardır.

Kendimizi Doğru Anlatma

Bütün bunları, onların bu konudaki kuşkularına ve paranoyalarına hak verme ve onları mazur gösterme adına ifade etmiyorum. Bilakis olan biten hâdiselerin doğru okunması ve buna göre yapılacakların doğru tespit edilmesi adına bunları söylüyorum. Zira onlar bunu anlamasalar da biz anlatmaya devam etmeliyiz. Onlar bizden uzak dursalar da biz onlara yakın olmaya çalışmalıyız. Tıpkı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı gibi bir kere, iki kere, üç kere anlatmayı yeterli görmemeli; dördüncü kez, beşinci kez… anlatmaya devam etmeliyiz.

Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Cehil diye meşhur olan Amr İbn Hişam'ın ayağına belki elli belki de yüz defa gitmişti. Aslında Ebû Cehil, karakter itibarıyla iman etmesi çok zor olan bir insandı, tamamıyla küfür ve dalâlete kilitlenmişti. Oldukça inatçıydı. Kendisini diğer insanlardan üstün görüyor, herkese tepeden bakıyordu. Benî Mahzum'un efendisi olarak bir gün Mekke halkının başına geçeceği günün hülyalarıyla yaşıyordu. Tam bu sırada madde ve mânâsıyla o toplumu idare edecek bir insanın ortaya çıkması Ebû Cehil'in hazmedeceği bir durum değildi. Esasen Allah Resûlü de bütün bunları çok iyi biliyordu. Çünkü O (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük bir fetânet idi. Ne var ki O buna bakmıyor ve anlatmaya devam ediyordu. Çünkü anlatma O'nun vazifesiydi. Kabul ettirme ise Allah'a aitti.

İşte bu sebepledir ki duygu ve düşüncelerimizi anlatma adına yaptıklarımızı yeterli görmemeli, tekrar tekrar anlatmaya devam etmeliyiz. Nitekim yakın zamanda yanıma gelen önemli bir şahıs, "Henüz hareketi, onun ruh ve mânâsını bilmeyen farklı kesimlerden çok insan var." demişti. Demek ki bugüne kadar bu konuda çok ahesterevlik etmişiz. Kendimizi başkalarına doğru bir şekilde anlatamamışız. Gerek sözlerimizle gerekse hâlimizle ne olduğumuzu ortaya koyamamışız. Onların bizi

daha yakından tanımasına fırsat vermemişiz. Yapılan hizmetler dikey olarak yükseldiği hâlde onların başkalarına anlatılması yatay kalmış.

Dolayısıyla bu konuda tembellik yapıp ağır davranmamalıyız. Gerekirse tıpkı doksanlı yıllardaki diyalog sürecinde olduğu gibi tek tek şahısların ayağına gitmeli ve onlarla diyaloğa geçmeliyiz. Eğer yürüdüğümüz yolda problemlerle karşılaşmak istemiyorsak yükselme ve genişleme nispetinde alâkadar olduğumuz çevreyi de genişletmeliyiz. Eğer geçmişten tevarüs edilen kaskatı düşmanlıkların, haset ve çekememezliğe kilitlenmiş insanların veya İslâmî terbiye görmemiş bir kısım kimselerin iç içe daireler şeklinde önümüzü kesmesini istemiyorsak; düşmanlıkları kırma, çevre yapma, sempati duyanları çoğaltma ve dostluklar kurma istikametinde sürekli yeni yeni adımlar atmaya devam etmeliyiz.

İstemez misiniz size ait güzelliklerden başkalarının da haberdar olmasını ve bir gün onların da size yol arkadaşlığı yapmasını? İstemez misiniz sizi karalayanlara karşı onların sizi savunmasını? O hâlde kültür ve düşünce farklılığından ötürü bazıları sizi yanlış tanısa ve haksız ithamlarda bulunmaya devam etseler de size düşen vazife, ısrar ve kararlılıkla beklentisizliğinizi, istiğnanızı, ihlâs ve samimiyetinizi, sevgi ve hoşgörünüzü anlatmaya devam etmektir.

Anlatmanın yanında onların sizi daha iyi tanımaları, insanlık adına ne tür duygulara sahip olduğunuzu görmeleri için uzun süre onlarla birlikte oturup kalkmanız gerekir. Şunu bilmelisiniz ki kendinizi insanlara doğru bir şekilde anlatacağınız âna kadar onların sizin hakkınızdaki şüphe ve tereddütleri devam edecektir.

İnsanların size yürüyerek gelmesini istiyorsanız, ilâhî ahlâk gereğince siz onlara koşarak gidin. Size bağırlarını açmalarını istiyorsanız, bağrınızı açın onlara karşı. Onlardan bir tebessüm

bekliyorsanız öncesinde siz onları gökçek ve mütebessim bir yüzle karşılayın. Kalbinizi herkese açın ki sizin için binlerce kalb açılsın. Gönülleri fethedin ki hiçbir yerde reaksiyon görmeyin. Herkese karşı yakın durun ki insanlar da size yakınlaşsınlar…

Bütün bunların yanında eğer başkalarının bizi doğru anlamasını ve iyi tanımasını istiyorsak son derece şeffaf ve herkese açık olmalıyız. İçimizdeki samimi duygularımızı her zaman dışarıya vurmalıyız. Fakat bunu yaparken insanların anlayış seviyelerini göz önünde bulundurmalı ve asla üslupta hata etmemeliyiz.

Ayrıca, yapacağımız bütün işleri, bulunduğumuz ülkelerin kanun ve mevzuatına uygun olarak yapmalıyız. Hatta hizmet adına bir adım atmadan önce, bulunduğumuz yerdeki yetkililerle görüşmeli ve onlardan izin almalıyız. Yaptığımız faaliyet ve programlara onları da davet etmeliyiz. Bizi yakından tanımaları adına meclislerimizi herkese açık tutmalıyız. Emniyet ve güven insanı olduğumuzu, bizden kimseye bir zarar gelmeyeceğini herkese göstermeliyiz.

Dolayısıyla başkalarını endişeye sevk edecek ve rahatsız edecek her türlü tavır ve davranıştan uzak durmalıyız. Öyle ki hiçbir hareketimiz başkaları tarafından yanlış yorumlanmaya açık olmamalı veya onlarda gizli bir şeyler çevrildiği hissini uyarmamalı. Şunu unutmamalısınız ki siz bu konularda bir hata yaptığınızda sadece dünyanın dört bir tarafında sizinle aynı çizgide hareket eden insanların hizmetlerine zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda hem sizin düşüncenize yakın olan dostlarınızın hem de arkanızdan gelecek haleflerinizin de işini zorlaştırmış olursunuz.

Elbette bütün bu konularda başarı sağlanması birdenbire gerçekleşmeyecektir. İlk başlarda ciddi zorlanacaksınız. Karşı tarafa kendinizi doğru bir şekilde ifade edeceğiniz âna kadar şüpheyle karşılanacaksınız. Fakat muhataplarınız uzun yıllar sizi test ettikten ve sizin ne kadar güvenilir insanlar olduğunuzu

gördükten sonra bu defa onlar sizi başkalarına anlatmaya başlayacaklar. "Bu insanlara güvenebilirsiniz, onlardan size hiçbir kötülük gelmez." diyecekler. Onların sizi anlatıp müdafaa etmeleri sizin adınıza çok önemli bir referans olarak görülecek ve bu da sizin kendi kendinizi anlatmanızdan çok daha tesirli olacaktır. Her zaman bir kısım Ebû Cehiller, Utbeler, Şeybeler mevcudiyetlerini devam ettirecek olsalar da maşerî vicdanın sesi, soluğu ve heyecanı onların nefeslerini kesecektir.

İşte böyle bir neticeyi elde etmek için insan neye katlansa değer. Çünkü bugün katlanılan ve hazmedilen rahatsız edici şeyler daha sonra bizi sevindirecektir. Şunu unutmamak gerekir ki sizin yaptığınız iş, insana yatırımdır. İnsana yatırımın geriye dönüşü ise en az çeyrek hatta bazen yarım asır ister.

Hazımsızlık ve Kıskançlıklar

Bazı kesimlerin Hizmet gönüllülerine karşı antipati duymalarının önemli sebeplerinden birisi de haset ve kıskançlıktır. Nitekim bir zaman bana üç sayfalık mektup yazan bir zat sanki koskocaman dünyada hizmet yapılacak başka bir alan kalmamış gibi, "Öyle bir alan işgali var ki başkalarına hiç alan bırakılmıyor." demişti. Hâlbuki insanlığın problemlerine çare bulunacağı ve onlara hak ve hakikatin anlatılacağı dünyada bir sürü yer var. Afrika'ya gidin, Uzak Doğu'ya gidin, Çin'e gidin, Rusya'ya gidin, Amerika'ya gidin. Nereye giderseniz gidin ve siz de zengin kültür dünyanızı onlara taşımaya ve onların da zenginliklerinden istifade etmeye çalışın. Dünyada tohum saçılabilecek ve meyve alınabilecek o kadar çok bakir alan var ki!

Bu yapılmayıp açıktan açığa ortaya konulan hizmetlerden şikâyet edilmesi, sinelerdeki hazımsızlığın ne kadar büyük olduğunun göstergesidir. Demek ki onlar kendi aralarında da bu tür mevzuları konuşuyor ve yapılan hizmetlerden duydukları rahatsızlığı dile getiriyorlar. Hazımsızlık ise insana küfrün bile

yaptırmadığı tahribatı yaptırabilir. Bazı hazımsız kimseler size karşı gösterilen teveccühü kırmak ve tesir alanınızı daraltmak için ellerinden geleni yapar, her türlü yalan, iftira ve karalamaya başvururlar. Hatta sizinle uzaktan yakından hiçbir alâkası olmayan bir kısım suçları bile size mâl etmeye çalışırlar. Sizi devletle karşı karşıya getirmeye ve sanki devlet düşmanıymışsınız gibi göstermeye çalışırlar.

Şimdiye kadar çok defa bu tür gailelerle karşı karşıya kalındığı gibi maalesef şimdilerde de bunlara maruz kalınıyor. İnsanlardaki rekabet duygularını ve kıskançlıkları kırmaya gücümüz yeter mi, yetmez mi bilemiyorum. Fakat biz, bize düşeni yapmakla sorumluyuz. O da, oldukça şeffaf hareket etmek, hiç kimsenin gıpta damarını tahrik etmeme adına son derece hassas olmak, dahası hedeflerimizi başkalarının hedefi hâline getirerek yürüdüğümüz yolu onlara da açmaktır. Everest tepesinin üzerine mi çıkmak istiyorsunuz, size haset eden farklı düşünceden insanların da elinden tutarak, "Gelin beraber çıkalım." deyin. Ayrı-gayrı gütmediğinizi ortaya koyun. Dahası farklı düşüncelere sahip olan insanların size katkısı olabileceğini unutmayın. Meseleyi sadece falana filana bağlamak suretiyle İslâm'ın ortaya koymuş olduğu genişliği daraltmayın. Hedefe ulaşma adına önünüzde duran çok geniş yolları patikaya çevirmeyin. Yoksa takılır yollarda kalır ve varmanız gerekli olan yere varamazsınız.

Özellikle bazı kimselerle Kur'ân ve Sünnet'in muhkematı etrafında bir araya gelebiliyorsanız, detay sayılabilecek bir kısım mevzularda ihtilaf ve çatışmalara girmeyin. Herkesin yürüdüğü yola, takip ettiği usûle fevkalâde saygılı olun. Saygı, sihirli bir anahtardır. Siz başkalarına karşı saygılı olursanız başkalarında da size karşı saygı hislerini tetiklemiş olursunuz. Başkalarına karşı saygısızca davranırsanız bir yönüyle kendi değerlerinize saygısızca hücum edilmesine sebebiyet vermiş olursunuz. Hatta onlara karşı takdir hislerinizi dile getirin. Bunu da birilerini idare ediyor olma mülâhazasıyla değil inandığınız ve içinizden öyle

geldiği için yapın. Sizi çok farklı zamanlarda çok farklı vesilelerle elli defa dinlediklerinde hep aynı sesi duysunlar. İşte bu sizin samimiyetinizi gösterecektir. Çünkü bir şeyi söylemekle onu devam ettirmek ve tabiata mâl etmek ayrı şeylerdir.

Elbette bunu yaparken çok zorlanacağınız yerler olacaktır. Başkalarının yürüdüğü yol sizin anlayış ve fıtratınıza ters gelecektir. Bazen işin içine bencillikler girecek ve hatta bu bencillikler aidiyet mülâhazasıyla daha sağlam ve sarsılmaz hâle gelecektir. Fakat bilmelisiniz ki iradenizin hakkını vererek bu tür zorlukları aşmanız, size nahoş gelen durumlara katlanmanız, hatta icap ettiğinde iki adım geriye çekilmeniz bir taraftan size ibadet sevabı kazandıracak, diğer yandan da muhataplarınıza "Bunlarla yol yürünür, bunlarla aynı sofraya oturulur." dedirtecektir. Dahası uzun yıllar sizden bir yanlışlık görmeyen insanlar size güvenmeye ve itimat etmeye başlayacaktır.

Çok tekrar edildiği gibi Allah'a giden yollar, mahlûkatın solukları sayısınca çoktur. Bu, fıtratın gereğidir. Eğer ana konularda ittifak etme imkânı varsa teferruatta ihtilafa düşmek cinayettir. Eğer siz en güzel yolu takip edeceğim diye birilerinden kopuyorsanız o zaman büyük bir yanlış içindesiniz demektir. Çünkü Hazreti Üstad'ın ifadesiyle söyleyecek olursak kendisinde ittifak edilen hasen (güzel), ihtilafa düşülen ahsenden (en güzel) daha güzeldir.[122] Bu itibarla vifak ve ittifaka çok ihtiyaç duyulan günümüzde sinlerdeki haset veya tenâfüs duygularının ele alınarak, yoğrularak makul bir çizgiye çekilmesine ve ihlâs kalıbı içinde ortaya konmasına ciddi ihtiyaç vardır. Yoksa siz ne kadar fedakârlık ve adanmışlık duygusuyla hareket ederseniz edin, bu prensiplere dikkat edilmediği takdirde yol güzergâhı tehlikeye atılmış ve hiç beklenmedik şekilde trafik kazalarının yaşanmasına sebebiyet verilmiş olacaktır. Sonra da iki yıllık bir yolu kat edebilmek için on yılınızı harcamak zorunda kalacaksınız.

---

122 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s. 784 (Lemeât).

Münafıkların Fitne ve Fesatları

Bütün bunların yanında sürekli fitne ve fesat tellallığı yapan münafıkların rollerini de göz ardı etmemek gerekir. Eğer onlar, din ve diyanetinizden, yol ve yönteminizden, büyüme ve inkişafınızdan dolayı size karşı antipati duyuyorlarsa, sürekli sizin aleyhinizde bir kısım entrikalar çevirecek, komplolar hazırlayacaklardır. Bugüne kadar dine karşı tavır alan, ülkemizin genel yapısını bozmak ve onu bir kargaşanın içine çekmek isteyen ve sürekli ülke insanları içerisinde ihtilaf ve iftiraklar çıkaran insanların varlığı hiç eksik olmamıştır. Kötülük düşüncesine kilitlenmiş bu tür insanlar, ülkeye faydası dokunan olumlu her hamle karşısında rahatsızlık duyacak, bunu bozmak ve bulandırmak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır.

Onlar, bazen yönetimdeki insanların kulağına sizin aleyhinizde uydurdukları bazı şeyleri fısıldayarak, bazen aleyhinizde ürettikleri bir kısım argümanlarla sizi maşerî vicdanda suçlu gibi göstererek, bazen de değişik kesimlerden insanları sizin aleyhinizde kışkırtarak sürekli faaliyetlerde bulunacaklardır. Hatta çıkardıkları bu tür fitnelerle amaçlarına ulaşamazlarsa bu sefer toplumdaki iki farklı kesimi karşı karşıya getirip birbiriyle çatıştırmaya çalışacak; bir kesim diğerini yok ettikten sonra onlar da bunun tepesine bineceklerdir.

Onların bütün bu işleri yapmak için özel olarak kurdukları think-tank kuruluşları ve strateji merkezleri vardır. Oralarda sürekli kendileri gibi düşünmeyen insanların nasıl haklarından gelineceğiyle ilgili plân ve projeler üretirler. Onlar hakkında türlü türlü yalan ve iftiralar uydururlar. Öyle ki bu tür insanların ortaya çıkardıkları fitne ve fesat rüzgârları –daha doğrusu fırtınaları– devletleri bile yıkabilir. Çünkü tamire nispetle tahrip çok daha kolaydır.

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki Hizmet aleyhine dile getirilen mevcut iddiaların hepsinin altı boştur. Bunlar tamamen

iftira ve karalamalardan ibarettir. Esasında bunların doğru olmadığını bu iftiraları atanların kendileri de biliyorlar. Hele hizmet insanlarına terörist deme ve onları vatan haini gibi gösterme tamamen onlara karşı duyulan kin ve öfkenin eseridir. Çünkü Hizmet hareketi içerisinde bulunan ve dünyanın dört bir yanına sevgi mesajları ile giden insanların arasından bugüne kadar şiddete başvuran ve suça bulaşan hiç kimse çıkmamıştır.

Bırakın şiddeti, terörü, silahı; yanlarında bir çakı bile taşımadıklarını bu iftiraları atanlar da gayet iyi bilmektedirler. Sevgiye kilitlenmiş olan bu insanlar bilerek bir karıncaya basmazlar. Bunca tahrik ve baskıya rağmen hizmet insanlarının bugüne kadar çizgilerini korumuş olması ve hiçbir şekilde sokağa dökülmemesi de onların masumiyeti adına yeterli bir delildir. Ve yine neredeyse yarım asırdır ortada olan ve farklı alanlarda faaliyet gösteren Hizmet gönüllüleri, değişik gizli servisler tarafından takip edilmesine rağmen bugüne kadar onlar aleyhinde tespit edilmiş herhangi bir suça rastlanmamıştır. Bunun için de dünyanın birçok ülkesinde Hizmet gönüllüleri tarafından kurulan müesseselerin bugüne kadar faaliyet göstermesine izin verilmiştir.

Fakat bütün bunlara rağmen, zikrettiğimiz/zikretmediğimiz muhtelif sebeplerden dolayı Hizmet gönüllülerine düşmanlık yapan bazı kesimler, bir kısım uydurma deliller üretiyor, "bitirme plânları" hazırlıyor ve tatbikata koyuyorlar. Milletin geleceğine, ülkenin menfaatine, dinin esaslarına, cumhuriyet ve demokrasinin gereklerine ve dünya huzurunun sağlanmasına ters hiçbir faaliyeti olmayan, bilakis bunları sağlamak için çalışan, bunları destekleme ve geliştirmeyi hayatına gaye edinen hizmet erlerinin yaptıkları faaliyetleri bitirmek için olanı çok farklı gösterme gayreti içindeler. Bu yüzden bize düşen en önemli vazife, tekrar tekrar bunların anlatılmasıdır.

Yola Devam

Başkaları kötülük adına her ne yaparsa yapsınlar, bunlar, –Akif'in ifadesiyle– Allah'a inanmış, hikmete râm olmuş, sa'ye sarılmış ve bu sayede gerçek yolunu bulmuş insanları tereddüde sevk etmemeli, şaşırtmamalı ve duraksamalarına yol açmamalıdır. Gerek milletimiz gerekse dünya insanlığı adına güzel neticeler vaat edecek bir yolda yüründüğüne inanılıyor, yolun her menzilinde durup bir kere daha genel kıstaslar ve evrensel değerler açısından bulunulan yerin doğru olup olmadığı test ediliyor ve yanlış bir şey yapılmadığı görülüyorsa, sağdan soldan gelen lakırdılara kulak asılmaması ve paniğe girilmemesi gerekir.

Nitekim Hazreti Nuh taşlanmış, Hazreti Hûd tehdit ve tazyiklere maruz kalmış, Hazreti Salih ölümle tehdit edilmiş, Hazreti Musa vatanını terk etmek zorunda bırakılmış, Hazreti Mesih çarmıha gerilmek istenmiş, Hazreti Zekeriya testere ile biçilmiş ve daha nice peygamber nice zulüm ve baskıya maruz kalmıştır. Fakat onlardan hiçbiri yürüdüğü yoldan geriye dönmemiştir. Allah'ın en şerefli kulları, kendilerini çekemeyen ve dine karşı düşmanlık yapan zalim ve mütecavizler tarafından akla hayale gelmedik eziyetlere maruz bırakılmışsa, onların yolunu takip eden kutluların bundan kurtulmaları mümkün değildir.

Zira bir hadis-i şeriflerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى قَدْرِ دِينِهِ فَمَنْ ثَخُنَ دِينُهُ ثَخُنَ بَلَاؤُهُ وَمَنْ ضَعُفَ دِينُهُ ضَعُفَ بَلَاؤُهُ *"Herkes dinî yaşantısının kadrine kıymetine göre belalara maruz kalır. Dini güçlü olanın maruz kaldığı bela da güçlü; dini zayıf olanın maruz kaldığı bela da zayıf olur."*[123]

Bu açıdan insanlığın geleceğini ihya etme vasıtasıyla Allah'ın rızasına ulaşmayı hedefleyen adanmışlar, yolun herhangi bir yerinde ölüm çukurlarına da atılsalar neticede kazanmış sayılırlar. Bu açıdan onlar, yürüdükleri yolun bir yerinde

---

[123] Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23; Dârimî, *rikak* 67.

kaldırılıp dünyadan ukbâya atılmalarına değil, asıl kendilerine bu zulümleri yapan insanların ahiretlerini mahvetmelerine üzülmelidirler. Abdullah İbn Zübeyr, Haccac tarafından asıldığında onun annesi Esma Validemiz, Haccac'ın karşısına çıkar ve sarsıcı bir konuşma yapar. Söylediği sözlerden birisi de şudur: *"Haccac! Sen oğlumun dünyasını mahvettin ama o senin ahiretini mahvetti."*[124] İşte bizi üzen de bu olmalıdır.

Ayrıca siz ne kadar hoşgörü ve sevgi derseniz deyin, şeytanın kapıkulları olan ve onun yönlendirmesiyle hareket eden bazı kimselerin size düşmanlıktan vazgeçmeyeceğini de görmezlikten gelmemeli, temkin ve teyakkuzla yolunuza devam etmelisiniz. Allah size lütuflarda bulundukça Allah ve Peygamber düşmanlarının bu mevzuda rahatsız olacağını ve tertemiz hizmetleri kirletme istikametinde bir kısım komplolar çevireceğini hiçbir zaman kulak ardı etmemelisiniz. Aslında hizmet adına yapılan işlere bakıldığında Allah katından kovulmuş olan şeytandan başkasının bunlardan rahatsız olması mümkün değildir. Ne var ki şeytanın da çok temsilcileri vardır. Bunlar her zaman kötülük yapabilirler. Bu açıdan yılmadan ve paniklemeden yola devam etmenin yanı başında fevkalâde basiretli davranmalı, tedbir ve temkinle hareket etmelisiniz.

Bu kadar geniş bir dairede bu işlerin ferdî mülâhazalarla halledilmesi mümkün olmadığı için de mutlaka meselelerinizi istişareye ve kolektif şuura bağlı olarak götürmek zorundasınız. Haybet ve hüsran yaşamak istemiyorsanız en küçük meselelerinizi bile meşverete sunmalı ve oradan çıkan kararlara bağlı kalmalısınız.

Muhasebe

Son olarak hemen her zaman tekrar ettiğimiz bir hususu bir kere daha hatırlatmakta fayda görüyorum. Üstad Hazretleri

---

124 Müslim, *fedâilu's-sahâbe* 229.

bir yerde ehl-i dünyanın kendisine saldırmasının sebebi olarak, içinden geçen ve kendince doğru bulmadığı duyguları gösteriyor.[125] Bizim de mutlaka bu konuda nefsimizi muhasebeye tâbi tutmamız gerekir. Allah rızasına kilitlendiğimizi ve onun en büyük vesilesi olan i'lâ-i kelimetullah gibi çok yüce bir gayeye bağlandığımızı söylüyoruz. Acaba baştaki bu duygu ve düşünceyi sürekli olarak hayatımızın her ânında koruyabiliyor muyuz? Acaba aklımızın köşesinden azıcık dahi olsa dünyanın nimetlerinden faydalanma ve dünyada rahat etme mülâhazaları geçiyor mu? Acaba gelecek adına bir kısım beklentilere girmek suretiyle şe'n-i rubûbiyetin gereğine karışıyor muyuz? Acaba yapılan hizmetlerin genişliğine bakarak ve bunları bir güç kaynağı gibi görerek dayanılıp güvenilmesi gereken asıl güç kaynağını, yani Zât-ı Ulûhiyet'in havl ve kuvvetini unutuyor muyuz?

Soruları artırmak mümkündür. Siz bunların daha ötesini de düşünebilir ve kendinizi bu zaviyeden sorgulayabilirsiniz. Çünkü bir şeyi ifade etme başkadır, öyle olma başka. Eğer bu konularda herhangi bir eksik ve hatanız varsa tokat yiyebilirsiniz. Dolayısıyla yapmanız gereken şey, günah işlemiş gibi bir an önce Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ederek tevbe ve istiğfarda bulunmaktır. Hiçbirimiz müzekkâ (arınmış, tertemiz) olmadığımıza göre duygu ve düşüncelerimizin her zaman temiz kaldığını iddia edemeyiz. Tıpkı değirmen taşları arasından çıkan ve ambara dökülen unun bir kısmının dışarı gitmesi gibi bizim düşüncelerimizin bir kısmı da istemediğimiz yerlere akabilir. Şeytan da bu boşluğumuzdan istifade ederek bir kısım insanları aleyhimize sevk edebilir. Bu aynı zamanda Allah'ın bize verdiği bir cezadır.

Bu itibarla, Allah'la münasebetimizde hiçbir boşluk kalmamasına çok dikkat etmeliyiz. Sık sık kıvamımızı koruyup koruyamadığımızı kontrol etmeli ve eğer varsa bir kısım eksik ve gediklerimiz bir an önce onları tamir etmeliyiz. Eğer biz, bize düşeni

---

[125] Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.667 (Konuşan Yalnız Hakikattir).

yapar ve O'nunla irtibatımızı güçlü tutarsak, O da bizi düşmanların her türlü saldırı ve zulmünden muhafaza edecektir. Eğer biz nefis ve şeytanımızın belini kırabilirsek aleyhimizde olan kişilerin düşüncelerinin de beli kırılacaktır. Çünkü birilerini aleyhimizde kışkırtan onlardır. Kısacası biz, bir iç deformasyona maruz kalmadığımız sürece Allah da nimetlerini devam ettirecektir.

Amansız Tenkitlere Karşı Dengeli Mukabele

Soru: *İnandığımız ve saygı duyduğumuz değerler aleyhinde konuşan insanlara karşı tavır ve tepkimiz nasıl olmalıdır?*

Cevap: Öncelikle ifade etmek gerekir ki zaman, bir mü'min açısından çok kıymetlidir, hiçbir parçası israf edilmeden çok iyi değerlendirilmelidir. Zira vaktin boş veya faydasız şeylerle geçirilmesi, Kur'ân-ı Kerim'in yasakladığı[126] israf kategorisine dâhildir. Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıymeti bilinemeyen iki husustan birisi olarak sıhhatin yanında zamanı zikretmiştir.[127] Dolayısıyla bir mü'min vaktini neyle geçirdiğine dikkat etmeli, gereksiz yere aktüel konularla meşgul olmamalı ve hele onda zihin ve fikir dağınıklığı hâsıl edebilecek şeylerden olabildiğince uzak durmaya çalışmalıdır.

Özellikle televizyon ve internetin çok yaygınlaştığı ve herkesin yazıp çizdiği veya konuştuğu günümüz dünyasında bu

---

126 Bkz.: A'râf sûresi, 7/31.
127 Bkz.: Buharî, *rikâk* 1; Tirmizî, *zühd* 1; İbn Mâce, *zühd* 15.

konuda dikkatli hareket etmek, okuyacağımız, dinleyeceğimiz, izleyeceğimiz, takip edeceğimiz şeyleri mutlaka filtreye tâbi tutarak sadece işimize yarayacak, düşünce ufkumuzu açacak, hizmet strateji ve felsefemizi zenginleştirecek olanları almak daha bir önem kazanmıştır.

Mâlâyâniyâtı Terk Etme

Keşke bir kısım yollar bulabilsek de internetin veya televizyonun tuşuna dokunduğumuzda karşımıza sadece milletimizin kaderi, İslâm dünyasının genel durumu ya da insanlığın geleceğine dair faydalı olabilecek programlara ulaşabilsek. Böylece gereksiz yere bizde zihin kirliliğine veya fikir dağınıklığına sebebiyet verebilecek faydasız ve laubali şeylerden uzak durmuş oluruz. Zira Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ *"Bir kişinin mâlâyâniyâtı (kendisini ilgilendirmeyen, bir faydası olmayan şeyleri) terk etmesi, onun Müslümanlığının en güzel derinliklerinden biridir."*[128] buyurmak suretiyle bu konuda mü'mine seçici ve titiz davranmayı tavsiye etmiştir.

Hadiste geçen مَا لَا يَعْنِيهِ ifadesi dilimize de mâlâyâniyât şeklinde çoğul bir kelime olarak girmiştir. Mânâsı ise bir insanın asıl hedef ve maksadı olamayacak, onun dünyevî ve uhrevî hayatı adına bir faydası olmayan boş ve gereksiz şeyler demektir. İnsan bu tür şeylerden kaçınmalı ve asıl üzerinde durulması, takip edilmesi ve konsantre olunması gerekli olan faydalı mevzularla ilgilenmelidir. Zira her insanın belli bir kapasitesi vardır. Bu yüzden ona düşen vazife, bu kapasiteyi, kendisine yarar sağlayacak en uygun yerde kullanmaktır. Eğer doğrudan bizi alâkadar etmeyen mevzulara dalarsak dağılır ve gücümüzü kaybederiz. Bunun sonucu olarak da fikren ve zihnen yoğunlaşmamız gereken mevzulara odaklanmalıyız.

---

[128] Tirmizî, *zühd* 11; İbn Mâce, *fiten* 12.

Öte yandan şayet birileri dine bağlı meselelerde saygısızca konuşuyor, laubaliliğe giriyor ve biz de bu türlü şeyleri takip ediyorsak, bir süre sonra bunlar bizi de olumsuz etkileyebilir. Duyduklarımızı kendi aramızda konuşmaya başlar ve gereksiz yere bunlarla meşgul oluruz. Bir süre sonra farkına varmadan onlara benzemeye de başlayabiliriz. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), çok gülmenin bile kalbi öldüreceğini söylediğine göre, bu tür şeyler kalbî ve ruhî hayatımız adına onulmaz yaraların açılmasına sebep olabilir. Bu mevzuda ölçü, bizde din ve diyanetimiz adına metafizik gerilim hâsıl edecek, aşk u şevkimizi artıracak mevzularla meşgul olmaktır.

Hele bir de temel disiplinlerimiz açısından mahzurlu gördüğümüz yazı ve konuşmalara makul cevaplar verecek ve onları tashih edecek bir konumda bulunmuyorsak, bunlarla zihnimizi meşgul etmemizin bize hiçbir faydası yoktur; hatta zararı vardır. Gereksiz yere haksızlığa şahit olmuş ve onu dinlemiş oluruz.

Öte yandan özellikle dinî mevzularda konuşan insanların çok dikkatli olmaları gerekir. Konuşma yapmadan önce ciddi bir zihnî hazırlık yapmaları ve söyleyecekleri meseleyi derli toplu ortaya koymaları, maksatlarını doğru ifade edebilme adına çok önemlidir. Yoksa irticalî konuşmanın esnekliği içerisinde kırık dökük ifadelerle insanlara bir şey anlatmak mümkün değildir. Özellikle dine ait olan veya büyük bir kitleyi alâkadar eden konuları ele alırken daha bir dikkatli olmalı, ciddiyeti muhafaza etmeli, yanlış anlaşılacak beyanlardan sakınmalı ve her zaman müstakim düşüncenin temsilcisi olmalıdır.

Sabır ve Tahammül

Diğer taraftan, gerek inandığınız değerler gerekse şahsınız aleyhinde dile getirilen her söze karşılık vermek, sürekli birilerine cevap yetiştirmekle meşgul olmak doğru değildir. Konuyla ilgili Kur'ân-ı Kerim'in şu beyanı bu konuda yönlendirici

olmalıdır: وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ *"Şayet sabredecek olursanız, bu, sabredenler için işin en hayırlısıdır."*[129]

Söz buraya gelmişken Hazreti Ebû Bekir'in yaşamış olduğu bir hâdiseyi hatırlayabiliriz. Rivayet edildiği üzere Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzurunda bir şahıs, Hazreti Ebû Bekir'e karşı bir takım kaba ve çirkin sözler sarf eder. Hazreti Ebû Bekir sabreder ve onun bu sözlerine karşılık vermez. Fakat bir aralık bardağı taşıran bir şey olur ve Hazreti Ebû Bekir de ona mukabelede bulunur. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yerinden kalkıp oradan ayrılır. Hazreti Ebû Bekir hemen arkasından yetişir ve O'na bu tavrının sebebini sorar. Efendimiz de şöyle cevap verir: *"Sen sükût ettiğin sürece bir melek senin bedeline ona cevap veriyordu. Fakat sen cevap vermeye başlayınca melek gitti, şeytan geldi. Ben de kalktım, şeytanla aynı meclisi paylaşmak istemedim."*[130]

Dengeli ve Makul Cevaplar Verme

Her ne kadar yanlış konuşma ve yanlış beyanlara karşı ilgili ilgisiz herkesin cevap vermesi doğru olmasa ve bu bazen daha büyük zararların ortaya çıkmasına sebep olsa da elbette başkalarına bir şey söyleme ve cevap verme mevkiinde olanların, gerekli durumlarda üzerlerine düşeni yapmaları, tavzih ve tashihlerde bulunmaları gerekir. Fakat burada da dikkat edilmesi gereken bir kısım ölçüler olmalıdır.

Öncelikle insan bu konuda duygularının tesirine kapılmamalı, gergin ve hiddetli olduğu zamanlarda konuşmamalıdır. Eğer hissiyatımızı tatmin arayışıyla hareket edersek, falsoya sebebiyet verecek davranışlara girebiliriz. Hâlbuki bu, oldukça temkin ve teyakkuz gerektiren bir konudur. Bu yüzden gözümüzün, fikrimizin, düşüncelerimizin açık olduğu, sakin ve müteyakkız

---

129 Nahl sûresi, 16/126.
130 Ebû Dâvûd, *edeb* 96.

bulunduğumuz zamanları kollamalı ve diyeceklerimizi o zaman demeliyiz.

Böyle bir meselenin asla aceleye tahammülü yoktur. Hususiyle hırçın ve asabî insanlar karşısında birkaç defa düşünüp bir defa konuşun, imkân varsa bugün değil yarın cevap verin. Yemekleri yutmadan önce güzelce çiğnediğiniz gibi, sözlerinizi de dile getirmeden önce mutlaka birkaç defa düşünce potalarından geçirin. Nasıl ki çiğnenmeden yutulan yemekler yutak, gırtlak ve mide açısından problemdir, düşünce ve tefekkür süzgecinden geçirmeden aceleyle söylenen sözler de insanın başına çok problemler açabilir. Hatta bazen çok güzel mülâhaza ve düşünceler bile güzel bir beyana kavuşturulmadığı için yanlış anlaşılabilir.

Aceleyle ve irticalin esnekliği içinde bir şeyler söyleyip de maksadını doğru ifade edebilen çok az insan vardır. Nitekim zaman zaman kendisine mikrofon uzatılan bazı insanların nasıl baltayı taşa vurduklarına pek çok defa şahit olmuşsunuzdur. Çünkü bu, herkesin başarabileceği bir iş değildir. Bu yüzden de mutlaka birilerine cevap verme adına konuşmadan veya yazmadan önce –Kur'ânî üslupla söyleyecek olursak– ciddi bir tefekkür, tedebbür ve tezekküre ihtiyaç vardır.

Yumuşak Üsluptan Ayrılmama

Öte yandan, birilerine cevap verelim, onların yanlışlarını düzeltelim derken insanlardaki kin ve nefreti tetiklememeli; kaba ve sert davranışlardan sakınmalıyız. Muhatabımız her kim olursa olsun, üslubumuzu bozmamalı ve karakterimizden taviz vermemeliyiz. Onlar dikkatsiz, temkinsiz ve ölçüsüz konuşsalar bile bu bizi ölçüsüzlüğe sevk etmemelidir. Dengeli ve ölçülü hareket etmek bizim lâzım-ı gayr-i mufarıkımız (bizden ayrılması mümkün olmayan bir özelliğimiz) olmalıdır.

Bu konuda Hazreti Bediüzzaman'la ilgili şöyle bir olay

anlatılır. Bir gün ziyaretine, aleyhinde karikatürler çizen bir gazeteci gelir. Hazreti Pîr ona çok iltifatta bulunur. Giderken de onu kendisine yakışır bir saygı ve edeple uğurlar. Talebeleri bu durumdan biraz rahatsız olurlar. Onların bu rahatsızlığı Üstadlarının tavrını beğenmediklerinden değil, Üstadları namına ciddi bir gayret hissi taşımalarından kaynaklanmaktadır. Hazreti Pîr, talebelerinin bu hislerini anladığı için onlara şöyle der: Eğer sizin yüz tane düşmanınız olsa, bunların sayısının doksan dokuza inmesini istemez misiniz? Evet, meselenin mantıkî yanı budur. Hiç kimse yüz olan düşmanını yüz bir etmeyi istemez. Ama herkes bu düşmanlarının sayısının azalmasından memnun olur. O hâlde bunu gerçekleştirmeye bağlı hareket etmek gerekir.

Bize düşen vazife, başkalarıyla konuşurken veya onlara cevap verirken elimizden geliyorsa hiç kimseyi küstürmemektir. Mesleğimizin muhabbetiyle yaşamak bizi başkalarına karşı düşmanca tavırlara sevk etmemelidir. İnsanlar söylediklerimizi veya yazdıklarımızı saf vicdanlarıyla test ettikleri zaman en azından bize hak vermeli veya hakemliklerine müracaat edildiğinde bizim hakkımızda olumlu düşünceler beyan etmelidirler.

Duygu ve düşüncelerin başkalarına ulaştığı bir kısım yollar, şehrahlar vardır. Siz, insanları hırçınlığa ve huşunete sevk ederseniz, bu yolların güvenliğini tehlikeye atmış olursunuz. Eğer yürüdüğünüz yollarda güzergâh emniyetini sağlamak ve herhangi bir trafik kazasının yaşanmasına sebebiyet vermek istemiyorsanız, elden geldiğince yumuşaklıktan ayrılmamalı; hâl-i leyyin, tavr-ı leyyini ve kavl-i leyyini (yumuşak hâl, yumuşak söz, yumuşak tavrı) kendinize ilke edinmelisiniz.

Bu aynı zamanda İslâmiyet'in de önemli bir emridir. Zira Allah (celle celâluhu), Hazreti Musa ve Hazreti Harun'u, dönemin korkunç bir tiranı olan Firavun'a gönderirken onlara bile kavl-i leyyini emretmiştir: اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ۞ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا

لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشٰى *"Firavun'a gidin. Çünkü o iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki aklını başına alır veya korkar."*[131] Âyet-i kerimede yer alan لَعَلَّهُ lafzı "terecci" ifade ettiği için burada ifade edilmek istenilen mânâyı şu şekilde anlayabiliriz: Eğer siz Firavun'un öğüt almasını, yumuşamasını ve haşyet duymasını ümit ediyorsanız, bunun yolu kavl-i leyyinden geçer.

Özellikle günümüzde, gaye-i hayallerini gerçekleştirme istikametinde dünyanın dört bir yanına açılan ve gittikleri yerlerde çok farklı kültür ortamlarında yetişmiş insanlarla karşılaşan hizmet gönüllülerinin kullanacağı ortak bir dil varsa bu da mülayemet dilidir. Her zaman kullandığımız tabirle ifade edecek olursak onlar, mutlaka gönüllerinde herkesin oturacağı bir sandalye bulundurmalıdırlar. Onlara muhalif olan veya düşmanlık besleyen bazı insanlar tavır ve davranışlarıyla bazen bu sandalyeyi devirebilirler. Buna rağmen onlar Kur'ân'ın hatırına, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hatırına kendilerine yapılan kötülükleri affetmeli, bunlara karşı aynıyla mukabelede bulunmamalıdırlar. Hatta onlara düşmanlık yapanlar geriye dönüp geldiklerinde yine onları bıraktıkları gibi kalb ve gönül dünyaları herkese açık olarak bulmalıdırlar. Çünkü sertlik ve huşunet, dostların kapılarını bile kaparken, mülâyemet ve yumuşaklık düşmanların bile kapılarını açabilir.

Söz buraya gelmişken Mus'ab İbn Umeyr ile Sa'd İbn Muaz arasında geçen bir hâdiseyi hatırlayabiliriz. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mus'ab İbn Umeyr'i İslâm'ı talim etmesi adına Medine'ye gönderir. Fakat birileri Evs kabilesinin reisi olan Sa'd İbn Muaz'ı onun aleyhine doldurur. Ona, Hazreti Mus'ab'ın insanların kafasını karıştırdığını ve mukaddesatlarının aleyhinde konuştuğunu söylerler. Bunun üzerine Hazreti Sa'd kılıcını kuşanır ve doğruca Mus'ab İbn Umeyr'in yanına gelir. O, evden

[131] Tâhâ sûresi, 20/43-44.

içeriye girer girmez kılıcını çekip Hazreti Mus'ab'ın kellesini alacağını söylese de Hazreti Mus'ab –henüz yirmili yaşlarda çiçeği burnunda bir delikanlı olmasına rağmen– oldukça yumuşak, olgun ve sakin davranır. Ona hitaben, "Otur ve diyeceklerimi dinle. Eğer beğenmezsen dilediği yapabilirsin." der. Hazreti Sa'd onu dinledikten sonra birdenbire değişir ve onun arkasında yerini alır.[132]

Evet, mülayemet bizim hiçbir zaman vazgeçemeyeceğimiz, taviz veremeyeceğimiz şiarımız olmalıdır. Öfkeyle, şiddetle, bağırıp çağırmakla nefse bir şeyler kazandırsak bile kendimizi gerektiği gibi anlatamayız. Daha da önemlisi insanlara Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevdiremez, Allah'ı tanıtamayız. İnsanlar da onları, tanınması gerektiği şekilde tanıyamadıklarından ötürü dalâlet ve küfre saparlar.

Meseleye daha geniş bir perspektiften yaklaşacak olursak, özellikle devletlerin silahlanma yarışına girdiği, atom ve hidrojen bombaları gibi oldukça öldürücü nükleer silahların üretimine yöneldiği bir çağda insanlığın hoşgörüye, sevgiye ve yumuşaklığa her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Meseleye bir İngiliz filozofunun gözüyle yaklaşacak olursak, eğer bir üçüncü cihan harbi çıkacak olursa maktul mezara, katil de yoğun bakım ünitesine kaldırılacaktır.

Meseleleri Müşterek Akla Test Ettirme

Bütün bunların yanında ifade ve beyanlarımızda gerek şahsî enaniyetten gerekse cemaat enaniyetinden de olabildiğine uzak kalmalıyız. Tumturaklı laflarla kendimizi ifade etmemeli, sırf karşı tarafın sesini kesmek ve onu ilzam etmek için uğraşmamalı, hak ve hakikatin ortaya çıkması için gayret etmeliyiz. Çünkü ele alınan meseleler egoizme ve aidiyet mülâhazasına bağlandığı takdirde, değil düşmanlar dostlar bile bize karşı kapılarını

---

132 el-Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 2/439.

sürgüleyecek ve Sûzî'nin dediği gibi, *"Beyhude yorulma, kapılar sürmelidir."* diyeceklerdir.

Bir insanın tek başına bütün bu hususların altından kalkması, başarılması çok zor bir iştir. Bu sebeple kimse sadece kendi düşünceleriyle iktifa etmemeli, mutlaka meselelerini, fikrine itimat ettiği insanlara da arz etmeli ve onların da görüşlerini almalıdır. Bunu yaptığı takdirde o, düşüncelerini müşterek akla test ettirmiş olacağı için yanılma ihtimali çok daha düşük olacaktır.

Evet, mesele sadece bir iman meselesi değildir. O imanın gelişmesi için her şeyden önce bir güven ortamına ihtiyaç vardır. Kavgaların, şiddet ve hiddetin, çatışma ve sürtüşmelerin hüküm ferma olduğu bir zeminde kimsenin bir başkasına kendisini dinletebilmesi ve bir şeyler anlatabilmesi söz konusu değildir. Bu tür tavırlar, nefsanî hissiyatımız açısından bizi tatmin etse de bunun kimseye bir faydası olmayacaktır.

Gayretullah[133]

S*oru:* *Farklı yazı ve sohbetlerde bir kısım günahların veya zulümlerin gayretullaha dokunabileceğinden bahsediliyor. Allah'ın "Gayûr" olmasının ve "gayretullaha dokunma" tabirinin ifade ettiği anlamlar nelerdir?*

Cevap: Bilindiği üzere Allah'ın bildiğimiz isimleri arasında "Gayûr" diye bir isim yoktur. Gerek Kur'ân-ı Kerim'de varit olan, gerek hadis-i şeriflerde sayılan, gerek geniş olarak Muhyiddin İbn Arabî'nin üzerinde durduğu, gerekse *Cevşen*'de yer alan esma-i ilâhiyeye bakıldığında –sıfat ya da mübalağalı ism-i fail kipinde– böyle bir isme rastlanmaz. Ne var ki bir ismin, bildiğimiz esma-i hüsnâ içerisinde yer almaması, gerçekte olmadığı anlamına gelmez. Çünkü Allah, isimlerinin bir kısmını

---

[133] Not: Gayret kelimesi, Arapçada ve dinî bir terim olarak, Türkçemizdeki kullanımdan farklı bir şekilde, kıskanma anlamına, "gayur" ise kıskanan, kıskanç mânâsına gelir. Yani sevdiği birinin üzerine titreme, kıyamama, neticesinde de onu başkalarına yar etmeme gibi mânâlar taşır. Cenâb-ı Hak için bu mânâların hiçbiri hakikatte bahis mevzuu olmayacağı, O her türlü zaaftan münezzeh bulunduğu için kelimeyi, bu tür çağrışımlardan uzak tutma adına tercüme etmemeyi tercih ediyoruz. Hadislerde varit olması da hakikat itibariyle değil, lazımı itibariyledir. Yani nasıl ki bir insan sevdiği birini herkesten kıskanır, onun üzerine titrer, onun kendisinden uzaklaşmasına razı olmaz; Cenab-ı Hak'ta bu, herkesten fazladır. O, kulunun, günahlarla kendisinden uzaklaşmasına razı olmaz. (Editör).

Kur'ân vasıtasıyla bize talim etse, bir kısmını peygamberlerine bildirse de O'nun nezd-i ulûhiyetinde saklı tuttuğu, sadece kendisinin bildiği isimleri de vardır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın yaratmış olduğu âlemler, sadece bizim bildiğimiz fizikî âlemlerden ibaret değildir. O'nun, bilemediğimiz farklı âlemlerde tecelli eden isimleri vardır. Fakat bunları bilme ve bunlara inanma bizi çok alâkadar etmediği için bize bildirmemiş olabilir.

Gayretullaha Dokunan Fiiller

Bununla birlikte –soruda da ifade edildiği üzere– hadislerde Allah'ın "gayreti" üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla onun, önemli bir hulûk-ı rabbanî olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Ebû Hüreyre'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: إِنَّ اللهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ *"Allah gayret tecellisinde bulunur, mü'min de gayûr davranır; Allah'ın gayreti, kulun işleyeceği haramlara karşıdır."*[134] Konuyla ilgili diğer bir hadis ise şu şekildedir: مَا أَحَدٌ أَغْيَرُ مِنَ اللهِ وَمِنْ غَيْرَتِه حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ *"Allah'tan daha gayûru yoktur; bu gayretindendir ki O, açık-kapalı fuhşiyatı haram kılmıştır."*[135]

Yine konuyla alâkalı olarak, bir gün Sa'd İbn Ubade'nin aile mahremiyetinin korunmasıyla ilgili söylediği bir söz üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللّٰهُ أَغْيَرُ مِنِّي *"Sa'd'ın gayretine mi hayret ediyorsunuz? Ben Sa'd'dan daha gayûrum, Allah da benden."*[136]

Allah insanları selim bir fıtratta yaratmıştır. Onlar için bir kısım yasaklar koymuş ve günaha girmeden iffetli ve temiz bir şekilde yaşamanın yollarını göstermiştir. Eğer insanlar, bir kısım

---

134 Buhârî, *nikâh* 6; Müslim, *tevbe* 36.
135 Buhârî, *nikâh* 107; Müslim, *tevbe* 32-36.
136 Buhârî, *hudûd* 42; Müslim, *talâk* 17.

yaramaz çocukların üstünü başını kirletmesi gibi, Allah'ın koymuş olduğu sınırlara riayet etmez ve günahlara girmek suretiyle doğuştan gelen temiz fıtratlarını bozar, kalb ve vicdanlarını kirletirlerse bu durum Allah'ın gayretine dokunacaktır.

Biraz daha açacak olursak, Allah, bizi yokluktan varlığa çıkarmış, var etmekle kalmayıp hayat ve şuur ihsan etmiş, akıl ve fikir vermiş ve aynı zamanda gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplar vasıtasıyla bize hidayet yollarını göstermiştir. Yani O, bir taraftan bizden kulluk vazifemizi yerine getirmemizi talep ederken, diğer yandan da kendisiyle münasebetlerimizi doğru tesis edebilmemiz adına gerekli olan şeyleri lütfetmiştir. İnsanın bütün bunlara rağmen inhiraf etmesi, fısk u fücura girmesi, münkeratı irtikâp etmesi ve böylece doğuştan gelen temiz fıtratına toz kondurması gayretullaha dokunan bir husustur. Çünkü Allah, insana pek çok nimet ihsan etmiş, doğru yolu göstermiş, onun elinde bir mazeret bırakmamıştır.

İnsan günah işlediğinde Allah'ın yaratmış olduğu temiz fıtratı kirletmesinin yanı sıra aynı zamanda O'na karşı gelmiş olacaktır. Zira Allah'ın koymuş olduğu sınırların aşılması ve koyduğu yasakların çiğnenmesi, Allah'a isyan etme ve başkaldırma demektir. İşte yukarıdaki hadislerde Nebiyy-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın kendisine başkaldıranlara karşı gayûr davranacağını ifade buyurmuştur.

Hiç şüphesiz gayretullaha dokunacak en büyük başkaldırı ve isyan ise O'na şirk koşmak ve O'nu inkâr etmektir. Hazreti Bediüzzaman'ın konuyla ilgili ortaya koymuş olduğu izahlar açısından meseleye bakacak olursak, Allah'ı inkâr eden bir kişi, sayfa sayfa, satır satır, kelime kelime Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden kâinattaki bütün tekvinî âyetleri görmezden gelmiş demektir. Rabbimizin bunca âsâr-ı bergüzidesiyle Kendisini anlatmasına ve tanıtmasına mukabil hâlâ körlük yaşama ve bu eserlerin şehadetlerine göz yumma, kulak tıkama ve hatta onları

tezyif ve inkâr etme öyle büyük bir cinayettir ki bunun gayretullaha dokunmaması mümkün değildir.

Gayretullahı bir yönüyle ırzına, namusuna, malına, ülkesine, hürriyetine tecavüz edildiğinde insanların karşı koymasına veya devletin, kanunlarını çiğneyen vatandaşlarına cezaî müeyyideler uygulamasına benzetebiliriz. Çünkü insan tabiatında, zikredilen bu değerleri korumaya karşı bir gayret vardır. Kimse gözünün önünde ırzının çiğnenmesine, namusunun payimal edilmesine tahammül edemez. Aynı şekilde Allah'ın da kendi vaz' ettiği kuralların ayaklar altına alınmasına, koyduğu sınırların çiğnenmesine –tahammül tabirini onun hakkında kullanmak doğru olmaz– rızası yoktur. Yani sizin bu konuda gayret göstermeniz ve yapılan zulümlere tahammül edemeyip karşı koymanız neyse, Allah'ın da Zât-ı Ulûhiyet'ine yaraşır şekilde böyle bir gayreti söz konusudur. O, mühlet verse de sonunda kendisine yapılan küstahlığı cezalandırır.

Allah'ın Mühlet Vermesi

Cenâb-ı Hak, kullarının kötülüklerini, hata ve günahlarını cezalandırmakta acele etmez. Akıllarını başlarına almaları ve yapageldikleri hatalarını terk etmeleri için onlara mühlet üstüne mühlet verir. Nitekim Hazreti Ebû Bekir, Allah'ın fasık, facir ve zalimlere verdiği mehil karşısında, مَا اَحْلَمَكَ يَا رَبَّنَا *"Ey Rabbimiz, ne kadar halimsin!"* sözüyle soluklanmış ve duygularını baskı altına almıştır.[137]

Eğer âdemoğlunun irtikâp ettiği günahlara verilecek cezalar insanların hakemliğine bağlanmış olsaydı, belki de şimdiye kadar yeryüzünde hiç kimse kalmazdı. Fakat Allah, bir âdet-i ilâhiye olarak kullarını cezalandırmada acele etmiyor. Nitekim bir âyet-i kerimede bu konudaki ahlâk-ı ilâhiye şu şekilde beyan edilmiştir: وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ

137 İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/218; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/95.

يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ *"Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları cezalandıracak olsaydı dünyada tek canlı bile bırakmazdı. Fakat onları takdir ettiği bir vadeye kadar bekletir. Vadeleri gelince ne bir an öne alabilir ne bir an erteleyebilirler."*[138]

Evet, Allah'ın rahmeti gazabının önüne geçtiği için O (celle celâluhu), insanları cezalandırmakta acele etmez. Fakat günah ve zulüm bataklığına gömülmüş bir insan Allah'ın kendisini kahretmediğini görüp daha da şımarmamalı; bilakis kendisine verilen süreyi düşünüp ürpermelidir. Çünkü Allah imhal (mühlet verme) etse de asla ihmal etmez. Âyet-i kerimede de zerre miktarı iyilik yapanın da kötülük yapanın da mutlaka bunun karşılığını göreceği ifade buyrulmuştur.[139]

Şurası bilinmelidir ki isyan deryasına yelken açmış bir insana mühlet verilmesi de onun için ayrı bir imtihandır. Eğer kişi, başına bir musibet gelmediğini görüp, bunun böyle devam edeceğini düşünerek yanlış yoldan geriye dönmez, hatta kendisini daha da gaflete salarsa imtihanı kaybeder. Fakat basiretli davranır, aklını başına alır, derlenip toparlanır ve eksiklerini telafi etmeye yönelirse kazanır. Çünkü Allah'ın, günahkâr kullarını hemen cezalandırmamasının önemli bir hikmeti de budur.

Aksi takdirde had bilmezlere, sınır tanımazlara Allah hadlerini bildirir. Bir gün gelir işlenen günah ve zulümler gayretullaha dokunur ve o zaman Allah asi ve zalimlerin iflahını keser. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, إِنَّ اللّٰهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ *"(Allah zalime) zulmünden dönsün diye imkân, fırsat ve mühlet verir. Fakat bir de yakaladı mı artık onu iflâh etmez, canını çıkarır."*[140] buyurmuş ve arkasından da Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetini hatırlatmıştır: وَكَذَلِكَ

---

138 Nahl sûresi, 16/61.
139 Bkz.: Zilzâl sûresi, 99/7-8.
140 Bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 61.

أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ *"Halkı zalim olan ülkeleri cezaya çarptırdığı zaman Rabbinin derdest etmesi işte böyle olur! Şüphesiz ki O'nun azapla derdest etmesi pek acı, pek çetindir!"*[141]

İcraat-ı Sübhaniye Karşısında Saygı

Hemen cezalandırmama ve mühlet verme, sünnetullahtır yani Allah'ın bir kanunudur. O, kurmuş olduğu bu sistemde bazı şeylere belirli bir vakte kadar müsaade etmektedir. Biz, her zaman meselenin mahiyetini anlayamayabiliriz. Bu açıdan aklımızın ermediği meseleler karşısında itiraz veya şikâyet ifade eden tavırlardan kaçınmalıyız. Cezayı hak eden zalimlere niçin gayretullahın dokunmadığı mevzuunda zaman zaman hayret ve şaşkınlık yaşasak da icraat-i sübhaniye karşısında her zaman, *"Her işte bir hikmeti vardır; abes fiil işlemez Allah."* demeli ve sabretmeliyiz. Muttali olduğumuz veya maruz kaldığımız her hâdiseyi sabır ve şükür duygularıyla karşılamalı, her ne olursa olsun Rabbimize saygıda kusur etmemeli, O'nun hiçbir icraatını sorgulamamalıyız.

İnsanın heyecanlı olacağı yerler olduğu gibi sakin, sabırlı ve temkinli olması gereken yerler de vardır. Mesela bir mü'minin, baştan sona kadar dinin bütün emirlerini yaşama, yaptığı amelleri iç ve dış dinamikleriyle tastamam eda etme, Allah rızasını kazanma, Zât-ı Ulûhiyet'i herkese tanıtma, insanlarla Allah arasındaki engelleri bertaraf ederek kalblerin Allah'la buluşmasını sağlama, sorumlu olduğu hizmetleri yerine getirme, elli farklı handikapla karşı karşıya kalsa, elli defa plân ve stratejileri alt üst edilse ve bütün tabyaları işgal edilse yine de "vira bismillah" deyip yeniden hizmete koyulma gibi mevzularda dopdolu bir heyecan ve gerilime sahip olması gerekir. Çünkü kalbin, yapılan davranışların yanında olması, eda edilen amellere iç

---

141 Hûd sûresi, 11/102.

heyecanların katılması hakiki Müslümanlığı anlama ve yaşama adına çok önemlidir.

Fakat insan, Cenab-ı Hakk'ın tasarrufları, icraatları, meşieti hususunda temkinli olmalıdır. Velev ki bunlar karşısında hırpalansın ve incinsin. Velev ki Allah, karşısına, onun isteklerine, plânladığı hususlara muhalif bir kısım vakıalar çıkarmış olsun. Bütün bunlar karşısında yapılması gereken şey, hoşa gitmeyen ve iç yakan hâdiseler vuku bulduğunda öncelikle bunları sabır ve rıza ile karşılamak, arkasından da bunlar üzerinde tefekkür ve teemmülde bulunmaktır. Yani bu tür durumlarda mutlaka heyecanlar baskı altına alınmalı ve iradî hareket edilmelidir.

Acaba bu hâdiselerin arka plânında ne vardır? Bizim için ne tür mânâlar ifade etmektedir? Günah, hata veya gafletlerimiz bunlara sebebiyet vermiş olabilir mi? Bunlar ne tür hata ve günahlardır? Yoksa Allah, bazı hususlar hakkında bizim gözümüzü açmak, dikkat kesilmemizi temin etmek için bizi ikaz etmek, uyarmak mı istemektedir? Ya da zahiren hakkımızda zararlı gibi duran bela ve musibetlerle bizi bileyip, olgunlaştırmayı ve yarınki daha büyük problemlerin üstesinden gelebilecek bir kıvama ulaştırmayı mı murat buyurmaktadır?

İşte temkinle, bütün bu hususlar değerlendirmeye alınmalı ve sonrasında da yapılması gereken neyse o yapılmalıdır. Zira yerinde değerlendirilen heyecan bizim için bir kıymet ifade ettiği, hatta dikey olarak kurbet ufkuna yükselmemize vesile olduğu gibi, yerinde kullanılan tedbir, temkin ve sabır da aynı şekilde bizi amudî olarak o ufka yükseltecektir.

Meseleye Hazreti Pîr'in farklı yerlerde temas ettiği şu düsturla yaklaşabiliriz: مَنْ آمَنَ بِالْقَدَرِ اَمِنَ مِنَ الْكَدَرِ (Biraz açarak meal verecek olursak şöyle diyebiliriz:) *"Her kim kadere iman ederse, zihin ve ruh dünyasındaki bulanıklıklardan kurtulur; tahayyül ve tasavvurunu kirli düşüncelerden korumuş olur; iç dünyası itibarıyla da emniyet ve itminana erer."* Şunu da hatırda tutmak

gerekir ki bir insanın zihnini ve kalbini temiz tutma ve oraya gelen kirli düşünceleri defetme adına ortaya koyacağı her türlü ceht ve gayret, sevap defterine ibadet gibi kaydolacaktır.

Bardağı Taşıran Son Damla

Evet, Allah Teâlâ'nın, akıllarını başlarına almaları adına günah ve zulüm bataklıklarında çırpınan kullarına mühlet verdiğini, isyanlarında devam etmeleri durumunda ise onları derdest edip cezalandırdığını ifade etmiştik. Fakat biz, bardağı taşıran son damlanın hangisi olduğunu, işlenen günahların ne zaman gayretullaha dokunacağını ve zalimlerin ne zaman cezalandırılacağını bilemeyiz.

Bununla ilgili şöyle bir menkıbe anlatılır: Hac yolculuğu yapan bir kervanın önünü eşkıyalar keser ve kervandakilerin üzerlerindeki bütün kıymetli mallarını alırlar. Kervanın içinde ehlullahtan bir zat vardır. Yalnız olarak hac yolculuğuna çıkmış fakat sonra o da bu kervana katılmıştır. Eşkıyaların reisi onu emniyet ve güven vaat edici görünce doğru söyleyeceğini düşünerek yanına gider, "Başka kimsenin üzerinde bir malı kaldı mı?" diye sorar. O da, "Kervancı başının sırtında çok kıymetli bürümcük bir gömleği var." der. Onlar, bunu da alırlar.

İyilik yapıp kervanına aldığı bir zatın böyle yapması kervancı başına çok dokunur ama hüsn-ü zan ettiği bu zata bir şey de demek istemez. Kısa bir müddet sonra devletin muhafızları eşkıyaların hepsini yakalar ve kimin nesi çalınmışsa gelip alması için etrafa haber salarlar. Kervandakiler de gider ve çalınan eşyalarını geri alırlar. O zaman kervancı başı bu zata niye gömleğini onlara haber verdiğini sorar. O da şöyle cevap verir: "Bu zalimlerin yaptıklarına baktım. Gayretullaha dokunmasına dört parmak kalmıştı. Zulümleri biraz daha artıp gayretullaha dokunması için böyle yaptım." der.

Neticede bu bir menkıbedir. Menkıbelerin de aslından ziyade faslına, vermek istediği mesaja bakılır. Buradan anlıyoruz ki her

şeyin bir gayretullaha dokunma kertesi vardır. Zulüm bir işlenir, iki işlenir, üç işlenir ve bir sınırdan sonra gayretullaha dokunur.

Gayretullah'ın Tecelli Keyfiyeti

Biz, gayretimize dokunan saldır ve tecavüzler karşısında rahatsız olur, huzursuzluk duyar ve bunu önleme adına elimizden ne geliyorsa yaparız. Fakat rahatsız olma veya huzursuzluk duyma gibi tabirler bizim hakkımızda kullanılsa da bunlar Zât-ı Ulûhiyet'e nispet edilemez. Fakat Kur'ân-ı Kerim'de O'nun gazaplanmasından söz edilir.[142] Burada da biz meseleyi lazımıyla anlamalıyız. Yani bir insan öfkelendiğinde ne yaparsa Allah'ın gazaplanmasını da –O'nun münezzehiyeti mahfuz– buna göre anlamaya çalışmalıyız. Biz, nasıl ki suç işleyenleri, başkasının hukukuna tecavüz edenleri adalet eliyle cezalandırıyorsak, Allah da asi ve zalimleri gerek bu dünyada gerekse ahirette farklı şekillerde tecziye edecektir.

Her ne kadar sapkınlık ve dalâlet yolunda olanlara bir süreliğine mühlet verilse de gayretullaha dokunduğu zaman işledikleri cürümlerin cezasını çekeceklerdir. Bu ceza, bazen bela ve musibetlere maruz kalma şeklinde gelebileceği gibi bazen de asi ve zalimlerin ölüm ânında imanlarının ellerinden alınmasını netice verebilir. Fakat cezanın her zaman için bu dünyada geleceğini beklemek de doğru değildir. Hususiyle küfrün cezası çok ağır olduğu için ahirete kalacaktır.

Yaşar Tunagür Hoca'dan ya kendi yaşadığı ya da yakın bir tanıdığının başından geçen şöyle bir hâdise dinlemiştim. Bir çocuk, bir çeşmenin başında kovasını doldururken oraya beygirini sulamak için birisi gelir. Onun önüne geçerek beygirini sulamak ister. Çocuk henüz işi bitmediği için beklemesini söyleyince de adam haksız yere ona bir tokat vurur. Çocuk hiçbir karşılık vermeden doğrudan hocasının yanına gelerek olup biteni anlatır.

---

142 Bkz.: A'râf sûresi, 7/152; Nahl sûresi, 16/106; Tâhâ sûresi, 20/86; Nûr sûresi, 24/9; Mücadele sûresi, 58/14; Mümtahine sûresi, 60/13.

Hocası demek ki ehl-i hâl bir insanmış ki durumun farkına varır ve şöyle der: "Derhal o zatın yanına git ve sen de ona bir şeyler söyle! İlâhî takdire kalırsa cezası şiddetli olur." Bunun üzerine o da koştura koştura çeşmenin başına gelir. Fakat bir de bakar ki beygiri bir çifteyle adamı yere sermiş.

Bütün bunların yanında, zalimin zulmünün gayretullaha dokunması mevzuunda mazlumun tavrının da çok önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Bazen zalimin zulmünü, mazlumun kendi nefsine yaptığı zulüm nötrler. Yani Allah, zalim hakkında hükmünü vereceği zaman, onun zulmü yanında mazlumun gerçekten konumunun hakkını verip vermediğine de bakar. Eğer mazlum Allah'a vefalı bir kul değilse, yürekten O'na yönelememişse, hatta bir kısım olumsuz tavırlar içinde bulunuyorsa Allah zalimin cezasını tehir eder. Bu itibarla gayretullahın tecelli etmesi için bir taraftan işlenen zulümlerin bir safhaya ulaşması gerekirken, diğer yandan da mazlum ve mağdur konumundaki insanlarda onu kırabilecek tavır ve davranışların bulunmaması gerekir.

Dolayısıyla mesele dönüp dolaşıyor, yine bizim kendi nefsimize bakmamız gerektiğine geliyor. Şunu bilmeliyiz ki Allah hiçbir kuluna zerre miktarı zulmetmez ve kimsenin hakkını zayi etmez. Fakat biz bazen farkına varmadan çok küçük şeylerle kendi kendimizi zayi edebiliriz. Bu açıdan zalimlerin durumuna bakıp, Allah'ın nasıl olup da onlara mühlet verdiğine şaşırmamalı; bilakis bu türlü meselelerde öncelikle kendi durumumuzu nazar-ı itibara almalıyız. "Acaba zalime mühlet verilmesine sebep olabilecek ne tür hatalarımız var?" demeliyiz. Yüz davranışımızın yüzü de isabetli olsa ve doğruluk âbidesi gibi yaşasak bile yine de "Eğer bende bir eğrilik ve inhiraf varsa ve ben yapılan hizmetlerin ahengini bozuyor, onlarda aritmiye sebep veriyorsam benim için yerin altı üstünden daha hayırlıdır." diyecek kadar yürekli davranmalıyız. Meseleye böyle yaklaşırsak ne kaderi tenkit ederiz ne Zât-ı Ulûhiyet hakkında saygısız mülâhazalara gireriz ne de başkaları hakkında su-i zan ederiz.

Medya Etiğine Dair Bazı Mülâhazalar

S**oru:** *Günümüzde medyanın etik kuralları ihlâl ettiği ve pek çok olumsuzluğa sebebiyet verdiği görülüyor. Meseleye bu açıdan bakılacak olursa sizce medyaya düşen vazifeler nelerdir?*

Cevap: Bugün insanların hâl ve hareketlerine bakacak olursak toplum sağlığının ciddi yara aldığını ve hatta bozulduğunu söyleyebiliriz. Son yıllarda antidepresan ilaçların kullanımındaki ciddi artış da bunu göstermektedir. Öyle ki bu rakam şu anda yüzde onları bulmuştur. Demek ki insanların birçoğu oldukça stresli ve depresyon hâlinde bir hayat yaşıyor. Hatta karşıdan bakıldığında oldukça sağlıklı görünen ve psikolojik rahatsızlığına hiç ihtimal verilemeyecek insanların bile bu ilaçları kullandığı ifade ediliyor. Kullanmadıkları zaman dengeli hareket edemiyor, hem kendilerine hem de başkalarına zarar veriyorlar.

Farklı dönemlerde yaşayan insanlar alınıp bugüne getirilse ve çağımız insanlarının hâlini müşahede etseler, belki de toplumun büyük çoğunluğunun ruh sağlığının bozuk olduğuna

hükmedeceklerdir. Ne yazık ki günümüz toplumunda dünya kadar megaloman, paranoyak veya şizofren vardır. Fakat insanların birçoğu aynı dertten muzdarip olduğundan birbirlerinin rahatsızlığını fark edemiyorlar. Nasıl ki tımarhanedeki insanlar kendilerini "akıllı", dışarıdakileri "deli" görüyorlarsa, günümüz insanları da birbirlerindeki rahatsızlığın farkına varamıyorlar.

Bu içler acısı tablonun sebebi, günümüzde insanın psikolojisini bozacak hatta onu delirtebilecek çok fazla faktör olmasıdır. İnsanlar sürekli gerilim içinde oturup kalkıyorlar. Gerilim daha yuvada başlıyor. Çocuk gözlerini hayata gerilimle açıyor. İnsanlar gerilimle yataklarına giriyor ve gerilimle sabahlıyorlar. Tabi ki bu onların aile yaşantılarına, işlerine ve insanî ilişkilerine de tesir ediyor. Olmayacak şeylere kızıyor, küçük şeyleri kafalarına takıyor, basit sebeplerden ötürü çevrelerini kırıyor ve böylece kendileri huzursuz oldukları gibi çevrelerini de huzursuz ediyorlar. Kendilerini tahrip ve yıkıma sevk edecek ruh hâletleri içine giriyorlar. Esasen kafaları karıştıran pek çok şerarenin atmosferimizi kirlettiği, insanların sürekli tahrik edildiği ve menfi yönde tetiklendiği bir ortamda salim düşüncelerin, yumuşak tavırların ve dengeli davranışların bulunması mümkün değildir.

İşte bütün bu olumsuzluklara sebebiyet veren en önemli faktörlerden biri medyadır. Medyanın havayı gerecek haberler yapması, iftira ve yalanlarla insanları birbirine düşürmesi, sevmediği kişileri veya grupları karalaması, insanların gizli hâllerini ve günahlarını araştırarak bunları ifşa etmesi, reyting uğruna bir kısım gerçekleri abartarak kamuoyuna takdim etmesi gibi yanlışları, maalesef toplumda ciddi kırılmaların ve olumsuzlukların müsebbibi olmaktadır.

Sosyal Mutabakat

Keşke basın yayın kuruluşları ve devlete ait ilgili müesseseler bir araya gelerek belirli ilkeler üzerinde mutabakat

sağlayabilseler. Havayı germeme, etik kurallara riayet etme, doğru habercilik yapma, insanların haysiyet ve şerefiyle oynamama gibi bir kısım kurallar üzerinde –Jean Jacques Rousseau'nun ifadesiyle– bir "sosyal mukavele" yapabilseler. Sorumsuz davranmayacaklarına, ulu orta hareket etmeyeceklerine, halkın hassasiyetlerini gözeteceklerine dair birbirlerine bazı taahhütlerde bulunsalar. Yaptıkları yayınların tabana indiğinde ne tür neticeler hâsıl edeceğini daha baştan hesaplasalar. Çatışma ve kavgaları tetiklemek yerine birlik ve beraberliği güçlendiren yayınlar yapabilseler. Tansiyonu yükselten ve insanları geren programlardan ve haberlerden uzak dursalar.

Basın Kanunu ve ilgili mevzuatta yer alan maddelerin milimi milimine uygulanıp, bu kuralları ihlâl edenlerin caydırıcı şekilde cezalandırılması çok önemlidir. Fakat daha önemlisi, bu maddelerin benimsenmesi ve bunlara riayet edilmesidir. Bu yüzden medya kuruluşlarında çalışanları bu konuların önemine inandırma, medya etiği hakkında bir kamuoyu oluşturma ve onların da kabul edebileceği şekilde bir mukavele imzalama çok önemlidir.

Ne var ki daha önceki yıllarda demokrasi istikametinde onca mesafe kat etsek, demokratik değerler adına ciddi inkişaflar ortaya koysak da şu anda toplumun böyle bir mukaveleye açık bulunduğundan söz etmek mümkün değildir. Maalesef günümüzde toplumun genel hissiyatı ve sosyal yapısı, bu konuda arzu edilen gelişmeleri gerçekleştirmeye müsait değildir. Zira düşünce enginliği ve vicdan genişliği açısından arzu edilen kıvamda olduğumuz söylenemez.

Bununla birlikte gazete ve televizyon gibi bir kısım medya kuruluşlarının bu meseleye sahip çıkmaması ve sorumsuzca hareket etmesi bizi de onlar gibi olmaya sevk etmemelidir. Bu konuda toplu bir mukavele yapılamaması, hepten onun terk edilmesini gerektirmez. Başkalarının olumsuz tavırları, bizim için

olumsuzlukları meşru hâle getirmez. Hatta toplumdaki insanların %99,9'u olumsuz davransa bile geriye kalanlar, "Bunca insan aynı şeyi yaptığına göre benim de onlar gibi davranmamda bir mahzur yok." diyemez. Zira Allah (celle celâluhu) ahirette herkesi tek tek hesaba çekecektir. Herkese kendi günahlarının hesabını soracak, bir başkasının günahının hesabını sormayacaktır. Bu açıdan kimsenin "Ben de âleme uyuyorum." diyerek onların günahlarına ortak olma gibi bir lüksü olamaz. Uyulacaksa başkalarının yanlışlarına değil doğrularına uyulur.

Konuşma Üslubu ve Dilin Kullanımı

Bu itibarla en azından hayatlarını dinî ve ahlâkî değerlere göre yaşamaya çalışan insanlar medya etiği konusunda dikkatli olmalı ve başkalarına da misal teşkil etmelidirler. Mesela onlar en basitinden televizyon programlarında birbirlerine hitap ederken saygılı bir dil kullanmalı, "filan bey", "filan hanım" demeli ve böylece toplum fertleri arasında saygı hissini uyarmalıdırlar.

Aslında bizim toplumumuzun genel ahlâkı böyleydi. Benim yetiştiğim çevrede kimse birbirine ismiyle hitap etmez, mutlaka yanına "bey", "ağabey", "bacı", "abla" gibi bir saygı ifadesi ekler ve herkes birbirini saygıyla yâd ederdi. İnsanları sadece adlarıyla çağırma kaba bulunur, bedeviyetten çıkamamış cahiliye dönemi insanlarının âdeti gibi görülürdü.

Günümüzde de gerek gazete sütunlarında yazı yazarken, gerek televizyonlarda program yaparken birbirimize "bey", "beyefendi", "zat-ı âliniz" diyerek hitap etsek, eleştirilerimizi bile, "Siz şöyle buyurmuştunuz. Fakat meselenin bir de şu yönü var." gibi saygı ifadeleriyle dile getirsek ve bunda ısrar etsek zannediyorum bunlar takdirle karşılanacak ve başkalarına da sirayet edecektir. Çünkü karanlık ve kesif şeylerin sirayet kabiliyetleri sınırlı olsa da bu tür güzel ve nurani şeyler hızlı sirayet eder.

Evet, biz meseleyi buradan alarak daha önemli mevzulara kadar götürmeli, kaybettiğimiz değerlerimizi yeniden canlandırmaya çalışmalı, bozulan dil ve üslubu bir kere daha yerli yerine oturtmalı ve bütün faaliyetlerimizde iyiliğin temsilcisi olmalıyız. Kültür ve medeniyetin taşıyıcısı olan dili doğru kullanmaya son derece dikkat etmeli, argodan, laubali üsluptan uzak durmalı ve elden geldiğince bizim kültürümüzü, ruh enginliğimizi ifade edecek kelimeler kullanmalıyız.

Doğruluğun ve Ahlâkın Temsilcisi Olma

Hiç şüphesiz gazete, televizyon ve internet gibi medya organlarında haber yaparken, yazı yazarken veya bir programı hazırlarken dikkat edilecek en önemli hususlardan birisi doğruluktur. Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin bilerek yalan söylemesi, masum insanlara iftira atması, karalamalarla sevmediği insanların itibarını zedelemesi düşünülemez. Bırakalım yalan ve iftira atmayı, doğruluğun temsilcisi olan bir mü'min, yaptığı haberlerde mübalağaya bile giremez; doğruluğundan emin olmadığı bilgileri haberleştiremez. Hatta o, toplum fertlerine zarar vereceğini düşündüğü bir kısım gerçekleri bile medyaya taşımaz.

Ne yazık ki Allah'a inanan insanlar bile yer yer dengeyi koruyamayabiliyorlar. Şurasını unutmamak gerekir ki eğer bir hâdise haber yapılırken hakikat tam olarak ifade edilmiyor ve bir kısım hilâf-ı vaki beyanlar ve mülâhazalar ortaya konuluyorsa, iddia edilen şeylerin aksinin ortaya çıkmasıyla birlikte ciddi bir kredi kaybı yaşanacak ve haber, haberi yapanların yüzüne çarpılacaktır.

Dolayısıyla önü arkası net bilinmeyen konularda mülâhaza dairesi açık bırakılmalı, ortaya çıkan meseleler iyice anlaşılmadan işin içine girilmemeli, şişirme haberlerden uzak durulmalı, yapılacak yorumlarda itidalli olunmalıdır. Böylece hem insanlar

yanıltılmamış olur hem de güven zedelenmesinin ve itibar kaybının önüne geçilmiş olur. Üstelik arkadan gelecek tarihçilere ve analizcilere de doğru malzemeler bırakılmış olur.

Başkaları bunların hiçbirisine dikkat etmeyebilir. İnsanların onur ve şerefleriyle oynayabilir. "Çamur at, izi kalsın." mantığıyla hareket ederek nicelerinin itibarlarını sarsabilir. Bunlar karşısında bizim elimizden de hiçbir şey gelmeyebilir. Fakat başkalarına sözümüz geçmese de biz, onlar gibi olamayız/olmamalıyız. Bize düşen, her zaman doğrulara tercüman olmak, her şeyi doğru olarak vaz' etmek, doğru olarak seslendirmek ve doğruluktan hiç ayrılmamaktır.

Öte yandan, bazı konular, insanların özel hayatıyla ilgilidir. Allah, insanları birbirlerinin gizli hâllerini ve ayıplarını araştırmakla mükellef tutmamıştır. Tecessüste bulunmak yani insanların mahrem ve gizli yönlerini araştırmak İslâm'da haram kılınmıştır. İnsanların bir kısım günahlarına muttali olunduğunda da –başkalarına zarar vermediği sürece– yapılması gereken, bunları ifşa etmek değil gizlemektir.

Mesela şahsi bir günahın işlendiğini gören kimsenin ilgili mercilere bunu bildirmesi bir vazife olmadığı gibi bildirmemesi de günah değildir. Aslında böyle bir fiili gören kimsenin bunu gizlemesi bir fazilettir.

Nitekim asr-ı saadet'te bir kadın, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelerek zina ettiğini itiraf ettiğinde, Allah Resûlü bu mesele üzerinde durmamış, onun detaylarını araştırmamış, kulak kesilmemiş ve *"Dön git ve Allah'a tevbe et. Allah'ın affetmeyeceği günah yoktur."* buyurmuştur.[143]

Maalesef günümüzde bu konuda öyle bir hezeyan yaşanıyor ki görülen ayıp ve günahların gizlenmesi bir tarafa, insanlar günah avcılığına çıkıyorlar. Sırf dikkatleri çekme, okuyucu veya izleyici sayısını artırma adına insanların özel hayatları

---

[143] Bkz.: Müslim, *hudûd* 22; Ebû Dâvûd, *hudûd* 24, 25.

araştırılıyor, sırları deşifre ediliyor, ortaya çıkan bir kısım ayıpları haber yapma yarışına giriliyor ve çoğu zaman da insanların şerefleriyle, haysiyetleriyle ve namuslarıyla oynanıyor. Bu yüzden nice kimselerin hayatları kararıyor, pek çokları devrilip gidiyorlar. Bütün bunları değil dinle insanlıkla bile telif etmek mümkün değildir. Bağışlayın, bunlar düpedüz ahlâksızlıktır.

Başkalarının hakkını ihlal eden veya kamu düzenini bozan kimselerin mahkeme önüne çıkarılıp yargılanması ayrı bir meseledir; bunların çarşaf çarşaf haber yapılması, insanların haysiyet ve şereflerini düşünmeden uluorta davranılması ayrıdır. Eğer ortada bir suç varsa emniyet ve savcılık meseleye müdahale eder, kişiyi yargı önüne çıkarır ve hâkim de toplanan delillere göre gerekli görürse suçluya ceza verir. Fakat böyle bir soruşturma medyanın işi değildir.

Meseleye İslâmî terbiye, insanî anlayış ve evrensel ahlâk kuralları açısından bakacak olursak mahkeme, sanığı suçlu bulsa ve sözgelimi onun hırsız, arsız bir adam olduğuna hükmetse bile medyanın bu haberi neşretme gibi bir vazifesi olmamalıdır. Hiç kimse Allah katında böyle bir olayı haberleştirdiği için sevap kazanamaz. Aksine bunun setredilmesi sevaptır. Zira hadis-i şeriflerde ayıp ve günahların örtülmesi tavsiye edilmiş, burada ayıpları örten kimselerin ahirette Allah tarafından ayıplarının örtüleceği müjdelenmiştir.[144] İslâmî ahlâk ve terbiyenin gereği budur.

Dolayısıyla bir Müslümanın, başkalarının malına, canına veya ırzına kastetmesi nasıl büyük bir cürümse, böyle bir cürmü sırf prim yapma uğruna yazılı veya sözlü olarak neşretmek de ayrı bir cürüm ve bir ahlâksızlıktır. Birisi nefsine ve şeytana uyduğundan sürçmüş, düşmüş olabilir. Eğer onun bu hâli medya tarafından bütün detaylarına varıncaya kadar ifşa edilirse, özellikle belli bir terbiye görmüş insanlar ömür boyu hep yere

---

[144] Bkz.: Buharî, *mezâlim* 4; Müslim, *birr* 58.

bakarak yaşamak zorunda kalırlar. Hatta bazen bu, sadece bir kişiyle de sınırlı kalmaz ve bir insanla belki büyük bir kitle, bir oymak, bir aile mahcup edilir, yere baktırılır. İnsanları bu şekilde mahcup etmeye kimsenin hakkı yoktur. Böyle bir küstahlığın bilgi edinme veya bilgilendirme hakkıyla da bir alakası yoktur. Böyle bir hakka ne ilâhî bir din müsaade eder ne de aklı başında beşerî bir sistem. Evet, günah, günahtır. Fakat bu günahla insanları ezmek ve mahcup etmek bundan daha büyük bir günahtır.

Seyyidina Hazreti Musa ile ilgili şöyle bir hâdise nakledilir: O, ashabını da yanına alarak birkaç defa yağmur duasına çıkmasına rağmen yağmur yağmaz. Bunun üzerine ulü'l-azm bir peygamber olan Hazreti Musa ellerini kaldırıp, "Ya Rabbi, Sen emrettin ben de yağmur duasına çıktım. Fakat yağmur yağmıyor." der. Allah, cemaat içinde günahkâr insanların bulunduğunu ve bunlar sebebiyle yağmur göndermediğini ifade buyurur. Hazreti Musa, bunların kim olduğunu sorsa da Allah, "Ben kulumun günahını söylemem." buyurur. Orada yapılması gereken toplu olarak tevbe ve istiğfarda bulunmaktır. İşte bu, ilâhî ahlâktır. Bize düşen vazife de bu ahlâka sahip olmaya çalışmaktır.

Fakat ne yazık ki medya –hepsi için söyleyemesek de– çoğu itibarıyla böyle bir terbiyeden mahrumdur. Reyting uğruna pek çok insanın itibarıyla oynuyorlar. Hatta bazen aslı olmayan, masa başında yaptıkları haberleri sorumsuzca gazetelerde, mecmualarda, internet ortamlarında veya televizyonlarda neşretmekten sakınmıyorlar. Sanki gözlerini açmış insanların özel bir hâlinin ortaya çıkmasını bekliyorlar ki ondan nemalansınlar.

Ben bu tür haberlere bakınca şöyle demekten kendimi alamıyorum: "Demek ki bunlar ciddi bir fikir kıtlığı yaşıyorlar. Millete söyleyecekleri önemli düşünceleri olmadığı için böyle süfli şeylerle heyecan uyarmaya ve kendilerini ifade etmeye

çalışıyorlar. Bir yönüyle kendilerine ait eksik ve kusurları bu tür haber ve yorumlarla kapatmak istiyorlar."

Bu konuda başkaları ne yaparsa yapsın, Allah'a gönülden inanmış insanlar kesinlikle insanların ayıp ve günahlarını neşretmemeli ve bu konuda başkalarına da örnek olmalıdırlar. Onlar insanların ayıplarıyla meşgul olma yerine başkalarının faziletlerini görmeli ve bunları takdir etmelidirler. İnsanların yüzünü yere baktıracak yayınlar değil, onları sevindirecek ve onların yüzünü güldürecek yayınlar yapmaya gayret etmelidirler. İnsanî ahlâk bunu gerektirdiği gibi insanî ahlâkın zirvesi olan Kur'ânî ahlâk da bunu gerektirir. Hiçbir Müslüman, "Âlem böyle yapıyor, biz de yapabiliriz." diyemez. Başta da arz edildiği gibi herkes kötülüğe bulaşsa ve bir tek insan kalsa, ona düşen, yine doğru bildiği yolda yürümeye devam etmek olmalıdır.

Özellikle başkaları tarafından İslâm'ı temsil ettiği düşünülen ve dindar bilinen insanların bu konulardaki tavır ve davranışları daha da önemlidir. Çükü onların yaptıkları yanlışlar da doğrular da sadece kendileriyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda dinimize mâl edilir. Eğer onların hissiyat ve düşünceleri hep Müslümanca olur, her hareketlerini Müslümanca ortaya koyar ve bütün faaliyetlerini Müslümanlık etrafında cereyan ettirirlerse İslâm'a karşı sempati uyarmış olurlar. Onlara bakan insanlar, "Bu din ne güzel bir sistemmiş." derler. İşte bunu dedirtmenin, Müslüman olarak imrendirici olmanın ve dine karşı insanlarda hayranlık uyarmanın yolları bulunmalıdır.

Medyanın Manipülasyonu

Günümüzde medya, insanların yönlendirilmesinde oldukça tesirli ve güçlü bir vasıta hâline gelmiştir. Bunda toplumun genel seviyesinin de önemli bir rolü vardır. Toplumun geneli, cereyan eden hâdiseleri doğru okuyacak, sosyal bilimlerin dilini kullanarak bunları tahlile tâbi tutacak, tekvinî emirlere nüfuz edecek

ve bütün bunlardan kendine göre önemli mânâlar çıkaracak bir seviyede olmadığı için kolay yönlendirmeye müsaittir. Hele bir de kitle psikolojisi değerlendirilir ve insanların hissiyatları suiistimal edilirse onları "sürü" hâline getirmek ve manipüle etmek çok daha kolay hâle gelecektir. Bütün bunların yanında bir de vatan, millet, bayrak, din gibi kutsal sayılan değerlere atıf yapılarak konuşuluyor, bunların korunmasından bahsediliyorsa, işte orada akıl ve fikrin yerini sadece hamasi duygular ve hamasi destanlar alacaktır. Dolayısıyla böyle bir kitleye, "Vatan elden gidiyor, ne duruyorsunuz!" denildiğinde çok rahatlıkla onların istenilen hedefe yönlendirilmesi mümkün olacaktır.

İşte bütün bunlar da göz önünde bulundurulacak olursa medyanın duruma göre nasıl korkutucu, yıkıcı ve tahrip edici bir unsur hâline gelebileceği daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim Türkiye'de olup biten hâdiseler bunun en büyük örneğidir. Medyayı elinde tutan güçler yalan ve iftiralarla istedikleri kimseleri karalamakta ve düşman gibi göstermektedir. Siz, atılan çamur lekelerini silinceye kadar zihinlerde "lekeli" olarak kalmaya devam ediyorsunuz. Siz meseleyi tashih edip düzeltinceye kadar da millet girdiği yanlış yolda bir hayli mesafe almış oluyor. Gerçi ona mesafe alma mı yoksa dibe batma mı denir, bilemiyorum ama hakikatler çarpıtılarak verildiğinden, sürekli doğrular eğri, eğriler de doğru gibi gösterildiğinden halkın yanıltıldığı muhakkaktır.

Bu açıdan mutlaka vatanını, milletini ve dinini seven dürüst insanların da bu alanda söz sahibi olmasına, eğri-büğrü söz ve düşüncelerin arasında doğru düşüncenin, doğru sesin ve doğru ifadenin temsilcisi olmalarına ihtiyaç vardır. Çünkü gazete, dergi, televizyon ve internet gibi vasıtalarla ortaya konacak doğru mülâhazalar insanları teemmül ve tefekküre sevk edecek ve onların doğruları görmesine yardımcı olacaktır. "İmamın keçisini çalmışlar." sözünü, özne ile oynayarak, "İmam, keçi çalmış." şeklinde nakleden ve meseleleri tamamen çarpıtan bir

medyanın yanında mutlaka işin doğrusunu ortaya koyan ses ve soluklara da çok ciddi ihtiyaç vardır.

Ayrıca ahlâkın ve doğruluğun temsilcisi olan medya organlarının mevcudiyeti, diğer medya kuruluşlarını da daha temkinli olmaya sevk edecek, yalan ve çarpıtma olduğunu bildikleri bir habere kolaylıkla imza atamayacaklardır. Zira yalanlarının ortaya çıkmasından korkacaklardır.

Bu sebeple, enerjimizi, hâlihazırdaki medyanın yanlışlarını düzeltmeye harcamak yerine, işin doğrusunu ortaya koymaya çalışmalı ve kendi işimize bakmalıyız. Farklı kanallar bulup hak ve hakikati insanlara ulaştırmaya çalışmalıyız. Herkesin kullandığı ve insanların çok rahat dolaştığı sanal ortamlarda kendi ses ve soluğumuzun da yer almasına gayret etmeliyiz. İnternetin tuşlarına dokunan insanlar karşılarında sadece yalan ve iftiralarla karşılaşmamalı, bunun yanında işin doğrusunu da görme imkânına sahip olmalıdırlar. Onlar nereye bakarsa baksın, neyi mütalaa ederse etsin, neye açılırsa açılsın yolun bir yerinde mutlaka düşüncelerini tadil edecek ve gözlerini açacak mülâhazalarla karşılaşmalarını sağlamak gerekir.

Yanlış Kanaatlerin İzalesi

Türkiye'de zannediyorum Tanzimat'tan bu yana bir kısım güçler, durumdan kendisine vazife çıkaranlar, devletin vazifesini deruhte etmiş gibi görünenler dindar kesimi baskı altına aldılar. Çok küçük bahaneler bularak sürekli onlara taarruz ettiler. Onların en masumca hak ve taleplerini karşılama konusunda çok katı ve radikal davrandılar. Bu konuda değil ahlâkî ve dinî prensipler, demokratik kurallara ve insan haklarına bile riayet etmediler. Çok küçük meseleleri kavga vesilesi yaptılar. Bundan dolayı dindarlar kendilerini hep baskı altında hissettiler ve bu onların düşünce, tavır ve davranışlarına yansıdı. Kendi hayatları adına hep kuşkulu yaşadılar. Sürekli "Acaba kendimizi

ifade etsek ne olur? Şu düşüncemizi dillendirsek neyle karşılaşırız?" hisleriyle oturup kalktılar. Dolayısıyla da toplumda birbirine yabancılaşan, birbirinin dilini anlamayan insanlar oluştu. Toplum, terminolojisi, konuşma tarzı, üslubu ve değerler manzumesi farklı olan sun'i kamplara bölündü.

Bu itibarla öncelikle ortaya konulan fikir ve düşüncelere değil, bunların kimden sadır olduğuna bakılıyor. Siz, ülkenin hayrı adına ortaya güzel bir proje koymuş olsanız, çok değerli fikirler öne sürseniz bile bütün bunlar kendi güzelliği ve yararlılığı içinde görülemiyor; bilakis bunları ortaya atan insanlar hakkında nasıl bir kanaat hâkimse buna göre hüküm veriliyor. Eğer birileri sizleri "falancı", "filancı" diyerek bir yere koymuş ve size hep oradan bakıyorlarsa sizin bütün hareketlerinizi buna göre değerlendiriyorlar. Öyle ki siz Cennet'e bir merdiven koysanız ve onları oraya çıkararak bir de yarı bellerine kadar Cennet'in içine itseniz, yine de bunun arkasında bir bit yeniği arayacak, vehimlerinin esaretinden kurtulamayacaklardır.

Öncelikle bu gerçeğin görülmesi gerekir. Bugüne kadar bazı kesimler tarafından sizin hakkınızda yanlış düşüncelere girilmiş hatta bütün bütün hüsnüzan kapıları kapatılmışsa, onlar gibi düşünmedikten sonra kat'iyen sizi kabul etmeyecek ve yaptıklarınızdan da memnun olmayacaklardır. Fakat bütün bunlara rağmen bizim çok farklı damarlar bularak kendimizi anlatmaktan başka yapacağımız bir şey de yoktur. Bu konuda çok alternatifli düşünmek, yeni yeni yollar keşfetmek ve bir şekilde onların okudukları, dinledikleri ve izledikleri platformlarda yer alarak onlara kendimizi hakikatiyle tanıtmaya çalışmamız gerekir.

Bu konuda ümitsiz olmamalıdır. Biz, usûl üslup hatası yapmadan kendimize düşeni yapabilirsek bir süre sonra insanların bizi doğru bir şekilde tanıdıklarını ve kanaatlerinin değiştiğini göreceğiz. Nitekim bugüne kadar çok defa yanımıza gelip, "Biz sizi yanlış tanımışız. Sizin hakkınızda hiçbir şey bilmiyormuşuz."

diyen ve yaptıklarından dolayı özür dileyen insanlar olmuştur. Fakat onların bizim hakkımızda uzun yıllara dayanan müktesebatlarının varlığı, birdenbire ellerinin tersiyle onu itmelerinin ve yanıldıklarını kabul etmelerinin çok zor olduğu, bir iki fasılla insanlara bir şey anlatmanın mümkün olmadığı unutulmamalı, sabır ve azimle anlatmaya devam edilmelidir. Zira her şeye rağmen unutulmamalıdır ki Allah insanı kerim yaratmış, onun benliğine insaf duygusu yerleştirmiştir. İnsaf, dinin yarısı olduğu gibi insan mahiyetinin de bir gerçeğidir. Bu açıdan onlar da bir gün insafa gelebilir ve yanlış kanaatlerinden kurtulabilirler. Fakat ben, gerekli olan kanalların çok iyi kullanıldığı kanaatinde değilim.

Rıfk ve Mülayemet

İçinde yetiştiğimiz kültür, çoğu zaman bizim duygu ve düşüncelerimizi şekillendiriyor. Kendimizi birbiriyle çatışan ve kavga eden insanların arasında bulduğumuz için biz de onların yoluna giriyor ve onlar gibi davranıyoruz. Filanlar bir şey diyor, biz de onlara karşı başka bir şey diyoruz. Onlar bizim hakkımızda atıp tutuyorsa biz de kendimizce atıp tutmaya başlıyoruz. Fakat karşılıklı sürtüşmeler, gerginlikler, iğnelemeler, dokundurmalar devam edip gidiyorsa biz insanları kendimizden gittikçe uzaklaştırıyoruz demektir.

Evet, doğrular mutlaka söylenmelidir. Hakkın hatırı hiçbir hatıra feda edilemez. Hak mutlaka tutulup kaldırılmalı ve bu konuda taviz verilmemelidir. Fakat hakkın hatırını aziz tutma kadar bunu insanlara nasıl kabul ettireceğimiz de önemlidir. Takip edilecek yönteme ve kullanılacak üsluba mutlaka dikkat edilmelidir. İnandığımız değerler adına dimdik durmanın ve bu konuda çok samimi olmanın yanında akıl ve mantık ihmal edilmemelidir. Muhatapların hissiyatları hesaba katılmalı, söylenilen sözlerin, yazılan yazıların onlar üzerinde ne tür etkiler meydana getireceği daha baştan hesap edilmelidir.

Medya organlarını sırf boşalma ve rahatlama adına kullanma, canımızı acıtanlardan bu yolla hınç almaya çalışma, intikam peşinde koşma, bize bir iğne batırdıklarında çuvaldızla mukabelede bulunma, bize atılan taşları fazlasıyla iade etme gibi tavır ve davranışlarla hiçbir yere varılamaz. Ülkenin korunması mevzubahis olduğunda, düşmanla yaka paça olunduğunda dik durma takdir edilecek bir davranıştır. Bunun aksi zaaf ifade eder. Fakat hususiyle günümüzde maddi kılıcın kınına girdiği bir dönemde kendi değerlerimizi anlatırken insanlığa ve insafa sığınmak gerekir. Meseleler vicdan mekanizmasına havale edilerek ele alınmalıdır. İnsan mutlaka kendisini frenlemesini bilmeli ve birilerine söz yetiştirme mantığıyla mukabelede bulunmamalıdır. Hissî ve fevrî hareketlerden uzak durmalıdır.

Başkaları nasıl hareket ederse etsin biz, saldırana saldırmayla, feveran edene feveranla, köpürmeye köpürmeyle mukabelede bulunmayalım. Dik duralım ama dikleşmeyelim. Bize saldıranları dediklerinden ve yaptıklarından vazgeçirecek, pişman edecek ve hatta utandıracak ölçüde yumuşak olalım. Konuşmadan, yazmadan önce düşünelim, taşınalım. Bir düşünceyi, bir mülâhazayı kafamızda on defa evirip çevirelim. Dahası mutlaka başkalarıyla istişare edelim ve kolektif şuura sığınalım. Bütün bunlara dikkat ettiğimiz hâlde yine de olumsuz bir tepki alırsak, "Ne yapalım kaderimiz böyleymiş." diyelim.

Gündem Belirleme

Maalesef çoğu zaman başkalarının belirlediği gündemlerin arkasından koşuyor ve sürekli savunma pozisyonunda kalıyoruz. Enerjimizi birilerine cevap yetiştirmekle tüketiyoruz. Bu durumdan kurtulmalı, başkalarının gündemini takip eden değil, gündem belirleyen olmalıyız. Fakat gündem belirleme kolay ve basit bir iş değildir. Bir gündemle ortaya çıkmadan önce onun ne getirip ne götüreceği çok iyi hesap edilmelidir. Ortaya atılan meseleyle ilgili yapılacak yorumların, söylenecek sözlerin, ileri

sürülecek eleştirilerin nazar-ı itibara alınması ve aynı zamanda bütün bunlara nasıl mukabelede bulunulacağının da belirlenmesi gerekir.

Bazen siz bir gündem ortaya atarsınız ve umumun efkârını onun etrafında toplarsınız. Fakat sonrasında onu müdafaa edecek argümanlarınız zayıf olduğundan ve verecek alternatif cevaplarınız hazır olmadığından ötürü onun altında kalır ezilirsiniz. Yani bir mânâda taarruz edeyim derken müdafaa sistemlerinizin yetersizliğinden dolayı yenik düşersiniz. Gündem belirlemeye çalışırken, kendilerini karşı tarafa konumlandıran insanların eline taarruz fırsatı vermemek gerektir.

Gündem belirlenirken, halkın büyük çoğunluğunun "evet" diyeceği ve ülke menfaatleri açısından faydalı bulacağı konular ortaya atılmalı ve onların müzakere edilmesi sağlanmalıdır. Maşeri vicdan meseleye sahip çıkmalı ve arkasında durmalıdır. Bunun için de toplumun çok iyi tanınması, genel hissiyatın ve efkârın hesaba katılması gerekir. Zihinlerde şüphe oluşturacak, yanlış anlamaya sebebiyet verecek ve toplum içinde gerginlik hâsıl edecek gündemlerden uzak durulmalıdır. Yemek servisinin bile bir usûlü olduğuna göre, yüksek mefkûrelerin ve yüce değerlerin insanlara sunulmasında mutlaka bir sağlam bir usûl takip edilmelidir.

Medyayla Meşguliyette Ölçü

Soru: *Medyayla meşgul olmada ve gündemi takip etmede temel ölçü ve kriterler ne olmalıdır?*

Cevap: Bir insanın içinde yaşadığı dünyayı iyi bilmesi ve tanıması adına bir yere kadar aktüel konulardan haberdar olması gerekir. Hiç şüphesiz bunun en pratik yolu da televizyon, gazete, dergi ve internet gibi medya organlarını takip etmektir. Medya kuruluşları, cereyan eden hâdiselere muttali olmayı sağlamanın yanında, herhangi bir alanda bilgiye ulaşmayı da oldukça hızlı ve pratik hâle getirmiştir. Özellikle internet sayesinde insan, ihtiyaç duyduğu bilgileri kolayca elde edebilmekte, araştırma ve incelemelerini hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir.

Medya ve Günah Deryaları

Fakat mesele bu kadar basit değildir. Zira medya organları insanları bilgilendirmenin, güncel gelişmelerden haberdar etmenin yanında pek çok olumsuzluklara da kapı aralamakta, insanı alıp fenalıklara sürükleyebilmekte, levsiyâta batırabilmektedir. Yani medya organları bir taraftan meleklerin ağzı, dili gibi

vazife görürken, diğer yandan da şeytanların tuzağı gibi çalışmaktadır. İnsan bunlar vasıtasıyla kendisi için faydalı olacak bir kısım bilgilere ulaşabildiği gibi, aynı zamanda günah deryalarına da açılabilir. Siz Kâbe yollarına açıldığınızı zannedersiniz fakat önünüze öyle menfezler, öyle koridorlar çıkar ki, sizi alıp bambaşka vadilerde dolaştırmaya başlar.

Farklı bir ifadeyle, medya vasıtalarını ülkede ve dünyada olup bitenleri öğrenme, belgesel izleme, farklı konular hakkında bilgi sahibi olma, ilim ve irfan hayatınıza zenginlik kazandırma gibi niyetlerle kullandığınızda elbette bunlardan ciddi istifade edebilirsiniz. Fakat çoğu insan bu konuda kendisini frenleyemez. Bir kere Nil'e veya Dicle'ye açıldıktan sonra bakar ki bunlar daha başka kollara da ayrılıyor. Bu defa oralara girer ve bu kollar onu hiç farkına varmadan alır başka yerlere götürür. Bu itibarladır ki mutlaka bu konuda bir kısım ölçü ve disiplinlere riayet edilmesi gerekir.

Evet, gazeteleri elinden düşürmeyen, internetin başından ayrılmayan bir insan dinî prensipler açısından kendisiyle tenakuzlar yaşayabilir. Zira gazete sayfalarında veya internet sitelerinde bir kısım çirkin tablolarla karşılaşabilir. Bunlar yüzünden gözünü, kulağını, ağzını, gönlünü kirletip kendi dünyasından uzaklaşabilir. Sahip olduğu değerlere bağlı kalamayabilir. Günah deryalarına yelken açar da sonrasında geriye dönmeye güç yetiremeyebilir. Nitekim günümüzde üslupların nasıl bozulduğunu, düşüncelerin nasıl kirlendiğini, insanların nasıl endazesiz hâle geldiğini, sürekli ifrat ve tefritler arasında gel-git yaşadıklarını, ölçüsüzlükleri esefle müşahede ediyoruz. İşte bütün bunlardan uzak kalmanın yolu, işin en başında neye ne kadar el uzatacağını iyi belirleme ve belli disiplinlere bağlı kalmadır.

Günümüzde internetin ve diğer medya organlarının pek çok faydasının yanında zararlarının da olduğu uzmanlar tarafından da ısrarla ifade edilmektedir. İnternete ulaşımın çok kolay hâle

gelmesi ve onun hemen herkes tarafından kullanılmaya başlanması pek çok fenalığı ve suiistimali de beraberinde getirmiştir. Mesela insanlar en değerli vakitlerini onun başında israf etmeye başlamışlar, onun yüzünden nice yuvalar sarsılmış, magazin adı altında insanların özel hayatlarının mahremiyeti ihlâl edilmiş, ahlâk zedelenmiş ve toplum dejenere olmuştur. Günahlara ve kötü şeylere ulaşımın bu kadar kolay hâle geldiği bir ortamda bu tür zararların olması da tabiidir. Zira nefis insana sürekli kötülüğü emrettiği gibi, şeytan da insanı sürekli bohemliğe çağırmaktadır.

Televizyon, internet gibi vasıtaları kullanan bir insanın iradesine hâkim olması, duracağı yeri bilmesi ve bunları sadece faydalı istikamette kullanması, sağlam irade isteyen bir husustur. Bu açıdan keşke bu tür medya organlarıyla ilgili bir kısım kurallar vaz edilebilse ve bu konuda toplum çapında bir mutabakat sağlansa. Gerekirse insanları kötülüklere götürecek, toplumu dejenere edecek ve aileleri erozyona uğratacak yollar kapatılsa veya bu konuda bir kısım tedbirler alınsa. İnsanları yanlış yerlere götürecek sitelere veya kanallara girilmesine fırsat verilmese. Günümüzde çoluk-çocuk demeden herkesin internetle ciddi meşgul olduğu, herkesin her şeye ulaşabildiği bir dönemde bu konuda bir kısım kuralların ve disiplinlerin ortaya konulmasına ciddi ihtiyaç vardır. Birilerinin bu tahribata ve bozulmaya “dur” demesine ihtiyaç vardır. Fakat böyle bir düzenlemeye bizim gücümüz yetmeyeceği gibi belki devletin bile gücü yetmeyecektir. Bu açıdan keşke bu meseleler uluslararası arenalarda ele alınabilse ve bir kısım düzenlemelere gidilse.

Medya ve Zihin Dağınıklığı

Öte yandan aktüel mevzuların yakın takibe alınması, meydana gelen her olayın teferruatına kadar öğrenilmesi, hâdiselerin arka plânlarına nüfuz edilmesi herkes için gerekli bir uğraş değildir. Çünkü bunların birçoğunun insanın şahsî hayatı, ailevî

hayatı, toplum hayatı ve dinî hayatı adına hiçbir faydası yoktur. Fayda bir yana çoğu zaman bu tür mecralar insanları farklı günahların içine çekmektedir. Mesela bazen onları dedikoduya ve gevezeliğe alıştırmakta, bazen de malumatfuruşluk yaptırmaktadır. Yani insanlar, "Maşaallah bu da bir şeyler biliyormuş. Mürekkep yalamış bir insanmış." dedirtmek için konuşmakta veya bir şeyler karalamakta, bir nevi medya vasıtasıyla kendilerini anlatmakta, kendilerini pazarlamaktadırlar.

Ayrıca insanlar aktüel mevzuların içine fazla daldıklarında asıl yapmaları gerekli olan önemli işleri ihmal etmekte, onlardan uzaklaşmaktadırlar. Çünkü şurası bir gerçek ki herkesin sahip olduğu belirli bir kapasite vardır. Eğer siz sınırlı bir kapasiteye sahip olan beyninize birçok lüzumsuz ve boğucu malumat yükler ve onu sadece aktüaliteye kilitlerseniz, onun daha faydalı işlerdeki ve alanlardaki fonksiyonunu daraltmış olursunuz. Öğrenilmesi gereken daha faydalı bilgilerden onu mahrum edersiniz. Sınırlı miktardaki enerji ve kapasitenizi bu tür mecralarda tüketirseniz, asıl yapmanız gereken hizmetleri yapmaya imkân bulamazsınız.

Size kendi bildiğim alandan bir misal vereyim. Mesela hafızlık çalışan bir insanın günlük ezberleme kapasitesi vardır. Eğer böyle bir insana kısa sürede hafızlığını tamamlatmak için ekstra yük yükler, mesela günlük beş sayfa ezberleyebilecek bir insana yirmi sayfa ezberletmeye kalkarsanız onu sürmenaja itmiş ve ezberlemesi gereken beş sayfadan da mahrum bırakmış olursunuz.

Bu açıdan insan, öncelikle sahip olduğu kapasitenin farkında olmalı, bunu yerinde kullanmaya çalışmalı, medyayla meşguliyetini mutlaka bir sisteme ve belirli disiplinlere bağlamalıdır. O, bazı şeyleri görse veya haberdar olsa bile görmemezliğe gelmelidir ki dağınıklığa düşmesin. Zira bazı şok olaylarla yaralanmış, zedelenmiş veya insanı hipnoz edici hâdiselerle büyülenmiş

zihinlerin üretken ve doğurgan olması, ortaya hayırlı bir kısım icraatlar koyması çok zordur. Bu açıdan bizim için lüzumlu olmayan meseleler üzerinde çok durmamalı, onlara konsantre olmamalıyız.

Ayrıca aktüaliteye dair bilgiler sadece sizin korteksinize girmekle ve orayı meşgul etmekle de kalmaz. Sizi alıp farklı vadilerde dolaştırır. Gecenizi götürür, gündüzünüzü meşgul eder. Hatta bazen duygu dünyanızı, his âleminizi ve kalb hayatınızı alt üst eder. Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde faydalı eserler müzakere edeceğinize, okuduğunuz, gördüğünüz meselelerin yorumlarıyla meşgul olursunuz. Lüzumsuz meseleleri konuşmak suretiyle başkalarının da zamanını çalarsınız.

Şurası da muhakkak ki insanın maddî vücudunda mikroplara karşı zırhlar ve sütreler oluşturmak suretiyle vücudu onların saldırısına karşı koruyan bir bağışıklık sistemi olduğu gibi, insanın ruhî yapısının da kendine göre bir bağışıklık sistemi vardır. Bu bağışıklık sistemi insanı üzücü, incitici ve moral bozucu bir kısım olumsuz hâdiselere karşı ruhen çökmekten, stres ve depresyona girmekten korur. Fakat bunun da belirli bir sınırı vardır. Eğer siz sürekli medyanın olumsuz haberleriyle meşgul olursanız moraliniz bozulmadan ve ümitsizliğe düşmeden dimdik ayakta kalamazsınız. Bir yerde sürekli gülleler ve bombalar patlıyor, her taraftan size taarruz ediliyor ve siz de sürekli bunun ortasında yer alıyorsanız, "Bunların bana ne zararı var ki! Ben vazifemi yapmaya bakarım." diyemezsiniz. "Onlar yalanlarıyla, çarpıtmalarıyla, karalamalarıyla kendi karakterlerinin gereğini yapıyorlar." diyerek işin içinden sıyrılamazsınız. Bir süre sonra bu sistem çöker ve ruhen hırpalanmaya başlarsınız. Bağışıklık sistemi arızalı veya çökmüş olan bir ruhun, işlerinde başarılı olacağı ve ciddi bir hizmet ortaya koyacağına ihtimal verilemez. Dolayısıyla bütün bu meselelerde kendimizi bir kere daha gözden geçirmemize ihtiyaç vardır.

Evet, günümüzde medyanın çok önemli hâle geldiği ve pek çok açıdan bizi alâkadar ettiği doğrudur. Fakat medyayla ilgili yapılması gereken işleri herkes yapamayacağı gibi, işi bu olmayan insanların bu alanla fazla meşgul olmaları, teferruatına kadar medyaya ait bütün haberleri öğrenmeye çalışmaları da onları dağınıklığa düşürecektir. Dolayısıyla burada Üstad Hazretlerinin dile getirdiği "amellerin taksimi" düsturunu hayata geçirmek ve bu alanda yapılması gereken işleri sahanın uzmanlarına bırakmak gerekir. Elbette bulunduğu konum itibarıyla gerek ülkede gerekse dünyada olup biten hâdiseleri bilmesi ve buna göre bir kısım stratejiler belirlemesi gereken insanlar, bir yere kadar bunlardan haberdar olacaklardır. Fakat herksin medyayı yakından takip etme konusunda ısrarcı olması, gazete ve internet başında saatlerini heba etmesi doğru değildir.

Medya ve Zaman İsrafı

Hiç şüphesiz aktüel mevzularla ve medyayla meşguliyetin günümüzdeki en büyük zararlarından birisi zaman israfıdır. Çünkü günümüzde gazete ve televizyonların sayısının artması, internet sitelerinin çoğalması ve sosyal medyanın gelişmesiyle birlikte insanı cezbeden pek çok şey yayınlanmaya başlamıştır. Buralarda yayınlanan bütün haberlerin, yorumların, köşe yazılarının vs. takip edilmesi ise insanların vaktinin mühim bir kısmını alıp götürmektedir. Öyle ki bazıları bunlar yüzünden namazlarını aksatmakta veya onları aradan çıkarma mülâhazasıyla hızlıca kılmakta, duaya ve evrad u ezkara yeteri kadar vakit ayıramamakta, sorumlu olduğu hizmetlerin hakkını verememektedir. Böylece o, farkında olmadan Cenâb-ı Hak'tan gelecek olan varidata karşı kendi kapılarını, pencerelerini kapatmaktadır.

Hâlbuki bir insanın hizmet alanının genişliği ölçüsünde Cenâb-ı Hak'la münasebetleri de güçlü olmalıdır. Böyle birisi ibadetlerine, dua hayatına ve manevî beslenmesine daha çok önem vermelidir. Belki sıradan bir insan farzlarını eda edip

büyük günahlardan kaçındığında Allah'a karşı kulluğunu eda etmiş olur. Fakat üzerinde, Allah'ın bir kısım hususi nimetlerinin olduğu insanlar, bu nimetler ölçüsünde O'na teveccüh etmekle mükelleftirler. Yani herkes Cenâb-ı Hakk'ın kendisini çıkardığı helezonun basamaklarına göre bir kulluk sergilemelidir. Dolayısıyla böyle bir helezonun üstünde bulunan bir insan tabandaki birisi gibi sadece farzları yapmakla vazifesini yaptığını düşünemez. Onun sahip olduğu bilgi ve nail olduğu nimetler ölçüsünde ibadet hayatında da daha derin olması gerekir. İsterseniz buna "sübjektif mükellefiyet" diyebilirsiniz.

Ne var ki günümüzde aktüalite, insanları öylesine kendi çeperi içine almıştır ki asıl meşgul olunması gereken önemli mevzular aradan çıkarma nev'inden eda edilmektedir. Dua, tazarru, teveccüh, yakarış, sızlanış suretiyle Rabbimize vereceğimiz zamanda cimrilik yapıyor fakat öte tarafta telefonu elimize aldığımızda, bilgisayarın karşısına geçtiğimizde veya aktüel mevzuları konuşmak üzere birileriyle bir araya geldiğimizde zamanımızı cömertçe kullanmaktan sakınmıyoruz. Bir çayın başında saatlerimiz kaynayıp gidiyor ve biz maalesef buradaki korkunç israfı göremiyoruz.

Bu itibarla, bir araya geldiğimizde vaktimizi aktüaliteyle öldürmemeliyiz. Sürekli sohbet-i canan demeli ve ısrarla müzakere üzerinde durmalıyız. Hatta bazı meseleleri görüşmek üzere istişare niyetiyle bir araya geldiğimizde bile, istişare yapılması gereken mevzuu unutacak ölçüde vaktimizin büyük bölümünü bize Rabbimizi tanıtacak, kulluğumuzu gözden geçirmemize vesile olacak belli eserlerin okunmasına ve anlaşılmasına ayırmalıyız. Öyle ki kalkıp giderken birisi, "Arkadaşlar, görüşülmesi gereken bir mevzu vardı, onu unuttuk." demeli. Çünkü bizim asıl meşgul olmamız gereken mesele budur. Biz, sürekli hâle getireceğimiz müzakerelerle nefsimizin muhasebesini yapmalı, samimiyetimizi gözden geçirmeli ve gafleti üzerimizden atmaya çalışmalıyız.

Yoksa siz hangi meseleyi görüşmek için bir araya gelmiş olursanız olun, eğer bir netice alıp alamayacağınız şüpheli olan bir konu etrafında saatlerce konuşuyor, belki bir sürü dedikodu yapıyor fakat Cenab-ı Hakk'a teveccüh etme, O'na olan imanınızı bir kere daha tazeleme ve O'nu daha yakından tanıma adına hiçbir şey yapmadan kalkıp gidiyorsanız yaptığınız işlerin bereketini göremezsiniz. Aklî ve mantıkî açıdan önemli sonuçlara ulaştığınızı zannetseniz bile, eğer yörüngeniz ve asıl maksadınız sürekli Cenab-ı Hakk'a yaklaşma değilse, size yeminle teminat veririm ki kat'iyen yapacağınız işlerin bereketini göremezsiniz.

Velhasıl biz toplantılarımızı ve bir araya gelişlerimizi, değil gündeme dair bir kısım aktüel mevzuların konuşulması, sadece Hizmet'e dair meselelerin istişaresiyle bile heba etmemeliyiz. Okul mu açmayı düşünüyoruz, gazete kurmayı mı plânlıyoruz, bunları aradan çıkarma mülâhazasıyla hızlıca görüşmeli ve asıl yoğunlaşmamız ve derinleşmemiz gereken meselelerle meşgul olmalıyız. Çünkü bizim dinimiz, Rabbimizle münasebetimiz her şeyin önünde gelir. Allah'la münasebeti, değil dünyalara, ahiretlere bile değiştiremeyiz. Bütün bu konularda kendimizi bir kere daha gözden geçirmemize ve bir kere daha disipline etmemize ciddi ihtiyacımız var.

Medyanın Diğer Tahribatları

Günümüzde şöyle böyle internetle, medyayla meşgul olmayan insan kalmadı. Bu konuda en müstağni davrananlar bile en azından yemek yerken, çay içerken onunla meşgul oluyorlar. Hele bazıları var ki onların meşguliyeti ancak "tiryakilik" kelimesiyle ifade edilebilir. Bu ölçüde hayatımıza giren internetin önemli tahribatlarından birisi de onun kitapların yerini almaya başlaması ve bilgilenme vasıtası olarak vazife görmesidir. Her ne kadar o, bilgiye ulaşmayı çok kolaylaştırsa ve hızlandırsa da düşünce hayatımız ve zihin aktivitelerimiz açısından bir kısım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu zararları,

muhakemenin ve derin düşüncenin yolunu kesmesinden alın da bir kısım aklî rahatsızlıklara ve erken bunamalara kadar uzatabilirsiniz.

En basitinden insanlar bilgiye kolay ulaşabileceklerini düşündüğünden ötürü bilgi adına hafızalarına bir şey koymuyor ve hafıza tembeli oluyorlar. Bu kadar hazır bilgiyle yüz yüze gelen insanlar zamanla rahata ve kolaya alışıyor ve bu da fikir tembelliğine sebebiyet veriyor.

Diğer taraftan, –işin uzmanlarının tespitlerine göre– bu vasıtalar, insanlarda bağımlılık yapmakta, manyetik alanlarıyla zararlı olmaktadır. Bunun yanında, insan medya organlarını kullanırken tabiattan uzaklaşarak sürekli makinelerle içli dışlı olmakta ve gerçek hayattan koparak sanal âlemlere dalmaktadır. Oysaki Allah, insanı tabiat içinde, sebeplerle kuşatılmış olarak yaratmıştır. Onu tabiattan ve sebeplerden uzaklaştırdığınız zaman fıtrata aykırı bir yola itmiş olursunuz. Esasında yaşadığımız maddi ve manevi pek çok tahribatın temelinde de tabiattan uzaklaşmış olmamızın etkisi vardır.

Bu meselede bu kadar hassas davranmamızın önemli bir sebebi de günümüz medyasının sahip olduğu bir kısım negatif özelliklerdir. Onlar bu kadar çok kafaları dağıtıcı programlar yapıp, en karanlık, en çirkin ve en karmaşık hâdiseleri önümüze koyunca ve bunlar içerisinde bize selamet yolunu gösterecek, bu olumsuzluklardan nasıl sıyrılacağımızı talim edecek bilgiler vermeyince bize de bu konuda dikkatli hareket etmek düşüyor. Maalesef günümüzde birileri sürekli kamuoyu oluşturma adına hâdiseleri çarpıtıyor, insanlara gerçekleri hep başka türlü gösteriyor, meselelerin arka plânını onlardan gizliyorlar. Biz de cereyan eden hâdiseleri hep asıl mahiyetlerinden farklı öğreniyor ve sarsılıyoruz. Doğru haberciliğe sadık kalan, insanları yanıltmadan, fikir dağınıklığına düşürmeden ve istikametlerini bozmadan yayın yapabilen medya

kurumları olsaydı, belki de bugün medyanın verdiği zararlar çok daha asgari seviyede kalacaktı.

Maalesef günümüz medyası ahlâkî kriterleri hiçe saydığından, medya etiğine bağlı kalmadığından, halkı bilgilendirmeden ziyade propaganda aracına dönüştüğünden, bir kısım politik çıkarlar uğruna insanların onur ve haysiyetleriyle oynadığından ve her şeyi maddi sebeplere bağlı götürdüğünden ötürü, medyayla çok meşgul olmak bir süre sonra bizi de olumsuz etkilemeye başlıyor. Kendi durduğumuz zemini kaybederek başkalarının zemininde hareket ediyor ve hiç farkına varmadan ehl-i dünyanın kendi çıkarlarına göre oluşturduğu bu kaygan zeminin gereklerine göre davranmaya başlıyoruz ve farkında olmadan problemlerimizi çözme adına biz de onların kullandığı yanlış yollara sapabiliyoruz. Bir kısım neticelere ulaşmanın ancak bu yolla olacağı vehmine kapılabiliyoruz.

Medyayla meşguliyette mutlaka meselenin bu yönlerinin göz önünde bulundurulması, mevcut yanlışların kanıksanmaması ve benimsenmemesi adına dikkatli olunması gerekmektedir.

Karma İndeks

A

Abbasiler 140
Abdulkadir Geylânî 22
Abdullah İbn Abbas (r.a.) 86
Abdullah İbn Mesud (r.a.) 61, 86
Abdullah İbn Zübeyr (r.a.) 215
Abdülhak Hamid 31
Abdülhamit Han 159, 160
adanmışlar 48, 105, 135, 137, 190, 214
Afrika 201, 209
ahfâ 18
ahiret yurdu 28
Ahmet Yesevî 125, 175
ahsen-i takvim 46, 95, 168
Âişe (r.anha) 86
akl-ı selim 38
Akşemsettin/-ler 90, 91
âlet ilimleri 57
  bediî 88
  belâgat 88
  beyan 88
  meânî 57, 88
  nahiv 57, 88
  sarf 57, 71, 88, 221
Ali (r.a.) 49, 50, 85, 86, 111
Alkame İbn Kays 21
alyuvarlar 82
Amerika 209
Ammar İbn Yâsir (r.a.) 61
Amr İbn Hişam (Ebû Cehil) 206
Anadolu 55
anomali 171
antidepresan 237
Arafat 200
Arapça 32, 188, 227
Arap dili 126
Arap sözü 183
Arap şâiri 22
atardamar 23
Avrupa 201

B

Basın Kanunu 239
Batı rönesansı 87
Bediüzzaman 18, 22, 39, 67, 107, 138, 168, 193, 222, 229
belva-i âmm 130, 131
Benî Mahzum 206
Bergson 179
Beyzâvî 20
Bilâl-i Habeşî 61
Bizans 72
Buhârî 19
Bulgarlar 31

C

Cabir 87
cahiliye dönemi insanlarının âdeti 240
Cebriye 41, 53, 183
Cevşen 227
Cibril-i Emin 177, 187
Cilî 181

Ç

Çin 209

D

Daru'l-fünûn 86
determinizm 41
Devlet-i Âliye 159, 170
Devr-i Risalet-penahi 17, 25, 61
Dicle 253
Dürretü'l-vâizîn 20

E

Ebedî Zât (c.c.) 195
Ebû Bekir (r.a.) 21, 49, 85, 90, 163, 221, 230
Ebû Cehil/-ler 64, 206, 209
Ebû Eyyûb el-Ensarî (r.a.) 133, 135
Ebû Hüreyre (r.a.) 86, 111, 228
Ebû Kubeys tepesi 96
Ebu'l-Feth el-Büstî 98
Ebu'l-Hasan el-Eş'arî 51, 54
Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî 22
Ebu'l-Leys es-Semerkandî 19
Ebussuud Efendi 90, 91
Ebû Süfyan 62
Ebû Zerr el-Gıfârî (r.a.) 26, 27, 111
Edirne 31
Ehl-i Beyt 189
Ehl-i Kitap 55
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 183
el-Kulûbu'd-dâria 122
Emeviler 140
Esedullah (Hz. Hamza) 62
Esma Validemiz 215
Esved İbn Yezid en-Nehaî 21, 27
Everest tepesi 210

F

Fatih 80, 89
Fatiha 186
Ferhat 182
fetret devri 182
fetret dönemi 101
Firavun 156, 157, 223, 224
Firavun'un sülalesi 156

G

gırtlak ağaları 28
Grek felsefesi 183
Gunyetü'l-mütemellî fî şerhi Münyeti'l-musallî (İbrahim Halebî) 20
günebakan çiçekleri 109

H

Haccac-ı Zalim 97, 215
Hacı Bayram Veli 89
Hacı Bektaş-ı Veli 125, 175
Hâdî 140
hafî 18
Hâlid İbn Zeyd (r.a.) 111, 133
Haman 156, 157, 158
Hamza (r.a.) 62
Hanefî 19
Harizmî 87
Harun (a.s.) 156, 163, 223
Harun Reşit 140
Hasan el-Basrî 22
havariler 101
Hazreti Pîr 27, 28, 33, 40, 46, 49, 52, 79, 102, 103, 194, 223, 233

Hazreti Sa'd 224, 225
Hazreti Üstad 135, 151, 211
heyecan yorgunluğu 73
Hipokrat yemini 171
Hira sultanlığı 143
hiss-i selim 38
hoşgörü ve diyalog köprüleri 34
Hûd (a.s.) 117, 214
Hulefa-i Râşidîn 47, 74
Hulefa-i Râşidîn dönemi 74
hümanizmin 33
Hüsrev 63

İ

İbn Sina 87
İbrahim (a.s.) 83, 155
İbrahim Halebî 20
İhyau ulûmi'd-din (Gazzâlî) 19, 97
İkinci Abdülhamit 159
İkinci Murat 89
İkrime (r.a.) 64
ilme götüren yollar
  akl-ı selim 179
  haber-i mütevatir 179, 180
  havass-ı selime 179
İmam Ahmet İbn Hanbel 189
İmam Ebû Hanife 189
İmam Gazzâlî 19, 89, 91, 97
İmam Kurtubî 19
İmam Mâlik 189
İmam Maturîdî 51, 54
İmam Rabbânî 138
İmam Şafiî 189
İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî 89
İsa (a.s.) 42, 83
İslâm dünyası 42
İsrailoğulları 156, 183
İstanbul 81, 133, 135

J

Jean Jacques Rousseau 239

K

Kâbe 200
Kâbe yolları 253
kamu vicdanı 39
Kanuni 80, 90
Karun 156
kast sistemi 60, 63, 156
kemoterapi 171
Konstantiniye 133
Kûfe 21

L

latîfe-i rabbâniye 18
Lem'alar (Bediüzzaman) 67
Lût (a.s.) 118

M

mabeyn-i hümayun 158, 159, 160, 161, 162, 163
Mâlikî/-ler 19, 130
maslahat-ı mürsele 130
Medet Efendi 160
Medine 130, 143, 144, 224
Medine dönemi 130
Medine-i Münevvere 144
Medine sultanlığı 143
mefkûre insanları 74
Mehdî 140
Mehmet Âkif 31, 61, 160
Mekke 61, 62, 64, 143, 206
Mekke fethi 62

Mekke halkı 206
Mekke-i Mükerreme 143
Mekkî hükümler 130
mekr-i ilâhî 71
melekût âlemi 148
melekûtî âlemler 151
Mercidabık 81
Meryem 83
Mesih (a.s.) 42, 214
Metaf 200
metastaz 171
Mevlâna 125, 138, 166, 175, 176, 178
Mevlâna Halid el-Bağdâdî 138
Mevlânalık 175
Mevlâna ruhu 178
mevlit 28
Mimar Sinan 31
Molla Hüsrevler 90
Muaz İbn Cebel (r.a.) 86
muhabbet fedaileri 36
Muhammed Bahauddin Nakşibend Hazretleri 57
Muhammed Hamdi Yazır 160
Muhammed (s.a.s.) 83
Muhyiddin İbn Arabî 227
Mus'ab İbn Umeyr (r.a.) 28, 56, 83, 118, 143, 144, 155, 156, 157, 163, 180, 214, 223, 224, 244
Mus'ab (r.a.) 224, 225
Mûte 71
Mutezile 53, 183
Mücessime 183
Mürcie 183
Müslim 19
Müşebbihe 183

N

naat 28
Nâbî 175
Nail-i Kadim 168
Napolyon 201
natüralizm 88
Nil 253
Niyazî-i Mısrî 58
Nizamiye medreseleri 89
Nizamülmülk 89
Nuh (a.s.) 83, 117, 214
Nurettin Topçu 28
nükleer silahlar 225

O

oligarşik azınlık 59, 61, 63
Orta Asya 201
Osman Gazi 89
Osmanlı/-lar 18, 72, 75, 77, 80, 89, 140
Osmanlı nesli 20
Osman (r.a.) 49, 85

Ö

Ömer İbn Abdülazi 140
Ömer (r.a.) 21, 49, 77, 85, 90, 97, 163
ömür sermayesi 48

P

Peygamber yolu 100
pozitif ilimler 88

R

rabıta-i mevt 21, 22
radyoterapi 171

Râşit Halifeler 29, 47, 76, 89, 102, 140, 188
Râzî 87
rekâik 17, 18, 19, 21, 23
Ridaniye 81
Risale-i Nur/-lar 22, 123
Roma 72
Rusya 209

S

Sa'd İbn Ebî Vakkas (r.a.) 145
Sa'd İbn Muaz (r.a.) 224
Sa'd İbn Ubade (r.a.) 228
Salih (a.s.) 118, 214
Satürn 158
Selçuklu 72, 77, 89
Selimiye camii 31
Sevr mağarası 143
Sevr sultanlığı 143
Sezar 201
sırat köprüsü 26
Sultan Ahmet Han 40
Sûzî 226
sübjektif mükellefiyet 258
sübjektif vilâyet 116
sürmenaj 255

Ş

Şah Veliyyullah Dihlevî 91
şâir-i şehîr 35
şefkat tokatları 102, 120
Şeybeler 209
Şeyh Edebali 89
Şia 183
Şuayb (a.s.) 118

T

Tahte sultani'l-kader 183
Tâif 121
Tanzimat 247
Tebük seferi 106
tecsim 183
Tefsir 57
tekvinî emirler 87, 88
Tenbîhu'l-gâfilîn (Ebu'l-Leys es-Semerkandî) 19, 20
teşriî emirler 88
tiranlıklar 34
Topkapı sarayı 81
toplardamarlar 23
Tur 56
Türkçe 227
Türkiye 204, 246, 247

U

Uhud 62, 187
Uhud savaşı 187
ulü'l-azm 42, 56, 83, 244
Utbeler 209
Uzak Doğu 201, 209

Ü

ümmet-i Muhammed 38, 77
Üstad Hazretleri 110, 134, 137, 215, 223

V

vahy-i gayr-i metluv 181
vahy-i metluv 181
Vâmık 182
vesayet 33

Y

Yahudi 47, 56

Yakup (a.s.) 40, 120, 193
Yaşar Tunagür Hoca 235
Yavuz 80
Yavuz Sultan Selim 90
Yermûk 71
yok edici silahlar 34
Yunus (a.s.) 66, 67, 68, 142
Yunus Emre 125, 175
Yunus İbn Mettâ (a.s.) 66, 142, 144
Yunus nebî 67
Yusuf (a.s.) 90, 143, 144

Z

Zât-ı Baht 18
Zât-ı Ulûhiyet 53, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 216, 230, 232, 235, 236
Zehravî 87
Zekeriya (a.s.) 214
Zenbilli Ali Efendi 90, 91
Ziya Paşa 31

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** Çağrı Yayınları, I-VI, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

________, *ez-Zühd, Dâru'r-reyyân li't-türâs,* Kahire, 1987.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-mesâbih,*** I-XI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1422/2001.

Bediüzzaman, Said Nursî; ***Lem'alar,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2004.

________, *Mektubat,* Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

________, *Mesnevî-i Nuriye,* Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

________, *Sözler,* Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2005.

________, *Şualar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

________, *Tarihçe-i Hayat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ahmed İbn Hüseyin (v. 458 h.); ***Delâilü'n-nübüvve ve mârifet-i ahval-i Sahibi'ş-şeria,*** I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1405/1985.

__________, *Şuabu'l-iman,* I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410.

el-Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** Çağrı Yayınları, I-VIII, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (v. 385 h.); ***Sünenü'd-Dârakutnî,*** [Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî], I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Deylemî, Ebû Şücâ' Şîreveyh İbn Şehridâr İbn Şîreveyh el-Hemedânî (445-509 h.); ***Müsnedü'l-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb,*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1. baskı, *[Tahkik: Said İbn Bisyûnî Zağlûl],* Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman İbn Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen,*** Çağrı Yayınları, I-V, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed İbn Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.

İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Sikatüddin Ali İbn Hasan İbn Hibetillâh, ***Târîhu Medineti Dımaşk,*** I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1421–2001.

İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali el-Askalanî (773-852 h.); ***el-Münebbihât,*** Eser Kitabevi, İstanbul, 1976.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-nebeviyye,*** I-VI, *[Tahkik: Tâhâ Abdurrauf Sa'd],* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillah Muhammed b. Ebî Bekir Eyyûb ez-Züreî (691-751 h.); ***el-Cevâbü'l-Kâfî,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 tsz.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Ömer ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***el-Bidâye ve'n-nihâye,*** I-XIV, Mektebetü'l-mearif, Beyrut, tsz.

İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed İbn Sa'd ez-Zührî (v.230 h.), ***et-Tabakâtu'l-Kübrâ,*** I-VIII, Dâru sâdır, Beyrut, tsz.

el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Cafer (v. 454 h.); Müsnedü'ş-Şihâb, I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1407/1986.

Mevlâna Şiblî (v. 1914), ***Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi,*** *(Trc: Fatih Güngör - Beyhan Demirci - M. Sait Konar),* Timaş Yayınları, İstanbul, 2005.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (v. 261 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** I-III, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

________, ***es-Sünenü'l-Kübrâ,*** I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1991.

.Beyrut, 1422/2002

et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım Muhammed İbn Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemü'l-kebîr,*** *[Tahkik: Hamdi İbn Abdülmecîd es-Selefî],* I-XX, Mektebetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Musul, 1404 h.**et-Tirmizî,** Ebû Îsâ Muhammed İbn Îsa İbn Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahih,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed İbn Îsa İbn Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahih,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

0270-12019212322